

פרשת בא ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוּ וּמְרוּלוּ לְשִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוּ בַקְּשׁוֹ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָּיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוֹה לְאַלְף
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אָרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מִתִּי מִסַּפֵּר כְּמַעֲט וַיְגַרִּים
בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשִּׁיחֵי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְּהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד־עֵת בָּא־דְּבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרַפְתָּהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסֹּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאָרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהוּ מִצְרָיו:
כה הִפְךָ לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבָם דְּבָרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹי בְּאָרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דָּגָתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צַפְרָדַעִים בְּחַדְרֵי מְלִכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּךְ
גִּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶּם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסַּפֵּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכַסֵּף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסְדָּ וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֵם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כְּלִי־תְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עֲמָךְ פִּקְדוֹנֵי בִישׁוּעָתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ לְהִתְהַלֵּל עִם־נְחִלְתְּךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ הֵעֵינּוּ
 הַרְשָׁעֵנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֶב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵי־ם
 בַּיַּם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 כַּמַּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּגְאֹל מִיַּד אֲוִיב: יא וַיִּכְפּוּ־מִים צָרִיחֵם אַחַד מֵהֵם לֹא נוֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאוֹל תְּהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָזְרוּ לַעֲצוֹתָ: יד וַיִּתְאוּוּ תַאֲוָה בַּמַּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְרוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶת־כָּמֶר־עַד־אֲבִירָם: יח וּתְבַעַר־אֵשׁ בְּעֵדָתָם לְהַכֶּה
 תְּלַהֲטֵ רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֶרֶב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיִּמְירוּ אֶת־כַּבֹּדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עֲלֵי־סוּף:
 כג וַיֹּאמְרוּ לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בַּפָּרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֵהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמַּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֵץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּכְפֹּא בְּשַׁפְּתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂרִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצִבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנַף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: מט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נְחִלָּתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׂנְאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלִיחַ וְהָמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם כָּרַב חֲסָדָיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵייהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנוּ |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבָצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

ישראל מן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו ב
- ב) סדר מפורט ליום העשירי בשבת ה
- ג) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה מוצאי ש"ק פי בשלח, י"א שבת ה'תשכ"ז ו
- ד) משיחות ש"פ בא, ח' שבת, ואור ליום ב', יו"ד שבת ה'תש"נ יח
- ה) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת בא כו
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת בא ל
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא לט
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא מא
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא סב
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת בא ע
- יא) לקוטי תורה מבואר - לא הביט און ביעקב פרק א עד
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עח
- יג) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים עט
- יד) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות יב) פ
- טו) לקוטי דיבורים פא
- טז) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת בא פד

סדר מפורט ליום העשירי בשבט

ה

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק
מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחזרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני -

שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז

דמקואות. אחי"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד)

בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להעניינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר

הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס

ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"נ, כאלו

עומד לפניו. להניח הפ"נ אחי"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכיו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו

(אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שיי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר

עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא

או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר

תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא

כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי

בדרכי שלום, גם במקום כנוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה

נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון

אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום

והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט

ביום הש"ק שלאחריו.

* * *

והוי יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל

ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד. מוצאי ש"ק פ' בשלח, י"א שבט (מאמר ב*), ה'תשכ"ז.

(הנחה בלתי מוגה)

באתי¹ לגני אחותי כלה². ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בהמשך מאמרי ההילולא שלו³, דאיתא במדרש⁴ באתי לגני, לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, אלא שע"י החטאים, החל מחטא עץ הדעת ע"י אדם הראשון, ואח"כ ע"י החטאים בדורות שלאחריו, סילקו השכינה מלמטה למעלה, עד לרקיע השביעי. ואח"כ התחיל אברהם והורידה מרקיע השביעי לששי, ואח"כ גם הצדיקים שלאחריו, עד למשה רבינו, שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין⁵, שהוריד והחזיר את השכינה לגני לגנוני, מרקיע הא' לארץ. ולכן הנה מיד לאחרי מ"ת הי' גם הציווי ע"י משה רבינו⁶ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם⁷, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל⁸, וענין זה נעשה ע"י השראת השכינה במשכן (ומקדש דאקרי משכן⁹), שעליו קאי ושכנתי בתוכם בפשטות הכתוב [או לאידך גיסא, שע"י עבודת המשכן והמקדש (ושכנתי בתוכם כפשוטו)], נמשך הענין דושכנתי בתוכם בתוך כל אחד ואחד מישראל]. ועי"ז נעשית השראת השכינה למטה, וכמ"ש¹⁰ צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עלי', היינו, שצדיקים, דקאי על כל אחד מישראל, ועמך כולם צדיקים¹¹, משכינים וממשיכים¹² בחי' לעד (שוכן¹³ עד מרום וקדוש¹⁴) עלי', בארץ, והיינו, שע"י עבודתם פועלים ישראל להיות ושכנתי בתוכם, ועל ידם יהי' גם העולם דירה לו ית', דירה בתחתונים¹⁵ דוקא, בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה הימנו.

והנה ענין עבודתם של ישראל (עמך כולם צדיקים) לפעול השראת השכינה למטה, נלמד מהמשכן כפשוטו, שעיקר העבודה בו הי' ענין הקרבנות. ועל זה מבאר בארוכה בהמשך ההילולא¹⁶, שקרבן הוא מלשון קירוב (כדאיתא בספר הבהיר¹⁷, והובא בבחי"י¹⁸),

(9) עירובין ב, א.
 (10) תהלים לז, כט. שהש"ר שם. ב"ר פי"ט, ז. במדב"ר פי"ג, ב.
 (11) ישע"י ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.
 (12) ראה מהרז"ו לב"ר שם. מתנות כהונה ומהרז"ו לבמד"ר שם.
 (13) נוסח התפלה – שחרית דשבת ויו"ט.
 (14) ראה זח"ב ר"פ וראו ובביאורו שם. לקו"ת פקודי ד, סע"ד ואילך. ז, ב-ג.
 (15) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ל. ובכ"מ.
 (16) פרק ב.
 (17) סי' מו (קט).
 (18) עה"פ ויקרא א, ט. הובא ברקאנטי עה"פ בראשית ד, ג (טז, א). תצוה כט, יח (טו, א). בשל"ה ריא, ב. זח"ג ה, רע"א (הובא בשל"ה שם). וראה פע"ח שער התפלה פ"ה. רמב"ן עה"פ ויקרא שם בסופו.

(* מאמר הא' שנאמר ביום הש"ק, לא הגיע לידנו (המור"ז). בהמאמר ניתוספו כמה הערות ומראה- מקומות (הערות א-ז) – ע"פ רשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק.
 (1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק יז מד"ה באתי לגני הישי"ת (סה"מ הישי"ת ע' 152 ואילך).
 (2) שה"ש ה, א.
 (3) ד"ה באתי לגני הישי"ת (נדפס בסה"מ תש"י ע' 111 ואילך), שניתן על ידו ליו"ד שבט ה'תש"י, יום הסתלקותו.
 (4) שהש"ר במקומו. וש"נ.
 (5) ויק"ר פכ"ט, יא. וראה ד"ה באתי לגני תשי"א ספ"ב ואילך (תו"מ ח"ב ע' 194 ואילך).
 (6) ראה ד"ה באתי לגני ה'תשמ"ג קרוב לתחלתו.
 (7) תרומה כה, ח.
 (8) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים").
 של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. לקו"ת ר"פ נשא (כ, סע"ב).

וע"י הקרבנות נעשית העלי' עד רזא דא"ס¹⁹, ונעשה הענין דריח ניחוח²⁰, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני²¹, ועי"ז נעשית ההמשכה למטה, שהרי ניחוח הוא מלשון חות דרגא²², שזהו"ע השראת השכינה למטה (ושכנתי). וממשיך לבאר²³ שזהו גם התוכן דבנין המשכן, שעליו נאמר²⁴ ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים, דהנה, שטים הוא מלשון שטות, וכדרשת הגמרא²⁵ על הפסוק²⁶ כי תשטה אשתו, אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, וזה הי' גם הענין דשטים כו'²⁷. וענין קרשי המשכן מעצי שטים הוא להפוך את שקר העולם (עלמא דשקרא²⁸) לקרש (להפוך הצירוף דשקר לקרש²⁹) שממנו נבנה המשכן להיות ושכנתי בתוכם, דירה לו ית'. ומזה מובן גם בעבודה ברוחניות, שהו"ע אתהפכא חשוכא לנהורא³⁰, שהחושך של הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, צריכים להפכו ולעשות ממנו שטות דקדושה (כמארז"ל³¹ אהני' לי' שטותי' לסבא), שע"ז נעשה ברוחניות אותה פעולה שנעשית ע"י המשכן בגשמיות כפשוטו.

(ב) והנה כדי לפעול עבודה זו צריכים להיות בבחי' אנשי צבא, שזהו שבצאתם ממצרים (על מנת שתעבדון את האלקים על ההר הזה³²) נקראו בני' בשם צבאות הוי'³³, וכפי שמבאר בהמשך³⁴, שצבא יש בו ג' פירושים, הא', לשון חיל (אנשי חיל), הב', זמן מוגבל, וכמ"ש³⁵ הלא צבא לאנוש עלי אדמות, והג', מלשון צביון, כמו לצביונם נבראו³⁶, שהו"ע היופי שנעשה מהתכללות ריבוי גוונים כו'. וענינים אלו צריכים להיות וישנם בכל אחד מישראל, הן הענין דצבא מלשון חיל, שהרי קיומו ויסודו של ענין הצבא הוא על ענין הקבלת עול, וידוע הפתגם³⁷: אַ איד איז אַ קבלת-עול'ניק, והן ענין היופי שנעשה ע"י התכללות, שזהו שקודם התפלה (התחלת היום³⁸, שהרי התפלה קודמת ללימוד התורה, ולימוד התורה קודם לקיום המצוות) נכון לומר הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת³⁹ לרעך כמוך⁴⁰, שכולל את עצמו עם כל ישראל⁴¹.

(32) שמות ג, יב ובפרש"י (משמור"ר פ"ג, ד).

(33) בא יב, מא.

(34) פרק י.

(35) איוב ז, א.

(36) ר"ה יא, א.

(37) סה"מ תש"ד ע' 5.

(38) ראה לקו"ת ברכה צו, ב. קונטרס התפלה פ"ח ופ"י.

(39) קדושים יט, יח.

(40) שער הכוונות בתחלתו. פע"ח שער עולם העשי' פ"א.

סידור האריז"ל ודאדה"ז לפני "מה טובו". וראה מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"ב ע' תקצא ואילך. סהמ"צ להצ"צ כת, א ואילך.

(41) ראה כתבי האריז"ל שם. סידור (עם דא"ח) שער התפלה

כב, סע"ב. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ס"ע תשמט ואילך.

(19) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(20) ויקרא שם. פינחס כת, ח.

(21) תו"כ (הובא בפרש"י) עה"פ ויקרא שם. ספרי (הובא

בפרש"י) עה"פ פינחס שם.

(22) ראה ספר הבהיר ובחיי שם.

(23) בפרק ג ואילך.

(24) תרומה כו, טו.

(25) סוטה ג, א. וראה לקו"ת תצא לה, ג.

(26) נשא ה, יב.

(27) ראה סנהדרין קו, א. ספרי ס"פ בלק. במדבר פ"ב, כב.

תנחומא בלק טז.

(28) ראה ויק"ר פכ"ו, ז. ובכ"מ.

(29) ראה גם אוה"ת תולדות קמז, ב ואילך.

(30) ראה זח"א ד, א. תניא פ"י (טו, סע"א).

(31) כתובות יז, א.

וממשיך לבאר⁴², שנצחון המלחמה ע"י הצבא הוא כמו שרואים במלכותא דארעא⁴³, שיש שני אופנים במלחמה. הא', לשלול שלל ולבוז בז, והב', לנצח את המנגד לו (ע"ד מ"ש בפרשתנו⁴⁴ מלחמה להוי' בעמלק, שהרי עמלק הי' מנגד, יודע את רבונו ומכוין למרוד בו⁴⁵). והחילוק שביניהם, שנצחון המלחמה כדי לשלול שלל ולבוז בז הו"ע התלוי במדידה והגבלה, היינו, שלפי ערך השלל והבז שיכול לשלול ולבוז, משער גם כמה צריכים ויכולים להוציא בשביל זה, אבל עדיין אינו משתמש בהאוצרות שאצר ואצרו אבותיו, והיינו, שאוצרות אלו, לא זו בלבד שאין מבזבזים אותם ואין משתמשים בהם, אלא עוד זאת, שאפילו אין מראים אותם, להיותם כל הון יקר, שכמוס וחתום מעין כל רואה. אבל במלחמה לנצח את המנגד (שמכוין למרוד בו), אזי הנצחון הוא ללא הגבלה כלל, ועד שמסכן את נפשו, ועאכו"כ שמבזבז את כל האוצרות כדי לנצח במלחמה. וכפי שמבאר בהמשך בארוכה, שכדי לנצח במלחמה זו פותחים את האוצרות ונותנים אותם לשרי החיל, אבל הכוונה בזה היא כדי שיגיע לאנשי החיל, שבסיוע אוצרות אלו ינצחו במלחמה. ודוגמתו במלכותא דרקיעא, שישנם אוצרותיו של הקב"ה, שהם בבחי' סתימו דכל סתימין⁴⁶, אבל כאשר צ"ל המלחמה לנצח את המנגד, ולפעול שמהשטות דלעו"ז יהי' שטות דקדושה, אזי נותנים את האוצרות הנ"ל, ועד לאופן של בזבז כו'.

ג) וממשיך לבאר⁴⁷ ענין האוצר למעלה, וכדי לבאר גודל העילוי שבאוצר, מקדים לבאר את גודל העילוי של הענינים שנמשכים למטה באופן של גילוי, שאינם ענין האוצר. ועל זה מביא מאמר התקו"ז⁴⁸ אור א"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, ומבאר⁴⁹ גודל העילוי וההפלאה בהענין דלמטה מטה עד אין קץ, שזהו מה שנמשך למטה בגילוי, ומזה מובן שהענין שלמעלה מעלה עד אין קץ הוא נעלה יותר מהענין דלמטה מטה עד אין תכלית, גם כפי שהוא בתכלית העילוי. וכללות הענין בזה, שלמעלה מעלה עד אין קץ (שזהו ענין האוצר) היינו לפני הצמצום⁵⁰, שהוא בבחי' העלם לגבי העולם, ויתירה מזה, שלפני הצמצום אין מציאות לעולמות⁵¹. ולמטה מטה עד אין תכלית היינו לאחר הצמצום. ואח"כ מוסיף אופן נעלה יותר בענין האוצר, שבפרטיות יותר הנה אפילו לפני הצמצום ישנם ב' ענינים דלמטה מטה כו' ולמעלה מעלה כו'. ועל זה מבאר (בפרק דאשתקד⁵²), שלמטה מטה עד אין תכלית הוא מה שבגדר גילוי, והיינו, דאף שזהו עדיין לעצמו, הרי זה הגילוי לעצמו. ולמעלה מעלה עד אין קץ היינו שאפילו לעצמו אין זה בגדר גילוי, אלא הוא בגדר אוצר אפילו לעצמו, וכפי שמבאר פרטי המשל בזה מהרב שמשפיע שכל לתלמידו כו'.

למעלה עד אין קץ כו' באוה"ת ענינים ע' קי ואילך. ד"ה הנ"ל
וב' המאמרים שלאחריו – תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' תנו ואילך).
המשך תרס"ו ע' קסה ואילך.
49) בפרק יג-ד.
50) ראה שם פט"ו.
51) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.
סה"מ תש"ב ע' 28 ואילך. ובכ"מ.
52) פרק טז. – נתבאר בד"ה באתי לגני תשכ"ו.

42) בפרק יא.
43) ראה ברכות נח, א.
44) בשלח טז, טז.
45) כן הובא בכ"מ בדא"ח על עמלק – ראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ.
46) תקו"ז בהקדמה (יז, א).
47) בפרק יב.
48) ראה תקו"ז סוף תיקון נז. תיקון יט (מ, ב). זהר חדש יתרו לד, סע"ג. הובא ונתבאר בד"ה לה"ע שאו"ס ב"ה הוא

וממשיך לבאר בפרק דשנה זו פרטי הענינים בזה בהנמשל, וז"ל: "והדוגמא מזה יובן למעלה בהב' ענינים מה שאור אין סוף הוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, דמה שלמטה מטה עד אין תכלית הוא האור שבבחינת שייכות אל העולמות, ובכללותו הוא בחינת גילוי בעצמותו". וממשיך, ד"הנה איתא בפדר"א⁵³ עד שלא נברא העולם [כידוע שזוהי הגירסא הנכונה, כפי שהובא ונתבאר בהקדמת השל"ה⁵⁴, וכן הובא בפרדס⁵⁵, בלקו"ת⁵⁶ ותו"א⁵⁷ ובכמה דרושי חסידות⁵⁸] הי' הוא ושמו בלבד", ולאחרי שמבאר פרטי החילוקים בין ב' הענינים הוא ושמו (כדלקמן ס"ו), מסיים, ש"הוא קאי על עצם האור שאינו בגדר גילוי והמשכה כלל בעולמות, אדרבה, שהוא מתעלם ומתכלל בעצמותו, ובחינה ומדריגה זו היא הנקראת בשם אוצר, דכשם שהאוצר ה"ה סתום ונעלם מעין כל רואה, כן בחינת העצמות הרי סתום ונעלם ולית⁵⁶ מחשבה תפיסא בי' כלל".

(ד) והנה פירוש הנ"ל במאמר הפדר"א עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, שקאי על אוא"ס שלפני הצמצום, מיוסד על מ"ש בעבודת הקודש בתחלתו⁵⁹ (בפירוש מאמר הפדר"א עד שלא נברא העולם), שכן הוא עד שלא נאצל אצילות העליון. ומבואר בזה^א, שהכוונה לא רק לבריאה (נברא) ואצילות (נאצל) הפרטיים, אלא גם לבריאה ואצילות הכלליים⁶⁰. והענין הוא, דהנה, בריאה דכללות הוא בחי' א"ק, כי, בריאה שמורה על התהוות חדשה, שייך על מציאות הכלים שהם בריאה יש מאין⁶¹, וכיון שבא"ק ישנו ענין הכלים [דאף שהכלים דא"ק הם רק שרש נשמות דגופות (כמ"ש בע"ח⁶²), מ"מ, הרי לגבי אוא"ס נקראים בשם כלים], לכן שייך על זה שם בריאה⁶³, שהו"ע חדש לגבי האור. משא"כ האור, הרי אפילו לגבי מי שקדמו הו"ע של גילוי מן ההעלם, ולכן שייך על זה הלשון אצילות (שהוא גילוי ההעלם⁶⁴). וזהו שאצילות דכללות קאי על ראשית גילוי הקו, שעם היותו קו קצר כו', הרי ענינו הוא אור, ולכן נקרא בשם אצילות. ועפ"ז מובן שמ"ש עד שלא נברא העולם כולל גם (לפי פירוש העבוה"ק) עד שלא נאצל העולם (דהיינו ראשית גילוי הקו), שהרי ענין בריאת העולם דהיינו התהוות הכלים הוא מצד הצמצום (כדאיתא בע"ח בתחלתו⁶⁵ שע"י הצמצום נתגלה שרש הדין מקור הכלים)⁶⁶, וידוע

(א) צאור"ר תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רחצ ואילך).

ואילך. ע' כב ואילך). המשך תער"ב ח"א פ"ח ואילך. ובכ"מ.

(62) שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"ב. וראה אוה"ת ענינים

ע' פז. סה"מ תרצ"ב ע' צז.

(63) ראה אוה"ת שם ע' פז. ע' צח. המשך תרס"ו ע' קסא.

סה"מ תרצ"ב שם.

(64) ראה תו"א בראשית ג, א. וירא יד, א. משפטים עו, ב.

אוה"ת ענינים ע' רא ואילך. ע' רסז ואילך. המשך תרס"ו ע' קס ואילך.

(65) שער א (שער עגולים ויושר) ענף ב בהגה המתחלת

ונלענד"ד כו'. שם סוף ענף ג.

(66) ראה המשך תרס"ו ע' קפד.

53) פרק ג.

54) בתחילתה (ג, ב).

55) שער ג (שער אם הא"ס הוא הכתר) פ"א.

56) שה"ש יד, ג. ועוד.

57) וירא יד, א. בשלח סג, ב. יתרו סח, א. ויקהל פז, ב. ועוד.

58) ראה הנסמן בר"ה צאינה וראינה שבערה א.

59) חלק א (חלק היחוד) פ"ב.

60) בהבא לקמן – ראה סה"מ שם. וראה ספר הערכים-חב"ד

כרך ד ערך אוא"ס (ה) ס"א סק"א ח"א (ע' תמ ואילך). וש"נ.

61) ראה בארוכה אוה"ת ענינים ע' רנט ואילך. הגהות כ"ק

אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לד"ה פתח אלי' שבתו"א תרנ"ח (ע' יט

שהצמצום קודם להקו⁶⁷, וכמארו⁶⁸ ברישא חשוכא (בחי' הצמצום) והדר נהורא (בחי' גילוי הקו), וא"כ, כשאומר עד שלא נברא העולם, דהיינו לפני הצמצום, הרי מובן שזהו גם לפני ראשית גילוי הקו (עד שלא נאצל), כיון שראשית גילוי הקו נעשה רק לאחר הצמצום. והטעם שאעפ"כ הנה לשון הפדר"א הוא עד שלא נברא כו', יובן ע"פ המבואר בלקו"ת⁶⁹ (מיוסד על המבואר בספרי קבלה שלעילא מגולגלתא דא"ק יש דוגמת בחי' עתיק⁷⁰) דכשם שמלכות דאצילות הפרטית נעשית עתיק לבריאה הפרטית, כך גם מלכות דא"ס נעשית עתיק לבריאה הכללית. ולכן, כשם שמלכות דאצילות נקראת ע"ש הבריאה, עתיק דבריאה, כך גם מלכות דא"ס נקראת ע"ש הבריאה⁷¹, שזהו דיוק הלשון עד שלא נברא העולם כו', אף שבזה נכלל גם ראשית גילוי הקו, שזהו בחי' מלכות דאצילות דכללות. והמורם מכל האמור, שעד שלא נברא העולם כו' – שכולל גם עד שלא נאצל אצילות העליון, ולא רק בריאה ואצילות הפרטיים, אלא גם בריאה ואצילות הכלליים, בחי' מלכות דא"ס שנעשה עתיק לבריאה, בחי' ראשית גילוי הקו – קאי על לפני הצמצום.

(ה) ועז"נ (עד שלא נברא העולם) הי' הוא ושמו בלבד. והענין בזה, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן (בד"ה ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך, דשנת תקס"ב⁷²) שמתחלה יש להבין ענין השם, ואח"כ יובן איך שגם שמו הי' עמו בלבד. דהנה, ענין השם הוא כמו ענין האור⁷³, והיינו⁷⁴, שאין זה כמו שפע שהוא מהות דבר, כמו שפעת מים תכסך⁷⁵, שההשפעה עושה שינוי במשפיע, ועד שאפשר שע"י ההשפעה יחסר בהמשפיע, ועאכו"כ שיש אצלו שינוי אם הוא משפיע או לא, משא"כ אור, כמו אור השמש, הרי אין שינוי בהשמש אם מאיר אורו למטה. ועד"ז בשם האדם, שלא נעשה שינוי בעצמותו אם קורין בשמו אם לאו, והיינו לפי שהשם הוא רק הארה ממנו, ולכן אינו עושה שינוי בו. וזהו הטעם שבזהר ובספרי קבלה נקבעו כל ההארות והמשכות שמלמעלה בענין השמות, כפי שמביא בהמאמר "שם ע"ב דיודין וס"ג דאלפין כו'", ועד"ז כל פרטי השמות והמילויים ומילויים דמילויים שלהם, שזהו לפי שהם בדוגמת השם שהוא הארה בלבד. ועוד זאת, שלא זו בלבד שהשם הוא הארה בלבד לגבי עצם האדם, אלא יתירה מזה, שגם כפי שנמצא בעצם האדם, ועד"ז בהאדם העליון, הרי הוא באופן של שם, שקודם שנקרא בשם (ע"י הזולת) אינו במציאות כלל⁷⁶. ולכן, הנה כל העשר ספירות, החל מספירת החכמה שהיא ראשית כל הספירות, הנה לא זו בלבד שהיא באופן דאנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא (כמ"ש בפתח אליהו⁷⁷), היינו, שאין ערוך לחכמה הגלוי' לגבי החכמה כפי שהיא גנוזה במאציל עצמו, וכמו"כ בבינה (אנת הוא מבין ולא בבינה ידיעא) ובכל שאר

73 ראה לקו"ת בהר מא, ג. סהמ"צ להצ"צ מצות הלל (קנב),
 (ב). סה"מ תרצ"א ע' רסד ואילך. תש"ח ע' 154. ובכ"מ.
 74 ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' קעג ואילך. המשך תער"ב
 ח"א פנ"ג ואילך. ועוד.
 75 איוב כב, יא. לח, לד.
 76 ראה תו"א הוספות קג, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ שם.
 אוה"ת ענינים ע' רעט ואילך. המשך תרס"ו ע' קפג ואילך.
 77 תקו"ז בהקדמה (יז, ב).

67 ע"ח שם ענף ב.
 68 שבת עז, ב.
 69 מסעי צה, ב-ג.
 70 עץ חיים שער ט (שער שבה"כ) פ"ו. זהר הרקיע לזח"א
 טו, א.
 71 ראה גם המשך תרס"ו ע' תקטז.
 72 פ"ג (מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' רסא. נדפס גם
 בשערי תשובה ח"א ע, א ואילך).

הספירות, שזהו לפי שהם הארה בלבד שאין לה ערך לגבי העצמות, אלא עוד זאת, שבהיותן גנוזות במאצילן, נאמר עליהם בזהר⁷⁸ לאו אינון נהורין ולא אינון רעותין כו', שאי אפשר לקרותם בשם אור או בשם רצון, אלא כמשל השם, שקודם שנאצלו השמות בגילוי הי' הוא ושמו בלבד, פי', גם שמות הי"ס הנעלמים במאציל היו בבחי' העצמות כמו הוא עצמו, ולא נקראו עדיין נהורין כו'⁷⁹.

ו) ומבאר בהמאמר בפירוש מאמר הפדר"א עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, ש"הוא קאי על עצם האור, ואומר על זה הוא, בחינת נסתר והעלם, דעצם האור הוא נעלם ונסתר, והיינו שאינו בגדר גילוי גם בעצמותו, ושמו קאי על הגילוי והתפשטות האור". וממשיך לבאר בפרטיות יותר, ש"ידוע דבשמו הרי יש ב' מדריגות, שמות ושם, דשמות לשון רבים ושם לשון יחיד, דשמות ל' רבים [שהם ז'⁸⁰ שמות, ובפרטיות הם עשר⁸¹ שמות] הם הע"ס הגנוזות במאצילן, והוא מה דשיער בעצמו בכח כל מה שעתידי להיות בפועל⁸², ושם הוא ל' יחיד הוא מה דאין מספר לספירות. וב' בחינות אלו הם גילוי בעצמותו ית', ובא לידי גילוי בעולמות בבחי' או"פ ובחי' או"מ, שזהו השרש דב' מדריגות ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, אבל הוא קאי על עצם האור שאינו בגדר גילוי והמשכה כלל בעולמות, אדרבה, שהוא מתעלם ומתכלל בעצמותו, ובחינה ומדריגה זו היא הנקראת בשם אוצר כו'" (כנ"ל ס"ג).

ויובן ביתר ביאור ע"פ מה שמבאר אדמו"ר האמצעי בשער היחוד^ד בענין ג' המדריגות יחיד אחד וקדמון שישנם לפני הצמצום. דהנה, ידוע שלפני הצמצום עלה ברצונו אנה אמלוק⁸³, ועלה ברצונו למברי עלמא כדי להטיב לברואיו⁸⁴, ואח"כ (לאחרי שנמלך בנשמותיהם של צדיקים⁸⁵, ונשאר ההחלט שתהי' בריאת העולם, אזי) שיער בעצמו בכח כל מה שעתידי להיות בפועל⁸⁶. והסיבה לכך שעלה ברצונו כו', היא, כי חפץ חסד הוא⁸⁷, להיותו עצם הטוב, ומטבע הטוב להטיב⁸⁸, ובגלל זה עלה ברצונו להטיב לברואיו, ואז שיער בעצמו בכח כל מה שעתידי להיות בפועל. והנה, כיון שהסיבה לכל הענינים אלו היא כי חפץ חסד הוא, הרי בהכרח לומר שגם בבחינה זו ישנם כל ענינים אלו. אמנם, כיון שבחי' כי חפץ חסד הוא פשוט בתכלית הפשיטות, הרי לא שייך לומר שיש שם ריבוי ענינים אפילו באופן של התאחדות. וע"ד שלא שייך לומר שהעצם יתחלק לכמה פרטים

[ב פי"א⁸⁹.

(85) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(86) ראה עץ חיים שער א (דרוש עיגולים ויושר) בתחילתו.

מקדש מלך לזח"א טו, א.

(87) לשון הכתוב – מיכה ז, יח. וראה לקו"ת נצבים מז, ב.

ובכ"מ.

(88) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א.

תניא שעהייהו"א פ"ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' ה

בהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

(89) וראה סה"מ תרנ"ד ע' שב ואילך. תרס"ג ח"א ע' צו

ואילך. תרצ"ב ע' סח ואילך.

(78) ראה זח"ב רלט, א. רסט, א. וראה גם זח"א סה, א.

(79) ראה גם המשך תרס"ו ע' קפג.

(80) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. שו"ע יו"ד סרע"ו ס"ט.

שו"ע אדה"ז או"ח ספ"ה ס"ג.

(81) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) בסופו. וראה לקו"ש

חכ"א ע' 195 הערה 60.

(82) ראה מקומות שצויינו בהערה 88.

(83) ראה לקו"ת נשא כ, ד. כא, ד. סהמ"צ להצ"צ קעח, א

ואילך. ובכ"מ.

(84) עץ חיים שער הכללים בתחילתו.

אפילו כפי שהם בהתאחדות, כיון שהתחלקות לפרטים היא היפך ענין העצם, וכן הוא גם בכל ענין שדבוק ונמצא בהעצם כו'. וזוהי בחי' יחיד, שלמעלה מבחי' אחד, כי, בחי' אחד מורה על התאחדות פרטים⁹⁰ [וכידוע הפירושו⁹¹ דאחד המרומז בדברי הגמרא⁹² אמליכתי למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים, שהאותיות ח' וד' כוללים את כל הקצוות (ו' רקיעים וארץ, וד' רוחות) שבהם ממשיכים את האל"ף, ענין ההתאחדות], ולמעלה מזה הוא הענין דיחיד, שבו לא שייך לומר התאחדות פרטים, להיותו פשוט בתכלית הפשיטות. ורק לאחר שישנו ענין של גילוי מבחי' כי חפץ חסד, שזהו"ע עליית הרצון להטיב לברואיו כו', הנה במדריגה זו נמצאים כל הפרטים באופן של התאחדות, בחי' אחד. ולאח"ז שיער בעצמו בכח כו', בחי' קדמון.

וזהו גם ג' הענינים שמבאר בעל ההילולא בענין הוא ושמנו. בחי' הוא, ד"קאי על עצם האור שאינו בגדר גילוי והמשכה כלל בעולמות, אדרבה, שהוא מתעלם ומתכלל בעצמותו, הרי זה ע"ד בחי' כי חפץ חסד הוא, שלא שייך בו אפילו התאחדות פרטים, בחי' יחיד. ובחי' שמו, שכולל ב' הבחי' שבשמות, שם לשון יחיד, ושמות לשון רבים, הנה שמות לשון רבים ש"הם הע"ס הגנוזות במאצילן, והוא מה דשיער בעצמו בכח כל מה שעתידי להיות בפועל", הרי זה בחי' קדמון. ושם לשון יחיד ש"הוא מה דאין מספר לספירות", הרי זה בחי' אחד (שלכן הוא שם אחד).

ז) ועפ"ז מובן גודל מעלת האוצר (אוצרו של הקב"ה), שהוא סתום ונעלם מעין כל רואה, בחי' סתימו דכל סתימין – שאפילו בעצמותו אינו בגדר גילוי, כמו בחי' שמו [אף שענין השם הוא למעלה גם מענין האור (כפי שיתבאר לקמן (סי"א)), שלכן הובא במאמר הפדר"א ענין השם ולא ענין האור], ואפילו לא בחי' שמו (כמו שהוא) בלבד, כי אם בחי' הוא, "בחינת נסתר ונעלם", ד"קאי על עצם האור שאינו בגדר גילוי והמשכה כלל בעולמות", ויתירה מזה, "שהוא מתעלם ומתכלל בעצמותו", הוא (כפי שהוא) בלבד. וממשיך בהמאמר: "והנה המשכת והתגלות אוצר העליון הוא רק בשביל נצוח המלחמה לנצח את המנגד, וכנ"ל בהמשל דבשביל נצוח המלחמה פותחים את האוצרות החתומים והכמוסים מדור דור", וכפי שנתבאר בפרקים שלפנ"ז⁴² שהכוונה בפתיחת האוצרות היא בשביל אנשי החיל, שהם בני"ש שנקראים צבאות הוי', וכל אחד מהם נקרא יוצא צבא בישראל⁹³, ולהם פותחים אוצר העליון בשביל ניצוח המלחמה.

ח) אמנם ע"פ משנת"ל שבחי' אוצר העליון היא מדריגה נעלית ביותר, צריך להבין, איך יתאים זה עם מאמר הגמרא⁹⁴ אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים⁹⁵, והלא יראת שמים היא בחי' המלכות⁹⁶. אך הענין בזה, כפי שמבאר הצ"צ

93 במדבר א, ג.

94 ברכות לג, ב.

95 ראה גם ד"ה צדקת פרזונו בתורת חיים פרשתנו (בשלח)

שלז, א (בהוצאה החדשה – רלא, ד); אוה"ת שבהערה ג. סה"מ

תרכ"ו ע' שכט ואילך. תרפ"ט ע' 126 ואילך.

90 ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש פ"ח. סהמ"צ

להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ח. ובכ"מ. וראה גם תו"א וארא

נה, ב-ג. לקו"ת ואתחנן ד"ה שמע ישראל (יא, ג).

91 סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע (ואדה"ז) שם ס"ו.

92 ברכות יג, ב.

בארוכה בהדרושים שבסוף פרשת בשלח, שאע"פ שהיראה היא בבחי' מלכות, מ"מ, כדי שתומשך היראה למטה צ"ל מקור ההמשכה ממקום נעלה ביותר, וזהו מ"ש⁹⁷ מי יתן והי' לבכם זה להם ליראה אותי, שהמשכת היראה היא מבחי' מי, דא עתיקא⁹⁸, כי הכל בידי שמים (בחי' המדות) חוץ מיראת שמים⁹⁴, שנמשכת מבחי' עתיק (שלמעלה מהמדות), שזהו אוצרו של הקב"ה שהוא בבחי' סתימו דכל סתימין, ועד שגם לפני הצמצום הרי זה בחי' הוא שלמעלה אפילו משמו, כנ"ל.

והביאור בזה יובן גם מתורת הבעש"ט (שהובאה במאור עינים^ד) על מארז"ל⁹⁹ לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב, שנאמר¹⁰⁰ והאלקים עשה שייראו מלפניו, שאע"פ שהיראה מהרעם היא יראה חיצונית, מ"מ, גם ביראה זו ישנו רצון הבורא שמזה יבוא האדם סוכ"ס לתכלית ושלמות היראה. וכפי שמבאר שם בארוכה, שענין היראה צריך להיות באופן של יראת הרוממות (כדאיתא בזהר¹⁰¹ שיש ב' אופנים ביראה, יראה עילאה, שהיא יראת הרוממות, ויראה תתאה, שהיא יראת העונש), ומי שהוא בעל שכל, הנה כאשר מתבונן בגדלות השם אזי צריך לבוא לידי יראת הרוממות. אך מי שהוא קטן ולא הגיע עדיין לידי השגה זו, הנה כדי לפשוט עקמומית שבלב מעוררים אותו ע"י יראה חיצונית, יראה תחתונה ביותר, כמו יראת הרעמים, שזהו שהאלקים עשה שייראו מלפניו, וכוונת השי"ת בזה שיבוא מזה אל היראה העליונה, בחשבו, הלא הרעם הוא אחד מגבורותיו של הקב"ה¹⁰², ואיך לא ירא מהשי"ת בעצמו, שהוא מרומם ומנושא שלא בערך לגבי הרעמים והעונש וכו'. וכפי שמסיים בתורת הבעש"ט, שהיראה העליונה יראת ה' עצמה נתלבשה ונתצמצמה תוך הדברים ההם כו'.

ויובן יותר ע"פ תורת הרב המגיד באור תורה¹⁰³ על הפסוק^ה ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את הוי' אלקיך, היינו, שהוי' אלקיך שואל מעמך (מכל אחד מישראל¹⁰⁴) שסוכ"ס תהי' היראה שלך כמו היראה של ה' אלקיך. ומבאר זה ע"פ משל מאב שהזהיר את בנו שלא ילך יחף פן ישב קוץ ברגליו, ולא השגיח הבן הקטן המחוסר דעת עדיין, והלך יחף, ויש לו הקוץ ברגליו, אף שלא הי' כאב גדול מזה, אך האב הי' ירא שלא ינפח רגל הבן, מה עשה האב, לקח מרצע וקרע הבשר שסביבות הקוץ והסיר הקוץ מרגלו. והנה בלקחו הקוץ הי' להתינוק יסורים קשים וצווח בקול מר, אך האב הוא יודע שהיסורים ההם הם רפואה לו כו'. ובפעם אחר רצה התינוק עוד לילך יחף,

(ג) אוה"ת בשלח ע' תרעג ואילך.

(ד) יתרו (ד"ה וידבר אלקים לה, ד ואילך).

(ה) עקב (נב, ב'ג (בהוצאת קה"ת תש"מ ואילך – סי' קס)).

(96) ראה לקו"ת קרח נג, ד.

(97) ואתחנן ה, כו. וראה לקו"ת במדבר טו, א-ב.

(98) ראה זח"א א, ב. לקו"ת פ' ראה כו, ד.

(99) ברכות נט, א. וראה גם אוה"ת נצבים ע' א'רפב ואילך.

נ"ך ח"א ע' תסד ואילך. לקוטי לוי"צ מגילת אסתר ע' עד ואילך.

(100) קהלת ג, יד.

(101) ראה זח"א יא, ב. תקו"ז בהקדמה (ה, ב).

(102) ראה מאו"א מערכת ר אות כה. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך רעמים. אוה"ת ולקוטי לוי"צ שבעה ערה 99.

וראה גם אוה"ת נ"ך ס"ע תרעג ואילך.

(103) עקב י, יב.

(104) ראה תניא רפמ"ב.

וגער בו אביו ואומר לו, הלא אתה זוכר הכאב והיסורים קשים שהיו לך בהסרת הקוץ מרגליך, לכן הזהר שלא תלך עוד יחף, פן תבוא לידי יסורים בהסרת הקוץ, אבל אין האב מזהיר את התינוק מתחיבת הקוץ, אף שעיקר יראת ודאגת האב הוא מתחיבת הקוץ, כי על זה החשש אין התינוק מרגיש, לכן מזהיר את התינוק בזה הדבר שיודע התינוק צערו, שזהו הצער מהסרת הקוץ, אף שהאב אין לו יראה ודאגה מהסרת הקוץ, כיון שיודע שזה רפואה לו. ונמצא, שיראת האב ויראת הבן אינם שוים, ואדרבה, הם הפכיים, שהרי הענין שממנו מתיירא הבן (הצער מהסרת הקוץ) היא רפואה לו. ודוגמתו בנמשל, שיראת האדם היא מהעונש, ולא יראת החטא בעצם, אבל הקב"ה ירא ומצטער פן יחטא האדם, ואינו ירא מהעונש על החטא, כי אדרבה, העונש הוא רפואה בכדי לטהרו מעוונו. וזהו מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את הוי' אלקיך, שסוכ"ס תהי' היראה שלך כמו היראה של ה' אלקיך, היינו, לא יראת העונש, אלא יראת החטא.

והנה ע"פ המבואר בכ"מ¹⁰⁵ שענין החטא הוא מלשון אני ובני שלמה חטאים¹⁰⁶, שזהו ענין של חסרון, הרי מובן, שכל זמן שהאדם לא הגיע לתכלית השלימות, יש אצלו עדיין ענין של חטא (חסרון). וכיון שתכלית השלימות היא דוקא כאשר מתבטל אל השלם בתכלית, שזהו עצמותו ומהותו ית', הרי מובן, שהענין דיראת חטא ישנו אפילו לפני הצמצום, שהרי גם שם ישנם פרטי המדרגות שהוא ושמנו, ואילו תכלית השלימות אינה אלא בעצמותו ומהותו ית' (אפילו לא בבחי' הוא, ועאכו"כ לא בבחי' שמו). וזהו שאין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שאמיתית הענין דיראת שמים נמשך מאוצרו של הקב"ה, שהבחי' שנקראת בשם אוצר היא "בחינת העצמות", ש"סתום ונעלם ולית מחשבה תפיסא בי' כלל". ומשם נמשך ונתצמצם ונתלבש גם במדרגה הכי תחתונה שביראה, יראת העונש, כמשל האב שמזהיר את בנו מהיסורים שבהסרת הקוץ שנתחב ברגלו, כיון שהבן הוא בדרגא כזו שאינו מתיירא מתחיבת הקוץ כשלעצמו, כי, שרש הענין שבגללו יכולה לבוא תחיבת הקוץ (ענין החטא), הוא, בגלל חסרון (חטא מלשון חסרון) תכלית השלימות שבהתכללות בעצמותו ומהותו ית'.

ט) וממשיך בהמאמר, ש"הדוגמא מזה (פתיחת האוצרות בשביל נצוח המלחמה) יובן למעלה, דכתיב¹⁰⁷ מוצא רוח מאוצרותיו שהכה בכורי מצרים [דלכאורה אינו מובן, מהו הטעם שבכל תשע המכות שלפנ"ז לא הי' צורך בענין מוצא רוח מאוצרותיו, ודוקא כאשר הכה בכורי מצרים הוצרך להיות מוצא רוח מאוצרותיו, ועל זה מבאר], דבשביל להכות בכורי מצרים, דמצרים הם המצרים וגבולים, ובכורי מצרים הם תוקף¹⁰⁸ ועוצם הקליפות, ובשביל זה מוציא רוח מאוצרותיו". ואף שרוח הוא א' מארבע יסודות שלמטה, וענינו למעלה בספירות הוא בחי' ז"א¹⁰⁹, וא"כ, מה שייך רוח לאוצרותיו, הנה על זה מבאר בהמאמר: "ואיתא בת"ז תיקון ס"ט¹¹⁰ רוח ד' ¹¹¹ דא אויר קדמאה"¹¹².

(109) ראה אוה"ת נ"ך ח"א ע' תקח. המשך תרס"ו ע' קיא.
(110) קז, א.

(111) לשון הכתוב – ישעי' יא, ב.

(112) ראה פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ז. שער כג (שער ערכי הכינויים) פ"א בערכו. מאו"א מע' א אות קנג.

(105) ראה לקו"ת מטות פב, א. סה"מ תרצ"א ע' שיח ואילך.
(106) מלכים-א א, כא ובפרש"י.

(107) תהלים קלה, ז-ח. וראה תורת חיים פרשתנו ד"ה צדקת

פרונונו (שלא, רע"א (בהוצאה החדשה – רכז, ד)).

(108) ראה תרגום אונקלוס עה"פ ויחי מט, ג.

וממשיך בהמאמר: "דהנה כתיב¹¹³ כי גאה גאה, ותירגם אתגאי על גוותנאי, וידוע דגאה גאה הוא פנימיות הכתר [כי, גאה קאי על ספירת הכתר, שהיא למעלה מכל הספירות, אפילו מספירת החכמה שהיא ראשית הספירות, ועז"נ¹¹⁴ תרום ידך, שהיא באופן של הרמה והבדלה מהם, וגאה גאה קאי על פנימיות הכתר¹¹⁵], דשרשו בחינת פנימי' ועצמות א"ס, וגאותא דילי', סוס ורוכבו רמה בים, דשרש הנצח הוא בפנימיות הכתר כו'".

(י) **ויובן** ע"פ המבואר בתו"א¹¹⁶ בפירוש סוס ורוכבו רמה בים, דהנה כתיב¹¹⁷ כי תרכב על סוסיך מרכבותיך ישועה, וכתיב¹¹⁸ לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי, וענין הסוסים קאי על האותיות¹¹⁹, והרוכב על הסוס (כמ"ש סוס ורוכבו) הו"ע השכל וההבנה והשגה שבאותיות, ומ"מ יש יתרון ומעלה באותיות שיכולים להגבי' את השכל למדריגה נעלית יותר שאין ביכולת השכל להשיג מצד עצמו, בדוגמת הסוס שיכול להוליך את הרוכב למקום שאין הרוכב יוכל לילך לשם. ובאותיות גופא יש כמה סוגים, ובכללות הם שני סוגים, אותיות התפלה, שהם מעשה ידי אדם, שהרי התפלה היא עבודת האדם מלמטה למעלה, ואותיות התורה, שעז"נ¹²⁰ הלא כה דברי כאש, שהו"ע ההמשכה מלמעלה למטה (וזהו שהפסוק כי תרכב על סוסיך גו' נאמר על מתן תורה¹²¹). ועז"נ סוס ורוכבו רמה בים, דהנה, רמה יש בו שני פירושים, לשון התרוממות¹²² והעלאה (כמו אותיות התפלה), ולשון השלכה¹²² שהוא מלמעלה למטה (כמו אותיות התורה). וענין זה נעשה מצד בחי' גאה גאה, שהוא בחי' גילוי אוא"ס ב"ה הסוכ"ע, שלגביו מעלה ומטה שוין.

וביאור העילוי שנעשה בהאותיות (סוס ורוכבו) מצד הענין דגאה גאה, יובן ע"פ ביאור אדמו"ר מהר"ש בד"ה ועתה יגדל נא כח אדניי, בפירוש מארז"ל¹²³ בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהי' קושר כתרים לאותיות, אמר לו, משה, אין שלום בעירך, אמר לפניו, כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, א"ל הי' לך לעזרני, מיד א"ל ועתה¹²⁴ יגדל נא כח אדניי כאשר דברת לאמר. דהנה, ענין קשירת הכתרים לאותיות התורה (הלא כה דברי) היינו בחי' הטעמים, או אפשר גם התגין, שלהיותם בבחי' ומדריגה גבוהה מאד, לכן לא נתגלו כמו אותיות התורה, שלכן רק רבי עקיבא שהי' אדם גדול מאד, נשמה נעלית ביותר, הי' דורש על כל קוץ וקוץ (שהם בחי' התגין) תילי תילין של הלכות¹²⁵, כיון שמצד עצמם הרי הם בהעלם, ועאכו"כ ענין הטעמים שהם למעלה גם מהתגין כו'. וזהו שהקב"ה קושר כתרים לאותיות, כי רק הקב"ה ידע ענינם. ומוסיף בהמאמר, ויש להעיר לזה ממה שאמרז"ל¹²⁶ מט"ט קושר כתרים לקונו מתפלותיהן של ישראל, שפי' שע"י

(1) תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' קלה ואילך).

(113) פרשתנו טו, א.

(114) מיכה ה, ח.

(115) ראה אוה"ת מגילת אסתר (קה"ת, תש"נ) ע' קפ.

(116) פרשתנו סב, ג ואילך.

(117) חבקוק ג, ח.

(118) שה"ש א, ט.

(119) תקו"ז בהקדמה (ח, רע"א). שם תיקון ה (כ, ב). וראה

שם בהקדמה (ג, סע"ב). תיקון מז (פד, ב).

(120) ירמי' כג, כט.

(121) ראה תו"א מג"א צ, א. לקו"ת שה"ש לג, ג. ובכ"מ.

(122) ראה פרש"י (ממכילתא) עה"פ.

(123) שבת פט, א.

(124) שלח יד, יז.

(125) מנחות כט, ב. וראה לקו"ת ברכה צה, ד.

(126) ראה סה"מ תש"ח ע' 202 הערה א. וש"נ.

אותיות התפלה נעשו כתרים, להיות כי ע"י התפלה ממשיכים יהי רצון, שיהי רצון חדש כו', והיינו ע"י המלאכים דגפיף להון ומנשק להון¹²⁷, שע"י המלאכים מזדככים התפלות מגשמיותם (כמבואר בתו"א¹²⁸), והיינו לפי שהתפלה היא ע"י נשמה בגוף, ולכן מצד ירידת הנשמה למטה והעלם והסתור הגוף, יש צורך בפעולת הזיכוכ ע"י המלאכים שתוכל התפלה לעלות למעלה לפעול המשכת רצון חדש וכתר חדש. וכמו"כ יובן ענין קושר כתרים לאותיות, שזהו כמו הכתרים שעושים המלאכים מאותיות התפלה, וכמו"כ עשה הקב"ה כתרים מאותיות התורה. ועל זה אמר הקב"ה למשה הי' לך לעזרני, ומיד אמר משה ועתה יגדל נא כח אדני גו', שהו"ע המשכת כח שם אד' ממקורו ושרשו, בחי' הכתר, להיות בחי' טעמי תורה או תגין שבתורה. וענין זה שנעשה עילוי באותיות התפלה ואותיות התורה ע"י קשירת הכתרים, הוא ע"ד הענין דסוס ורוכבו רמה בים (כנ"ל שרמה הו"ע לשון העלאה מלמטה למעלה, אותיות התפלה, ולשון השלכה מלמעלה למטה, אותיות התורה), שזהו מצד בחי' שלגבי מעלה ומטה שוים, שזהו"ע גאה גאה. וכפי שממשיך בהמאמר, שענין ועתה יגדל נא כח אדני הוא לא רק להיות ארך אפים [כדאיתא בסנהדרין¹²⁹ שכשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים וכו', אמר לפניו, רבש"ע, ולא כך אמרת לי אף לרשעים, והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר], שהוא בחי' אריך אנפין, אלא כמבואר בזהר פ' שלח¹³⁰ שכח אד' נמשך מעתיקא קדישא סתימו דכל סתימין, שזהו בחי' פנימיות הכתר. וזהו גם מ"ש בהמאמר דיום ההילולא, שגאה גאה הוא פנימיות הכתר, ועי"ז נעשה סוס ורוכבו רמה בים, דשרש הנצח הוא בפנימיות הכתר.

יא) וי"ל שהעלי' שנעשית בהאותיות (סוס ורוכבו רמה בים) ע"י בחי' גאה גאה היא לבחי' שלמעלה מענין השמות (שהרי השמות מורכבים מאותיות¹³¹), ולמעלה גם מבחי' שמו כפי שהוא בלבד. ויובן בהקדים הדיוק במאמר הפדר"א עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, שמביא התואר שם (שמו) דוקא, ולא התואר אור, אף שלכאורה ענין השם הוא כמו ענין האור (כנ"ל ס"ה), וכמבואר בהמאמר של אדמו"ר הזקן הנ"ל, שהמקובלים כינו הנאצלים האלקיים בשם אורות (נהורין), ונקראים ג"כ רזא שמא קדישא, וגם בכתבי האריז"ל כל עיקר פרטי הי"ס הם בשמות כו'. אך הענין הוא, כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בארוכה בהמשך תער"בי החילוק בין שם לאור, שהאור הוא מעין המאור, ואע"פ שע"י האור אי אפשר לידע כל הענינים שישנם בהמאור (ועאכו"כ בהמאור למעלה), מ"מ, יכולים לידע לכל הפחות ענין מציאות המאור, שהוא דבר המאיר, וכמו אור הנר, או השמש או אור היום. משא"כ השם, שעל ידו אי אפשר לידע אפילו ענין הנ"ל. וראי' לדבר, שהרי יש כמה בני אדם שנקראים בשם אחד, כמו

(ז) אתם נצבים (המשך תער"ב ע' תרכז ואילך).

130) קסא, ב.

131) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א' תיז.

127) ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, ב.

128) מקץ מב, ב.

129) קיא, סע"א.

אברהם וכיו"ב, ואעפ"כ שונים הם זמ"ז בתכלית. ואפילו ענין המשכת והתגלות החיות ע"י השם¹³², הרי זה באופן שאין רואים זאת בגלוי, אלא רק יודעים שכן הוא. וטעם הדבר, לפי שענין השם אינו באופן של דביקות ניכרת, דביקות גלוי, אלא דביקות שבהעלם. ולכן, לגבי העצמות, הרי גם הענינים שנקראים אור, ולא רק גילוי והתפשטות האור בעצמו, אלא גם עצם האור, הנה באמיתית ענינם הרי הם רק באופן של שם¹³³, להיותם שלא בערך, אפילו לא כערך האור לגבי המאור, ועד שמהם אין יכולים לידע את העצם¹³⁴, מלבד מה שהעצם רוצה לגלות בלאה"כ. ולכן מדייק בפדר"א הלשון הוא ושמו בלבד, שם דוקא, ולא אור. וזהו כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים, שהו"ע עליית השמות (שנעשו מאותיות) להיות בבחי' שמו בלבד, ועד שמעלים לבחי' הוא (שלמעלה משמו) בלבד.

יב) והנה אוצר זה שהוא למעלה מעלה עד אין קץ, ועד שאפילו לפני הצמצום הרי זה למעלה אפילו מבחי' שמו (כפי שהוא) בלבד, כי אם בחי' הוא (כפי שהוא) בלבד – יכול להיות נמשך ומתגלה לכאו"א מישראל, כיון ששייך לצבאות הוי', היינו, שיש בו הענין דקבלת עול, ענין היראה, שגם הדרגא התחתונה שבה היא כלי ליראת הרוממות (כתורת הבעש"ט הנ"ל). ובכח אוצרות אלו פועלים אנשי החיל את נצחון המלחמה, ופועלים שתחזור להיות עיקר שכינה בתחתונים, ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל, וגם ושכנתי בתוכם כפשוטו, בענין המשכן ואח"כ בענין המקדש (דמקדש איקרי משכן), ועד לבנין ביהמ"ק השלישי, שיכנה ויתגלה¹³⁵ במהרה בימינו, בכיאת משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

132) תניא שעהיוה"א פ"א. אור"ת להה"מ ד, סע"ב ואילך. עטר"ת ע' תמ. תש"ה ע' 186 ואילך.
לקו"ת שבהערה 73. ובכ"מ. 135) ראה פרש"י סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א. תוס' סוכה שם. שבועות טו, ריש ע"ב ד"ה אין. וראה לקו"ש ח"א ע' 98.
133) ראה גם המשך תרס"ו ע' תסב ואילך. ח"יג ע' 84. ח"יח ע' 418. חכ"ז ע' 204 ואילך.
134) ראה בארוכה המשך תרס"ו שם ס"ע תסג ואילך. סה"מ

צילום מגוף כתב-יד קודש כ"ק אדמו"ר מראי-מקומות במאמר באתי לגני הנ"ל.

בס"ד. משיחות ש"פ בא, ח' שבט, ואור ליום ב', יו"ד שבט – התש"נ – יום בו ימלאו ארבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א –

תרגום מאידית

תורה (התכלית דיצי"מ), כשהקב"ה נתן את תורתו לבני" בעולם הזה התחתון, בכוונה שהם – בהמצאם למטה – ילמדו ויבינו תורה ויקיימו את מצוותי, ועי"ז (גם) לפעול את בירור וזיכוך העולם הזה הגשמי – לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ושלימות הכח לזה ניתן בשנת הארבעים (מיצי"מ ומ"ת), לאחר העבודה דבני" במשך הארבעים שנה במדבר – שאז "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", להבין בדעת את אמיתית ושלימות הכוונה ד"דעתי דרבי" – הקב"ה (ביצי"מ ומ"ת).

וכדאיתא בזהר¹⁰, אשר "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים" וידעתם כי אני ה' אלקיכם וגו'" שנאמר במצרים – הוא "פקודא דא קדמאה דכל פקודין . . למנדע לי' לקב"ה" (בכדי שבני" יאמינו "בכל אינון נסין וגבורן דעביד לון במצרים"), והשלימות בזה הסתיימה בשנת הארבעים (אחרי יצי"מ),

וכמבואר שם, שבידיעת ה' ישנם שני ענינים: הידיעה בדרך כלל (וידעתם כי אני ה' אלקיכם) – שזה נאמר ביצי"מ [וזה נפעל בגלוי במתן תורה – "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים"¹¹], והשלימות בזה – הידיעה בדרך פרט, שזה הי' "לסוף מ' שנין דקא אשתדלו בכל אינון פקודין דאורייתא דאוליף לון משה כו' כדין אוליף לון בדרך פרט, הה"ד¹² וידעת היום והשבות אל לבבך, היום דייקא (בשנת הארבעים) מה דלא הוה רשו מקדמת דנא (כמאחז"ל קאי איניש אדעתי דרבי" בארבעין שנין, ומביא את הפסוק דולא נתן ה' לכם לב לדעת, ע"ד "וידעת גו' והשבות אל לבבך"¹³), כי ה' הוא האלקים דא באורה פרט"¹⁴, ושני הפסוקים ("וידעת גו' וידעתם גו'") "כלה מלא חדא,

א. ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש¹ בעשירי לחודש: ביו"ד שבט זה (תש"נ) ימלאו ארבעים שנה מיום ההסתלקות-הילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר (ביו"ד שבט תש"י), כש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו" עמד בגלוי ו"פועל ישועות בקרב הארץ"².

העילוי המיוחד דארבעים שנה – מבואר בחז"ל: בשנת הארבעים במדבר אמר משה רבינו לבני ישראל, שאז "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"³. ובגמרא למדו מזה⁴, דבארבעין שנין "קאי איניש אדעתי דרבי". כלומר, שאז מגיעים להידיעה והבנה (לדעת) סוף דעתו ותבונתו⁵ – פנימיות ועצמיות כוונתו⁶ – דרבי, ובנדו"ד – של הרבי, נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ושל "מעשיו ותורתו ועבודתו" – כך שאז מתחיל סדר חדש ותקופה חדשה בהבנת וקיום מעשיו ותורתו ועבודתו דנשיא דורנו באופן ד"לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע".

ב. ויש לומר שבזה ישנו ענין הכי כללי ועיקרי בעבודת ה' – כמובן מזה שלימוד הגמרא (שבארבעין שנין "קאי איניש אדעתי דרבי") הוא מהפסוק "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" שאמר משה לבני ישראל בשנת הארבעים ליציאת מצרים ומתן תורה (וקודם כניסתם לארץ ישראל), שאז נעשה אצלם "לב לדעת וגו'" בהקב"ה⁷ והנהגתו "את" כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים גו' המסות הגדולות גו' האותות והמופתים הגדולים ההם":

יציאת מצרים ומתן תורה (ולאח"ז הכניסה לארץ) הם היסודות דעם ישראל: ביצי"מ נעשו בני" לעם ה' – "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם וגו"⁹, והשלימות מזה נפעל במתן

(1) ל' הכתוב – דברים א, ג. וראה קונטרס משיחות ש"פ וארא.

(2) אגה"ק סו"ך-סכ"ח.

(3) תבוא כט, ג.

(4) ע"ז ה, ריש ע"ב.

(5) פרש"י ע"ז שם ד"ה לא קאי.

(6) ד"ה וידעת תרנ"ז [הנקרא "וידעת" – מוסקבא" (ראה לקמן הערה 25)] – סה"מ תרנ"ז ריש ע' ג.

(7) ולהעיר שבהמשך ל"נתן ה' לכם לב לדעת גו'" נאמר "ואוליך אתכם ארבעים שנה במדבר גו' למען תדעו כי אני ה' אלקיכם".

(8) תבוא כט, א-ב.

(9) וארא ו, ז.

(10) ח"ב כה, א – ברע"מ.

(11) ואתחנן ד, לה. תניא פל"ו. וראה הערה 14.

(12) ואתחנן שם, לט.

(13) ניצוצי אורות שם.

(14) ואף שגם במ"ת נאמר "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים" – ה"ז יחוד הוי' ואלקים בממכ"ע, משא"כ "וידעת היום גו' כי הוי' הוא האלקים" (בשנת הארבעים) הוא יחוד הוי' ואלקים בסוכ"ע (ראה לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת היום (ד, ב)).

בינה ודעת, שעייז נעשה שלימות ד"דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"²¹ – ה"לב לדעת" ב"דעת" דרבי" ("אלקי אביך").

ד. ביאור הענין יובן עפ"י דיוקי הלשונות בהפסוק ומאחז"ל הנ"ל – כידוע תכלית הדיוק דכל תיבה בתורה:

בפסוק "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע": (1) מהו הטעם שצריך דוקא להגיע לנתניה מה? (2) מהי ההוספה "לכם" (3) ג' הענינים ד"לב לדעת, ועינים לראות, ואזנים לשמוע". (4) הסדר דג' ענינים אלו.

במאחז"ל שבארבעין שנין "קאי איניש אדעת" דרבי" ("1) מדוע כתוב הלשון "קאי" ולא "יודע" או "מבין" וכיו"ב (תואר שמורה על הבנה) – בהתאם להמשך ותוכן הענין: "אדעת" דרבי" (ידיעת התלמיד בתורת רבו), ומהמקור בכתוב: "לב לדעת" (2) מדוע כתוב הלשון "איניש" (ולא תלמיד וכיו"ב), ובפרט שמבין ד' תוארי האדם, "איניש" מורה על הדרגא הכי נמוכה – (אנוש מלשון) חלישות ופחיתות האדם²², משא"כ בנדוד – מדובר אודות מעלת התלמיד (שהוא קאי אדעת" דרבי")?

ה. ויש לומר הביאור בזה – ע"פ ההקדמה הנ"ל, שהפסוק ומאחז"ל מבטאים ענין כללי בעבודת ה' – בקשר דבנ"י עם "דעת" דרבי" (הקב"ה), שנפעל בשלימות בארבעים שנה לאחרי יצי"מ ומ"ת: מכיון שהכוונה ד(יצי"מ ו)מתן תורה הוא – דירה בתחתונים, שיהודי יתאחד עם הקב"ה (ע"י לימוד התורה וקיום המצוות), ובתחתונים בכלל יתגלה אלקות (עליונים), עד שיעשה דירה לו יתברך – מובן, שבזה צריכים להיות ב' ענינים: גילוי אלקות מלמעלה, ובאופן שזה מתקבל ונקלט בתחתונים, בגדרי התחתונים.

ועפ"ז יש לומר הביאור ברעיא מהימנא הנ"ל, שהשלימות ידיעת ה' היא בשעה שיוצאת (גם) בדרך פרט ("ידיעת היום גו") כפי שנפעל בשנת הארבעים, נוסף על הידיעה בדרך כלל ("ידיעתם גו") שהי' ביציאת מצרים:

אדמו"ר האמצעי מבאר²³, ששלימות ההתבוננות באלקות היא – בשעה שישנה הן ההתבוננות כללית,

(20) ראה גם זח"א קלו, סע"ב (במדרש הנעלם): זמן גאולתם של ישראל בשנת הארבעים הוא. וראה קונטרס משיחות ש"פ וארא ס"ד.
(21) דה"א כח, ט. וראה תניא (קו"א) קנו, ב. ובכ"מ.
(22) לקו"ת שה"ש כה, א. ד"ה ואיש כי ימרט תרכ"ט. ועוד.
(23) שער היחוד פ"ד ואילך.

דא בכלל ודא בפרט".

ומזה נמצא, שהענין ד"נתן ה' לכם לב לדעת גו" בשנת הארבעים במדבר הוא ענין כללי ועיקרי בעבודת עם ישראל – בהיותו השלימות דיציאת מצרים ומתן תורה, כשנעשה "לב לדעת" ב"דעת" דרבי" (הקב"ה); ולכן נעשו אז בני" – לאחרי ארבעים שנה – מוכנים להכנס לארץ ישראל ("והבאתי אתכם אל הארץ גו"¹⁵, הכתוב בהמשך ל"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו" ולקחתי אתכם גו" וידעתם גו") – ששם נשלמת בפועל הכוונה דיצי"מ ומ"ת (לעשות את העולם דירה בתחתונים), ע"י קיום המצוות (שרובם התלויות בארץ, עד בנין בית המקדש – שלימות הכוונה דמתן תורה (השראת השכינה למטה).

ג. ומובן שבענין זה ("נתן ה' לכם לב לדעת גו" המסופר בתורה, תורה מלשון הוראה) ישנו לימוד כללי בעבודת בני" במשך כל הדורות [כידוע שבכל יום ישנה העבודה דיצי"מ (מזכירין יצי"מ בכל יום¹⁶, וחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים¹⁷), ועד"ז מתן תורה (כלשון הברכה נתן התורה – לשון הרה), והכניסה לארץ (ארץ ע"ש שרצתה לעשות רצון קונה¹⁸)] –

שלאחרי שחולפת תקופה דארבעים שנה בעבודתו של יהודי [ובפרט בזמן הגלות ד"מדבר העמים"¹⁹, שזהו בדוגמת ההליכה ארבעים שנה במדבר ההוא], מקבל אמיתית שלימות ההבנה (ידיעה אמיתית) ב"דעת" דרבי", הקב"ה ("ידיעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים גו").

[ומזה נשתלשל, שכך הוא גם ברב ותלמיד כפשוטם (בשר ודם), שבארבעין שנין "קאי איניש אדעת" דרבי"].

וענין זה הוא בהדגשה יתירה בדורנו זה, שלפי כל הסימנים הוא הדור דעקבתא דמשיחא ועקבתא דעקבתא דמשיחא, הדור האחרון דהגלות – שלאחרי התקופה האחרונה דארבעים שנה (מאז ההילולא דמשה רבינו שבדורנו בשנת תש"י), נעשה אצל כל אחד מהדור "קאי איניש אדעת" דרבי", ונכנסים מיד לארץ ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה²⁰.

ובפרט, שזהו ארבעים שנה מההילולא דנשיא חב"ד, שחב"ד ענינה לבאר את פנימיות התורה בחכמה

(15) וארא ו, ח.
(16) מכילתא ופרש"י בא יג, ג.
(17) פסחים קטז, ב במשנה. וראה תניא רפ"ז.
(18) ב"ר פ"ה, ח.
(19) יחזקאל ל, כה.

כי הוי' הוא האלקים", "דא באורח פרט" – שהתוכן כללי מזה הוא, שנוסף לידיעת ה' בכלל ("וידעתם כי אני הוי' גוי"), ישנה גם הידיעה שהוי' שלמעלה מעולם ("ע"ד הכלל), הוא חד עם אלקים (ל' רבים, ע"ד הפרט) בגימטריא הטבע, דרגת אלקות שמתלבשת ומחי' את העולם²⁵.

ו. ויש לומר שענין הנ"ל – ידיעת ה' שנפעל בשנת הארבעים – מתבטאת בפרטי לשונות הכתוב "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" (ומאחז"ל "קאי איניש אדעת' דרבי", כדלקמן ס"ז): מכיון שע"י "נתן ה' לכם לב לדעת גוי" נעשה השלימות דמתן תורה – מובן, שבזה ישנם ב' הקצוות שהיו במתן תורה: נתנת (מתן) התורה מלמעלה, וגילוי שם הוי', שלמעלה מעלה משם אלקים שבו נברא העולם (בראשית ברא אלקים), וביחד עם זה ניתנה התורה דוקא למטה, ובאופן שנמסרה לגמרי לבני' למטה (ותורה לא בשמים היא²⁶), שבני' נעשים בעה"ב על תורה; וגם הגילוי אלקות במ"ת ה' באופן ש"אנכי הוי' אלקיך", כחך וחיותך, ראה אנכי נתן לפניכם – לפנימיותכם²⁷;

עד"ז גם בנוגע לשלימות הידיעה שנעשית בשנת הארבעים – שזה בא ע"י "נתן הוי' לכם"²⁸: ניתנה מלמעלה (ובאופן דכל הנותן בעין יפה נותן²⁹), משם הוי' דוקא, ובאופן שנמסר "לכם" – שזה נעשה הרכוש דבני' למטה (בגדרים שלהם).

מכיון שהכוונה היא, ששלימות הידיעה תחדור באדם למטה – לכן נוסף על הנתינה כללית ("נתן ה' לכם"), שכוללת כל הפרטים ופרטי פרטים (ע"ד כמו שבמתן תורה ניתנה בכללות כל התורה כולה, גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש³⁰), באה הנתינה גם בפרטים (שע"י מתווסף שלימות בהכלל, ע"ד הנ"ל בנוגע להתבוננות פרטית), בהתאם לפרטי כחות האדם, שנחלקים בכללות לג' עינים ד"לב לדעת, ועינים לראות, ואזנים לשמוע", שהם כנגד הג' מוחין חב"ד:

ועוד) בשם "וידעת – מוסקבא" (על שם עיר גדולה של אוה"ע, בעת שהיו צוררי יהודים!) כי אמירת מאמר חסידות (גילוי פנימיות התורה) ב"מוסקבא" – מדגיש ביותר היחוד דהוי' ואלקים, שרש הדין והצמצום, גם בהתחנות ביותר. וע"י נתברר המקום (בשעתו), שטו"ס יתבטל ההעלם וההסתור של מוסקבא ושל המדינה בעת ההיא.

(26) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב.

(27) ראה לקו"ת ר"פ ראה.

(28) נוסף לשלימות הדעת שבאה ע"י יגיעת והתעמקות האדם במשך ארבעים שנה בדעת דרבו.

(29) ב"ב נג, א. וש"נ.

(30) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ועוד. וראה בהנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

והן ההתבוננות פרטית, בפרטים ופרטי פרטים [ע"ד ההתבוננות בתפלה: לכוון דרך כלל לפני מי אתה עומד ומתפלל, וגם לכוון בפירוש המלות דרך פרט בגדולת ה'] – מכיון שיש בזה מה שאין בזה:

בהתבוננות כללית ישנה המעלה שע"י מגיעים "לבחי' העומק בכלל שהיא בחי' עצמות אור האלקי בבחי' הכלל", והמעלה בהתבוננות פרטית היא "מצד עוצם הקירוב גלוי אור האלקי בנפשו יותר, כי בהתבוננות דרך כלל יוכל להטעות א"ע עד שנדמה לו כי מאד קרוב אליו הדבר ובאמת מרחוק מאד ה' נראה לו בהיותו דרך כלל לבד, משא"כ התבוננות דרך פרט, שכל פרטי בהשגה בדבר פרטי, יוקבע בנפשו בבחי' הקירוב ביותר וממנו יבוא להשגת דבר פרטי העליון הימנו בהדרגה עד שיבוא לכלל ההשגה בכללות שאז מתאמת יותר בלתי הטעות א"ע כלל". ולכן השלימות בזה היא דוקא בשעה שההתבוננות כללית באה גם בפרטים, כי "הגם שכל פרט בפ"ע אינו ענין אלקות בכללות ואינו רק בחי' טפל פרטי לבד, אבל כאשר יתחבר כל העיון מכל הפרטים אל הכלל אז יוקבע יותר בנפש בחי' הכלל". לאידך גיסא – יש צורך גם בהתבוננות כללית, כי "מי שהוא מעמיק בכל לבו ובכל חפצו לעצמות האלקות דוקא הנה גם בעיונו בפרטיות יכוין הכל אל המח' הכללית דעצמות דוקא ולא יפול מכללות הכוונה כלל כו' מאחר שכל הפרטים אינם נמשכים והולכים רק אחר הכלל דוקא כו' כמ"ש אליו ולא למדותיו, רק כללות ענין ההתבוננות בפרטי מדותיו הוא רק כדי שיבוא לעצמותו ומהותו דוקא".

ויש לומר, שב' דרגות אלו בהתבוננות (בכלל ובפרט) הם בהתאם לב' העינים הנ"ל: ההתבוננות בדרך כלל מבטאת (יותר) את הגילוי אלקות מלמעלה, וההתבוננות בדרך פרט – מתלבש בהפרטים דגדרי הנבראים (תחתונים) שנחלקים לפרטים ופרטי פרטים.

ועפ"ז מובן ג"כ, זה שידיעת ה' בדרך פרט (שנפעל בשנת הארבעים) ענינו יחוד הוי' אלקים ("וידעת גוי'

(24) ראה בארוכה סה"מ"צ להצ"צ מצות אחדות ה'. וראה שם ס, ריש ע"ב.

(25) והשייכות לשנת הארבעים יומתק ע"פ המבואר בסד"ה וידעת תרנ"ז, דע"י יצ"מ ונניסח לארץ יבוא לידיעה דהוי' ואלקים כולא חד. ולעיל שם (ע' נב), מביא על זה המאחז"ל דבארבעין שנין קאי איניש אדעת' דרבי, שזה קאי על גילוי אור פנימית ועצמיות או"ס דשם הוי' שיאיר בנפשו (והכח לזה הוא ע"י שם אלקים, שע"י מאיר ומתגלה אור השכל לפי ערך המקבל, וע"י יגיעתו בא לעומק פנימיות כוונתו ועצם חכמתו כמו שהוא אצל הרב ממש), וממשיך לבאר שם שענין זה נתגלה ע"י נסיונות.

עפ"ז גם יומתק שדרוש זה נקרא בכ"מ (ראה במפתח למאמרי תרנ"ז, שנרפס בתחלת הספר, נעתק מרשימת כ"ק מו"ח אדמור"ה.

"אדעתי דרבי": המעמד החדש של בני" (בארבעים שנה) הוא לא (רק) על הדרגא דדעתו של הקב"ה שקשורה עם בריאת העולם³⁷ נוכ"ש לא הדרגא דדעת הנבראים, שהקב"ה ברא יש מאין כמו כל שאר הנבראים (כלומר שזה שלא בערך לבורא), אלא על "דעתי דרבי", דעת הקב"ה כפי שעומד כ"רבי", למעלה מדעת ששייך לבריאה³⁸ ("דעתי דבורא וכיו"ב) – כמו שהקב"ה (דלית מחשבה תפיסא בי' כלל) צמצם עצמו (כביכול) והתלבש בדעת, (לא דעת שממנה נברא העולם³⁹, אלא שלמעלה מהבריאה) כפי שנמצא בגלוי בתורה שהיא חכמתו (ורצונו) של הקב"ה, והוא וחכמתו אחד והוא ודעתו אחד⁴⁰, התורה שהקב"ה נתן לבני" במתן תורה, ובשלימות – בשנת הארבעים כש"קאי איניש אדעתי דרבי".

שזה מבטא את תכלית שלימות הכוונה דחיבור ויחוד (במ"ת) דבני" (למטה) עם הקב"ה – שיהודי, כפי שנמצא למטה (כולל בחי' "איניש" שבו) "קאי אדעתי דרבי", כל מציאותו – ועאכ"כ שכלו ודעתו – בנויים ומשיגים "דעתי דרבי", שעי"ז (ידיעת התורה, חכמתו של הקב"ה) הוא מתאחד ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה"⁴¹.

ובלשון ההלכה: יהודי מחוייב בידיעת ה' דע את אלקי אביך", "וידעת גו' כי הוי' הוא האלקים", וכו"ל מהזהר: "פקודא דא קדמאה לכל פקודין כו' למנדע לי לקב"ה" בכלל ובפרט, והידיעה בהקב"ה צריכה להיות נוסף על הדרגא דדעת הקב"ה שיש לה שייכות לבריאה, אלא (גם) בדרגת הדעת שלמעלה מהבריאה⁴² – כפי שזה בפשטות בלימוד התורה בהבנה והשגה,

"לראות" – מוח החכמה, שענינה ראיית עין השכל. "לשמוע" – מוח הבינה, שמיעה מלשון הבנה. "לדעת" – מוח הדעת³¹.

ומהמוחין ובפרט ממוח הדעת – שהוא שרש ומקור המדות ("לב לדעת", מפתחא דכליל שית³²) – נמשך במדות שבלב ("וידעת גו' והשבות אל לבבך"). ומזה נמשך בג' הלבושים – מחשבה דיבור ומעשה³³. כך, ששלימות הידיעה בה' שמתווספת בארבעים שנה, מקיפה את כל כחות ולבושי האדם בפרטיות, שעי"ז מתווסף בכל הכלל, כנ"ל.

ז. בזה מתווסף פירוש וביאור במאחז"ל בתושבע"פ עה"פ "קאי איניש אדעתי דרבי" – כידוע שתושבע"פ היא "פירושה" דתושב"כ³⁴: ה"לב לדעת גו'" שמקבלים בשנת הארבעים, הוא (לא רק פרט או כלל כזה בידיעת התלמיד, אלא) באופן ד"קאי כו' אדעתי דרבי", שמתחדש לגמרי, הוא מקבל מעמד חדש לגמרי, כך שהוא – כל מציאותו (לא רק חלק ממנו) – עומדת וקיימת (קאי) על יסוד חדש לגמרי – "דעתי דרבי"³⁵.

ומכיון שהוא (כל מציאותו) מקבלת מעמד חדש על יסוד חדש לגמרי – לכן מדייקים חז"ל "קאי איניש (אדעתי דרבי)", (שלא רק שכלו ומדותיו, אלא) גם הדרגות התחתונות של האדם (חלישות ופחיתות האדם) "עומדים" (קאי) "אדעתי דרבי" כי זה מדגיש שכל מציאותו (אפילו החלק הכי תחתון) נעמד מחדש (ובדרך ממילא מובן שכך הוא גם בדרגות העליונות יותר שבאדם)³⁶.

ח. וחיודש גדול יותר – ש"קאי איניש" הוא

(37) כמאחז"ל (חגיגה יב, א) בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה כו'.

(38) והראי' לזה הוא ממש"נ "נתן ה' לכם לב לדעת", שהנתינה מלמעלה (של לב לדעת) היא משם הוי', שלמעלה מאלקים (שרש דעת הנבראים), והרי נתינה היא לפי כח הנותן (ולא – המקבל), היינו ההנתינה של לב לדעת היא דעת הוי' (דעתי דרבי).

וממש"נ (שהנתן ה' לב לדעת הוא) "לכס", שנעשה דבר שלכס, מובן הענין ד"קאי איניש (אדעתי דרבי)", שכל מציאותו קאי על זה.

(39) שגם בזה הרי הוא ודעתו אחד, הוא המדע והוא היודע כו' – שזה קאי על אורות בכלים דאצילות (תניא פ"ב בהג"ה. שעהיזיה"א פ"ח-ט. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"ג. שרש מצות התפלה פכ"ח ואילך), אלא מ"מ חכמתו ה' בתורתו הוא למעלה מזה דאורייתא וקוב"ה כולא חד, פי' דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כו' (ראה תניא פ"ד). ואכ"מ. ועצ"ע.

(40) ראה תניא פ"ב.

(41) תניא פ"ה.

(42) היינו נוסף לידיעה בממכ"ע ("אתה הראת לדעת גו'" בעת מ"ת), גם הידיעה בסוכ"ע ("וידעת היום גו'") שהי' בשנת הארבעים, כנ"ל הערה 14. וראה לקו"ת ד"ה וידעת שם.

(31) והטעם שמקדים הכתוב "לדעת" קודם "לראות" ו"לשמוע" (חור"ב) – ראה לקמן ס"י.

(32) ראה אוה"ת תבוא ע' תתשכב.

(33) ראה בכ"ז גם קובץ "וייה בארבעים שנה" (קה"ת, תש"נ).

(34) ולהעיר שתושב"כ ותושבע"פ הם ע"ד משפיע ומקבל, ובאור החמה לרע"מ שם (בענין ידיעת ה' בכלל ובפרט) – שהם ע"ד כלל ופרט (שבתושבע"פ מפרש עד פרטי פרטים בכלל כלל שבתושב"כ). ועפ"ז יומתק שבתושב"כ ההדרגה היא בעיקר על הנתינה מלמעלה (נתן ה' לכם גו'), ובתושבע"פ – ההדרגה בעיקר על האדם למטה (קאי איניש אדעתי דרבי). וראה לקמן ס"י-יא, שזהו ע"ד ה' אופנים דראי' ושמיעה.

(35) ראה לקו"ש תבוא תשמ"ט ס"ו, שענין "קאי איניש אדעתי דרבי" הוא לא בענין פרטי שלמד, אלא בכללות דרך הלימוד שלו – שנעשה מיוסד ("קאי") על דרך הלימוד של רבו, עד שכח שכלו של התלמיד נעשה כמו כח שכלו (דעתו) של הרב. ואז מבין כל ענין וענין ע"ד הבנת הרב.

(36) ע"ד המבואר (תו"א ד, א) בנוגע להגבהת כל הדרגות דסדר השתלשלות דוקא ע"י הדרגא הכי תחתונה, כמשל הליווע"ר שמשמים תחת כל הבנין, ועי"ז מגביהים כל הקומות והדרגות בהבנין.

האדם להכירו על בוריו, ובנוגע ל"מעשה מרכבה" – "אין כל דעת ודעת ראוי לסובלן"⁵², ואפילו בנוגע ל"מעשה בראשית" – "אין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג"⁵³. – אם כן כיצד אומרים ש"קאי איניש אדעתו דרבי" (הקב"ה)?!

והקושיא היא על הרמב"ם עצמו: הוא עצמו מבאר אופן דעתו של הקב"ה (ויתר על כן: הוא כותב שספרו הוא "לקטן לגדול"), וביחד עם זה כותב, שאין כח להשיג כו', אין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג כו'?! וכשאלת הראב"ד על דברי הרמב"ם בהל' תשובה⁵⁴, "כשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמת הבורא כו' כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא כו' כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי כו' אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו'" – שואל הראב"ד: "והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא"⁵⁵ והחזירו לאמונה, וטוב הי' לו להניח הדבר בתמימות התמימים".

ויש לומר הביאור בזה, ששניהם אמת: יהודי – ע"י אמונתו בה' – יכול לקבל ומקבל ידיעה והכרה (גם) בזה ש"אין בנו כח לידע" בהשגת הנבוא. ובלשון התוקרים⁵⁶: תכלית הידיעה שלא נדעך. והביאור:

שלימות האמונה דבנ"י בהקב"ה היא (לא באופן מקיף, אלא) – בשעה שחודרת לגמרי בפנימיות (גם בשכלו ודעתו)⁵⁷, עד שזה נעשה כל מציאותו,

[ע"ד כמו "מודה אני כו' שהחזרת בי נשמת"י שיהודי – גם ילד קטן – מרגיש שהנשמה ש"החזרת"

(52) שם ספ"ב.

(53) פ"ד הי"א. וראה שם הי"ג: לא כולם היו בהן כח לידע כו'.

(54) ספ"ה.

(55) ועפ"ז מובן שאין לומר, שלדעת הרמב"ם יש לבאר עד כמה שאפשרי מה שמובן בדעת האדם, והשאר – אין בנו כח לידע וצ"ל בזה אמונה, כי הרמב"ם מתחיל עם קושיות ושאלות בשכל, וגם אח"כ ממשיך "שתשובת שאלה זו ארוכה כו'" (היינו שיש תשובה על השאלה, אבל ארוכה היא), "אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאיני אומר כו' שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו", ורק אח"כ מסיים – "ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה כו' אין בנו כח לידע כו'" (ולהעיר שגם לאח"ז כותב: אבל נדע (ולא נאמין) בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם כו'). וכן לעיל (בהל' יסוה"ת) בענין ש"הקב"ה מכיר אמתו כו' הוא היודע כו'" – הרי הרמב"ם מבאר הענין בסגנון של הסברה בשכל, ורק אח"כ מסיים: "ודבר זה אין כח בפה לאומרו כו'". ובפרט שמוסיף "ולא בלב האדם להכירו על בוריו" (וכן לעיל שם הי"י. ולקמן שם בהל' תשובה). שמוזה משמע ששייך השגה וידיעה בזה (ורק – לא על בוריו). וא"כ תוגדל הקושיא: מהו הפירוש "שאין בנו כח לידע כו'". ועצ"ע בכ"ז.

(56) ראה בחזיונות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא,

ב.

(57) ראה לקו"ת ד"ה וידעת, ושם שענין זה (המשכת אמונה בסוכ"ע

בדעת דממכ"ע) נעשה ע"י התורה שהיא חכמתו של הקב"ה.

שתורה היא חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהבריאה (תורה קדמה לעולם),

וכמבואר ברמב"ם בריש ספרו: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע (לא רק להאמין) שיש שם מצוי ראשון כו'", ולאח"ז מבאר באריכות כו"כ פרטים בידיעת ה', לא רק בנוגע לידיעת ה' שיש מהאופן כפי שהקב"ה קשור (עם להוות) מציאות העולם (מצוי ראשון שממנו נמצאו כל הנמצאים), וע"י ההתבוננות ב"מעשה⁴³ רבון העולמים", "שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והי' העולם"⁴⁴, אלא (גם) באופן ידיעת ה' עצמו⁴⁵, "הקב"ה מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא, ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין כו' הבורא יתברך הוא ודעתו וחיו אחד כו' הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה הכל אחד"⁴⁶.

עד כפי שהרמב"ם מסיים ספרו, שלע"ל יהי' "עסק כל העולם לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים סתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר⁴⁷ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", "דעה את הוי"י בשלימותה"⁴⁸.

ט. עדיין צריך להבין: הרמב"ם עצמו כותב, ש"אמיתת⁴⁹ הדבר אין דעתו של אדם מביין ולא יכולה להשיגו ולחקרו כמ"ש⁵⁰ החקר אלוהה תמצא", "אמיתת המצאו של הקב"ה כו' אין כח בדעת האדם החי כו' להשיג אמיתת דבר זה על בוריו". ואפילו בנוגע להענין ד"הוא היודע וכו'" (כנ"ל), כותב הרמב"ם⁵¹ ש"דבר זה אין כח בפה לאומרו כו' ולא בלב

(43) הל' יסוה"ת רפ"ב.

(44) אבל להעיר שבלקו"ת ואתחנן תוס' ביאור לידעת (ז, ג. וראה

שם ו, ג) משמע, שזה קאי על ידיעה בסוכ"נ.

(45) כמבואר במ"א (הדרן על הרמב"ם תשל"ה) הפירוש בהלכה ב' שברמב"ם (הל' יסוה"ת פ"א) "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי כו'" – שהוא העל"י בדעת שהוא ית' הוא למעלה מבחי' "מצוי", "אינו (בגדר) מצוי". ולמעלה מזה – עצמותו ית', שמצדו ית' הי' אפשר להיות ההתהוות גם באופן שאינו מצוי בהנמצאים (הדרן על הרמב"ם תשמ"ו – לקו"ש חכ"ו ע' 255).

וראה שם הערה 23, מצות האמונה היא – "שהוא ית' רם ונשגב למעלה מעלה ממדריגת החכמה", בחי' סוכ"ע (סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת האלקות בתחלתה (מה, א)), ולדעת הרמב"ם (שכתב "לידע כו'") המצוה היא שגם הענין ד"רם ונשגב" יהי' באופן ד"לידע", ידיעה שכלית.

(46) הל' יסוה"ת פ"ב הי"י. וראה תניא ספמ"ח שמפרש זה על בחי' סוכ"נ. ואכ"מ.

(47) ישע"י יא, ט.

(48) ראה סה"ש תשמ"ח ע' 215 ואילך. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 117 ואילך, שדי' פרקים הראשונים (ע"ד מעשה מרכבה ומעשה בראשית) שברמב"ם שייכים גם למצות ידיעת ה'. עיי"ש.

(49) הל' יסוה"ת פ"א ה"ט-י. וראה שם הי"ב.

(50) איוב יא, ז.

(51) שם פ"ב הי"י.

עפ"ז יובן ג"כ מדוע מקדים הפסוק "לב לדעת" קודם "עינים לראות ואזנים לשמוע" (חכמה ובינה), אע"פ שבסדר המוחין בא דעת לאחרי חכמה ובינה, וגם הדיוק "דעתני דרבי" (ולא חכמה או בינה)⁶¹ – כי בסוף הארבעים שנה נעשה השלימות בחכמה בינה ודעת, ושלימות הדעת היא – לא כפי שהדעת נמצאת במקומה (תחת חכמה ובינה), אלא כפי שנמצאת בדרגת הכתר⁶², למעלה מחכמה ובינה⁶³. ובעבודה: כפי שדעת נמצאת בדרגת האמונה (כתר), כלומר שישנה ידיעה פנימית בהענינים (סוכ"ע) שבכלל צריך בשבילם אמונה (בהיותם למעלה מהשגת הנברא), ומחברים אמונה (כתר) עם חכמה ובינה.

ולחוסוף, שגם בהמשך "עינים לראות ואזנים לשמוע" מודגש החיבור דהתאמתות שע"י ראי' עם שכל האדם (שמיעה והבנה). בדוגמא כמו שהי' במ"ת – רואין את הנשמע ושומעין את הנראה⁶⁴.

יא. בסגנון אחר: הסדר דארבעים שנה הוא באופן דכלל פרט וכלל:

לכל לראש הכלל הראשון – מתן תורה, כשניתנה כל התורה (כידוע שמתן תורה לא צריך (יהי') עוד הפעם), ע"י הקב"ה שהוא "כלל" הראשון, הכולל הכל; לאחרי זה ה"ה נמשך בפרטים – בדעת הנבראים, וע"י עבודתם במשך הארבעים שנה עולים מלמטה למעלה עד שמגיעים לכלל בסוף הארבעים שנה, לאחרי הסיום דכל הפרטים – שאז מגיעים לשלימות הכי נעלית: קאי איניש אדעת' דרבי', החיבור ויחוד דכלל ופרט, שע"ז מתווסף אפילו לגבי הכלל הראשון, כפשוטו הכתובים – שה"לב לדעת גוי" פעל שלימות בהידיעה והכרה בכל הענינים שאירעו במשך הארבעים שנה, החל מהארות ומופתים במצרים ומתן תורה בתחלת הארבעים שנה.

ויש לומר: בכדי שיהי' היחוד דבנ"י עם הקב"ה, עושה הקב"ה שמהכלל יצא הפרט (בדוגמת הראי', שלאחרי שרואים את הדבר בכללותו, מתברר אח"כ לפרטים), ההתלבשות דעצמותו ית' בחב"ד דתורה (חכמתו ורצונו של הקב"ה), בכדי שהנבראים יוכלו לבוא מן הפרט אל הכלל (בדוגמת השמיעה, ששומעים פרט אחר פרט, עד שבאים ומקבלים את הכלל), ויהי' חיבור שניהם יחד.

– הקב"ה (שלמעלה מכל הענינים) היא "בי", ו"נשמת" [ע"ד "נתן ה' לנס"] – לא באופן מקיף, ואפילו לא באופן אבל כמו דבר נוסף, ואפילו לא באופן שנשמתו עיקר וגופו טפל – אלא באופן שזהו "בי", כל מציאותו, כך שמרגיש חיות הנשמה⁵⁸ (עד עצם החיות) שהיא בלתי מורגשת מצ"ע, והרגש כזה שחודר בו לגמרי (לא כמו הרגש דבר זולתו)⁵⁹ – בתכלית ההתאמתות (כמו התאמתות ע"י ראי')⁶⁰.

וע"י האמונה באלקות שחודרת בכל מציאותו ונמשכת בדעתו – יש לו הכח שיהי' "קאי אדעת' דרבי" (דעתו של הקב"ה) – שיתאמת אצלו (באופן של ראי') ידיעתו של ה' שלמעלה מהשגת הנברא (ואדרבה – ההתאמתות היא למעלה מההתאמתות שע"י השכל סתם), עד יתירה מזו – שיכול להבין (דעת ה') בדעתו (ולא רק בדרך שלילה) – כי הוא "קאי (לא על דעת הנברא, ואפילו לא על דעת הבורא ששייך ובערך להבריאה, אלא) אדעת' דרבי":

מכיון שהקב"ה (שלמעלה מגדר דעת, לית מחשבה תפיסא בי' כלל) התלבש (לאחרי כמה צמצומים וכו') בבחי' דעת (דעת' דרבי') שמזה נברא ונשתלשל דעת האדם (הנברא), לכן יש ליהודי (כנשמה בגוף למטה) בכח – ע"ז שאמונתו נמשכת בפנימיותו – להבין ולהתאחד עם דעת ה', וע"ז – עם הקב"ה בעצמו שהוא ודעתו חד הוא.

[וע"ז מתווסף בידיעתו כנברא, שגם בשכל הנברא יונח אלקות, בבחי' אלקות ששייך להבריאה (לידע שיש שם מצוי ראשון כו'), וגם אלקות שלמעלה מהבריאה (כמה ששייך בכח השגת האדם)].

י. נמצא מזה, שלאחרי מתן תורה, בתחילת הארבעים שנה הי' בגלוי לימוד התורה וידיעת ה' (בעיקר) בהדרגות ששייכים להבריאה, ולאחרי זה התעלו מלמטה למעלה, עד שנת הארבעים כש"נתן ה' לכם לב לדעת גוי", "קאי איניש אדעת' דרבי" – דעת ה'.

עפ"ז מובן הטעם מדוע "לב לדעת" הי' צריך להיות דוקא ע"י "נתן ה'" כי הכח שיהי' "קאי אדעת' דרבי" אינו יכול לבוא ע"י כח ושכל הנברא, אלא דוקא ע"י כח הקב"ה ("רבי").

ההתקשרות בין משפיע ומקבל.
 (62) ולכן כשדעת נמנה אין הכתר נמנה, וכשכתר נמנה אין הדעת נמנה (ע"פ שער דרושי אבי"ע פ"ב. ועוד), לא מפני שחסר או ענין הדעת ח"ו, אלא מפני שכתר ממלא מקומו.
 (63) ראה ד"ה אור לארבעה עשר הי"ש פ"ב.
 (64) מכילתא ופרש"י יתרו כ, טו.

(58) ועד כדי כך שהנשמה (נשמת) מתבטא בנשימת האדם (נשמה מלשון נשימה), שזהו דבר המורגש והכי מוכרח בחיי האדם (ראה המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו).
 (59) ראה קונטרס משיחות ש"פ ויחי.
 (60) ראה לקו"ת שם. סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א.
 (61) נוסף על זה שע"י הדעת, סוף וסה"כ ותמצית דהשכל, נעשה

גאולה שגואלת ומעלה כל הפרטים ופרטי פרטים. יד. ענין זה מודגש גם בפרשת שבוע זה המברך את יום ההילולא – פ' בא, שתוכנה הוא: גאולת מצרים. כמו שהפסוק אומר⁶⁷ "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים":

הכלי ליציאת מצרים הוא – שבנ"י הם "צבאות השם", שענינו של איש צבא הוא – תכלית הביטול, ובאופן שחודר בכל מציאותו, כך שגם בעת שישן ניכר עליו שישן חייל (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר), כלומר שזהו ביטול שלמעלה מטעם ודעת שלו (לכן ישנו גם בשעת השינה כשכח השכל איננו בגלוי) – ע"ד מנפשי כרע⁶⁸.

והביטול שלמעלה מטעם ודעת שחודר בכל מציאותו – ע"ד המבואר לעיל בנוגע לאמונה – לוקח את עצמותו ית', שלמעלה מכל הגילויים, כידוע הפתגם⁶⁹ שהפשיטות דאיש פשוט קשורה עם פשיטות העצמות. וכמבואר גם במאמר ההילולא (באתי לגני)⁷⁰, שהמלך מבזבז כל אוצרותיו דוקא עבור אנשי צבא, שמבצעים את המלחמה בפועל.

ולכן הי' זה ("צבאות השם") הכלי וההכנה לגילוי הכי נעלה – נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו, וגאלם, שבכבודו ובעצמו הוא פשיטות העצמות – למעלה מעשר ספירות, וגם מספירות אין קץ, ואפילו מספירות שנכללים בעצמותו ית' (שהרי הם סו"ס תואר כו'). וזה מתגלה למטה מטה⁷¹ – בגאולת מצרים.

והשלימות מזה באה בגלוי ארבעים שנה לאחר יצי"מ, כש"קאי איניש אדעת' דרבי" – ע"י הביטול ואמונה דבנ"י בה', כנ"ל.

וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁷² (ונפלאות אפילו בערך להנפלאות בגאולת מצרים⁷³) – שגם בסיום דארבעים שנה אלו, נעשה השלימות ד"קאי איניש אדעת' דרבי", ותיכף ומיד ממש נעשה הכניסה לארץ ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה.

טו. ע"פ הנ"ל ישנו המענה לשאלת רבים – כמה צריכה להתבטא העבודה מיוחדת דארבעים שנה מאז ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:

ובפרטיות – ישנם ב' הענינים (ראי' ושמיעה) בעבודתו של יהודי בכל יום: תפלת הבוקר – היא הכלל, שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולאח"ז צריך להמשיך זאת בפרטי העבודה במשך היום. כך גם בתפלה עצמה: מודה אני לפניך כו' – הוא הכלל, ולאח"ז ה"ז נמשך בברכות השחר, ברכות פרטיות. וכך גם ישנו הסדר מלמטלמ"ע – מן הפרט אל הכלל: הודו, פסוקי דזמרה, עד שמגיעים לתפלת העמידה, כעבדא קמי מרי', עד לסיום התפלה – "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך", הגילוי דפנימיות עצמותו ית', ובאופן שבא בהתיישבות (ישבו), שלמעלה מהכלל הראשון, מכיון שבא לאחרי כל הפרטים בתפלה.

יב. ע"פ כל זה מובן ג"כ התוכן דארבעים שנה בתקופה זו (שהתחלתה שנת תש"י), שבוזה ישנם כל הענינים הנ"ל: כל יהודי מדורנו זה מגיע אז ל"קאי איניש אדעת' דרבי" דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור (שהנשיא הוא הכל), וכל מציאותו ושכלו עומד וניצב על "דעתי דרבי" – עי"ז שלומדים תורתו, שמסר את עצמו בה (ע"ד "אנא נפשית כתבית יתבית"), כידוע הפתגם דאביו של בעל ההילולא, הרבי (מוהרש"ב) נ"ע, קודם הסתלקותו: "איך גיי אין הימל, די כתבים לאז איך אייך" [אני הולך לשמים, הכתבים אני משאיר לכם] כלומר, דע"י הכתבים (לימוד הכתבים כו'), שבהם "הכניס" את עצמו הוא, הי"ה "ישנו" כפי שנמצא בשמים, שכן נשיאי ישראל לא יעזבו צאן מרעיתם⁶⁵.

יג. ובפרט שדורנו הוא הדור האחרון בגלות (כנ"ל), לאחר שסיימו (ע"י "מעשינו ועבודתינו" במשך כל אלפי השנים שלפני זה) הבירור דכל הפרטים [לא כמו בדורות שלפנ"ז, שאם הגאולה היתה באה אז לא היו כמה ניצוצות פרטיים מתבררים (באופן פרטי)⁶⁶. וי"ל שלכן כמה צדיקים בדורות הקודמים לא דחקו את הקץ (למרות שהי' להם את הכח לזה), אע"פ שידעו את גודל הצער דהגלות, שכינתא בגלותא וכו' – בכדי ששום ניצוצות לא "יאבדו" – ודאי שכבר הגיע הזמן, שיבוא הכלל הכי גדול – הגאולה האמיתית והשלימה, וביחד עם זה –

65) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קמא.

66) ראה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך.

67) בא יב, מא.

68) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון – שבת קיח, ב. ולהעיר שכריעה והשתחוואה מורה על השתוות הראש והרגל, ואדרבה – הראש כורה ומשתחוואה אל הרגל, מפני מעלת הפשיטות שבו,

כדלקמן בפנים.

69) כתר שם טוב הוספות סקנ"ד.

70) פי"א.

71) ראה תו"א פרשתנו ד"ה ויהי בעצם היום הזה, ששם צבאות מורה על המשכת שם הוי' (דאצילות) בב"ע.

72) מיכה ז, טו.

73) אוה"ת עה"פ שם.

"צדיק יסוד עולם"⁷⁵ (ועמך כולם צדיקים)⁷⁶, כמאחז"ל⁷⁷ שחייב אדם (כאו"א) לומר בשבילי נברא העולם.

כולל גם עי"ז שמקימים בכל מקום בעולם מוסדות חדשים של תורה עבודה וגמילות חסדים, חדורים בהפצת המעיינות חוצה – אפילו במקומות שישנם כבר מוסדות – להקים שם עוד מוסדות (ומה טוב – כל מוסד יקים עכ"פ עוד מוסד אחד), ועאכו"כ במקומות שלע"ע אין בכלל מוסדות – להקים שם מוסד, ומוסדות רבים, וישנם ההבטחות וברכות דבעל ההילולא, בברכתו של הקב"ה, שיוכלו לכסות את ההוצאות בזה. ובפרט שבתור סיוע רוחני מקבלים גם השתתפות מקופת רבינו במספר ארבעים (ולהעיר מ"ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר"⁷⁸).

מכיון שכל דבר מתחיל מתורה – כדאי שבתורה עצמה יעשו "מוסד" חדש – ע"י הוצאה לאור של קובצי חידושי תורה, בנגלה ובחסידות, ובפרט בתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו [שבזה ישנה גם ההשתתפות והתאחדות דיששכר וזבולון – לומדי תורה ואלו שמכסים את ההוצאות העריכה והוצאה לאור].

כדאי גם, שביום ההילולא, יו"ד שבט, יוסיפו בתורה עבודה וגמ"ח בכל המוסדות דבעל ההילולא, ובנוגע לגמ"ח וצדקה – להוסיף בזה במספר ארבעים.

ויה"ר שמיד ותיכף בסיום שנת הארבעים – תבוא הגאולה האמיתית והשלימה, ויהי' השלימות ד"קאי איניש אדעת' דרבי" – לימוד תורתו של משיח מפי' של משיח⁷⁹, עד תורה חדשה מאתי תצא⁸⁰, ומלאה הארץ דעה את כמים לים מכסים, והיו עיניך רואות את מוריק⁸¹, והקיצו ורננו שוכני עפר⁸², ובעל ההילולא דיו"ד שבט בתוכם,

וכל זה – תיכף ומיד ממש.

העבודה צריכה להיות בכך, שכעת צריכים להעשות מציאות חדשה לגמרי – מציאות חדשה שעומדת על גבי יסוד חדש: קאי איניש אדעת' דרבי'.

ובפשטות – שכל הענינים שבעל ההילולא תבע, ובכלל – לימוד התורה בהתמדה ושקידה וקיום המצוות בהידור, ובמיוחד – הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה – צריך עתה להתחיל לפעול במימד חדש, עם מעמד חדש – לא לפי ההשגות שהיו עד עתה (לפי דעת המקבל), אלא לפי ההשגות והמימדים ד"דעת' דרבי" – נשיא דורנו.

הן בנוגע ללימוד התורה (ובפרט לימוד תורתו של בעל ההילולא) – שזה צריך להיות (לא רק בתוס' הבנה והשגה, אלא בעיקר) עם מעמד חדש ויסוד – מיוסד על דרך הלימוד ופנימיות הכוונה של "רבי"; והן בההנהגות בהתאם להוראות בעל ההילולא – צריכים להעשות באופן כזה.

לא די שיוסיפו עוד פרט או עוד כלל, אפילו כלל גדול, בהעבודה, אלא צריך להיות "קאי איניש" – צריך להקים את כל מציאותו מחדש על "דעת' דרבי". וביחד עם זה ה"ז צריך לרדת לפרטים ופרטי פרטים – ובהתבוננות אפילו קלה בטח ימצא כל אחד את הפרטים שביכלתו להתחיל לעשות כמציאות חדשה שעלי' "קאי אדעת' דרבי".

ובסגנון אחר: כל אחד צריך להעשות "מוסד" חדש, בעבודתו בתורה עבודה וגמ"ח, שמעמיד יסוד חדש – "דעת' דרבי". ולהוסיף, ששמו הראשון דבעל ההילולא הוא "יוסף" – שמדתו היא יסוד⁷⁴. וזה חודר בכל הפרטים – "כל השומע יצחק לי" (שמו השני).

וכך צריך גם לפעול על העולם – שמתגלה שהוא

(79) ראה לקו"ת צו יז, א. שער האמונה פנ"ו. ועוד.

(80) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(81) ישעי' ל, כ.

(82) שם כו, יט.

(74) ראה ס' הליקוט-דא"ח צ"צ ערך יוסף. וש"נ.

(75) משלי י, כה.

(76) ישעי' ס, כא.

(77) סנהדרין לו, א במשנה.

(78) ל' הכתוב – חיי שרה כג, טו. וראה תו"א ר"פ וישלח.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

ומוגבל⁵ (צפרדע כנים וכיו"ב) וניתנה לו הרשות להזיק או להרוג את המצריים רק באופנה הרגיל של המכה⁶. לכן אין זה בגדר של "ניתנה רשות למשחית". לא כן במכת בכורות שניתנה לו הרשות - ולא מצינו כל הגבלה באיזה אופן להרוג את בכורי מצרים. ולכן היו צריכים ישראל להזהר, כדי שלא יזיק אף להם.

הבדל עמוק יותר: מטרת המכות בעיקרה לא היתה כדי להכות את המצריים, מטרת המכות היו על מנת שידעו "כי אני הוי'", כמפורש בכמה מהמכות⁷: "בזאת תדע וגו'", "למען תדע וגו'", "בעבור תדע וגו'". משום כך לא היה צורך בהם עבור בני ישראל, שכן להם היתה כבר ידיעה באלקות⁸. ובזה עצמו נחלקת מכת בכורות מתשע המכות האחרות: באותן מכות לא נאבד המוכה לגמרי, וגם הוא עצמו הפיק תועלת מהידיעה. אבל במכת בכורות, נאמר ומת כל בכור גו'. מטרת מכת בכורות היתה גם להמית את בכורי מצרים, לאבדם לגמרי - ולא בכדי שהם עצמם ידעו על ידי כך "כי אני הוי'". לכן היה כאן צורך לשלול טענה אפשרית של מדת הדין: "מה נשתנו אלו מאלו", במה שונים - בנוגע לעונש (לא בנוגע לידיעה) - בני ישראל מבכורי מצרים, שהרי גם בני ישראל במצרים היו משוקעים בקליפה⁹, "אלו עובדי ע"ז וכו"¹⁰; ולכן היה מקום, ששליח של מדת הדין, המשחית, לא יתן להבדיל בין המצריים לישראל.

(אף שנאמר¹¹: "ועברתי וגו' והכיתי כל בכור וגו' אעשה שפטים אני הוי'" - ודרשו חז"ל¹²: "אני ולא מלאך וכו' אני הוא ולא אחר", כי את מכת בכורות הביא הקב"ה בעצמו על מצרים, הרי בכל זאת, גם המשחית היה שם והיה יכול לקטרג¹³, ומשום זה היתה צריכה להיות הזהירות, שלא תהיה למשחית כל גישה).

ובזה היו שני ענינים: (א) בארץ מצרים בכלל שבה "ניתנה רשות", ללא הגבלות - אינו מועיל האות, שכן "אינו מבחין כו'" - והעצה לזה היא רק "לא תצאו וגו'". (ב) בתוך בתי בני ישראל, ששם היתה ההגבלה של¹⁴

א. כשמסר משה רבינו לפרעה את דברי הקב"ה, שיביא על מצרים את מכת בכורות, ציין גם את זמן הופעת המכה, בחצות - באמצע הלילה; (אלא, בגלל שאצטגניני פרעה עלולים לטעות בזמן המדויק, אמר¹ משה "כחצות הלילה וגו'", שזה יקרה בסביבות חצי הלילה לערך).

ואינו מובן: לשם מה בכלל היה צורך להודיע לפרעה את זמן התחלת מכת בכורות? הרי היה יכול לומר סתם - כבשאר מכות - שהקב"ה יביא את המכה על מצרים, מבלי לנקוב זמן. משמע מזה, שלמכת בכורות יש קשר מיוחד עם הזמן של חצות הלילה, עד כדי כך, שכדי למסור לפרעה על מכה זו היה הכרח להודיע את הזמן (רק משום "שמא יטעו אצטגניני פרעה", אמר משה "כחצות הלילה וגו'").

עוד מצינו במכת בכורות, שוני משאר המכות, (א) במכה זו היו צריכים בני ישראל לעשות סימן מיוחד על בתיהם - בדם מילה ודם קרבן פסח² "על שתי המזוזות ועל המשקוף" - כדי שהמכה הבאה על המצריים לא תזיק לבני ישראל. (ב) הקב"ה ציוה³: "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר", כי "מאחר שניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים"⁴, וגם ישראל עלולים היו להפגע מן המכה.

ולכאורה: גם מהמכות האחרות לא סבלו בני ישראל. שכן המכות היו רק למצריים. ואם כן הרי גם בשאר המכות ניתנה רשות למשחית, ואף על פי כן לא נדרשו מבני ישראל זהירויות מיוחדות להגן עליהם מהמשחית - מדוע, איפוא, נצרכו לזה דוקא במכת בכורות? וכן מה הצורך בשני הדברים: (א) לא תצאו וגו'. (ב) האות של דם מילה ופסח, ובמה מתבטא ההבדל ביניהם?

ב. ההבדל בין מכת בכורות לבין שאר המכות הוא: שאר המכות לא היו כאלו שהם בגדר של "ניתנה רשות למשחית". היו אמנם מכות שפגעו לא רק בממונם של מצרים אלא גם בגופם - כמו למשל ערוב - אבל המשחית מוגבל היה בהן, ההשחתה באה באמצעות דבר מסויים

(1) ברכות ד, א. הובא ברש"י שמות יא, ד.

(2) פדר"א פכ"ט. ת"י שמות יב, יג. זח"ב לה, ב.

(3) שמות יב, כב.

(4) מכילתא שם. ב"ק ס, סע"א. הובא ברש"י שמות שם. וראה שו"ע רבינו הזקן ה' שמירת גו"נ סו"ס יג.

(5) גם מכת דבר - הייתה מוגבלת ביותר, כי לא הייתה אלא במקנה ורק בחמשת מינים (זח"ב לא, ב).

(6) כמ"ש (שמות ט, לא-לב): "והשעורה נוכתה כי השעורה איבד גו' לא

נוכו כי אפולת הנה.

(7) שמות ז, יז. ה, יח. ט, יד.

(8) ראה תו"א וארא (נז, א). תו"ח שם.

(9) ראה ז"ח ר"פ יתרו.

(10) ילקוט ראובני שמות יד, כז. זח"ב קע, ב.

(11) שמות יב, יב.

(12) ספרי דברים כז, ח. וראה "הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים" (הוצאות קה"ת) ע' 25.

(13) זח"ב מא, סע"א. זח"ג קמט, א.

(14) שמות יב, יג.

"כחצות הלילה", שהוא כאמור רמז לאור - שלמעלה מהשתלשלות.

ד. אלא שאף על פי כן היה צורך שיהיה לישראל אות. והביאור בזה:

כל ההמשכות האלוקיות הבאות מלמעלה נמשכות רק על ידי עבודת האדם כאן למטה. גם הגילויים שלמעלה מהשתלשלות, עד לאהבה העצמית מהקב"ה לישראל, אינן יכולות לבוא ללא עבודה - אף שבהיותה אהבה עצמית הרי היא תמיד בשלימותה, יש צורך בעבודה למטה כדי שהאהבה תהיה בגילוי (ותהיה נקלטת בפנימיות) למטה. אך צריך שהעבודה תהיה מעין ההמשכה - עבודה שלמעלה מטעם ודעת, כלומר, למעלה מהשתלשלות הכחות הפנימיים של האדם.

על כן כלל האות על בתי ישראל בליל מכת בכורות - דם מילה ודם פסח, משום שהם מבטאים את הקשר של ישראל עם הקב"ה באופן של למעלה מטעם ודעת: כריתת ברית שבין ישראל עם הקב"ה על ידי מצות מילה היא קשר שלמעלה מהשכל (כפי שנראה מכך שהמצוה היא למול ילד יהודי לשמונה ימים כשהוא עדיין אינו בר-שכל כלל)¹⁸; כך גם המצוה של קרבן פסח היתה אז באופן של מסירות נפש, למעלה מטעם ודעת, שהרי הכבשים לקרבן פסח היו "תועבת מצרים", עבודה זרה של מצרים, ובני ישראל נטלו את הכבש, החזיקו בו ארבעה ימים לעיני המצריים, ואמרו בגלוי שהם הולכים לשחטו ולהקריבו לפני הקב"ה. אם כן הרי זו עבודה של מסירות נפש בפועל.

ועבודה זו של מסירות נפש בגילוי, למעלה מטעם ודעת של בני ישראל, עוררה והמשיכה גם מלמעלה בגלוי את האהבה העצמית שלמעלה מטעם ודעת, שהוא הגילוי של חצות הלילה.

ה. בזה גם תוכן שייכותם של מאמרי חז"ל בדבר הענינים שבזכותם נגאלו בני ישראל ממצרים. פעם אומרים חז"ל¹⁹: "בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים" שהאמינו בבשורת הגאולה ("ויאמן העם וישמעו כי פקד ה'")²⁰, ופעם אומרים חז"ל²¹ שנגאלו בזכות שני הדמים, דם פסח ודם מילה, ("בדמיון חיי וגו'")²². שכן שני ענינים אלו, הן האמונה והן הדמים של פסח ומילה, הם נעלים מטעם ודעת.

אמונה בכלל היא למעלה משכל ובפרט אמונת בני ישראל בגאולה בהיותם בגלות מצרים. שכן על פי טבע

"ופסחתי עליכם" - הרי אין רשות למשחית - במילא אפשר שתהיה הבחנה, בין ישראל למצרים. והבחנה זו קשורה עם האות.

ג. אבל עדיין אינו מובן: כיון שהיה מקום לטענת מדת הדין, "מה נשתנו אלו מאלו", כיצד היה יכול ה"אות" להגן על ישראל מהטענה ומתוצאתה - מכת בכורות? והתשובה לכך היא, שמכת בכורות באה ממדריגה כזו באלקות - "הקב"ה בכבודו ובעצמו" - שהיא נעלית לגמרי מהשתלשלות, למעלה ממדת הדין ובמילא אין אז מקום כלל לטענות של מדת הדין. טענות שכליות יכולות לתפוס מקום במדריגות של סדר השתלשלות שהן מדודות ומוגבלות. אבל למעלה מסדר השתלשלות, כפי שהיה בשעת מכת בכורות, שם אין שייכות כלל לטענות שכליות. וזהו הביאור על כך שמכת בכורות היתה בחצות הלילה דוקא, שכן ברגע של חצות הלילה בדיוק מאיר האור שלמעלה מהשתלשלות, משום כך יכול רגע זה לחבר את שני חצאי הלילה - חסד וגבורה. חציו הראשון של הלילה הוא זמן של מדת הגבורה, ולכן אנו רואים, שמרגע לרגע, מחשיך יותר; ואילו בחציו השני של הלילה מאירה מדת החסד, ולכן מתחיל מאז להאיר יותר ויותר - ורגע זה של חצות מאחד את שני ההפכים של חסד וגבורה, כי בו מאיר האור שלמעלה מהשתלשלות. וכידוע, שהמחבר שני ענינים הפכיים חייב הוא עצמו להיות למעלה משתי ההגבלות¹⁵.

כלומר, בעת מכת בכורות האירה אהבתו העצמית של הקב"ה לישראל, אהבה כזו שמעבר מכל הטעמים ומכל החשבונות. ומצד אהבה עצמית זו, הרי אפילו כשהשכל שואל "מה נשתנו אלו מאלו", "הלא אח עשו ליעקב"¹⁶ - הם הרי שניהם שוים - אומר הקב"ה: "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי", הוא אוהב את ישראל - משום שהם בניו, "בנים אתם לה' אלקיכם"¹⁷ ואהבת האב לבניו היא אהבה עצמית שאינה ניתנת לערעור ואינה יכולה להפגם על ידי טעם וטענה שכלי.

לפיכך היה צריך משה רבינו להזכיר לפרעה את מועד בוא מכת בכורות, "כחצות הלילה", כדי לרמוז לו שיהיה זה גילוי שלמעלה מהשתלשלות. שכן לולא הרמזו בדבר האור הנעלה הזה לא היו פרעה וחרטומיו מסוגלים להאמין, שמכה שמטרתה היא לאבד את הקליפה, ובזמן ש"נתינה רשות למשחית", לא תפגע בבני ישראל, על אף ש"לא נשתנו אלו מאלו". משום כך אמר משה רבינו

(19) מכילתא שמות יד, לא.

(20) שמות ד, לא.

(21) פדר"א פכ"ט. מכילתא שמות יב, ו. הובא ברש"י שם.

(22) יחזקאל טז, ו.

(15) ראה בכ"ז אוה"ת ד"ה ויהלך עליהם פ"ה ואילך. ובהשמטות שם.

(16) מלאכי א, ב-ג.

(17) דברים יד, א.

(18) ראה לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 40.

מהשתלשלות, ולכן עצר הקב"ה את הגלגל וביטל את הזמן ואת הטבע. אך להדעה השניה, לא היה כאן ביטול הטבע, אלא שההמשכה שלמעלה מהשתלשלות נמשכה ונתגלתה בלבושי הטבע (על דרך מה שהיה בנס פורים). ובאופן השני ישנה מעלה מיוחדת, שהטבע עצמו התעלה - טבע נעשה כלי ללמעלה מן הטבע.

כיון ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", היו לגילוי של חצי הלילה שתי המעלות יחד (נעלה יותר מכפי שהיה בנס פורים): האור שלמעלה מהשתלשלות התלבש בטבע בפנימיות ("יודע עתותיו ושעותיו"), והאור האיר באמצעות הטבע בגילוי (יצרו חלקו).

הטעם לזה הוא: מכת בכורות, המכה האחרונה, היתה תחילתה של יציאת מצרים. שתכליתה היא מתן תורה, כנאמר²⁵: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", וענין מתן תורה הרי הוא לחבר מעלה ומטה²⁶, חיבור אלקות שלמעלה מהטבע עם הטבע, ולכן גם בשעת מכת בכורות היה חיבור גלוי של מעלה עם מטה באמצעות שני הענינים - "יוצרו" ו"יודע עתותיו ושעותיו".

דבר זה נראה גם ביציאת מצרים בכלל: גם לאחר הגאולה ממצרים לא נתבטלה ארץ מצרים, והיא נותרה מלוכה גם אחר כך. ועם כל זה, בה בשעה שמצרים היתה בתקפה ו"לא היה עבד יכול לברוח ממצרים", יצאו ששים רבוא, מלבד הנשים והטף - והיה זה "ביד רמה".

ה. כאמור לעיל, בא הגילוי שלמעלה מהשתלשלות בעת יציאת מצרים על ידי דם מילה ודם פסח. כיון שבגילוי של חצות היתה בגלוי ההתכללות של מעלה ומטה, הכרח לומר, שגם עבודת האמונה ומסירות הנפש למעלה מטעם ודעת על ידי דם מילה ודם פסח היתה באופן כזה, שחדרה גם בכוחות הפנימיים, עד לענינים הנחותים ביותר²⁷, שלכן פעל הדבר גם למעלה, שהגילוי שלמעלה מהשתלשלות יחדור גם בלבושי הטבע.

ה"עבודה" של ברית מילה היא, כפי שדובר באריכות²⁸, לחדור בכשר הגשמי עד "יסוד סיומא דגופא"²⁹: ולחברו, כביכול, עם הקב"ה ב"ברית עולם", שלמעלה מטעם ודעת. ביותר היה ניכר קשר זה שלמעלה מטעם ודעת עם התחתון ביותר בעבודת דם הפסח; בני ישראל נטלו שה, דבר שהוא אפילו מחוץ לגוף האדם. "סיומא דגופא" הוא עדיין חלק מהאדם, אבל שה הוא מ"חלקו בעולם", ולמטה מזה,

לא היתה אפשרות שבני ישראל יוכלו להגאל ממצרים, שהרי "לא היה עבד יכול לברוח ממצרים"²³ - וכל-שכן ששים רבוא. נוסף לכך נקל לשער כיצד שבורים היו בני ישראל מקושי הגלות והשעבוד בכללו, וביותר הדכאון והיסורים שגרמה גזירת פרעה על הילדים הקטנים (שטבע בני אדם הוא לוותר על הכל ובלבד שח"ו לא יוזקו צאצאיהם ובמיוחד ילדים קטנים). ועל אף היותם נאנקים ונדכאים בגלות הקשה של מצרים, האמינו בני ישראל באמונה פשוטה בכשורת הגאולה של משה רבינו, שהקב"ה יגאלם ויוציאם מהגלות.

אמונה פשוטה זו שלמעלה מטעם ודעת, עוררה גם למעלה את האהבה העצמית שלמעלה מטעם ודעת, אף שעל פי שכל היה מקום לטענה: "מה נשתנו אלו מאלו". אבל, כנ"ל, בכדי שהאהבה העצמית, שלמעלה מהשתלשלות, תתגלה ותפעול דרך סדר השתלשלות, עד שתביא בפועל ממש למטה את גאולת ישראל, היה צורך שגם אצל בני ישראל יתגלה הקשר העצמי שלהם עם הקב"ה ויפעול על הכוחות הפנימיים שלהם עד לענין של פועל. וזאת עשו בני ישראל על ידי עבודתם במצות פסח ומצות מילה - הקשר שלמעלה מהשכל עד לעשייה בפועל.

ו. על הפסוק "ויהי בחצי הלילה" מביא המכילתא שתי דעות: (א) "יוצרו חלקו" (הבורא חילק את הלילה); (ב) "יודע עתותיו ושעותיו הוא חלקו". ומבאר הרדב"ז²⁴ את ההבדל בין שתי הדעות: לפי הדעה הראשונה עצר הקב"ה שהוא בורא הלילה, לרגע קצר את הגלגל, וביטל את מציאות הזמן, וכך נתחלק, באופן ניכר, חציו הראשון של הלילה מחציו השני; לפי דעה שניה לא היה צורך כלל בנס, אלא שהקב"ה, שהוא "יודע עתותיו ושעותיו", צמצם וכוון את רגע חצות בדיוק - אף שאדם אינו יכול לעשות כן - ובאותו רגע בדיוק הכה את בכורי מצרים. מהו ההבדל בתוכן הפנימי בין שתי הדעות? וביחוד: לשם מה היה צורך בנס של "יוצרו חלקו"?

ז. ביאור שתי הדעות:

ברור הוא, שההמשכה בעת מכת בכורות באה מבחינה שהוא "למעלה מהשתלשלות", כאמור לעיל באריכות. אלא שהדעות חלוקות, באיזה אופן ירדה ההמשכה למטה. להדעה ש"יוצרו חלקו", היתה גם למטה ההמשכה בגילוי באופן של למעלה מן הטבע ולמעלה מן הזמן, כי טבע וזמן אינם יכולים להיות "כלים" לאור כזה של למעלה

23) מכילתא שמות יח, יא. הובא ברש"י שם, ט.

24) שו"ת רדב"ז ח"א סי' תתי"ז.

25) שמות ג, יב.

26) ראה שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא יט. וראה לקו"ש כרך ג' ע' 11

וע' 28.

27) כן הוא גם כללות מצות אלו, כי ב' מצות אלו - מילה ופסח - דהם

מהמצות שנתנו קודם מתן תורה, שאז היה העולם מזוהם (ראה שבת קמו, א.

זח"א נב, ב), שלכן ה' אז הגזירה שתחתונים לא יעלו למעלה (שמו"ר פי"ב, ג) ולא ה' אפשר שתורה ומצות יתלבשו בגשמייות העולם, וקודם יציי"מ ומ"ת הוצרך לברר כמה פרטים מהעולם כמו שהוא בזהמתו עדיין, וזה ה' נתנית כח להפסק וביטול הוזהמא בשעת מ"ת (משיחת ר"ח כסלו תשי"ב).

28) ראה לקו"ש כרך ג' ע' 88.

29) הקדמת ת"ז (ז, א).

אמיתית ענין החרות, וכאמור³⁴, שכל-זמן שה"רכוש גדול", חלקו בעולם, עדיין לא יצא ממצרים, הרי חסר בשלימות החירות.

ולכן מצינו, שדם מילה היתה הכנה לדם פסח, כמסופר במדרש³⁵, שבשעה שבני ישראל רצו לאכול את קרבן פסח אמר להם משה שתחילה עליהם למול עצמם ואז מלו עצמם. והכנה הרי היא בדראג קטנה יותר מן הדבר עצמו. י. כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. הגאולה העתידה בקרוב תהיה דומה ליציאת מצרים. כשם שיציאת מצרים באה בזכות האמונה, שירדה ונתגלתה גם בכוחות פנימיים עד לכוחות הנחותים ביותר (מילה), וגם בענינים שהם מחוץ לאדם (פסח) - כך גם הגאולה העתידה תבוא בזכות האמונה; שמבלי הבט על גודל העולם וההסתר של הגלות יעוררו את האמונה הפשוטה בביאת המשיח, ש"הנה זה עומד אחר כתלנו"³⁶, שהנה הנה הוא בא. והאמונה לא תשאר בבחינת "מקיף", כי אם תתגלה בתוך הכוחות פנימיים, החל מכח הבנה והשגה, מדות, ועד להשפעה על כל הכוחות, אפילו הנחותים ביותר (מילה). וזה בא על ידי לימוד חסידות באופן של הבנה והשגה, חסידות חב"ד³⁷, שהיא מגלה את האמונה וממשיכה אותה גם בכוחות הפנימיים של חב"ד, עד להשפעה על כל הכוחות, לשנות טבע מדותיו. וזאת ממשיכים גם בחוצה (פסח), שהפצת המעיינות חוצה, תביא - כהבטחת מלכא משיחא - את "אתי מר", בקרוב ממש.

(מלוקט משיחות אה"ש פ' תשכ"א ותשכ"ב)

שכן את השה עשו המצריים לעבודה זרה שלהם, ובני ישראל עשוהו כלי אל המסירת-נפש שלמעלה מטעם ודעת.

לפיכך מצאנו בקרבן פסח שהוא שונה מכל שאר הקרבנות³⁰ בכך ש"לא בא מתחילתו אלא לאכילה". בכל הקרבנות, מצות אכילה שבהם היא מצוה נוספת על עיקר הקרבן. אבל בקרבן פסח כל ענינו הוא לשם אכילתו. וזה תוכנו של קרבן פסח, שגם בעניני אכילה, בהם שוה האדם לבהמה³¹ תבא לידי ביטוי האמונה ומסירת הנפש שלמעלה מטעם ודעת.

ט. דובר כמה פעמים³², שאמיתית ענין החרות הוא, שלא רק הנשמה בלבד תהא משוחררת מהגבלות הגוף ונפש הבהמית, כי אם גם הגוף ונפש הבהמית, וגם חלקו בעולם, חייבים להשתחרר מהענינים המסתירים על אלקות - וגם בהם יורגש גילוי הנשמה.

וההכנה לחירות האמיתית של הנשמה, הגוף ונפש הבהמית והחלק בעולם - היתה התגלות האמונה (גילוי הנשמה), שהתבטאה במילה (יסוד סיומא דגופא), וגם בשה, דבר שחוץ ממנו (חלקו בעולם)³³.

וכיון שהכח לרדת למטה ביותר בא מגבוה ביותר, מובן, שכמה שכוח המילה הוא נעלה ופועל גילוי אלקות גם בבשר הגשמי עד "יסוד סיומא דגופא" - הרי הכוח של קרבן פסח, הוא גבוה ממנו - בכך, שהוא ממשיך אלקות גם מחוץ לאדם, בחלקו בעולם. ודוקא בכך נשלמת

(30) פסחים עו, ב.

(31) חגיגה טז, א.

(32) ראה ג"כ מכתב לחג הפסח תשכ"ב ובהמצוין שם.

(33) אין לזה סתירה מהמבואר בתנאי פל"א, "שהרע שבנפשות ישראל עדיין ה' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתן עד מ"ת", שלכן היתה היציאה ממצרים בדרך בריחה, כי אף שהי' אז החירות גם בנוגע לבירור הגוף ונה"ב (כמבואר בת"ז תנ"י וכו"ח ר"פ יתרו), מ"מ להיות שהבירור בליל פסח נעשה, בעיקר, מצד הגילוי שלמעלה, ומצד עצמם לא היו מוכנים לזה (ועבודתם במילה ופסח לא היתה בעיקרה אלא לעורר את הגילוי שלמעלה, כי העולם ה' אז זוהמתו עדיין, ובמילא המצות אז היו באופן אחר (- שלכן אין למדין מלפני מ"ת - ירוש' מוע"ק פ"ג ה"ה. יומא כה, ב. שדי חמד כללים בערכו ובפאת השדה. אנציקלופדי' תלמודית בערכו. וראה לעיל הערה 27)), לכן ביטול הרע שבנה"ב ה' רק בחיצוניות ובגלוי, ובפנימיות ובהעלם נשאר עדיין הרע בתקפו. וביטול הרע (בחיצוניות) מצד הגילוי שלמעלה, ה' ההתחלה

ונתינת כח לבטל הרע (בפנימיות) בדרך עבודה מלמטלמ"ע בימי הספירה, ואז בשעת מ"ת (אחרי גמר העבודה דספירה) פסקה זוהמתן, גם זו שבפנימיות ושבהעלם (משיחת ליל חג הפסח תש"כ).

(34) ראה לקו"ש ח"ג ויגש. ועפ"י יש לבאר מה שמפסח מצרים למדו רז"ל (פסחים צו, א) שקרבן תמיד טעון ביקור (ד' ימים קודם שחיטה) כי ביקור הקרבנות (שכללותם הוא קרבן תמיד), קירוב האדם לאלקות, שהי' בתמימות בלי שום מום, בא ע"י בירור חלקו בעולם (פסח), וכאשר אינו ממלא את תפקידו בבירור חלקו בעולם, גם כשמברר את כל כחות נפשו עד לכחות היותר תחתונים (מילה), אפשר שעצם נשמתו נמצאת בגלות עדיין, כמבואר לעיל פ' ויגש, ולא בקירוב לאלקות.

(35) לקח טוב שמות יב, ו.

(36) שה"ש ב, ט.

(37) ראה ג"כ לקו"ש כרך ג' ע' 53, ש"ט כסלו (ר"ה לחסידות חב"ד) הו"ע ברית מילה.

יום ראשון ב' שבט

שאין לומר שמישכת הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך ל"שורש", אף על פי כן בְּכֶךָ הוּא – אור האש,

חֲפִיץ בְּמִטְעוֹ. – כלומר, כאילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, כֶּךָ נִשְׁמַת ה' אֲדָם, וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנַפְשׁוֹ, – לאו דוקא במי ש'פועלת' בו המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", חֲפִצָה וְחֲשֻקָה – הנשמה, בְּמִטְעָה לְפָרֵד וְלִצְאָת מִן הַגּוֹף וְלִדְבֶק בְּשָׂרָהּ וּמְקוֹרָהּ בְּה' תְּנִי חַיִּים בְּרוּחֵהּ הוּא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה,

שענינה – חיות, והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" – הקב"ה. הַגֵּם שֶׁתְּהִיָּה – שם, אִין וְאֶפְסִי וְתִתְבַּטֵּל שֵׁם – בשורשה, בְּמִצִּיאוֹת הַגְּמֵרִי, וְלֹא יִשְׁאֵר מִמֶּנָּה מְאוּמָה מִמְהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה עליונה יותר, שייכת רק שבהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיחפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר שאדם ישתוקק להיחפך למלאך, כי זה "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בשורשה? – אַף־עַל־פִּי־כֵן זֶה רְצוֹנָהּ וְחֲפִצָהּ בְּמִטְעָה. – ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מזה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל'מעלה' – לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מציינים אותו במלה "טבע". וְכַבֵּעַ זֶה, – המלה "טבע", הוּא שֵׁם הַמְשָׁאֵל לְכָל דְבָר שְׂאִינוּ בְּבְחִינַת טַעַם וְרֵעֵת. – כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם כָּאֵן – ביחס להמשכת

פְּרָק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל־ידי עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה

זו, בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכש אור אין סוף ברוך הוא, ממנו נובעת בכל אחד מישראל אהבה להקב"ה, עד לידי מסירות נפש על קידוש השם. בכך הוסבר "שורש" אהבה זו, וכיצד היא באה לנו בירושה. אך, עדיין טעון הסבר: (א) "ענין" אהבה זו, במה מתבטא שאיפתה של אהבה זו. (ב) כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיים תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאור הסבר נרחב אודות האהבה המסותרת. וְלִתְסַפֵּת בְּאוֹר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות

לשני הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)", צָרִיף לְבָאֵר הַיֵּטֵב מֵה שֶׁכְּתוּב: "נֵר ה' נִשְׁמַת אֲדָם". פְּרוּשׁ, שְׂיִשְׂרָאֵל הַקְּרוּיִם אֲדָם, – כמאמר חכמינו ז"ל: "אתם קרויים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נִשְׁמַתֶּם הוּא, לְמִשְׁלַל בְּאוֹר הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעֵנֵעַ תְּמִיד לְמַעַלָּה בְּמִטְעוֹ, – וכל כך למה? – מִפְּנֵי שְׂאוֹר הָאֵשׁ חֲפִיץ בְּמִטְעוֹ לְפָרֵד מִהֶפְתִּילָהּ – בה האש מחזיקה את עצמה, וְלִדְבֶק בְּשָׂרָהּ לְמַעַלָּה בִּיסוּד הָאֵשׁ הַכִּלְלִי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הַיְרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵין חַיִּים. – האש שבנר נמשכת בטבעה ללמעלה, כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר, מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"³, נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. וְאֵף שְׂעֵל יְדֵי זֶה – על־ידי היתנתקות האש מהפתילה והיתדבקותה בשורשה למעלה, וְכֶכָה וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַלָּה בְּשָׂרָהּ וְתִתְבַּטֵּל אֲוֵרוֹ בְּמִצִּיאוֹת בְּשָׂרָהּ, – שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תתבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום), מכל־שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי,

1. משלי כ, כז. 2. יבמות סא, א. 3. תהלים קלו, ו.

הנשמה לשורשה, הַבְּנֵה, - בהשתמשות במלה טבע: שְׂרָצוֹן וְחַפִּין וְהַבְּנֵה - להיות דבוק בשורשה, אֵינוֹ בְּבַחֲנֵת טַעַם וְדַעַת וְשִׁבְלֵי מוֹשֵׁג וּמוֹבָן, אֵלֶּא לְמַעַלָּה מִתְדַעַת וְשִׁבְלֵי הַמּוֹשֵׁג וְהַמּוֹבָן, וְהִיא בְּחִינַת הַכְּמָה שֶׁבְּנִפְשָׁה - שלפי שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל"

ו"הבנה", שְׂבִיחָה - בחכמה שבנפש, שורה אור־אֵיִן־סוֹף בְּרוּךְ הוּא. - ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא - רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו - "אהבה מסותרת".

ליקוטי אמרים - פרק יט

בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

יום שני ג' שבט

וְזוֹהוּ כָּלֵל כָּלֵל סְטָרָא דְקֻדְשָׁה, - בצד הקדושה: שְׂאִינוֹ אֵלֶּא מַה שְׁנִמְשָׁךְ מִחֻכְמָה, שְׂנִקְרָא "קֻדְשׁ הַעֲלִיּוֹן", - המלה קודש רומז על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" - המשכה מ"חכמה".

ליקוטי אמרים - פרק יט

וזהו כלל ככל סטרא דקדושה שאינו אלא מה העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות העולם דעבדין לגרמיהו ואמריין הב הב והלעיטני להיות יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש בה הם בבחי' גלות כגופם בנפש הבהמית מצד הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושלת כגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת מצד הקליפה שפחלל השמאלי שבלב, המולכת ומושלת כגופם - בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף - בסוד גלות השכינה, כְּנֻזָּר לְעִילָּה. וְלִכֵּן נִקְרָאת אֲהָבָה זוּ בְּנִפְשָׁה הָאֱלֹהִית, שְׂרָצוֹנָה וְחַפְצָה לְדַבֵּק בַּח' חַיֵּי חַיִּים בְּרוּךְ־הוּא, - נקראת אהבה זו, בְּשֵׁם "אֲהָבָה מְסֻתֶּרֶת", - לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבה לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה מסותרת"? אלא בהתאם למה שיוסבר להלן, באה "הסתרה" זו מענין אחר לגמרי. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של הקליפה: כִּי הִיא - אהבה זו, מְסֻתֶּרֶת וּמְכֻסָּה

דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך החיים, וְכַתִּיב: "יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֻכְמָה"; - מיתה קשורה במה שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אמור ביחס לאומות העולם המקבלות חיותן מהקליפות. וְכֵן הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם שָׂבָאוּ לְיַד נִסְיוֹן לְקֻדְשׁ הַשֵּׁם; - שכן, כשהם באים לידי נסיון של קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה" שבנשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של קידוש ה', למרות שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה" שבנפש וה"ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות - כפי שיסביר להלן: כִּי בְּחִינַת הַחֻכְמָה שֶׁבְּנִפְשָׁה הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהוּת מְאֹר־אֵיִן־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ, - בכוח החכמה, הם בְּבַחֲנֵת גְלוּת כְּגוֹפָם בְּנִפְשָׁה הַבְּהֵמִית, מצד הקליפה שפחלל השמאלי שבלב, המולכת ומושלת כגופם - בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף - בסוד גלות השכינה, כְּנֻזָּר לְעִילָּה. וְלִכֵּן נִקְרָאת אֲהָבָה זוּ בְּנִפְשָׁה הָאֱלֹהִית, שְׂרָצוֹנָה וְחַפְצָה לְדַבֵּק בַּח' חַיֵּי חַיִּים בְּרוּךְ־הוּא, - נקראת אהבה זו, בְּשֵׁם "אֲהָבָה מְסֻתֶּרֶת", - לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבה לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה מסותרת"? אלא בהתאם למה שיוסבר להלן, באה "הסתרה" זו מענין אחר לגמרי. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של הקליפה: כִּי הִיא - אהבה זו, מְסֻתֶּרֶת וּמְכֻסָּה

בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים: "כח מדה", כוח של מדה, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" - דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו כלל, וְהוּא הַפֶּךְ מִמֶּשׁ מְבַחֲנֵת הַקְּלִיפָה וְסְטָרָא אַחֲרָא, שְׂמַמְנָה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעַבְדֵּי לְגֵרְמִיָּהוּ, - העושות רק לשם מציאותן האנכית, וְאִמְרִין: "הַב' - אומרות "תן תן" ו"תְּלַעֲטֵנִי", - כמו שאמר עשו: "הלעיטני", לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנָי עֲצָמוּ, - ולא בטל לאלקות, כְּנֻזָּר לְעִילָּה, - שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, הַפֶּךְ בְּחִינַת הַחֻכְמָה; - שענינה - ביטול. וְלִכֵּן - אלה שמצד הקליפה, נִקְרָאִים "מְתִים", כִּי הַחֻכְמָה תְּחַיֶּה⁸, - אך

4. פרק ו. 5. משלי ל, טו. 6. בראשית כה, ל. 7. ברכות יח, ב. 8. קהלת ז, יב. 9. איוב ד, כא. 10. פרק יז.

החטא. ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעלי-ידייך הוא ניתק מזהקב"ה, וממילא – לא למסור את נפשו? – מסביר רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו –

כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעלי-ידייך אכן ינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

בְּלִבוֹשׁ שֶׁקְּדִלְפָּה בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמְנָה – מִהַקְּלִיפָה, נִכְנָס בָּהֶם רוּחַ שְׁמוֹת לְחֹטָא, כְּמֵאֲמַר רַבְּנֵינוּ לְאִי אָדָם חוֹטָא כּו'. – אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות". רוח שטות" זו מתבטאת,

כמוסבר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא, שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש שעלי-ידייך החטא הוא נפרד וניתק מהקב"ה – לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה – אלא "רוח שטות" זו מטשפת אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת עלי-ידי

ליקוטי אמרים - פרק יט

ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה נכנס בהם רוח שטות לחטוא כמאמר רז"ל אין אדם חוטא כו' חוטא כו'

יום שלישי ד' שבט

מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו על קידוש ה', וּכְמוֹ שֶׁבְּתוֹבֵי¹²: "וַיִּקְרַע בְּיָשׁוּן ה'", – הרומז על בחינת ה"חכמה" שבנפש ואור אין סוף המלוכב בה, שהיתה קודם כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך, כשבא האדם לידי נסיון של קידוש ה' – היא מתעוררת ופועלת פעולתה – לְעֵמֹד בְּנִסְיוֹן בְּאֲמוֹנַת ה' בְּלִי שׁוֹם טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְל מִשְׁג לז, – מדוע עליו למסור את נפשו, לְהַתְנַבֵּר עַל הַקְּלִיפּוֹת וְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה כְּהַמֵּר וּבְאִסּוּר שְׁהַרְגֵל בָּהֶם, וְלִמְאֵס בָּהֶם, – כלומר, בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק שהוא מרסן את תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן נעשות מאוסות בעיניו, וְלִבְהַר לז ה' לְחַלְקוֹ וּלְגוֹרְלוֹ, – גם כוחותיו הפנימיים, כ"שכל" ו"מדות", הנקראים "חלק", וגם הכוחות העליוניים יותר, "רצון" ו"תענוג", הנקראים

"גורל" – יהיו נתונים כולם להקב"ה – לְמִסֵּר לז נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ. וְאֵף כִּי הַקְּלִיפּוֹת נִבְרָו עֲלָיו כֹּל יָמָיו וְלֹא יִכּוֹל לְהֵס, – שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע ישראל", שגם הוא מוסר נפשו על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד על העליונה, כְּמֵאֲמַר רַבְּנֵינוּ לְאִי אָדָם חוֹטָא כו'. – ברשות החלל השמאלי שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע שמצד הקליפה; מְכַל מְקוֹם כְּשֶׁבֵא לִידֵי נִסְיוֹן כְּדָבָר אֲמוֹנָה בַּח' אַחֵר, שְׂיִסְוֶדְתָּהּ בְּהַרְדֵי קִדְשׁ, הִיא בְּחִינַת הַקְּבָה שֶׁנִּפְשָׁה הַאֲלֹהִית, – כפי שנוכר לעיל,

אֵלָּא שְׁגוֹלוֹת הַזֶּה לְבְּחִינַת הַקְּבָה - אֵינִי אֵלָּא לְבְּחִינַת הַמַּתְפַּשְׁט מִמְנָה בְּנִפְשׁ בְּלָה לְהַחִיּוֹתָהּ, – בחיות אלקית. התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם

בחינת של קדושה ולשמור עליהם מלעבור עבירה. אֵבֶל שֶׁרֶשׁ וְעָקָר שֶׁל בְּחִינַת הַקְּבָה שֶׁנִּפְשָׁה הַאֲלֹהִית הוּא כְּמַחִין, וְאֵינָה – ה'עיקר" שבחכמה, אינה מתלבשת בְּלִבוֹשׁ שֶׁקְּדִלְפָּה שֶׁבֵלֵב כְּחֵלֶל הַשְּׁמָאֵלִי בְּבְחִינַת גְּלוּת מִשְׁ, – שלא יוכל להיות לה שום השפעה, רק שְׂהִיא – בחינת חכמה זו, בְּבְחִינַת שְׁנֵה פְּרָשִׁים, – אדם ישן קיימים בו כל הכוחות, כמו לאדם ער, אלא שבשעת הסינה הכוחות רדומים ומוסתרים, וְאֵינָה פּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָה בָּהֶם – שפעולתה צריכה הרי להיות, שהנפש כולה

תהיה בטלה להקב"ה, כֹּל זְמַן שְׁעֲסוּקִים בְּדַעַתָּם וּבְיִנְתָּם בְּתַאֲוֹת הָעוֹלָם. – כל זמן שה'דעת' וה'בינה', שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה", שקועות בתאוות – בחינת ה"חכמה" היא כנרדמת ונתונה בשינה. אֵף כְּשֶׁבֵאִים – הרשעים, לִידֵי נִסְיוֹן כְּדָבָר אֲמוֹנָה, שְׂהִיא לְמַעַלָּה מְהַרְעָה, וְנִגְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ – עד לְבְּחִינַת הַקְּבָה שְׂבָה – שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה", אִזִּי הִיא – ה"חכמה", גְּעוּזָה מְשֻׁנְתָּה, – כלומר, היא מתגלה, וּפּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָה בְּכַח ה' הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ, – השפעתה של ה"חכמה"

11. סוטה ג, א. 12. תהלים עח, סה. 13. בראשית רבה לד, יא.

המעשה או הדיבור נשאר האמונה בתומתה, אלא, זו היא ההתבטאות של ה"יראה" הכלולה ב"אהבה" – הוא ירא מלהיות חס ושלום נפרד מהקב"ה, יראה זו מונעת אותו מלעשות אותו הנסיון או מלדבר אותו דיבור. וכל זה – מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון

נקראת "חכמה" בשם "קדש", שבה – ב"חכמה", מלכש אוריאלין סוף פרקיהוא – או, הרי כל תקלפות בטלים ומבטלים והיו בלא היו ממש לפני ה', בדכתיב¹⁴: "כל הגוים – כולל קליפות, כאין נגדו וגו'", ובכתיב¹⁵: "כי הנה איביך ה', – כולל גם קליפות

ליקוטי אמרים - פרק יט

בח' חכמה שבנפש האלהית שבה מלוכש אור א"ם ב"ה הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש לפני ה' בדכתיב כל הגוים כאין נגדו וגו' וכתיב כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו וגו' וכתיב כהמס דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתיב הרים כדונג נמסו. והנה אור ה' א"ם ב"ה המלוכש בחכמה שבנפש גדול ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות הס"א והקליפות שלא יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה' אף שאין פיו ולבו שוין רק לכו שלם באמונת ה' וזה נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה בטבעה לירבק בשרשה ומקורה אור א"ם ב"ה שמפני אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה בלב כלל:

של קידוש ה', ה"חכמה" שבנפש. וזה נקרא "דחילו הנכלל ברחימו", – יראה הכלולה באהבה, שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית שבכללות ישראל, שחפצה ורצונה במעשה לירבק בשרשה ומקורה אוריאלין סוף פרקיהוא, שמפני אהבה זו ורצון זה – להירבק בהקב"ה, היא – הנפש האלקית, יראה ומפחדת במעשה מנגוע בקצה טומאת עבודה זרה חס ושלום, שהיא נגד אמונת ה' אהבה, אפילו בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה, – הקשורים בעבודה זרה, בלי אמונה בלב כלל: – בעבודה זרה גם מכך יראה נשמתו של

שהן "אויבי ה'", כי הנה אויביך יאבדו, יתפרדו וגו', ובכתיב¹⁶: "בהמס דונג מפני אש יאבדו וגו'", – הרשעים והקליפות יימסו מפני השי"ת, ובכתיב¹⁷: "הרים – הקליפות שהן בעיני עצמן כהרים, כדונג נמסו". – הרי, שכלפי אור אין סוף ברוך הוא המלוכש בבחינת "חכמה" שבנפש יהודי – בטלות ונעלמות כל הקליפות, וזאת – כשיהודי עומד לפני נסיון של קידוש ה' – מתעוררת ומתגלה בתוכו בחינת חכמה זו. לכן, למרות שלפני כן היתה לקליפות השליטה המלאה עליו, יש בו עתה הכוח להתגבר עליהן. זאת אומרת: יהודי יש בו תמיד הכוח (הנובע מ"חכמה" – אהבה מסותרת) לשלוט על התאוות, צריכים רק לעורר כוח זה.

יהודי, ויראה זו, היא הכלולה באהבה המסותרת. הרי, שבאהבה מסותרת – הכוללת בתוכה גם יראה – יכול יהודי לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט להלן, על-ידי שעושה חשבון; מאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה נפרדים חס ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידי מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.

להלן, יסביר רבנו הזקן, איך כלולה באהבה זו גם יראה. שכן, כאמור, כדי לקיים תורה ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים, שלשמירת התורה והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד – הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה; והנה, אור ה' איניסוף פרקיהוא המלכש בחכמה שבנפש – גדול ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות הסמ"א אהר"א והקליפות שלא יוכלו יגעו אפילו בלבושיו, – ה"לבושים" שלהם שייכים לאור אין סוף ברוך הוא, שהם מחשבה דבור ומעשה של אמונת ה' אהר"א; – שלא יהיה בכוחן של הקליפות "לנגוע" לא רק באמונה עצמה, כי אם גם לא במחשבה, דיבור ומעשה, שעליהם להיות מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'. דהיינו – אור אין סוף המלוכש בנפש היהודי, נותן לו הכוח, לעמוד בנסיון למסור נפשו, אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אהר"א, כגון – כשכופים עליו: להשתחות לעבודה זרה, אף שאינו מאמין בה כלל בלבו, – ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן – בלבו הוא הרי מאמין בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד לאמונה – ואף על כך הוא מוסר את נפשו; וכן – זה נותן לו הכוח למסור את נפשו, שלא לירבק תועה חס ושלום על אחדות ה', אף שאין פיו ולבו שוין, רק לכו שלם באמונת ה'. – אף-על-פי-כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה המסותרת עצמה. האהבה הטבעית והמשיכה להקב"ה, אינן נפגעות כאן ישירות, שכן, גם בשעת

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם פושע ישראל מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונק ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדותו. כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר. וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש – וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע – אני נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו, בטענה: אני נקרא "פייוויש" – אשאר "פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודייה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בה, אך, גם אתה לא טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

14. ישע"י מ, יז. 15. תהלים צב, י. 16. תהלים סח, ג. 17. שם צז, ה.

יום רביעי ה' שבט

המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזן שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה זרה? – הקשר שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא²⁰, משל למלך שבא לארץ ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם המלך:

תחלה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצוות "אנכי ה' אלקיך" – בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצווה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה זרה. ויטברו הדברים להלן:

משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם שאין דבר שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומיוחד עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה זרה, וכפי שרבונו הזקן יסביר זאת להלן: **וְלִבְאֵר הַיְמִיב עֲנִין זֶה**, – התיחסות כל העבירות ל"עבודה זרה", צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומהות אחדותו של תְּקִדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנִקְרָא "יְחִיד וְיִמְיָהּ", – משמעות הביטוי "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות ה'" אפשר לומר שהוא אלוה אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד פשוט ולא מורכב – וכך הלאה, ואילו בביטוי זה מודגש ענין נוסף באחדות ה' כדלהלן: **וְכָל מְאֲמִינִים שְׂחִיא לְבָדוּ הוּא**, – כולם הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם אחרי שברא את כל העולמות וכל הנבראים, כְּמוֹ שְׁהִיָּה קְרָם שְׁנִקְרָא הָעוֹלָם מְשֻׁשׁ, שְׁהִיָּה הוּא לְבָדוּ, – שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי שברא את העולם – קים רק הוא בלבד. וְכָמוֹ שְׁנִקְרָא בּוֹ, "אֵתָהּ הוּא עַד שְׁלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם, אֵתָהּ הוּא מְשֻׁנְבְּרָא בּוֹ", – בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה משנברא" – מזה אומרת לנו המלה "הוא" שנוכרת כאן פעמיים? – אלא הן מציינות: הוא – הוא, אותו אחד ויחיד, פְּרוּשׁ – משמעות (ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" מְשֻׁשׁ – הוא שהיה לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם, כְּלִי שׁוּם שְׁנוּי, בְּרִכְתִּיב²²: "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיָּתִי". – מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה – עם בריאת העולמות, לא נשתנה שום דבר

פְּרָק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרוב מאד" לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה' – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין סוף ברוך הוא, ומשם נובע הכוח ביהודי למסור את נפשו ולא להיפרד ולהינתק חס ושלום מהקב"ה.

ליקוטי אמרים - פרק כ

אם היה יהודי מרגיש וחש, שעל-ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד מהקב"ה, לא היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו, שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו – כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה זרה – הוא חש ומרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוטרט את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוטברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-תעשה קשורות במצוות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְבָל, כִּי מִצְוֹת – העשה של אמונה ואחדות ה', וְאֶזְהָרְתָּ עֲבוּדָה זָרָה, שְׁהִם שְׁנֵי דְפָרוֹת הָרְאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנִכִּי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ"¹⁸, – "אנכי ה' אלקיך" – מצוות העשה של אמונה ואחדות ה', "לא יהי לך" – מצוות הלא-תעשה של עבודה זרה, הִם כְּלָלוֹת כֹּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ; – הן כוללות את כל התורה כולה. כִּי דְפּוֹר "אֲנִכִּי" כּוֹלֵל כֹּל רְמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה, ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" כּוֹלֵל כֹּל שְׁמ"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, – שתי מצוות אלו, הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל". וְלִכֵּן שְׁמַעְנוּ "אֲנִכִּי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" לְכַד מְפִי הַגְּבוּרָה כְּמֵאֵמֶר רַז"ל¹⁹, – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", מְפִנֵי שְׁחֵם – שתי דיברות אלו, כְּלָלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָהּ. – הרי, ששמענו "מפי הגבורה", מפיו של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך – שכל מצוות-העשה קשורות במצוות-העשה של אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של עבודה זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה ולהתנגד לעבודה זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל

18. שמות כ, ב. 19. מכות כד, א. 20. מכילתא שמות כ, ב. 21. בתפילת שחרית. 22. מלאכי ג, ו.

שממנו נובע הדיבור; ועל אחת כמה וכמה – לגבי עצם הנפש שבאדם; כל שכן ועל אחת כמה וכמה בלי השוואה כלל, כשמדובר לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל, איזה ערך יש לגביו, לאותו דיבור שממנו נבראו וקיימים כל העולמות והנבראים. וכך אומר רבנו

הזקן: **כִּי הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת הַתְּתוֹנִים וְהַתְּתוֹנִים מֵאֵין לִישׁ, וְחַיִּוְתָם וְקִיּוּמָם הִמְקַיְמָם שְׁלֹא יִחְזְרוּ לְהִיּוֹת אֵין וְאָפֶס כְּשֶׁתִּהְיֶה, – שֶׁכֵּן, כִּפִּי שִׁוְסֵבֵר לְהִלָּךְ בִּיתְנִיא,** אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי עלידי בשר ודם: כלי יכול

להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי יבא ויחיה אותו תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות והנבראים, **אֵינוֹ אֱלֹא דְבַר ה' וְרוּחַ פִּי וְתַבְרִיךְ הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם.** – בעולמות ובנבראים.

באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת העולמות – לא נוסף שום דבר, כפי שרבנו הזקן מסביר: **כִּי עוֹלָם הָיָה וְכֵן כָּל הָעוֹלָמוֹת הַעֲלִיוֹנִים – אֵינָן פּוֹעֲלִים שׁוּם שְׁנוֵי בְּאַחֲדוּתוֹ וְתַבְרִיךְ בְּהִבְרָאָם מֵאֵין לִישׁ, שְׁכֵמוֹ שֶׁתִּהְיֶה "הוּא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיְחָד" קִדְם הַבְּרָאָם, בֵּן "הוּא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיְחָד" אַחַר שְׁבְרָאָם, – כִּי כִיצַד אֵכֵן הַדְּבַר? לְבִאורֵהּ, הֲרֵי נוֹסְפוֹ עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים, שְׁלֹא הִיוּ קוֹדְמִים? אֵלֶּא – מְשׁוּם דְּכֵלָּא קָמִיהּ בְּלֹא הָשִׁיב, – לְגַבֵּי הַקְּב"ה אֵין עֵרֶךְ לְשׁוּם דְּבַר, וְכוּלָם הֵם, וְכֵאֵין וְאָפֶס מִפְּשֵׁי. – לְהִלָּךְ יוֹסְבֵר, אֵין לְגַבֵּי הַקְּב"ה כֹּל הַבְּרִיאָה הִיא כֵאֵילוֹ אֵינְנָה קִיּוּמָת כֹּלְלִי;**

ליקוטי אמרים - פרק ב

עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם כן הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד אחר שבראם משום דכולא קמיה כלא חשיב וכאין ואפס ממש כי התהוות כל העולמו' עליונים ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקיימם שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיה אינו אלא דבר ה' ורוח פיו ית' המלוכב בהם.

הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך לדיבור אחד שלו לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול לדבר מלים ללא סוף – איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה מלים, לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל שכן ודאי הדבר שאין לאותו דיבור שום ערך לגבי כוח המחשבה,

יום חמישי ו' שבט

שהמחשבה עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש – ודאי שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה, ואין צריך לומר לגבי מהות ועצמות הנפש, שהן עשר בחינותיה הנפוכים לעיל: **הַמְּבַחֵה בִּיְהִיָּה דְעַת כו', – בַּהֲשׂוּאָה לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, מַחֲשַׁבָּה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה, נִקְרָאִים עֶשֶׂר בַּחֲנִינּוֹת וּכְחוֹת אֵלֶּה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ (חַכְמָה, בִּינָה, דַּעַת וְהַמְדוּת): חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֲרָת, נִצְחָה, הוֹד, יִסוּד, מַלְכוּת) – עֲצָמוֹת הַנֶּפֶשׁ, שְׁמֵהֶן – מ"שְׁכַל" ו"מְדוּת" הַנֶּפֶשׁ, נִמְשָׁכּוּ אוֹתִיוֹת מְחַשְׁבָּה זו הַמְּלַבֵּשׁוֹת דְּבַרְבוּר זֶה כְּשֶׁמְדַבֵּר, – שֶׁכֵּן, הָאָדָם חוֹשֵׁב אוֹ עַל עֵנִין שְׁכִלִי, אוֹ עַל עֵנִין הַקְּשׁוּר לְרַגְשֵׁי הַמְדוּת – וּמָה שֶׁהוּא חוֹשֵׁב, הוּא, לְאַחַר מִכּוֹן, מְדַבֵּר, כִּי הַמְּחַשְׁבָּה הִיא גַם בֵּין חֲנִינֵי אוֹתִיוֹת כְּמוֹ הַדְּבַר, רַק שֶׁהֵן – אוֹתִיוֹת הַמַּחֲשַׁבָּה, רִוְחָנִיּוֹת וְרַקּוֹת יוֹתֵר. – אוֹתִיוֹת הַדִּיבּוּר מְגוּשְׁמוֹת יוֹתֵר מֵאִשֶׁר אוֹתִיוֹת הַמַּחֲשַׁבָּה, אֵךְ בְּכָל זֹאת יֵשׁ דְּמִיּוֹן בֵּין הַדִּיבּוּר לְבִין הַמַּחֲשַׁבָּה – בְּכֵךְ שֶׁנִּהְיָם מוֹרַכְבִּים מ"אוֹתִיוֹת", אֲבָל עֶשֶׂר בַּחֲנִינּוֹת הַמְּבַחֵה בִּיְהִיָּה דְעַת כו', הֵן שְׂרֵשׁ וּמְקוֹר הַמְּחַשְׁבָּה, – כְּמוֹזְכָר לְעֵיל, וְאֵין בָּהֶם – בְּכוֹחוֹת ה"שְׁכַל" וְה"מְדוּת", בַּחֲנִינֵי אוֹתִיוֹת עֲדֵיין קִדְם שְׁמַתְלַבֵּשׁוֹת בְּלְבוּשׁ הַמְּחַשְׁבָּה. – רַק לְאַחַר**

וּלְמִשְׁלַל, כְּמוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּשֶׁמְדַבֵּר דְּבַר אַחַר, שְׂדַבּוּר זֶה לְבָדוּ – הוּא, בְּלֹא מְשֵׁשׁ אֶפְלוֹ לְגַבֵּי כְּלָלוֹת נֶפְשׁוֹ הַמְּדַבֵּרָת, – הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא הַמְקוּר שֶׁל כּוֹחַ הַדִּיבּוּר, שֶׁהוּא – כּוֹחַ הַדִּיבּוּר, בַּחֲנִינֵי לְבוּשׁ הָאִמְצָעִי שְׁלָה, – שֶׁל הַנֶּפֶשׁ. בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, מֵהוּוֹה הַמַּחֲשַׁבָּה ה"לְבוּשׁ" הַעֲלִיּוֹן בְּיוֹתֵר; כּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה – ה"לְבוּשׁ" הַתַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר; וְכוֹחַ הַדִּיבּוּר – ה"לְבוּשׁ" הָאִמְצָעִי, שֶׁהוּא בֵּין הַדְּבַר שְׁלָה, – וְהָרִי דִיבּוּר אַחַד אֵין לוֹ שׁוּם עֵרֶךְ בַּהֲשׂוּאָה לְכוֹחַ הַדִּיבּוּר כּוּלּוֹ, שְׁיִכּוּל – כּוֹחַ הַדִּיבּוּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, לְדַבֵּר דְּבַרִּים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית; – שֶׁכֵּן, הַעוֹבְדָה שְׁבִאמָת יֵשׁ גְּבוּל לְדִיבּוּרֵיוֹ שֶׁל הָאָדָם, נּוֹבַעַת מִכּוֹן שְׁחֻלְקֵי גּוֹף הָאָדָם בְּהֵם תְּלוּי דִּיבּוּר הָאָדָם, נְחַלְשִׁים מְרׁוּב

ליקוטי אמרים - פרק ב

ולמשל כמו בנפש האדם, כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו כלא ממש אפי' לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש

ולמשל כמו בנפש האדם כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו כלא ממש אפי' לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש

דיבור ומאבדים את כושרם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף – ואיזה ערך, איפוא, יש לדיבור אחד, לנוכח כוח אין-סופי זה של מלים? וכל שכן – שאין ערך לדיבור אחד, לגבי בחינת לבוש הפנימי שלה – של הנפש, שהיא המחשבה, – הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של הנפש – הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה, שמהנה – מהמחשבה, נמשכו הדבורים – שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב, והיא חיותם; – ומאחר

מבנה אל הפעל להשיג המאכל או למידת החכמה בפעל – או ללמוד את החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי בקאן – רק אז, כשהוא חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולדה בְּחִינַת אוֹתוֹת בְּמֹחוּ, שְׁהֵן

אוֹתוֹת פְּלִשׁוֹן עִם וְעִם – כשפת כל עם, הַמְדַבְּרִים וְהַמְהַרְרִים בָּהֶם – באותן אוֹתוֹת, פֶּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה המעשית – אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך או משום הרגשה בלבד וממילא אין אז מקום לכל הבדל בין

השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובודאי שאין שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות. לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאן וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות – בודאי ובודאי שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות

אין עדיין אותיות: לְמִשְׁלֵ, כְּשֶׁנּוֹפֶלֶת אִיזוֹ אַהֲבָה וְחֶמְדָּה בְּלִפְנֵי שֵׁל אָדָם, קָדָם שְׁעוּלָה מֵהַלֵּב אֶל הַמֶּחֶלֶב לְחֹשֶׁב וְלַהֲרַר בָּהּ – אִין בָּהּ – בחמדת הלב, בְּחִינַת אוֹתוֹת עֲדִין, רַק חֶפְצֵי פְּשׁוּט וְחֶשְׁקָה בְּלֵב אֶל הַדָּבָר הַהוּא הַנְּחֻמָּד אֲצִלוֹ. וְכֵל שֶׁבֵּן קָדָם שְׁנַפְּלָה הַתְּאוּוָה וְהַחֶמְדָּה⁵² בְּלֵבוֹ לְאוֹתוֹ דְבָר, רַק הֵיחָד בְּכַח חֶמְדָּתוֹ וְשִׁבְלוֹ – בינה, וידיעתו, – כוח הדעת, שְׁהֵיחָ נודע אֲצִלוֹ אוֹתוֹ דְבָר שֶׁהוּא נְחֻמָּד וְנִעִים וְטוֹב וְיִפְּהָ לְחֹשֶׁיגוֹ וְלִדְבַק בּוֹ, כְּגוֹן: לְלַמֵּד אִיזוֹ חֶמְדָּה, או לְאָכַל אִיזוֹ מֵאָכַל עֵרֵב – הרי, כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רַק לְאַחַר שֶׁבְּכָר נִפְּלָה חֶמְדָּה וְהַתְּאוּוָה בְּלֵבוֹ בְּכַח חֶמְדָּתוֹ וְשִׁבְלוֹ וְיָדִיעָתוֹ, – אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו נוצרה החמדה בלב, וְאַחַר כֵּן חוֹרָה וְעֵלְתָה – החמדה, מֵהַלֵּב לְחֹשֶׁב וְלַהֲרַר בָּהּ אִיךָ לְהוֹצִיא תְּאוּוֹתוֹ

ליקוטי אמרים - פרק ב

המחשבה. למשל כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנפלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולדבוק בו כגון ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו ושכלו וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהררים בהם כל ענייני העולם:

יום שישי ז' שבט

הוא אין דבורו מְבַדֵּל מִמֶּנּוּ וְתַפְרֵד חֶסֶם וְשִׁלּוּם, כִּי אִין דְבָר חוּץ מִמֶּנּוּ, וְלִית אַתְרַ פְּנּוּי מְנִיחָה²⁴, – אין שום מקום (או מדרגה) שהוא פנוי ממנו, מדקב"ה. הרי, בכל מקום בו קיים דיבורו של

הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. וְלִכֵּן אִין דְבּוּרוֹ וְתַפְרֵד בְּדְבוּרָנוּ חֶסֶם וְשִׁלּוּם – "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [כְּמוֹ – שמוכן הדבר, שְׁאִין מְחַשְׁבָתוֹ – של הקב"ה, בְּמִחְשְׁבָתוֹ, בְּדְבָרֵיכֶם²⁵: "כִּי לֹא מְחַשְׁבוֹתֵי מְחַשְׁבוֹתֵיכֶם", וְכְתִיב²⁶: "כִּן גָּבְהוּ דְרָכֵי מְדַרְכֵיכֶם וְגו'"]. –

פֶּרֶק כֹּא. וְהִנֵּה, מֵדַת הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא שְׁלֹא בְּמֵדַת בְּשָׂר וְדָם²³; – שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג" עצמו כפי שמשתמשים בו ביחס להקב"ה: שְׁחַאֲדָם

בְּשִׁמְדָּר דְּבוּר, הֲרִי הֶבֶל הַדְּבוּר שֶׁכִּפּוּי – בשעה שהוא מדבר, הוא מְרִנֵּשׁ, וְנִרְאָה דְבָר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ מְבַדֵּל מִשְׁרָשׁוֹ, – של הדיבור, שְׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינּוֹת הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה. – כלומר "שכל" ו"מדות", שכפי שהוסבר בפרק הקודם הם שורש הדיבור; ומאחר שהדיבור מובדל משורשו, הוא יכול להיראות כ"מציאות" (כדבר). לעצמו, למרות שכשהוא נמצא בשורשו, הוא בטל לגמרי ואין לו שום ערך. כך הדבר ביחס לדיבורו של האדם. אָבֵל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־

23. ברכות מ, א. 24. תקוני זהר תקון נ"ז (דף צ"א עמוד ב). 25. ישעי' נה, ח. 26. שם נה, ט.

והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי כך אנו גם מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו "דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר - נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות מהזולת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור כמו שהוא למעלה - מאחר, שלמעלה גם הדיבור אינו מובדל משרשו - מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים יוסברו

להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משרשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה - לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר - הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" - גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. ולא נקרא דיבורו ותפארתו בשם "דיבור" רק על דרך משל, כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באינסוף ברוך הוא, יציאת האור והחיות ממנו ותפארתו מההעלם אל הגלוי - בתחילה היו האור והחיות בהעלם, ועתה הם בהתגלות, לברא עולמות ולהחיותם, - לפני שה"אור" וה"חיות" היו בהתגלות לא היו עולמות בנמצא, רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים עולמות - הרי, התגלות זו

ליקוטי אמרים - פרק כא

ורכי מדרכיכם וגו'] ולא נקרא דיבורו ית' בשם דבור רק עד"מ כמו שדבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דבור והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה נבואתם. והרי דבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד ד"מ כמו דבורו ומחשבתו של אדם בעודן בכח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו קודם שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות שאז היו אותיות המחשבה והדבור הנה הנמשכות מחמדה ותשוקה זו בכח כלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמוח וחמדה ותשוקה שבלב.

בנמצא בדיבור שלמעלה. והרי דיבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד, דרך משל, כמו דיבורו ומחשבתו של אדם - לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, בעודן בכח חכמתו ושכלו, או בתשוקה וחמדה שבלבו קדם - לפני שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחינת אותיות, - באותיות המחשבה. שאז היו אותיות המחשבה והדיבור הנה, הנמשכות מהחמדה ותשוקה זו בכח כלב, ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן, שהן התקמה ושכל שבמוח ותשוקה שבלב. - שהן הם "שורש" המחשבה והדיבור. הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב והוזה את האותיות בדיבור - הן מאוחדות כליל בשורשן, כך בדיבור שלמעלה, (גם) אחרי ההתגלות - המחשבה והדיבור כביכול מהקב"ה - הם מיוחדים בתכלית עם הקב"ה:

שבת קודש ח' שבט

הבריאה, אלא - השינוי הוא רק אל - לגבי תפארתם המקבלים חיותם מן התורה והעצמות, לא היו בראים כלל, ולאחר מכן נבראו העולמות והם מקבלים חיותם מהדיבור - זאת מתי? - בבחינת יציאתו פקר - של הדיבור אל הפעל בבחינת העולמות שמתלבש בהם - דיבורו של הקב"ה

וככה משל, דרך משל, מיוחדות דיבורו ומחשבתו של הקדוש ברוך הוא בתכלית היחוד במהותו ועצמותו ית' גם אחר שיצא דיבורו ית' אל הפועל בבריאות העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו' ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דיבורו ית' בבחי' יציאתו כבר

ליקוטי אמרים - פרק כא

וככה ממש ד"מ מיוחדות דיבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו ית' גם אחר שיצא דיבורו ית' אל הפועל בבריאות העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו' ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דיבורו ית' בבחי' יציאתו כבר

מתלבש בעולמות, להחיותם על ידי השתלשלות מעלה לעלול – על-ידי ירידתו ממדריגה עליונה למדריגה שמתחתה. המדריגה העליונה נקראת "עילה", כלומר שהיא "סיבה" (גורם) למדריגה שמתחתה, הנקראת "עלול" – "מסובב" (תוצאה). וירידת המדרגות

– על-ידי ירידת הדיבור ממדריגה למדריגה, בצמצומים רבים ושונים, – המצמצמים את ה"אור" וה"חיות" האלקי של הדיבור, עד שיוכלו הפרואים לקבל חיותם וחתהותם ממנו – מדיבורו של הקב"ה, ולא יתבטלו במציאות, – שכן, אם ה"חיות" של הדיבור, לא היתה מצטמצמת כל כך, אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית. ברם, הכוונה העליונה היא הרי, שהנבראים ירגישו עצמם כ"מציאות", ועל-ידי עבודתם העצמית יגיעו

להתבטלות לאלקות – לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי שיוסבר להלן, במה מתבטאות השפעתם של הצמצומים: וכל הצמצומים הם בחינת "הסתר פנים", – פנימיות החיות האלקית – מסתרת: להסתיר ולהעלים האור וחתהות הנמשך מדיבורו ותבירה, שלא יתגלה בבחינת גלוי רב – שאז היה זה באופן שלא יוכלו התחתונים – הנבראים שבעולמות התחתונים, לקבל – חיותם, ולכן – מחמת שה"חיות" עוברת דרך הצמצומים הרבים, גם נדמה להם – לנבראים, אור וחיית הדבור של מקום ברוך הוא המלבש בהם כאלו הוא דבר מקביל משהותו ועצמותו ותבירה, – מהקב"ה, רק שנמשך ממנו ותבירה כמו דבור של אדם – נמשך מנפשו. – ובסופו של דבר נעשה כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים ה"חיות" האלקית של הדיבור שלמעלה וזאת יען שה"חיות" של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים, ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם. אך לגבי הקדושי ברוך הוא, אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו, ו"כחשכה" – העלם, באורה, – גילוי, לפני הקב"ה. כדכתיב²⁸: "גם חשך לא יחשיך ממך וגו'", – שכן, גם החושך הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני הקב"ה, כפי

המפורט להלן, שרק דבר חיצוני זור בכוחו להסתיר, אך אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם עצמו, מאחר שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד – כמו שרבנו הזקן אומר: משום שאין הצמצומים והלבושים דבר נפרד ממנו ותבירה הם ושלו, – כמו שלמדנו, שאין שום דבר שיהיה נפרד

באמת מהקב"ה, אלא כהדרין קמצא דלבושיה מניה וביה²⁹, – כאותו צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם למעלה, הצמצומים והלבושים – הם עצמם אלקות. כמו שכתוב³⁰: "כי ה' הוא האלהים", – שם הוי' רומז על "גילוי" – התגלות אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי שב"העלם", להחביא ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד, כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה מדה כמו שם הוי', וכמו שנתבאר במקום אחר³¹. – ממילא לא שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה,

מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי', שהוא כוח של גילוי, ולכן קמיה - בלא בלא חשיב ממש: – לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר לנבראים להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם מהווים הצמצומים והעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות" האלקית – דבר זה נותן להם מקום לחשוב את עצמם ל"יש" ול"מציאות" – אך, לגבי הקב"ה אין הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא "כולא קמי' בלא חשיב ממש" – כל המציאות של עולמות ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי באחדותו ההחלטית של הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד אחרי שנבראו העולמות כמו לפני שנבראו.

ביחס למה שלמדנו שלגבי הקב"ה אין הצמצום והעלם מהווים הסתרה, ולכן כל העולמות והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד מקונויץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקונויץ לבנו: ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממשש עם גוף – לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם גוף – מרגישים גוף.

ליקוטי אמרים - פרק כא

אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלו מעלה לעלול וירידת המדרגו' בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות וכל הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו ית' שלא יתגלה בבחי' גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל ולכן ג"כ נדמה להם אור וחיות הדבור של מקום ב"ה המלוּבש בהם כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ית' רק שנמשך ממנו ית' כמו דבור של אדם מנפשו. אך לגבי הקב"ה אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך וגו' משום שאין הצמצומים והלבושי' דבר נפרד ממנו ית' ח"ו אלא כהדרין קמצא דלבושי' מניה וביה כמו"ש כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא בלא חשיב ממש:

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובוה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", ["וארא" ה'רא-שמים], והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש. [בכל פעם היה זה אור חדש. והגיב אבא: ה'אור' שווה הוא תמיד, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.]

יום

ראשון

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

תורה אור נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). הצ"צ במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר תורה אור הנדפס עתה . . . בו מאמרים רוב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבינו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חומשי התורה וחנוכה ופורים גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מ"ת בפ' יתרו וקצת לפסח בפ' ויקהל. וחלק השני אי"ה על ג' חומשי התורה ושה"ש ומועדים ור"ה ויוכ"פ. . . ושם המחבר נאה לו: שניאור כמו ואהבת בגימט' ב"פ אור . . . עכ"ל. –

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי ע"י מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם ביה"ד בקאפוסט אשר שם הדפיסו התו"א. בשנת תר"ח נדפס ח"ב בזיטאמיר ובשנינו השם "לקוטי תורה".

יום

שני

יום ראשון

ד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כג"ח.

תניא: פרק יז. ובוה יז. . . כג"ח מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מיצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפשה"א מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המיצר והגבול. והיינו דהשכל שבמות מאיר בלב במדות טובות בפועל ממש.

יום

שלישי

יום שני

ה שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.
 תהלים: כט"ד.
 תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

תרגום חפשי

על אדם להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) – מתי והיכן שיכול, בכדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחיבוט הקבר וכף־הקלע, ולזכות לכל הגילויים הנעלים ביותר.

יום
רביעי

יום שלישי

ו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: לה"ח.
 תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אאמו"ר כותב ששמע בשם רבינו הזקן, שכל המתברים עד הט"ז והש"ך, והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח הקודש, וענין רוח"ק איתא בקרבן העדה ספ"ג דשקלים שזהו שמגלים לו רזי תורה, שזהו מבחי' העלם דחכמה.

יום
חמישי

יום רביעי

ז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: לט"ג.
 תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46" גם דחילו.

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר – סדר לוח על חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר נזדמן שלמד ברבים הל' קדוש החדש להרמב"ם, ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

יום
שישי

יום חמישי

ח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: מד"ח.
 תניא: והענין . . . כד" גלגולים.

בפרט בזמן הזה אשר בחסדי השי"ת אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל מיני אימוץ, לחזק כל עניני הדת בהידור מצוה, ולשמור את כל המנהגים מבלי לוותר אף כל שהוא, ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים תבלי משיח המה, וה"א דורש מאתנו תשובה לתומ"צ, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

שבת
קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ב'ח' שבט ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות תמידיו ומוספיו פרק ו

א. סדר עבודות התמידות בכל יום כף הוא: סמוך לעלות השחר, יבוא הממנה שעל הפיסות (גדולות), ויקיש על העזרה, ופותחין לו, ומבלשין (בודקים) את כל העזרה, ומעמידין עושי (מנחת) חבתין לעשות החבתין; וכל הכהנים ששם כבר טבלו קדם שיבוא הממנה, ולבשו בגדי כהנה. ויבואו ויעמדו בלשפת הגזית, ויפסו פיס הראשון ושני, ויזכה כל אחד במלאכתו, כמו שבארנו. ומתחיל זה שזכה בתרומת הדשן, ותורם על הסדר שאמרנו. ואחר כך מסדר (על המזבח) מערקה גדולה, ואחר כך מסדר מערקה שניה, ואחר כך מעלה שני גזרי עצים ומניחין על מערקה גדולה להרבות האש. ואחר כך נכנסין ללשפת הכלים, ומוציאין כל כלי השרת שצריכין להן כל היום. ומשקין את (קרבן) התמיד מים, וזה שזכה בשחיטתו, מושכו לבית המטבחים; וילכו אחריו הכהנים שזכו להעלות האברין, ושוהין שם עד שפותחין שער ההיכל הגדול. ובשעת פתיחת השער, שוחטין את התמיד. ואחר כך נכנסין להיכל שני כהנים - האחד שזכה בדשון (ניקוי) המזבח הפנימי, והשני שזכה בדשון המנורה.

ב. והמדשן את המזבח מדשנו בשעה שהשוחט שוחט את התמיד. ואחר כך זורק הדם, זה שקבלו.

ג. ואחר שזורקין הדם, מטיב (מדליק) זה שבהיכל המש הגרות; ויוצאין שניהן מן ההיכל. ואלו שבבית המטבחים - מפשיטין ומנתחין, וכל אחד מעלה אבר שזכה בו לכבש. ונותנין האברים מחצי כבש ולמטה (- בחלקו התחתון), במערבו; ושל מוספין - היו נותנין אותן מחצי כבש ולמטה, במזרחו; ושל (קרבנות) ראשי חדשים - נותנין על המזבח מלמעלה, בין גרן לגרן במקום הלוח רגלי (- מעבר) הכהנים, כדי לפרסמו שהוא ראש חדש. ומולחין שם את האברים; ובזקין (מפורים) מלח על גבי הכבש אפלו בשבת - כדי שלא יחליק, ויפלו הכהנים שם בעת הליכתן בעצים (- הובלת עצים) למערקה; ואף על פי שהמלח חוצץ בין רגליהן ובין הכבש, הואיל ואין ההולכה הזאת עבודה, אינן חוששין (- אין זה חציצה).

ד. ואחר שמעלין האברים לכבש, מתכנסין כלם ללשפת הגזית, והממנה אומר להן: 'ברכו ברכה אחת! והן פותחין וקוראין אהבת עולם, ועשר הדברות, וישמע, והיה אם שמוע, ויאמר, ויאמת ויציב, וירצה, וישים שלום; ובשבת מוסיפין ברכה אחת, והיא שיהא אנושי משמר היוצא לאנשי משמר הנכנס: 'מי ששפן שמו בבית הזה, ישפין ביניכם אהבה אחת שלום ורעות'. ואחר כך מפסיקין פיס שלישי ורביעי, וזוהי בקטרת מי שזוכה, ונכנס ומקטיר; ואחר כך נכנס זה שזכה בדשון המנורה,

ומטיב שתי הנרות. ויוצא זה שהקטיר עם מדשן המנורה, ועומד על מעלות האולם, הוא ואחיו הכהנים.

ה. כשיגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את המגרפה, וזרקה בין האולם ולמזבח, והיה לה קול גדול. ושלשה דברים היתה משמשת: כהן שהוא שומע קולה, יודע שאחיו הכהנים נכנסין להשתחוות, והוא רץ ויבא; וכן לוי שהוא שומע קולה, יודע שאחיו הלויים נכנסין לדבר בשיר, והוא רץ ויבא; וראש המעמד (- משמרת של 'ישראלים' שנוכחים בהקרבה, בשליחות העם) כשהוא שומע קולה, היה מעמיד את הטמאים (מצורעים) על שער המזרח מפני החשך (- שלא יחשדו בהם שאינם רוצים להיכנס), [אלא] שידעו הכל שיעדין לא הביאו כפרתן (ולכן לא נכנסו). ואחר כך מעלה זה שזכה באברים את האברים מן הכבש ולמזבח, ואחר שמעלין את האברים, מתחילין אלו שעל מעלות האולם, ומברכין ברכת כהנים ברכה אחת בשם המפרש, כמו שבארנו במקומה. ואחר כך מעלין סלת הנסכים, ואחר הסלת מקטיר החבתין, ואחר החבתין מעלין היין לנסוף; ובשעת הנסוף, אומרים הלויים בשיר, ומכין המשוררין במיני נגון שבמקדש, ותוקעים תשע תקיעות על פרכי השיר.

ו. כשהיו נותנין היין למנסף, היו שני כהנים עומדין על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידן; והסגן (של כהן גדול) עומד על גרן המזבח, והסודרין (דגלים) בידו. תקעו והריעו ותקעו, ויבאו ויעמדו אצל זה הממנה על הצלצל [מצילתיים], אחד מימינו ואחד משמאלו.

ז. שחה המנסף לנסף - מגיף הסגן בסודרין, הקיש זה בצלצל, ותקעו אלו בחצוצרות, ודברו הלויים בשיר. הגיעו לפרק - תקעו, והשתחוו כל העם שבעזרה; על כל פרק - תקיעה, ועל כל תקיעה - השתחויה. וכל התקיעות שעל התמיד - תשע, כמו שבארנו.

ח. אין אומרים שירה אלא על עולת הצבור וזבחי שלמיהן האמורין בתורה; אבל עולת נדבה שמקריבין ממותר (מהנשאר מ:) תרומת הלשכה - אף על פי שהן של צבור, אין אומרים עליהן שירה; וכן נסכים הבאין בפני עצמן - אין אומרים עליהן שירה.

ט. השיר שהיו הלויים אומרים: ביום הראשון - "לה' הארץ ומלואה"; בשני היו אומרים: "גדול ה' ומקהל מאד"; בשלישי - "אלהים נצב בעדת אל"; ברביעי - "אל נקמות, ה'"; בחמישי - "הרנינו לאלהים עוננו"; בששי - "ה' מלך, גאות לבש"; בשבת - "מזמור שיר ליום השבת". במוספי שבת אומרים שירת "האזינו", וחולקין אותה לששה פרקים, כדרך שקוראין אותה ששה בבית הכנסת; ואומרים פרק בכל שבת. גמרו השירה בששה שבתות, חזרין לראש. במנחה של שבת אומרים: "אז ישיר משה" ו"מי כמוך". במוסף של ראש השנה היו

הלכות תמידיו ומוספיו פָּרָק ח

א. ביום חמשים מספירת העמר - הוא חג השבועות, והוא יום עצרת. וביום הזה מקריבין מוסף כמו מוסף ראש חדש: שני פרים ואיל ושבעה כבשים - פלן עולות, ושעיר חטאת. ואלו הן הקרבנות האמורות בחמש הפקודים [במדבר], והן מוסף היום. ועוד מביאין יתר על המוסף ביום הזה, מנחה חדשה - שתי הלחם. ומקריבין עם הלחם: פר ושני אילים ושבעה כבשים - הפל עולות, ושעיר חטאת, ושני כבשים וזבח שלמים. ואלו הן הקרבנות האמורות בחמש ויקרא. נמצא הקרב ביום זה יתר [נוסף] על שני התמידין: שלשה פרים ושלשה אילים וארבעה עשר כבשים - הפל עשרים בהמה עולות, ושני שעירים חטאות נאכלים, ושני כבשים שלמים נאכלים.

ב. שתי הלחם אינן באין אלא מן הארץ ומן היריבול [היריבול] החדש, שנאמר: "ממושבתים תביאו לחם תנופה שפטים"; לא מצאו חדש, יביאו מן העליה.

ג. חטים שירדו [בנס] בעבים [בעננים] - יש בהן ספק אם קורא בהן "ממושבתים", או אינם "ממושבתים". לפיכך לא יביא; ואם הביא, פשר. וכיצד היו עושין? מביאין שלש סאין חטין חדשות, ושפין [משפופים] אותן ובועטין בהן פָּרָף פל המנחות, וטוחנין אותן סלת, ומנפין מהן שני עשרונות בשפים עשרה נפה. והשאר נפדה [נמכר לחולין] ונאכל לכל אדם, וחיב בחלה ופטור מן המעשרות, כמו שבארנו.

ד. שתי הלחם, שהן מן החדש - צריכין לבוא עשרון מכל סאה ומחצה, ומנפין אותן בשפים עשרה נפה. ולחם הפנים, שהוא בא מן הלשן - די לו באחת עשרה נפה; והוא בא עשרון מכל סאה. אבל העמר, שהוא בא משעורים חדשות - אינו בא מן המבחר, אלא משלש סאין ובשלש עשרה נפה.

ה. וכלן - אם רבה במדת הסאין שבאין מהן, או מעט - פשרות.

ו. ולוקחין שני העשרונות, ולשין אותן אחת אחת, ואופין אותן אחת אחת.

ז. ולישתן ועריכתן בחוץ [חוצי לעזרה]; ואפיתן בפנים, ככל המנחות.

ח. ואין עשיתן דוחה יום טוב, ואין צריך לומר שבת, אלא אופין אותן מערב יום טוב, שנאמר: "הוא לבדו יעשה לכם" - "לכם", ולא לגבוה [לה].

ט. היה ערב יום טוב שבת, אופין אותן מערב שבת, ונאכלות בשלישי לאפיתן, שהוא יום טוב. והרי [וכן] מפרש בתורה שהן חמץ. וכיצד עושה? מביא שאור [חומר התפוח] ממקום אחר, ונותנו לתוף העשרון; וממלא העשרון סלת, ומחמצו [מתפוח] באותו השאור.

י. ומרבעות הן - ארף פל חלה שבעה טפחים, ורחבה ארבעה טפחים, וגבהה ארבע אצבעות.

יא. כיצד הנפת הלחם עם שני כבשי השלמים? מביא

להביא ממנו עמר; אבל בית השלהין [שמשקין אותו בנוסף לגשמים] שבעמקים - הואיל ואינו ראוי להביא ממנו, קוצרין אותו מלפני העמר, אבל לא יגדש [יערום ערמות].

יד. תבואה שהשרישה [נודעה ויצאו שורשיה] קדם לעמר [להקרבתו], העמר מתירה; ואם לאו - אסור לקצרה פָּרָף שאסור לאכלה, עד שייבא העמר הבא.

טו. תבואה שלא הביאה שלישי [לא הבשילה], מתר לקצר ממנה להאכיל לבהמה; וקוצרין [תבואה שגדלה בין האילנות] מפני הנטיעות, שלא יפסדו; וקוצרין לפנות מקום לבית האכל או לבית המדרש, שנאמר: "קצירכם", ולא קציר מצוה.

טז. ואף על פי שמתר לקצר, לא יעשה אותן פריכות [גדולות] פָּרָף הקוצרין, אלא יניחם צבתים [אגודות קטנות].

יז. פָּרָף בארנו, שאין מביאין מנחות, ולא מנחת נסכים, ולא בפורים, מן החדש קדם הבאת העמר; ואם הביא, פסול. ולא יביא קדם להבאת שתי הלחם; ואם הביא, פשר.

יח. וכל המקריב מנחה מן החדש תחלה, מברך 'שהחיינו'.

יט. תבואה שזרעה אחר שקרב העמר, וקצרה אחר העמר של שנה הבאה - הרי זה ספק אם מביאין ממנה מנחות לכתחלה קדם הבאת שתי הלחם, הואיל ותבואה זו עבר עליה הבאת שתי הלחם וקצירת העמר, או אין מביאין עד שייביאו שתי הלחם אחר הבאת העמר של שנה אחרת.

כ. וכן תבואה פקקע [והשרישה ואח"כ הוציאנה], וחסונו עליה או הנצו עליה שלה [למרות שאיננה בקרקע] כשיביאו שתי הלחם - הרי זה ספק אם הנצת העלים או הנטתן כמו השרשה, והתרה להביא ממנה מנחות, או אינה חשובה כהשרשה. לפיכך לא יביא; ואם הביא, הורצה.

כא. והקוצר קדם קצירת העמר - אינו לזקה, והקציר פשר.

כב. מצות עשה לספר שבע שבתות תמימות מיום הבאת העמר, שנאמר: "וספרתם לכם ממחרת השבת"; ומצוה למנות הימים עם השבועות, שנאמר: "תספרו חמשים יום". ומתחלת היום מונין; לפיכך מונה בלילה, מליל ששה עשר בניסן.

כג. שכח ולא מנה בלילה, מונה ביום. ואין מונין אלא מעמד; ואם מנה מישב, יצא.

כד. מצוה זו על פל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן; ונשים ועבדים פטורין מספירת העמר.

כה. וצריך לברך בכל לילה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על ספירת העמר, קדם שישפר; מנה ולא ברך - יצא, ואינו חוזר ומברך.

יום שני

הלכות תמידיו ומוספיו פ"ט

א. באחד בתשרי מקריבין מוסף היום: פר ואיל ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת הנאכלת. וזה מוסף היום, יתר על מוסף ראש החדש הקרב בכל יום ראש החדש; לפיכך אם חל להיות בשבת, היו שם שלשה מוספין: מוסף שבת, ומוסף ראש החדש, ומוסף היום.

ב. וכיצד סדור הקרבנות? מוסף שבת תחלה, ואחריו מוסף ראש החדש, ואחריו מוסף יום טוב; שכל התדיר מחברו קודם את חברו. וכן כל המקדש מחברו קודם את חברו. הנה לפניו תדיר ומקדש, יקדים אינה מהן שירצה. ג. עבר או שכח, ושחט את שאינו תדיר או הפחות בקדשה תחלה - מקריבו, ואחר כך שחט את התדיר או את המקדש.

ד. ואם נשחטו שניהם כאחד - הנה זה ממרס (מנענע) בדם (שלא יקרוש), עד שיירק דם התדיר או דם המקדש. ה. דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת מכפר; ואברי עולה קודמין לאמורי (אברי) חטאת, מפני שהעולה פלה (נקרבת) לאשים. דם חטאת ואברי עולה, אינה שירצה יקדים; וכן דם עולה ואמורי חטאת, או דם עולה ודם אשם - אינה שירצה יקדים.

ו. חטאת קודמת לעולה; אפלו חטאת העוף, קודמת לעולת בהמה, שנאמר: "והקריב את אשר לחטאת ראשונה" - בגן אב (- מלמד) לכל חטאת, שהיא קודמת לעולה הבאה עמה. וכן בשעת הפרשה - מפריש החטאת תחלה, ואחר כך העולה.

ז. בקרבנות החג (סוכות) - אינו כן, אלא קריבין על סדר הכתוב בתורה, שנאמר: "במשפטים". כיצד? בתחלה פרים, ואחריהם אילים, ואחריהם כבשים, ואחריהם שעירים - אף על פי שהשעירים חטאות, וכל אלו שקדמו אותן עולות. וכן בשנגת צבור בעבודה זרה, שהן מביאין פר עולה ושעיר חטאת - הפר קודם, שנאמר בו: "במשפטים". ופר כהן משיח (- שנמשח בשמן - וחסא) קודם לפר העלם דבר של צבור (- חטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות), ופר העלם קודם לפר עבודה זרה; ופר עבודה זרה קודם לשעיר שלה, אף על פי שהפר עולה והשעיר חטאת; שפך הוא סדר הכתוב בתורה. שעיר עבודה זרה קודם לשעיר נשיא (שחטא), שהנשיא יחיד; ושעיר נשיא קודם לשעיר יחיד. ושעיר יחיד קודמת לכבשה, אף על פי ששניהם חטאת - שהשעירה ראויה לבוא על כל הפרישות (- חטא שבמידו דינו כרת) שפביאין עליהם (בשוגג) חטאת, והכבשה אינה באה על שנגת עבודה זרה.

ח. אפלו חטאת העוף של יולדת, קודמת לכבשה. חטאת קודמת לאשם, מפני שדמה נתן על ארבע קרנות ועל היסוד; וכל חטאות שבתורה קודמין לכל האשמות - חוץ מאשם מצרע, מפני שהוא בא על ידי הכשר (- שמשלים את טהרתו). האשם קודם לתודה ולאיל נזיר, מפני שהוא

שני הכבשים, ומניף אותן כשהן חיים, שנאמר: "והניף אותם תנופה"; ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא. ואחר כך שוחטין אותן, ומפשיט, ולוקח תורה ושוק מקל אחד משניהן, ומניחן בצד שתי הלחם; ומניח שתי ידיו מלמטן, ומניף הכל כאחד במזרח במקום כל התנופות - מוליף ומביא, מעלה ומוריד. ואם הניפן אחד אחד, יצא. ואחר כך מקטיר אמורי (אברי) שני כבשים, ושאר הבשר נאכל לכהנים. וכן שתי החלות - נוטל כהן גדול אחת משתיהן, והשניה מתחלקת לכל המשמרות; ושתיהן נאכלות כל אותו היום ויחצי הלילה, כבשר קדשי קדשים.

יב. שחט שני כבשים על ארבע חלות - אם אמר: 'קדשו שתיים מתוך ארבע', מושך שתיים ומניפן, והשאר פודין אותן בפנים, ונאכלין בחוץ כשאר החלין. ואם לא התנה, לא קדש הלחם.

יג. שחט ארבעה כבשים על שתי חלות - מושך שנים מהן, וזורק דמן שלא לשמן (- לא עבור קרבן ה' לחם); ומניף השנים הנשארים הפשרים עם שתי הלחם.

יד. שתי החלות מעכבות זו את זו. ושני הכבשים מעכבין זה את זה: מת אחד משניהם, או ברח, או נעשה טרפה - יקח זוג לשני; שחט אחד לשמו, יקח לו זוג.

טו. שתי הלחם מעכבין את הכבשים, ושני הכבשים אינן מעכבין את הלחם. ואם הונפו עם הכבשים, מעכבין זה את זה: ואם אבד הלחם, יאבדו הכבשים; ואם אבדו הכבשים, יאבד הלחם, וביאוי לחם אחר וכבשים אחרים. **טז.** שתי הלחם הבאות בפני עצמן בלא כבשים, כיצד עושין בהן? יונפו, ותעבר צורתן (- יפסלום בלינה), ויצאו לבית השרפה - וגרה שמה ימצאו כבשים לשנה הבאה, וביאוי לחם בלא כבשים. הפר ושני האילים ושבעת הכבשים והשעיר הבאין ביום זה בגלל הלחם - אינן מעכבין את הלחם, ולא הלחם מעכבין.

יז. שני פרים של מוסף היום, ופר הבא בגלל הלחם - אינן מעכבין זה את זה.

יח. איל של מוסף היום, ושני אילים הבאין בגלל הלחם - אינן מעכבין זה את זה.

יט. שבעה כבשים של מוסף היום, ושבעה כבשים הבאים בגלל הלחם - אינן מעכבין זה את זה. ואם נשחטו, כלם מעכבין זה את זה.

כ. התמידין אינן מעכבין את המוספין, ולא המוספין מעכבין התמידין; ולא המוספין מעכבין זה את זה, ולא מנין העולות פלן מעכב. כיצד? הרי שלא מצאו אלא ששה כבשים, מקריבין ששה; אפלו לא מצאו אלא אחד, מקריבין אותו; בין בראשי חדרשים, בין בימי המועדות והשבתות. ואינן חביבין להקריב השאר למחר או למועד אחר, אלא כל קרבן צבור שעבר זמנו - בטל קרבנו. לא מצאו אלא שני כבשים, אם יקריבו אותן למוסף היום אין להן תמידין למחר - הרי הדבר שקול: אם הקריבום למוסף היום, הקריבו; ואם רצו להניחם למחר לתמידין, יניחו.

מקריבין שנים עשר פרים, ובשלישי אחד עשר פרים, עד שימצא קרבן יום שביעי - פרים שבעה, אילים שנים, כבשים ארבעה עשר - הכל עולות, ושעיר חטאת.

ה. ביום שמיני עצרת, מקריבין מוסף היום: פר ואיל ושבעה כבשים - כֵּלֶן עולות, ושעיר חטאת. וזה מוסף בפני עצמו.

ו. כל שבעת ימי הקדש, מנסכין את המים על גבי המזבח; ודבר זה הלכה למשה מסיני. ועם נסוף היין של תמיד של שחר, היה מנסף המים לבדו [ולא מערבב המים והיין].

ז. ואם ערה המים לתוך היין, או היין לתוך המים, ונסף שניהן מקלי אחד - יצא; ואם הקדים נסוף המים לזבח, אפלו נסכן בלילה - יצא. ובקרבן דרומית מערבית היה מנסף, למעלה מחצי המזבח; והכל יורד לשיתין [תעלות], כמו שבארנו. כיצד היה עושין? צלוחית של זהב מחזקת שלשה לגין, היה ממלא אותה מן השילוח; הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו; עלה לכבש, ופנה לשמאלו, ונתן המים מן הצלוחית לתוך הספל שהיה שם. ושני ספלים של כסף היו שם - מערכי היה בו המים, ומזרחי היה בו היין של נסוף. ומקריבין היו כמין שני חטמין [חורים] דקין; ושל מים היה נקב שלו דק משל יין, כדי שיכלה המים עם היין כאחד.

ח. זה שמנסף המים - היו אומרים לו: 'הגבה ידך! שפעם אחת נסוף על רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהן - שאמרו: 'מין הוא', שהן אומרים שאין מנסכין מים. ט. וכמעשהו בחל כף מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב, ואינה מקלי השרת, ומניחה בלשכה, ולמחר ממלא ממנה. י. אם נשפכה או נתגלתה [ונפסלה] - ממלא מן הפיור, ומנסף.

יא. בכל יום ויום מימי הקדש, היו אומרים שירה בפני עצמה על מוסף היום: בראשון מימי חלו של מועד, היו אומרים: "הבו לה' בני אלים"; בשני - "ולרשע אמר אלהים"; בשלישי - "מי יקום לי עם מרעים"; ברכיעי - "בינו, בערים בעם"; בחמישי - "הסירותי מסבל שכמו"; בששי - "ימוטו כל מוסדי ארץ". ואם חל שבת להיות כאחד מהם, ידחה.

יב. כבר בארנו, שכל משמרות כהנה ארבעה ועשרים; וכלן עובדין בשנה ברגלים. ובחג הסוכות היה כל משמר מקריב פר אחד, או איל אחד, או שעיר חטאת; אבל הכבשים - יש משמר שמקריב מהן שני כבשים, ויש משמר שמקריב כבש אחד. כיצד? ביום טוב הראשון של חג - היו שם שלשה עשר פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב בהמה אחת מהן, נשארו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות; ששה משמרות מקריבין שנים שנים, ושני משמרות מקריבין אחד אחד. בשני - היו שם שנים עשר פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, נשארו שם ארבעה עשר כבשים לתשעה משמרות;

קדשי קדשים; תודה ואיל נזיר קודמין לשלמים, מפני שהן נאכלין ליום אחד וטעונין לחם; והתודה קודמת לאיל נזיר, מפני שיש בה ארבעה מיני מנחות. שלמים קודמין לכבד - מפני שהן טעונין מתן שפתים שהן בארבע, וטעונין סמיכה ותנופה ונסכים; והכבד קודם למעשר בהמה - מפני שקדשתו מרחם, ונאכל לפניהם בלבד. המעשר קודם לעופות, מפני שהוא זבח, ויש בו קדשי קדשים - דמו ואמוריו; והעופות קודמין למנחות, מפני שהם מיני דמים [- שיש בהם זריקת דם]. הרי שהיו לפניו חטאת העוף ומעשר - המעשר קודם, מפני שהוא זבח; היו שם חטאת העוף ומעשר ועולת בהמה - הואיל ועולה קודמת למעשר, וחטאת העוף קודמת לעולת בהמה, מקריב חטאת העוף תחלה, ואחר כך העולה ואחר כך המעשר.

ט. הרי שהיו מיני בהמה הרבה ממין קרבן אחד, כיצד הן קריבין? הפרים קודמין לאילים, שכן נתרבו בנסכים; ואילים קודמין לכבשים, שכן נתרבו [מרובים] בנסכים; וכבשים קודמין לשעירים, שכן נתרבו באמורין - שבכלל אמורי כבשים האליה, ואין בשעירים אליה. [קרבן] העמר קודם לכבש הבא עמו, ושתי הלחם קודמין לשני כבשים. זה הכלל: דבר הבא בגלל היום, קודם לדבר הבא בגלל הלחם.

י. מנחת האיש קודמת למנחת האשה, מנחת חטים קודמת למנחת שעורים; מנחת חטא קודמת למנחת נדבה, מפני שהיא באה על חטא. מנחת נדבה ומנחת שוטה - אינה שירצה מהן, יקדים.

יא. מנחות קודמות ליין, והיין קודם לשמן, והשמן קודם ללבונה, ולבונה קודמת לפלח, ומלח קודם לעצים. אימתי? בזמן שבאו כלן כאחד; אבל הבא ראשון קרב ראשון, והבא אחרון קרב אחרון.

יב. כל הקודם בהקרבה, קודם באכילה.

יג. היו לפניו שלמים של אמש ושלמים של יום - של אמש קודמין, שהרי קרב [סוף] זמן [להאכל]; שלמים של אמש וחטאת או אשם של יום - חטאת ואשם קודמין, מפני שהן קדשי קדשים, כמו שבארנו.

הלכות תמידיו ומוספיו פרק י

א. ביום צום כפור מקריבין מוסף כמו מוסף ראש השנה: פר, ואיל - זה הוא הנקרא 'איל העם' - ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת, והוא נאכל לערב.

ב. ועוד מקריבין הצבור שעיר חטאת, והוא נשרף, שכן ווגו שעיר המשפלת [לעזאזל].

ג. ביום הראשון של חג הסוכות, מקריבין מוסף היום: שלשה עשר פרים ושני אילים וארבעה עשר כבשים - כלם עולות, ושעיר חטאת נאכלת. וכן בכל יום ויום משבעת ימי הקדש, מקריבין שני אילים וארבעה עשר כבשים ושעיר חטאת.

ד. אבל הפרים פותחין אחד אחד בכל יום: בשני

לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו או שהטל בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול; (ג) שלא יותיר קדשים לאחר זמן; (ד) שלא יאכל נותר; (ה) שלא יאכל קדשים שנטמאו; (ו) שלא יאכל אדם שנטמא את הקדשים; (ז) לשרף הנותר; (ח) לשרף הטמא. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות פסולי המקדשין פרק א

א. כל הפסולין לעבודה מתרין לשחט קדשים לכתחלה, ואפלו קדשי קדשים: חוץ מן הטמא, שאינו שוחט לכתחלה, ואף על פי שהוא חוץ לעזרה ופשוט [הושיט] ידו ושחט בעזרה - גזרה, שפא יגע בבשר.

ב. ואם עבר ושחט - הזבח פשר. וכן פר בהן גדול של יום הכפורים - אף על פי שנאמר בו "ושחט אהרן", אם שחטו זר, פשר; אף פרה אדמה ששחטה זר - פשרה, שאין לה שחיטה שפסולה בזה.

ג. השוחט את הקדשים, ולא נתכונן לשחיטה אלא כמתעסק [בדבר אחר - בלא כוונה] - הרי אלו פסולין; עד שינתכונן לשחיטה.

ד. ולא ישחט שני ראשים כאחד בקדשים; ואם שחט, הרי אלו פשרים.

ה. אכל שנים שוחטין בהמה אחת בקדשים, כחלין. ו. הקטן אינו שוחט קדשים, אף על פי שהגדול עומד על גביו; שהקדשים צריכין מחשבה, וקטן אין לו מחשבה. אפלו היתה מחשבתו נפרת מתוך מעשיו, אינה מחשבה להקל אלא להתמיר. כיצד? היתה עולה עומדת בדרום, ומשכה הקטן והביאה לצפון, ושחטה - שהרי ממעשיו נפר שמתחבתו לשחיטת קדשים - הרי זו פסולה.

ז. קדשי קדשים ששחטו בדרום, או שנתקבל דמן בדרום - פסולין.

ח. היה עומד בדרום, והושיט ידו לצפון ושחט - שחיטתו פשרה.

ט. היה עומד בדרום, והושיט ידו וקבל הדם בצפון - קבלתו פסולה.

י. הכניס ראשו ורכו לצפון, הרי הוא כעומד בצפון. **יא.** שחטה בצפון, ופרכסה ויצאת לדרום, אפלו הוציאה לדרום - פשרה; ופרכסה ויצאת לדרום, וחררה לצפון, ואחר כך קבל דמה בצפון - פשרה. וכן קדשים קלים שהיו בפנים, ועמד חוץ לעזרה והכניס ידו לפנים ושחטן - שחיטתו פשרה.

יב. הכניס ידו [לעזרה] וקבל [דם] - קבלתו פסולה, אפלו הכניס ראשו ורכו. ואפלו היה העובד פלו בפנים, וציציתו [שער] בחוץ - עבודתו פסולה, שנאמר: "בבאכם אל אהל מועד", עד שיבואו בלן.

יג. פרכסה בהמה ויצאת לחוץ אחר קבלת דמה - פשרה; שאפלו יצאו האמורין והבשר קדם וריקה בקדשים קלים - הזבח פשר, כמו שיתבאר.

יד. היתה בהמה פלה בפנים, ורגלה בחוץ, ושחטה -

חמשה מקריבין שנים שנים, וארבעה מקריבין אחד אחד. בשלישי - היו שם אחד עשר פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשתירו שם ארבעה עשר כבשים לעשרה משמרות; ארבעה מקריבין שנים שנים, וששה מקריבין אחד אחד. ברביעי - היו שם עשרה פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשארו ארבעה עשר כבשים לאחד עשר משמר; שלשה מקריבין שנים שנים, ושמונה מקריבין אחד אחד. בתמישי - היו שם תשעה פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשארו ארבעה עשר כבשים לשנים עשר משמר; שני משמרות מקריבין שנים שנים, ועשרה מקריבין אחד אחד. בששי - היו שמונה פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשארו ארבעה עשר כבשים לשלשה עשר משמר; משמר אחד מהם מקריב שנים, ושנים עשר משמר מקריבין אחד אחד. בשביעי - היו שם שבעה פרים ושני אילים ושעיר וארבעה עשר כבשים, כמנן המשמרות; נמצא כל משמר מקריב בהמה אחת.

יג. וכל מי שהנה מקריב פר היום - לא היה מקריב פר למחר, אלא חוזרין חלילה. ובשמיני - חוזרין לפי [להגדיל] פלם כאחד כשאר הרגלים, כמו שבארנו.

יד. ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת - היה שם מנחת נסכים של מוספין ושל תמידין, אחד וששים עשרון; ולא היה מערבין אותן [יחד, שאי אפשר לערבם כראוי בכלי אחד].

טו. ולעולם אין מערבין נסכים - אלא נספי הפרים לבדם, ונספי אילים לבדם, ונספי כבשים לבדם, בין בקרבנות צבור בין בקרבנות יחיד.

טז. וכן החלבים של קרבנות - בין קרבנות צבור, בין קרבנות יחיד - אין מערבין אותן זה בזה, אלא מקטירין אמורי כל קרבן וקרבן בפני עצמו; ואם נתערבו, מקטירין הכל כאחד.

יז. מנחות של נסכים שנתערבו זו בזו לאחר שנבללה כל מין ומין בפני עצמו - פשרות.

יח. וכיון שנבללו המנחות ונתערב שמנן וסלתן - הרי זה מתר לערב יין שלהן לכתחלה; וכן אם הקטיר מנחות של נסכים כל אחת ואחת בפני עצמה - הרי זה מתר לערב יין שלהן.

יט. כשמערבין היין של נסכים - יש לו לערב יין נסכים של אמש בשל יום, ושל יחיד בשל צבור; וכשמערב, מערב יין נספי פרים ביין נספי אילים, יין נספי כבשים ביין נספי כבשים; אבל אין מערבין יין נספי כבשים ביין נספי פרים ואילים.

כ. ולעולם אין מערבין היין לכתחלה, אלא אחר שנתערבה הסלת או אחר שהקטירה, כמו שבארנו.

ברייך רחמנא דסייען

הלכות פסולי המקדשין

יש בכללן שמונה מצוות - שתי מצוות עשה, ושש מצוות

הפסול, בין בתחלה בין בסוף - נפסל הזבח, שהרי אי אפשר לתקן דבר זה.

כח. קבל הפסול - אם נשאר דם הנפש, חזר הכשר ומקבל ומוליך וזרק, שאין הפסולין לעבודה עושין הדם הנשאר שירים; חוץ מן הטמא - הואיל והוא ראוי לעבודה בקרבן הפא בטמאה כמו שבארנו, עושה שירים. כיצד? קבל הטמא - אף על פי שקבל אחריו הכשר דם הנפש וזרקו - נפסל הזבח; שזה שקבל הכשר באחרונה - שירים הוא, ואינו כלום.

כט. בהמה שחסר מאבריה כל שהוא אחר שחיטה קדם קבלת הדם - נפסלה; אפלו צרם [חבל] באזנה קדם קבלה - הרי זה לא יקבל, שנאמר: "ולקח מדם הפר", שיהיה שלם כלו בשעת קבלה. ואם קבל מן החסרה וזרק - הרי זה פסול.

ל. אכל אם חסרה אחר קבלה קדם זריקה - אפלו אבד הכשר קדם זריקת הדם, או נשרף - אם נשפיר פזית מן הכשר או פזית מן האמורין, וזרק את הדם; ואם לאו, אינו זורק. ובעולה - אפלו פחצי זית מן הכשר וכחצי זית מן האמורין, מפני שפלה לאשים.

לא. נשאר פחות מפזית, לא זרק; ואם זרק, לא הורצה [- לא התקבל]. נפסל הכשר קדם זריקה, או שיצא חוץ לעזרה - לא זרק הדם; ואם זרק, הורצה.

לב. בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה קדם זריקת דמים - אף על פי שזוהר הדם והכשר בחוץ - הזבח כשר [- יצאו הבעלים ידי חובה], מפני שסוף הכשר לצאת [- שדיו קדשים קלים שנאכלים בכל העיר]. וזריקה מועלת [- והזריקה הועילה] ליוצא [שלא ישרף מיד, אלא] לשרפו [אחר שילון ויפסלו], אכל לא לאכלו.

לג. וכן אמורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים, ונזרק הדם והן בחוץ - לא נפסל הזבח; ואם התזוין [לפני זריקה], מקטירין אותן. ואף על פי שלא התזוין [וזרק הדם], תזבין עליהן משום [- דיני:] פגול ונתר וטמא.

לד. כל הזבחים של יחיד - בין שנטמא בשר והחלב קיים, בין שנטמא חלב והבשר קיים - זורק את הדם. נטמאו שניהן, לא זרק; ואם זרק - הורצה, שהציץ [של הכהן הגדול] מרצה [מכפר] על הטמא. וכן אמורין או אברי עולה שנטמאו והקטירן - הציץ מרצה, כמו שבארנו. וכל קרבנות הצבור שנטמא הכשר והחלב כלו, הרי זה זורק את הדם.

לה. דם קדשים שיצא חוץ לעזרה, נפסל הזבח; ואף על פי שחזר והכניסו וזרקו על המזבח - לא נרצה.

לו. וכל דם הקדשים אינו מקבל טמאה כלל, שנאמר בדם: "על הארץ תשפכונו כמים" - דם שנטמא כמים הוא הנחשב כמים ומקבל טמאה; אכל דם קדשים שאינו נשפך כמים, אינו מקבל טמאה.

לז. ודם ששקעה עליו חמה ולא נזרק - נפסל הזבח; ואם זרקו, לא הורצה.

הזבח פסול, שנאמר: "והביאום לה", עד שתהיה כלה בפנים.

טו. שחטה והיא כלה בפנים, ואחר כך הוציאה רגלה לחוץ - חותך הכשר [של הרגל] עד שמגיע לעצם, ואחר כך מקבל הדם; ואם קבל, ואחר כך חתך - פסול, מפני שמנונית הכשר שבחוץ. ובקדשים קלים - אין צריך לחתך, אלא מחזיר רגלה לפנים ומקבל; שבשר קדשים קלים שיצא קדם זריקה, כשר.

טז. תלה בהמה ושחטה באויר העזרה - פסולה, שנאמר: "על ירך המזבח", עד שישחט בארץ.

יז. היתה בהמה בארץ, ונתלה ושחט והוא תלוי באויר - בקדשי קדשים, פסול; ובקדשים קלים, כשר.

יח. שחט מעוט סימנין [קנה ווטט] בחוץ וגמרן בפנים, או ששחט מעוטן בדרום וגמרן בצפון - פסולין; שהשחיטה ישנה מתחלתה ועד סוף [- השחיטה כולה צריכה להיות כדיו].

יט. נתלה וקבל הדם מצואר בהמה המנחת בקרקע - פסול, שאין דרוך שרות בקך.

כ. היה עומד בעזרה, ותלה המזרק [ספל הדם] בידו וקבל הדם באויר, או שהגביה בהמה וקבל הדם באויר - כשר, שאויר המקום במקום.

כא. נתן מזרק לתוף מזרק וקבל - כשר; מין במינו אינו חוצץ. הניח סיב [חוט דקל] בתוף המזרק וקבל - כשר; מפני שהסיב תלול, והרי הדם יורד לתוף המזרק, ואין כאן חציצה. אכל אם עשה בן בקמיצת המנחה, וקמץ מתוף הסיב - פסולה.

כב. קבלת הדם, והולכתו למזבח, וזריקתו, וכן הולכת אברים לכבש - כל אחת מאלו, אינה כשרה אלא כהן הכשר לעבודה, כמו שבארנו בקמיצת המנחה ובמליקת העוף.

כג. והולכה שלא ברגל אינה הולכה; לפיכך, כהן שקבל הדם, ועמד במקומו וזרקו למזבח - נפסל הזבח.

כד. קבל בימינו ונתן לשמאלו - יחזיר לימינו. קבל בכלי חל - נפסל הזבח; קבל בכלי קדש ונתן לכלי חל - יחזיר לכלי קדש.

כה. נשפך מן הפלי על הרצפה ואספו - כשר; אכל אם נשפך מצואר בהמה על הרצפה, ואספו ונתנו לכלי השרת - נפסל הזבח.

כו. נשפך מקצת הדם מצואר בהמה על הארץ ולא אספו, וקבל מקצתו מצואר בהמה - הרי זה כשר; ובלבד שיהיה זה הדם שנתקבל דם [שיצאה בו] הנפש, לא דם התמצית [- סתם דם] ולא דם העור.

כז. כל הזבחים שקבל דמן אחד מן הפסולין לעבודה, או שהוליכו למזבח, או שזרקו למזבח פהלכתו - נפסל הזבח; קבל הכשר ונתן לפסול, ולא הלך בו הפסול אלא עמד במקומו - יחזיר לכשר. אכל דם שהוליכו הפסול לעבודה, והחזירו לכשר והוליכו, או שהוליכו הפסול תחלה, והחזירו ונתנו לפסול והוליכו - הואיל והוליכו

יום שלישי

הלכות פסולי המקדשין פרק ב

בנתנין למטה - ישפף הכל לאמה [תעלת העזרה], והזבחים פסולין; ואפלו נתערכו שני החטאת עם דם העולה, שמקום הכל למטה - ישפף הכל לאמה.

יב. ואם לא שאל, אלא נתן מן התערכת למעלה ולמטה - הרי זה כשר; נתן למעלה ושאל - יתן למטה, ואלו ואלו עלו לו.

יג. נתערכו הנתנין בפנים בנתנין בחוץ, ישפכו הכל לאמה; ואם לא שאל, ולקח דם התערכת ונתן ממנו בפנים ובחוץ - בין שנתן בפנים וחוץ ונתן בחוץ, או בחוץ וחוץ ונתן בפנים - הכל כשר. במה דברים אמורים? בשאר דמים הנתנין בחוץ, חוץ מן החטאת. אכל דם חטאת הנעשית בחוץ שנתערכב בדם חטאת הנעשית בפנים - אם נתן בחוץ וחוץ ונתן בפנים, כשר; נתן בפנים וחוץ ונתן בחוץ, פסולה; שדם חטאת שנקנס להיכל, אפלו חטאת יחיד הנאכלת - אסורה, שנאמר: "וכל חטאת אשר יבא מדמה לא תאכל". והוא שיובא דרך שער ההיכל, שנאמר: "יובא", דרך ביאה; אכל אם הכניסו בפשפש [דלת צדדית] או דרך חלון או גג - אינו נפסל.

יד. פה העלם ושעירי עבודה זרה [שחטאו הציבור או עבדו ע"ז על פי הוראת בית הדין בשוגג], שדמן נכנס להיכל - אם הכניסו לקדש הקדשים, נפסל; שמקום זה, פנימה של מקומו הוא [- ביחס להיכל]. וכן פה ושעיר של יום הכפורים, שדמן נכנס לקדש הקדשים - אם הכניס דמם לקדש הקדשים, והזה ממנו, והוציאו להיכל, וחוץ והכניסו לקדש הקדשים - נפסל, ואינו גומר ממנו היות שבקדש הקדשים; שפיון שיצא, יצא. וכן אם גמר היותו והוציאו חוץ להיכל, וחוץ והכניסו להיכל - אינו גומר היותו שבהיכל; שפיון שיצא דם חוץ למקומו, נפסל.

טו. חטאת שקבל דמה בשתי כוסות, ויצאת אחת מהן לחוץ - הפנימית כשרה, וזוה ממנה; ונכנסה אחת מהם להיכל, והזה ממנה שם - אף החיצונה פסולה, שנאמר: "אשר יבא מדמה" - אפלו מקצת דמה אם נכנס לכפר בקדש, נפסלה.

טז. דם החטאת שהכניסו לכפר בו בפנים ולא כפר, אלא הוציאו ולא הזה ממנו בפנים כלום - אם הכניסו בשוגג, הרי זה כשר, ומזה ממנו בחוץ, שהרי לא כפר בקדש; ואם הכניסו במזיד, פסול.

יז. הכניס החטאת עצמה להיכל, כשרה - שנאמר: "אשר יבא מדמה", ולא כשרה.

יח. חטאת העוף שפרקסה ונכנסה להיכל, כשרה.

יט. הכניס דם חטאת העוף להיכל בצוארה, הרי זה ספק אם הצואר חשוב ככלי.

כ. נשפף דם חטאת העוף, ואספו - הרי זה ספק אם הפלי פוסל בדמה או אינו פוסל; לפיכך תשרף, ככל חטאת העוף שהיא ספק.

כא. חטאת שקבל דמה בארבעה כוסות, ונתן מתנה אחת

א. כל הדמים הנתנין על מזבח החיצון - אם נתן מתנה [זריקה] אחת בלבד, כפר. ואפלו בחטאת - מתנה אחת היא העקר, ושאר הארבע מתנות למצוה, שנאמר: "ודם זבחיך ישפף על מזבח ה' אלהיך" - שפרכת הדם על המזבח היא העקר.

ב. וכל הנתנין בזריקה שנתנו בשפיכה - יצא, שנאמר: "ודם זבחיך ישפף".

ג. כל הדמים הנתנין על מזבח הפנימי [מזבח הזהב] - אם חסר אחת מהן, לא כפר; אלא כלן הן עקר הפירה, שהרי הכתוב הקפיד על מנינו, שנאמר: "שבע פעמים".

ד. חטאת שנתן ממנה מתנה אחת, ומתו הבצעים - ישלים ארבע המתנות לאחר המיתה.

ה. אכל אם נתן האחת ביום, לא יתן השלש בלילה.

ו. ואם נתן אחת בפנים והשלימן בחוץ - חזיב משום מעלה בחוץ.

ז. היה מזה, ונתעשה ידו של מזה קדם שגיע דם לאויר המזבח - לא עלתה לו הזה.

ח. שנה [בסדר] מתן [- היות על ה:] קרנות בחטאת - בין בחטאת הנעשית [-שזורקין הדם] בפנים [על מזבח הזהב והפוכות], בין בחטאת הנעשית בחוץ - פסל; אכל בשאר הקדשים, כשרים.

ט. נתן הדם מן הקרן ולפנים [- בצידה ולא מתחתיה] - בין בחטאת בין בשאר קדשים, בין במזבח הפנימי בין במזבח החיצון - פסל.

י. דם שמצותו לתן אותו למעלה מחצי המזבח, שנתנו למטה, או שמצותו למטה, שנתנו למעלה, או שמצותו לתנו בפנים בהיכל, שנתנו על המזבח החיצון, או הנתנין על מזבח החיצון, שנתנו לפנים בהיכל, או שנתן דם הנתנין בחוץ על הכפוש, שלא כנגד היסוד [- בקרן דרומית מזרחית שאין בה יסוד] - הרי כשר הזבח פסול; ואף על פי כן נתפפרו הבצעים בו; כיון שהגיע דם למזבח - אף על פי שהגיע שלא למקומו, הרי הוא כמו שהגיע למקומו לכפר. במה דברים אמורים? בשהיה זה הזורק כשר לעבודה; אכל אם קבל הכשר ונתן לפסול, ונתן הפסול את הנתנין למעלה למשן, ואת הנתנין בפנים בחוץ, והנתנין בחוץ בפנים, או שנתן על הכפוש שלא כנגד היסוד - לא נפסל כשר הזבח, אם נשאר דם [שיצא בו] הנפש; אלא יחזר הכשר ויקבל שאר דם הנפש, ויזרק הדם במקומו.

יא. דמי קדשים שנתערכו - בין דם בדם [באותו כוס], בין כוס בכוסות [ולא נודע איזה כוס לאיזה קרבן] - אם נתערכו הנתנין מתנה אחת בנתנין מתנה אחת, יתן הכל מתנה אחת; וכן הנתנין מתן ארבע בנתנין מתן ארבע, יתן הכל מתן ארבע; ונתערכו הנתנין מתנה אחת בנתנין שתיים שהן ארבע, יתן הכל מתנה אחת. נתערכו הנתנין למעלה

ד. עולה שהעלה תיה לראש המזבח - תרד, שעדין אינה ראוייה.

ה. וכן קמץ המנחה שלא נתקדש בכלי שרת, וכל אסור המזבח שעלו - ירדו, לפי שאינם ראויין מתחלתן.

ו. וכן בהמת קדשים שנשחטה בלילה, או שנשפף דמה, או שיצא חוץ לעזרה - אם עלת, תרד.

ז. אכל קדשים שלנו, בין שלן הדם או הפשר או האמורין, וזבח שיצא חוץ לעזרה, או שנטמא, או שנפסל [בעת השחיטה] במחשבת הזמן או במחשבת מקום - שלא לאכלה בזמנה או במקומה] או במחשבת שנוי - שלא לשם מין הקרבן או בעליו, או שקבלו הטמאים וזרקו את דמו - הואיל וראויין בעבודת קרבן הפא בטמאה [כגון: שרוב הציבור טמא] - ושנתן דמו חוץ למקומו, או קדשי קדשים שנשחטו בדרום או שנתקבל דמם בדרום - אף על פי שקל אלו פסולין, אם עלו לראש המזבח לא ירדו:

ח. כל שפסולו בקדש - [שנפסל אחר שהתקדש], הקדש מקבלו. וכשם שאם עלו לא ירדו - כך אם ירדו לא יעלו שניה [שנית], שהרי פסולין הן.

ט. ואם משלה בהן האור [אש] - אף על פי שיירדו, יעלו שניה וישלים הקטרותן.

י. קמץ [ממנחה] שנתפגל [ונפסל], ומקצתו בארץ ומקצתו משלה בו האור - יעלה בלו.

יא. אברים וכלבים וקמצים שלנו בראשו של מזבח - כאלו לנו בעזרה, ואם ירדו לא יעלו. אכל אם לא ירדו, מקטירין אותן לעולם.

יב. ואויר מזבח, כמזבח. ואמורי קדשים קלים שהעלן קדם וריקת דמים - לא ירדו, שהרי נעשו לחמו של מזבח.

יג. הפריש שני אשמות לאתריות [שאם יאבד אחד יקח השני], ושחט את שניהן, וקדם והעלה אמורים של אחד מהן קדם וריקה [ואח"כ זרק דם השני] - הרי אלו - אמורי הראשון ירדו.

יד. הזבח הפסול והנסכים הפסולין שעלו למזבח - הזבח לא ירד כמו שבארנו, מפני שהוא ראוי לאשים, והנסכים ירדו. וכן נסכים הבאין בפני עצמן, שנפסלו ועלו - ירדו.

טו. עוף שמלקו - [שחיטה מיוחדת בעוף] זר - [אינו כהן], ועלה - לא ירד. וקמץ המנחה שקמצו זר, ועלה - ירד; אף על פי שזה פסול וזה פסול, זה כאלו לא נתקדש בכל. ואחד הזר ואחד שאר הפסולין.

טז. ואלו אם יעלו, ירדו: כל שאינו ראוי לאשים; בשר קדשי קדשים, בשר קדשים קלים, מותר [קרבן] העמר, ושירי מנחות, ושתי הלחם [של שבועות], ולחם הפנים, הקטרות, וצמר שבראשי כבשים, ושער שזקני התשישים, והעצמות, והגידים, והקרנים והטלפים: בזמן שאינן מחברין - אם עלו, ירדו.

יז. קמץ שמצה [סחט] שגמו על העצם, וירד העצם - יחזירו; שהדבר ספק שמא חבורי עולין פעולין הן

מכל כוס - שיגרי ארבעתן נשפף על היסוד, שנאמר: "ואת כל דמה לשפף אל יסוד המזבח". נתן ארבע המתנות מכוס אחד - שיגרי אותו הכוס נשפף על היסוד, ושאר הכוסות נשפכין לאמה.

כב. דם שנפל לתוף המים, או לתוף דמי חלין - לא יזה ממנו; ואם הזה, פסול. נפל מים לתוף הדם שבמזרק [בסול] - אם יש בו מראה דם, פשר. נפל לתוכו יין או דם חלין - אומדין אותו, אלו היה מים: אם ראויין לבטל דם שבמזרק עד שלא יהיו מראיו מראה דם, הרי זה לא יזה ממנו; ואם אינם ראויין לבטל מראיו, יזה ממנו.

כג. דם הקדשים שנתערב בדם פסולי המזבח, או בדם קדשים שנפסלו בשחיטתן - ישפף הכל לאמה; ואפלו קרבו כל הכוסות חוץ מאחד - ישפף לאמה, וכל אותן הזבחים פסולין. נתערב בדם התמצית - [דס שהנפש אינה יוצאת בו], ישפף לאמה; ואם לא שאל, ונתן - פשר.

כד. האמורין, ואברי העולה, והקמצין [קומץ הקרב מהמנחות], והלבונה [מין סמון למנחה], ומנחות הנשרפות, אחר שנתקדשו בכלי שרת - אם זרק אחד מכל אלו על גבי האשים, בין ביד בין בכלי, בין בזמן בין בשמאל - הרי אלו כשרים.

כה. המים והיין שנסכו - בין בקערה, בין בהין - כלי מדידה, בין בשאר כלי השרת - כשרים; נסכן בכלי חל או בידו - פסולין.

כו. אברים שסדרן, וכן קמץ שסדרו, וסדר העצים של מערכה למעלה מהן - [עליהם], או שסדרן מצדי העצים - הרי זה ספק אם דרף הקטרה בכף או אין דרף הקטרה בכף. לפיכך, לכתחלה לא יעשה כן; ואם עשה, הורצה [התקבל].

הלכות פסולי המקדשין פרק ג

א. קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח - כאלו שחטן בצפון, שנאמר: "וזבחת עלי את עלתיך ואת שלמיך" - מלמד שקל המזבח ראוי לשחיטת העולה ושחיטת השלמים.

ב. עולה ששחטה בראש המזבח, או ששחטה למטה והעלה אותה לראש המזבח - יפשיט אותה [מעורה] וינתח אותה במקומה, ומוריד הקרבים [מעייס], ומדיחן למטה, וחוזר ומעלה אותן; ומוריד העור, ונותנו לכהנים.

ג. וכן זבחים שחוטין שעלו לגבי המזבח - מפשיט ומנתח במקומן, ומוריד הקרבים, ומדיחן במים, וחוזר ומעלה אותן; ומוריד העור והבשר, ונותנו לבעלים, וחוזר ומקטיר את השאר. ומפני מה לא יוריד הכל, אלא יפשיט וינתח בראש המזבח? שקל הראוי לאשים - [להקרבה], אם עלה לראש המזבח - לא ירד, שנאמר: "כל הנגע פמזבח קדש". יכול, אף על פי שאינו ראוי? תלמוד לומר "היא העלה על מוקדה" - מה עולה שהיא ראוי לאשים, אם עלתה לא תרד, אף כל הראוי לאשים - אם עלה, לא ירד.

השובין -] קומץ שירד דינו שיעלה, ולכן גם שמנו שירד יעלה.

יח. מִזְבַּח הַפְּנִימִי מִקְדָּשׁ פְּסוּלִין הָרְאוּיִין, בֵּין רְאוּיִין לוֹ בֵּין שְׂאִינֵן רְאוּיִין לוֹ; אֲבָל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אֵינוֹ מִקְדָּשׁ אֲלָא פְּסוּלִין הָרְאוּיִין לוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ. בִּיצַד? מִזְבַּח הַחִיצוֹן שְׁעָלוּ לוֹ זְבָחִים שְׁנַפְסָלוּ, לֹא יֵרְדוּ; עָלַת לוֹ קִטְרֵת זָרָה - תֵּרַד, שְׂאִין הַקִּטְרֵת רְאוּיָה לְמִזְבַּח הַחִיצוֹן. אֲבָל מִזְבַּח הַפְּנִימִי שְׁעָלָה לוֹ קִמְצָן מִנְחָה, בֵּין כְּשֶׁר בֵּין פְּסוּל - לֹא יֵרַד. וְכֵן כֹּל בִּיצָא בְּזָה. כִּשְׁם שֶׁהַמִּזְבַּח מִקְדָּשׁ אֵת הָרְאוּיָה לֹא - כִּף הַכֶּבֶשׂ וְשָׂאֵר כְּלֵי הַשֶּׁרֶת מִקְדָּשִׁין אֵת הָרְאוּיָה לְהֵן, שְׁהָיָה נֶאֱמָר בְּכִלִּים: "כֹּל הַנִּגְעַ בְּהֵם יִקְדָּשׁ"; וּמִשְׂאִינֵיעַ לְכַבֵּשׁ דְּבַר הָרְאוּיָה לוֹ - לֹא יֵרַד, וְאִף עַל פִּי שְׁנַפְסָל. וְכֵן מִשְׂאִינֵיעַ לְכִלֵּי כֹל דְּבַר הָרְאוּיָה לוֹ - נִתְקַדָּשׁ, וְלֹא יִפְדָּה לְעוֹלָם וְאִף עַל פִּי שְׁנַפְסָל, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבַּח.

יט. אֵין כְּלֵי הַלַּח מִקְדָּשׁוֹת אֵת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא כְּלֵי הַיָּבֵשׁ מִקְדָּשׁוֹת אֵת הַלַּח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַדּוֹת -] כְּלֵי מִדִּידוֹת הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ שְׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל הַמִּזְבְּחוֹת [קַעֲרוֹת] מִקְדָּשׁוֹת הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ, וְכֵלֵי שֶׁרֶת מִקְדָּשִׁין דָּם הַפְּסוּל לְקָרֵב.

כ. כֹּל כְּלֵי הַשֶּׁרֶת - אֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ, וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא מִדַּעַת [הַכְּהוֹן - לְקַדְשׁ], וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא מִתּוֹכָן, וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא שְׁלָמִים. נִקְרְבוּ - אִם עוֹשִׂין הֵן מַעֲיִן מִלֵּאכְתָּן שְׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵן שְׁלָמִים, מִקְדָּשִׁין; וְאִם לֹאוּ, אֵין מִקְדָּשִׁין. וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֲלָא מְלֵאִים. אֲבָל הַמַּדּוֹת, אֵין מִקְדָּשִׁין חֲסוּרִים, אֲלָא אִם דַּעַתוֹ לְמֵלֵאכְתָּן; וְאִם אֵין דַּעַתוֹ לְמֵלֵאכְתָּן, מִקְדָּשִׁין לְהַפְּסֵל אֲבָל לֹא לְקָרֵב.

כא. כֹּל כְּלֵי שֶׁרֶת - מִקְדָּשִׁין שְׁלֵא בְּזַמְנָן לְהַפְּסֵל, אֲבָל לֹא לְקָרֵב. בִּיצַד? דְּבַר שְׂמִצּוֹתוֹ בְּיוֹם שְׁנִתְקַדָּשׁ בְּכֵלֵי שֶׁרֶת בְּלִילָה - נִפְסַל וְיִשְׂרַף, אֲבָל אֵינוֹ קָרֵב; כְּגוֹן שְׂקִמְצָן מִנְחָה בְּלִילָה, וְנִתְּנָן קִמְצָה לְכֵלֵי שֶׁרֶת - הָרִי זֶה נִשְׂרָפָת.

כב. מִזְבַּח שְׁנַפְּגָם - נִפְסָלוּ כֹל הַקְּדָשִׁים שְׁהָיוּ שָׁם שְׁחוּטִין בְּמִקְדָּשׁ שְׁעָדִין לֹא נִזְרַק דָּמָם; שְׁהָרִי אֵין שָׁם מִזְבַּח לְזָרֵק עָלָיו, וְנֶאֱמָר: "וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֵת עֲלֵתֶיךָ וְאֵת שְׁלֶמֶיךָ" - כְּלוֹמֵר תְּזַבַּח, וְהוּא עוֹמֵד כְּתַקּוֹנוֹ, לֹא פָּגוּם.

כג. אֲבָל קְדָשִׁים חַיִּים שְׁהָיוּ שָׁם בְּעֶזְרָה כְּשֶׁנַּפְּגָם, לֹא נִפְסָלוּ; אֲלָא כְּשִׂיבְנָה הַמִּזְבַּח, יִקְרְבוּ - שְׂאִין בְּעֵלֵי חַיִּים נִדְחִין.

כד. הַקְּדִישׁ בְּהַמּוֹת עַד שְׁלֵא נִבְּנָה הַמִּזְבַּח - כְּשִׂיבְנָה, מִקְרִיבִין אוֹתָן; שְׁהַדְּחוּי מַעֲקָרוֹ [מַלְכַתְחִילָה] אֵינוֹ דְּחוּי.

כה. וְכֵן אֵין אוֹכְלִין קְדָשִׁים וְהַמִּזְבַּח פָּגוּם, שְׁנֶאֱמָר: "וְאֲכַלְוּהָ מִצּוֹת אֲצֵל הַמִּזְבַּח"; וְהוּא הַדִּין לְקְדָשִׁים קְלִים, שְׂאִין אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם וְהַמִּזְבַּח פָּגוּם, עַד שִׂיבְנָה.

הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין פָּרָק ד

א. וְלֵד [מִקְרָבוֹ] חֲטָאֵת, וְתַמּוּרַת חֲטָאֵת -] קָרְבוֹ חֲטָאֵת שֶׁרָצָה לְהַחֲלִיפוֹ בַּבַּהֲמָה אַחֲרֵת - וְנִתְקַדְּשָׁה גַם הִיא, וְחֲטָאֵת שְׂמָתוֹ בְּעֵלְיָה, וְחֲטָאֵת שְׂאֲבָדָה וְנִמְצָאֵת אַחֲרֵ שְׂכַפְּרוֹ הַבְּעָלִים [בְּקָרְבוֹ אַחֲרֵ] - הָרִי אֵלוֹ יְמוּתוֹ. נִמְצָאֵת אַחֲרֵ

שְׁנִשְׁחָטָה הַחֲטָאֵת הַשְּׂנִיָּה שְׁהַפְּרִישׁ, קָדָם שְׂיִזְרַק דָּמָה - הָרִי זֶה סָפַק אִם תָּמוּת אוֹ תִרְעָה עַד שְׂיִפְלָ כְּהַ מוּם; לְפִיכָךְ תָּמוּת. וְכִיצַד הֵן מִתּוֹת? לֹא שְׂיִהַרְגוּ אוֹתָהּ בְּכֵלִי אוֹ בְּיָדוֹ; אֲלָא יִכְנִיס אוֹתָן לְבֵיתוֹ, וְנוֹעַל עֲלֵיהֶן עַד שְׂיִמוּתוֹ. וְדְבָרִים אֵלוֹ, כְּלָן מִפִּי מִשָּׁה רַבְּנוֹ נִשְׁמְעוּ. אֵין כֹּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, אֲלָא בְּחֲטָאֵת יָחִיד בְּלִבָּד; אֲבָל חֲטָאֵת צְבוּר שְׂאֲבָדָה וְנִמְצָאֵת אַחֲרֵ כְּפָרָה, בֵּין רְאוּיָה [לְהַקְרִיבָה] בֵּין אֵינָה רְאוּיָה [מִחַמַּת מוּם] - תִּרְעָה עַד שְׂיִפְלָ כְּהַ מוּם, וְתִמְכַר וְיִפְלוּ דְמִיָּה לְגִדְבָה. וְאֵין אִתָּהּ יְכוֹל לֹאמַר בְּחֲטָאֵת צְבוּר 'וְלֵד' אוֹ 'תַּמּוּרָה' אוֹ 'שְׂמָתוֹ בְּעֵלְיָה' - שְׂכָל קָרְבָּנוֹת הַצְּבוּר וְזָרִים, וְאֵין הַצְּבוּר עוֹשִׂין תַּמּוּרָה כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר.

ב. פֶּר וְשַׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׂאֲבָדוֹ וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵים תַּחֲתִיָּהֶן, וְכֵן שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה -] שְׂמִיבֵיאִים הַצְּבוּר אִם עַבְדוֹ ע"י, בְּהוֹרָאת שׁוּגַג שֶׁל בֵּית הַדִּין] שְׂאֲבָדוֹ וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵים תַּחֲתִיָּהֶן [וְנִמְצָאוּ הִרְאִשׁוֹנִים] - יִרְעוּ -] הִרְאִשׁוֹנִים -] עַד שְׂיִפְלָ כְּהֵן מוּם, וְיִמְכְרוּ, וְיִפְלוּ דְמִיָּה לְגִדְבָה; שְׂאִין חֲטָאֵת הַצְּבוּר מִתָּה. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ עֲצָמָן גִּדְבָה, שְׁהָרִי וְזָרִים הֵן? גִּזְרָה לְאַחֲרֵ כְּפָרָה מִשׁוּם לְפָנֵי כְּפָרָה.

ג. הַמְּפָרִישׁ חֲטָאֵתוֹ וְאֲבָדָה, וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵת תַּחֲתִיָּה, וְנִמְצָאֵת הִרְאִשׁוֹנָה, וְהָרִי שְׂתִיָּהֶן עוֹמְדוֹת - מִשָּׁךְ אַחַת מִשְׂתִּיָּהֶן וְנִתְכַּפֵּר כְּהַ - הַאֲחֵרַת תָּמוּת. כָּאֵ לְהַמְלִיךְ [לְשִׂאוֹל בְּבֵית דִּין], אוֹמְרִין לוֹ שְׂיִתְכַּפֵּר כְּזוֹ שְׁהַפְּרִישׁ בְּרִאשׁוֹנָה, וְהַשְּׂנִיָּה תִרְעָה עַד שְׂיִפְלָ כְּהַ מוּם, וְיִפְלוּ דְמִיָּה לְגִדְבָה. הִיָּתָה אַחַת מֵהֵן תְּמִימָה וְאַחַת בְּעֵלַת מוּם - תְּמִימָה תִקְרַב וּבְעֵלַת מוּם תִּפְדָּה; נִשְׁחָטָה בְּעֵלַת מוּם קָדָם שְׂיִזְרַק דָּם הַתְּמִימָה - הָרִי זֶה אִסּוּרָה בְּהִנְיָה. הָיָה שְׂתִיָּהֶן בְּעֵלֵי מוּמִין - מְכָרוּ שְׂתִיָּהֶן, וְכִבִּיא מִדְּמִיָּהֶן חֲטָאֵת, וְיִפְלוּ הַשָּׂאֵר לְגִדְבָה.

ד. הַפְּרִישׁ חֲטָאֵתוֹ וְאֲבָדָה, וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵת תַּחֲתִיָּה וְאֲבָדָה, וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵת, וְנִמְצָאוּ הָאוֹבְדוֹת, וְהָרִי שֶׁלְשִׁתָּן עוֹמְדוֹת - נִתְכַּפֵּר בְּרִאשׁוֹנָה, שְׂנִיָּה מִתָּה וּשְׁלִישִׁית תִּרְעָה [עַד שִׁיפּוֹל בַּה מוּם]; נִתְכַּפֵּר בְּשְׁלִישִׁית, שְׂנִיָּה מִתָּה וְרִאשׁוֹנָה רֹעָה; נִתְכַּפֵּר בְּאַמְצָעִית, שְׂתִיָּהֶן מִתּוֹת.

ה. הַמְּפָרִישׁ שְׂתֵי חֲטָאוֹת לְאַחֲרִיּוֹת [שֵׁאִם תֵּאבַד אַחַת יִקְרִיב הַשְּׂנִיָּה] - מִתְכַּפֵּר בְּאִיזוֹ שְׂיִרְצָה, וְהַשְּׂנִיָּה תִרְעָה עַד שְׂיִפְלָ כְּהַ מוּם, וְיִפְלוּ דְמִיָּה לְגִדְבָה.

ו. הַפְּרִישׁ חֲטָאֵת מַעֲבֶרֶת וְלֵדָה - הָרִי הִיא וּלְדָה כְּשִׂתִּי חֲטָאוֹת שְׁנִתְפָּרְשׁוּ [שִׁהַפְּרִישׁוֹ] לְאַחֲרִיּוֹת.

ז. הַמְּפָרִישׁ חֲטָאֵתוֹ וְעֵבְרָה שְׁנִתָּה -] גִּזְלָה וְאֵינָה רְאוּיָה [לְקָרְבוֹ] - תִּרְעָה עַד שְׂיִפְלָ כְּהַ מוּם, וְתִמְכַר וְיִכִּיבָה דְמִיָּה אַחֲרֵת; וְכֵן אִם הַפְּרִישׁ חֲטָאֵתוֹ וְנִפְלָ כְּהַ מוּם - יְכִיבָה בְּדְמִיָּה אַחֲרֵת.

ח. כֹּל חֲטָאֵת שְׂאֲבָדָה, וְנִמְצָאֵת קָדָם כְּפָרָה - אִף עַל פִּי שְׂנִמְצָאֵת בְּעֵלַת מוּם, אוֹ שְׂנִמְצָאֵת אַחֲרֵ שְׂעֵבְרָה שְׁנִתָּה - אֵינָה מִתָּה, אֲלָא תִרְעָה עַד שְׂיִפְלָ כְּהַ מוּם, וְיִפְלוּ דְמִיָּה לְגִדְבָה; נִמְצָאֵת אַחֲרֵ כְּפָרָה - אִף עַל פִּי שְׂנִמְצָאֵת בְּעֵלַת מוּם אוֹ עֵבְרָה שְׁנִתָּה - הוֹאִיל וְהִיָּתָה אֲבוּדָה בְּשַׁעַת כְּפָרָה, הָרִי זֶה תָּמוּת.

ט. היתה גנובה או גזולה בשעת פפירה, ואחר כך חזרה - אינה מתה אלא תרעה; לא שמעו ממשה רבנו אלא אבודנה. הנה עקר אבודנה בליילה [- נאבדה בליילה] - אף על פי שהיתה אבודנה בשעת פפירה, אינה מתה אלא תרעה.

י. אבדה ממנו לא מן הרועה, או שאבדה מן הרועה ואינה אבודנה מבצלה - אינה מתה אלא רועה.

יא. וכל אלו שרועות - רועות עד שיפלו בהן מום, ויפלו דמיהן לנדבה.

יב. היתה אבודנה ממנו ומן הרועה, ואחר מפירה אפלו בסוף העולם - הרי זו ספק, לפיכך תמות.

יג. היתה נחבאת אחרי הדלת או בסתר [מאחורי] המדרגה - הרי זו אבודנה, שהרי אין אדם רואה אותה בשעת פפירה. היתה בפודה או באגס [מרעה] - הרי זו ספק אבודנה, שמא יש שם אדם רואה אותה בשעת פפירה; לפיכך תמות מספק.

יד. השולח חטאתו ממדינת הים [מחול], מקריבין אותה בהזקת שהוא קנים. במה דברים אמורים? בחטאת העוף, או בחטאת בהמה של אשה, שאינה בת סמיכה [- אינה צריכה לסמוך ידיה על הקרבן] כמו שבארנו. אשם ודאי שמתו בעליו, ושכפרו בעליו - ירעה עד שיפלו בו מום, וימכר ויפלו דמיו לנדבה; שכל שבחטאת תמות - באשם ירעה עד שיפלו בו מום, ויפלו דמיו לנדבה.

טו. וכל אשם שנתק לרעה [- שנשלח למרעה בשביל שיפול בו מום] - אם הקריבו עולה, כשר. ולמה לא יקרב עצמו עולה לכתחלה? גזרה לאתר פפירה משום לפגני פפירה.

טז. המפריש נקבה לאשמו - תרעה עד שיפלו בה מום, ותמכר ויביא בדימה אשם [מפני שאשם בא מהזכרים]. אם הקריב [כבר] אשמו [- זכר], יפלו דמיה לנדבה; וכן ולדה. יז. הפריש נקבה לעולתו וילדה זכר - ירעה עד שיפלו בו מום, ויביא בדימי עולה.

יח. אכל הדיוט שהפריש זכר לחטאתו [במקום נקבה], ונשיא שהפריש שעירה לחטאתו [במקום זכר], וכהן משיח [שנמשח בשמן] שהפריש פרה לחטאתו [במקום פר] - הרי אלו אין מתקדשין, לא קדשת הגוף ולא קדשת דמים [ממון]; לפיכך ימכרו שלא במום [אלא כמות שהם].

יט. המביא אשם תלוי [- שמסופק אם חטא], ונודע לו שלא חטא, או שחטא ודאי - אם עד שלא נשחט - ירעה עד שיפלו בו מום, ויפלו דמיו לנדבה; מפני שלבו של אדם דני [מצטער] על עוונותיו, והואיל ועל ספק הפרישו, גמר בלבו להקדישו. אפלו הפרישו על פי עדים והונומו, יפלו דמיו לנדבה. ואם אחר שנשחט נודע לו - הדם ישפך והבשר ישורף, כשאר פסולי המקדשין. נודע לו אחר שגזר הדם - הבשר יאכל לכהנים, ככל האשמות.

כ. אשם ודאי אינו כן: אם עד שלא נשחט נודע לו שלא חטא - יצא וירעה בעדר כשאר החלין, ואין בו קדשה

כלל; ואם משנשחט - הרי זה יקבר; ואם משגזר הדם - הבשר יצא לבית השרפה, כשאר פסולי המקדשין.

כא. מי שנתחייב באשם תלוי, והפריש שנים לאחירות [- שאם יאבד אחד יקריב השני] - מתכפר באחד, והשני ירעה עד שיפלו בו מום, ויפלו דמיו לנדבה. ואין צריך לומר בודאי שהוא כן.

כב. כל האשמות שבתורה - באים בגי שתיים [- שנתיים], ובאים בכסף [- במחיר שני] שקלים; חוץ מאשם מצרע ואשם נזיר - שהן בגי שנה, ואין לדמיהן קצבה [- הקצבה]. אשם תלוי, בפרוש [נאמר בתורה] שהוא מן הגדולים; ומפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שאינו בא אלא בכסף שקלים.

כג. הוזלו אילים, ולא ימצא איל בשתי סלעים - אין לו תקנה, אלא לשהה עד שיוקר [יתיקרו] ויביא בשתי סלעים, שהרי הקפידה תורה על דמיו ונתנה לו קצבה.

כד. הפריש אשמו, והיה בשעת הפרישה פה [שווה] סלע ובשעת פפירה יפה שתיים - כשר; שהדחוי מעקרו [- דבר שמעודו לא היה ראוי להקרבה] אינו דחוי [כשהיה ראוי], ועדין לא נראה [לא היה ראוי] עד שנעשה שנה שתיים; ואף על פי שהשביח מאליו, אדם מתכפר בשבח הקדוש. הנה בשעת הפרישה יפה שתיים ובשעת פפירה יפה סלע - הרי זה פסול. חזר ונעשה יפה שתיים - יחזר לכשרותו, שאין בעלי חיים נדחין, כמו שבארנו; למה הדבר דומה? למום שנפל ועבר.

כה. הפריש שתי סלעים לאשם, ולקח בהם שני אילים לאשם - אם הנה אחד מהם יפה שתי סלעים, יקרב לאשמו; והשני ירעה עד שיפלו בו מום, ויפלו דמיו לנדבה.

כו. הנה חייב באשם בן שנה והביא בן שתיים, או בן שתיים והביא בן שנה, או ששחטו מחסר זמן בפעלים [- שלא הגיע זמנם להתכפר] - פסול; ותעבר צורתו [יילנו הבשר], ויצא לבית השרפה. זה הכלל: כל הפסול בחטאת פסול באשם, חוץ מן האשם ששחטו שלא לשמו שהוא כשר, כמו שיתבאר.

כז. עולת נזיר, עולת יולדת, עולת מצרע, ששחטן בגי שנים עשר חדש ויום אחד, או מחסרי זמן בפעלים - כשרים, וטעונין [- מביאים איתם] נסכים. זה הכלל: כל שאינו פוסל בעולת נדבה, אינו פוסל בעולת חובה - בין עלת [- נחשב כקרבן] לבעלים, בין שלא עלת להם.

יום רביעי

הלכות פסולי המקדשין פירק ה

א. המפריש מעות לחטאתו, ומת - ילכו המעות לים המלח [- שלא יהנו בהם]; וכן המפריש מעות לחטאתו ואבדו, והקריב חטאת תחתיהן, ונמצאו המעות אחר פפירה - ילכו לים המלח.

ב. הפריש מעות לחטאתו ואבדו, והפריש מעות אחרות תחתיהן - לא הספיק לקח [לקנות] בהן חטאת, עד

הקנין מתפרשות [- נקבעות] אלא בלקיחת [- בקניה ע"י] הבצעים או בעשית [- בהקרבת] בהן.

יב. לפיכך, אם הפריש מעות לקנין סתם, ומת - יפלו כל אותן המעות הסתומין לנדבה, שפרי בלן ראויין לבוא עולה.

יג. מי שהיה מחייב חטאת, ואמר: 'הרי עלי עולה', והפריש מעות ואמר: 'אלו לחובתי' - רצה להביא בהן חטאת בהמה, וביא; עולת בהמה, וביא. מת והניח המעות - ילכו לים המלח.

הלכות פסולי המקדשין פרק ו

א. כל הזבחים שנתערב בהן אחת מחטאות הממות [- שדינם למיתה] או שור הנסקל [- מפני שהמית אדם] - אפלו אחד ברבוא [עשרת אלפים] - בלן ומותו; לפי שבעלי חיים חשובין הן, ואינן בטלין. ואם הקריב - הורצה [התקבל], שאין בעלי חיים נדחין.

ב. נתערב בהן אחד מאסורי המזבח [- שאסור להקריבו כגון טרפה] - ירעו כלם עד שיפול בהן מום, וימכרו, ויביא בדמי היפה שבהן מאותו המין של קדשים שנתערב.

ג. נתערבו קדשים בחלין תמימין - ימכרו החלין שבתערבת לצריכי אותו המין, [- הקרבן שנתערב] ויקרבו בלן. פיצד? ארבע בהמות שלמים שנתערבו בארבע בהמות חלין תמימין - ימכרו הארבע של חלין למי שהוא צריך להביא שלמים, ויקרבו הפל שלמים; וכן בעולה או באשם. והדמים חלין לכל דבר, שהרי דמי חלין הן.

ד. נתערב שור הקדש בשורים חל - גדול שבכלן הקדש, וימכרו השאר לצריכי אותו המין. נתערבו קדשים בקדשים מין במינו - זה יקרב לשם בעליו, וזה יקרב לשם בעליו, אף על פי שאין כל אחד מהן מפיר קרבנו. במה דברים אמורים? בקרבנות נשים - שאין בהן סמיכה [- סמיכת ידים על הקרבן]. אבל קרבנות אנשים - הואיל וכל אחד מהן צריך לסמוך על ראש קרבנו - הרי אלו לא יקרבו עד שייתן האחד חלקו [בבהמה] לחברו, או עד שיפול מום בפל וימכרו, ויביא כל אחד בדמי היפה מאותו המין.

ה. נתערבו מין בשאינו מינו, כגון עולה בשלמים - לא יקרבו אפלו פחמור שבהן; שאין מביאין קדשים לבית הפסול.

ו. וכשם שאין ממעטין בזמן אכילתן - כך אין ממעטין באוכליהן, ולא במקום אכילתן. אלא פיצד יעשה? ירעו עד שיפול בהן מום, וימכרו כל אחד מהן לבדו, ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין האחר, ויפסיד המותר מביתו.

ז. אף על פי שפכר הקריב עולה שתיב בה, או שלמים שהיה חייב להקריבן - הרי זה מקריב מדמי התערבת עולה אחרת ושלמים אחרים.

ח. חטאות שנתערבו בשלמים - ירעו הפל עד שיפול בהן מום, ויביא בדמי היפה שבהן שלמים, ובדמי היפה שבהן חטאת; ואם קדם והקריב חטאת אחרת על חטא

שנמצאו מעות הראשונות - יביא מאלו ואלו חטאת, והשאר יפלו לנדבה.

ג. הפריש מעות לחטאתו ואבדו, והפריש חטאת תחתיהן - לא הספיק להקריבה עד שנמצאו המעות, והרי החטאת בעלת מום - תמכר, ויביא מאלו ואלו חטאת; והשאר יפלו לנדבה.

ד. הפריש חטאתו ואבדה, והפריש מעות תחתיה - לא הספיק לקח בהן עד שנמצאת חטאתו, והרי היא בעלת מום - תמכר, ויביא מאלו ואלו חטאת; והשאר יפלו לנדבה.

ה. הפריש שני צבורי [חבילות] מעות לאחריות [- שאם יאבד האחד יקנה מהשני] - מתכפר באחד מהן, והשני יפול לנדבה.

ו. המפריש חטאתו או דמי חטאתו, וכסבור שהוא חייב, ונמצא שאינו חייב - הרי אלו חלין, ולא נתקדשו; הפריש שמים או דמי שמים, וכסבור שהוא חייב שמים, ונמצא שאינו חייב אלא אחת - יביא אחת, והשאר יפלו לנדבה.
ז. הלוקח מעות בידו או שהיה מלקט, ואמר: 'אלו אביא מהן חטאתי' - המותר חלין; וכן יראה לי שהדבר קל וחמור בשאר הקרבנות, שהמותר [הנשאר] חלין.

ח. המפריש מעות למנחת חוטא והביא מהן מנחתו, או שהפריש מנחת חוטא, והותירה - המותר יבוא מנחה נדבה. אבל מותר עשירית האיפה של כהן גדול, שהיא [מנחת] החכתין - יקרב. וכן מותר לתמי תודה ומותר לחמו של נזיר - יקרב; ומותר דמי נסכיו, יפלו לנדבה. כבר בארנו בשקלים, שמותר השקלים חלין.

ט. מותר קני [עופות, הבאים לכפרת] - זבים, קני זבות, קני יולדות, חטאות ואשמות - מותריהן יפלו לנדבה, ויקרבו עולות כמו שבארנו. מותר עולה, לעולה; מותר שלמים, לשלמים; מותר מנחה, למנחה; מותר פסח, לשלמים. מותר נזירים, לנזירים; מותר נזיר, לאותו נזיר. במה דברים אמורים שמותר חטאת לנדבה? בחטאת קבועה [רגילה]. אבל מי שהוא חייב בקרבן עולה ויורד [קרבן המשתנה בין עשיר לעני], שהפריש מעות לחטאת בהמה, והעני - יביא תחתיהן עוף, ומחללן על העוף, ויהנה בהן. וכן אם הפריש דמי עוף והעני - מביא תחתיהן עשירית האיפה, ויחלל המעות עליה, ויהנה בהן.
י. הפריש בהמה ונפל בה מום - תמכר, ויביא בדמיה עוף. אבל אם הפריש עוף ונפסל - לא יביא בדמיו עשירית האיפה; שאין לעוף פדיון, כמו שבארנו באסורי המזבח.

יא. כל חייבי קנים [- קרבן עוף - אחד לעולה ואחד לחטאת] שבתורה שהפרישו מעות לקניהן - רצה להביא בכל המעות חטאת העוף לבדה, וביא; רצה להביא בהן עולת העוף לבדה, וביא. אפלו אמר: 'אלו דמי חטאתי, ואלו דמי עולתי' - יש לו לערב המעות ולקח בהן באחד חטאתו ועולתו, או לקח בכל חטאת או עולה; שאין

שהפרישה לו, כלן ימותו.

ט. וכן אם נתעברו מעות חטאת במעות אשם - לוקח שתי בהמות, ומחלל [פודה] דמי חטאת בכל מקום שהוא על חטאת, ודמי אשם על אשם. ואם כבר קרבה חטאתו, יוליף כל המעות לים המלח [- לא יהנו בהם]; ואם כבר קרב אשמו, יפלו הכל לנדבה.

י. תודה שנתעברה בתמורתה [- החליף קרבן בבהמה אחרת - ונתקדשו שניהם, והתערבו:]- שניהן יקרבו, ויניף הלחם [שמביאים אם התודה] עמהן [- עם שניהם]. וכן אם נתעברה תודה בשאר זבחים - אף על פי שקרבה תודתו, ירעו הכל עד שיפיל בהן מום, ויביא בדמי היפה תודה אחרת, ובדמי היפה זבח אחר.

יא. תודה שנתעברה באיל נזיר - שניהן יקרבו, ויניף הלחם עמהן.

יב. בכור שנתערב בפסח - שניהם ירעו עד שיפיל בהן מום, ויאכלו בכבור. ולמה לא יקרבו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והכבור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לפנהיגים; [מפני ש:] ואין מביאין קדשים לבית הפסול, ואין ממעטין באכילתם [- לא גורמים שיתמעט זמן אכילתם, ואוכליהם].

יג. וכן מעשר שנתערב בפסח - כשיפיל בהן מום, יאכלו כמעשר; הכבור והמעשר שנתעברו, יאכלו במומן.

יד. וכן שאר קדשים שנתעברו בכבור ובמעשר - ירעו עד שיפיל בהן מום, ויאכלו בכבור שפול בו מום, או כמעשר שפול בו מום.

טו. אשם שנתערב בשלמים - אף על פי שאין מקריבין משניהם אלא האמורין, אכל הבשר נאכל - לא יקרבו, אלא ירעו עד שיפיל בהן מום, ויביא בדמי היפה אשם, ובדמי היפה שלמים; ויפסיד המותר מביתו. ואם קדם והקריב אשמו, שניהם יפלו לנדבה.

טז. כל הקדשים - אפשר שיתעברו מין במין, חוץ מן החטאת עם האשם, שאין אשם אלא מזכרי הכבשים, ואין לה חטאת מן הכבשים אלא נקבה.

יז. וכל אלו המתעברין [בפסוליס] בחיים - אם הקריב, הורצה; שאין בעלי חיים נדחין.

יח. בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר, וכמדתה [- כמרחק זה] לכל רוח - אם נקבה בת שנתה היא, פונסה לכפה [לבית] עד שתמות; שמה חטאת היא. היתה בת שנים, יביא אותה שלמים; ויביא עמה לחם, שמה תודה היא. מצא זכר בן שתי שנים - אין לו תקנה; שמה אשם הוא, ועדין לא פפרו בעליו. מצא זכר בן שנה - מניח אותו עד שיפול בו מום, ומביא שתי בהמות תחתיו, ומתנה ואומר: 'אם עולה הנה, זה עולה תחתיו; ואם שלמים הנה, זה שלמים תחתיו'; ומקריב האחד עולה, ונסכיו משל צבור, והאחד שלמים עם הלחם, שמה תודה הנה. ומה יעשה בזה הנמצא? יאכל במומו - שאפלו הנה בכור או מעשר, במומו הוא נאכל; ואם פסח אחר זמנו הוא, הרי זה שלמים; ובזמנו, הכל נהרין בו. ואם תאמר:

שמה אשם נזיר, או מצרע הוא' - אינם מצויין תמיד, לפיכך לא חשו להם.

יט. נתעברו קדשים בקדשים אחר שנסחטו - יאכלו כחמור שבהן; ונתעברו בפסולי המקדשין או בחלין שנסחטו בעזרה [- שפסוליו הן] - תעבר צורתן [- יפסלו בלינה], ויצאו לבית השרפה.

כ. אברי חטאת שנתעברו באברי עולה - מניחין הכל עד שיפסדו ותעבר צורתן, ושוורפין אותן בעזרה במקום ששוורפין פסולי המקדשין.

כא. אבר של בעלי מומין שנתערב באברי קדשים, אפלו אבר באלף אברים - יצאו הכל לבית השרפה; ואפלו קרבו כלן חוץ מאחד מן התערבת - הרי זה ישרף בעזרה, במקום ששוורפין פסולי המקדשין.

כב. חתיכות קדשי קדשים שנתעברו בחתיכות קדשים קלים, הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים - יאכלו כחמור שבהן.

כג. חתיכה של חטאת טמאה שנתעברה במאה חתיכות של חטאת טהורה, וכן פרוסה של לחם הפנים שנטמא שנתעברה במאה פרוסות של לחם הפנים הטהור - הרי זו תעלה [- מתבטלת ומותרת], כמו שבארנו.

כד. אכל חתיכה של חטאת טהורה שנתעברה במאה חתיכות של חלין, וכן פרוסה של לחם הפנים הטהור שנתעברה במאה פרוסות של חלין - הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לפנהיגים ככל המדמעות [- תערובת חולין וקודש].

הלכות פסולי המקדשין פרק ז

א. כל הפסולין לעבודה שמלקו [- שחיטה מיוחדת לעופות], מליקתן פסולה; ואף על פי שאותו העוף פסול, אינו נבלת העוף הטהור לטמאה [- שחטמא באכילתו]. וכן אם מלק בלילה, או ששחט חלין בפנים וקדשים בחוץ - אינם נבלה.

ב. מלק [שחיטה מיוחדת בעוף] תורים שלא הגיע זמנן [להקריבה], ויגיי יונה שעבר זמנן, ושביש גפה [הכנף], ושנסמית עינה, ושנסחטצה רגלה - הרי זו נבלה לכל דבר. זה הכלל: כל שהיה פסולה בקדש - פסולה פסולה, ואינה נבלה; לא היה פסולה בקדש, הרי זו נבלה לכל דבר.

ג. לפיכך, המולק ונמצאת טרפה, או שמלק בספין, או שמלק חלין בפנים וקדשים בחוץ - הרי זו נבלה לכל דבר; שאין המליקה מתרת ומטהרת אלא דבר שהוא פשר למזבח.

ד. אכל הנרבע [- שבאו או הובאו על אדם], והמקצה [- הופרש לעבודה זרה], והנעבד [כאליל], והאתנן [- מתנת זונה], והמחיר [- החליף כלב בבהמה], והשטמטום [- סתום, ואין מינו ניכר], והאנדורוגינוס [- שיש לו אברי זכר ונקבה], שגמלקו - הרי אלו נבלה לכל דבר, ומטמאין בגדים [כשאלם והגיע] בבית הבליעה; שאין הקדשה חלה עליהן, והרי אין פסולן בקדש.

הסתומה, אין כִּשְׁר אֵלָא מְנַן חֲטָאוֹת שְׁבַחוּכָה בְּלִבְד; אֲבָל מְנַן הָעוֹלוֹת שְׁבַחוּכָה, עִם הַחֲטָאוֹת שֶׁנִּתְעַרְבָה בָּהֶן - פְּסוּלִין, שֶׁהָיָה נִתְעַרְבָה חֲטָאוֹת בְּעוֹלוֹת.

ג. לְפִיכָף, אִם הִיְתָה הַחוּבָה שְׁתֵּים בְּחֲטָאוֹת -] הַתְּעַרְבוּ שְׁתֵּי חֲטָאוֹת בְּאַרְבַּע סְתוּמוֹת, וְהוּזָה חֲצִי קֹן לְמִטָּה וְחֲצִי לְמַעְלָה] - חֲצִי הַחוּבָה -] הַקּוֹן [כִּשְׁר, וְחֲצִיָּה פְּסוּל; וְיִרְאָה לִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכֵל לְמִטָּה כְּמַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת.

ד. וְכֵן אִם נִתְעַרְבָה עוֹלָה בְּחוּבָה זֹו הַסְּתוּמָה, אִין כִּשְׁר אֵלָא מְנַן עוֹלוֹת שְׁבַחוּכָה; אֲבָל מְנַן הַחֲטָאוֹת שְׁבַחוּכָה, עִם הָעוֹלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בָּהֶן - פְּסוּלִין, שֶׁהָיָה נִתְעַרְבָה עוֹלָה בְּחֲטָאוֹת; בֵּין שֶׁהִיְתָה הַחוּבָה הַסְּתוּמָה מְרַבָּה עַל הָעוֹלוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ בָּהֶן, בֵּין שֶׁהָיָה הָעוֹלוֹת מְרַבִּין עַל הַחוּבָה הַסְּתוּמָה, בֵּין שֶׁהָיָה שְׁתֵּיהֶן שְׁוֹת - אִין כִּשְׁר אֵלָא מְנַן עוֹלוֹת שְׁבַחוּכָה. לְפִיכָף אִם הִיְתָה הַחוּבָה שְׁתֵּים בְּעוֹלָה - חֲצִי הַחוּבָה כִּשְׁר, וְחֲצִיָּה פְּסוּל; וְיִרְאָה לִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכֵל לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה.

ה. חוּבָה סְתוּמָה -] קֹן שְׁלָא פִירַשׁ אִיזוֹ לְחֲטָאוֹת וְאִיזוֹ לְעוֹלָה [וְחוּבָה אַחֲרַת סְתוּמָה שֶׁנִּתְעַרְבוּ, בֵּין שֶׁהָיָה שְׁתֵּיהֶן מִשְׁם אֶחָד, כְּגוֹן קִנְיָ זְבִים עִם קִנְיָ זְבִים, אִו מִשְׁנֵי שְׁמוֹת, כְּגוֹן קִנְיָ זְבִים עִם קִנְיָ יוֹלָדוֹת, בֵּין שֶׁהָיָה שְׁתֵּיהֶן לְאָדָם אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיָה לְשְׁנַיִם - אִם הָיָה שְׁנֵיהֶן שְׁוֹת [בְּמִסְפָּרָם], מְחַצֵּה כִּשְׁר וּמְחַצֵּה פְּסוּל; בֵּין שֶׁעָשָׂה הַכֵּל לְמַעְלָה, אִו הַכֵּל לְמִטָּה, אִו עָשָׂה חֲצִין לְמַעְלָה וְחֲצִין לְמִטָּה - לְעוֹלָם מְחַצֵּה כִּשְׁר וּמְחַצֵּה פְּסוּל, מְפָגֵי שֶׁהַכֵּל חֲצִין עוֹלָה וְחֲצִין חֲטָאוֹת, וְהַחֲטָאוֹת לְמִטָּה וְהָעוֹלָה לְמַעְלָה - אִם עָשָׂה הַכֵּל לְמַעְלָה, חֲצִין כִּשְׁרוֹת וְהֵן הָעוֹלוֹת; וְאִם עָשָׂה בְּכֵל לְמִטָּה, חֲצִין כִּשְׁרוֹת וְהֵן הַחֲטָאוֹת. עָשָׂה חֲצִין לְמַעְלָה וְחֲצִין לְמִטָּה - חֲצִי הַחֲצִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמַעְלָה כִּשְׁר, מְפָגֵי הַתְּעַרְבָּת, וְהוּא עוֹלוֹת; וְחֲצִי הַחֲצִי שֶׁל מִטָּה כִּשְׁר, וְהוּא חֲטָאוֹת.

ו. הָיָה שְׁתֵּי הַחוּבוֹת הַסְּתוּמוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֹו גְדוּלָה מְזוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִיְתָה אַחַת אַרְבָּעָה עוֹפוֹת וְהַשְּׁנֵיָה שִׁשָּׁה - אִם עָשָׂה הַכֵּל לְמַעְלָה, אִו עָשָׂה הַכֵּל לְמִטָּה - מְחַצֵּה פְּסוּל וּמְחַצֵּה כִּשְׁר, מִטְּעֵם שֶׁבְּאַרְנוֹ. עָשָׂה חֲצִין לְמִטָּה וְחֲצִין לְמַעְלָה - אִם אַחַר שֶׁשָּׂאֵל עָשָׂה כֵּן, הַמוּעַט כִּשְׁר; וְאִם מִדְּעִתּוֹ עָשָׂה, הַמְרַבָּה כִּשְׁר.

ז. זֶה הַכֵּל: כֵּל שֶׁעָשָׂה הַכֵּהֵן מִדְּעִתּוֹ חֲצִין לְמַעְלָה וְחֲצִין לְמִטָּה, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁלָא יְהִיָּה מִשְׁלֵל אֶחָד לְמַעְלָה וְלְמִטָּה - הָרִי זֶה הַמְרַבָּה כִּשְׁר; הוּאִיל וְדָבָר יָדוּעַ שֶׁמְקַצֵּת קַרְבָּנוֹתָיו לְמַעְלָה וּמְקַצֵּת לְמִטָּה, יְהִיָּה כֵּל קַרְבָּנוֹתָיו כִּשְׁרִים.

ח. שְׁנַיִם שֶׁלְקָחוּ קִנְיָהֶם בְּעַרְבוּב, אִו שֶׁנִּתְּנוּ דְמֵי קִנְיָהֶם לַכֵּהֵן - לְאִיזָה שִׁירְצָה הַכֵּהֵן יִקְרִיב חֲטָאוֹת, וְלְאִיזָה שִׁירְצָה יִקְרִיב עוֹלָה; שְׁאִין הַקִּנְיָן מִתְּפָרְשִׁין אֵלָא בְּלִקְחֵת הַבְּעֻלִים אִו בְּעֻשֵׂת הַכֵּהֵן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

ט. הָיָה לְפָנֵי הַכֵּהֵן חֲטָאוֹת וְעוֹלוֹת - עָשָׂה שְׁתֵּיהֶן לְמַעְלָה, אִו שְׁתֵּיהֶן לְמִטָּה - מְחַצֵּה כִּשְׁר וּמְחַצֵּה פְּסוּל. עָשָׂה חֲצִין לְמַעְלָה וְחֲצִין לְמִטָּה, וְלֹא יָדַע אִם הַחֲטָאוֹת

ה. כִּכְר בְּאַרְנוֹ כְּמַעֲשֵׂה הַקְּרִבָּנוֹת, שֶׁחֲטָאוֹת הָעוֹף נַעֲשִׂית -] נִזְדַּק דְּמָה [לְמִטָּה -] בְּחֲצִיו הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, וְעוֹלֵת הָעוֹף לְמַעְלָה. חֲטָאוֹת הָעוֹף שֶׁעָשִׂה לְמַעְלָה - פְּסוּלָה, בֵּין שֶׁעָשָׂה הִיְתָה כְּמַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת, בֵּין שֶׁעָשִׂה כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה, בֵּין שֶׁעָשִׂה לְשֵׁם עוֹלָה, בֵּין שֶׁעָשִׂה לְשֵׁם חֲטָאוֹת.

ו. וְכֵן עוֹלֵת הָעוֹף שֶׁעָשִׂה לְמִטָּה - אֶפְלוּ מֶלֶק סִימֵן אֶחָד -] קִנְהָ אוֹ וּשְׁטוֹ [לְמִטָּה וְסִימֵן אֶחָד לְמַעְלָה - פְּסוּלָה, בֵּין שֶׁמְלַקְהָ כְּמִלִּיקַת עוֹלָה, בֵּין שֶׁעָשִׂה כְּמַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת, בֵּין שֶׁעָשִׂה לְשֵׁם עוֹלָה, בֵּין שֶׁעָשִׂה לְשֵׁם חֲטָאוֹת.

ז. חֲטָאוֹת הָעוֹף שֶׁמְלַקְהָ לְמִטָּה כְּמִלִּיקַת עוֹלָה לְשֵׁם חֲטָאוֹת, אִו כְּמַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת לְשֵׁם עוֹלָה, אִו כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה - פְּסוּלָה.

ח. וְכֵן עוֹלֵת הָעוֹף שֶׁעָשִׂה לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת לְשֵׁם עוֹלָה, אִו כְּמַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת לְשֵׁם חֲטָאוֹת - פְּסוּלָה; כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חֲטָאוֹת - כִּשְׁרָה, וּבְלִבְד -] אֵלָא [שְׁלָא עֲלֵת לְבַעֲלִים מִשְׁוֹם חוּבָה -] וְיִבְיָאוּ קִרְבֵּן חֲדָשׁ].

ט. כֵּל אֵלוֹ הָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ מִפְּנֵי מְקוֹם עֲשִׂיתָן, אִו מְפָגֵי שְׁנֵי מַעֲשִׂיהֶן, אִו שְׁנֵי שִׁמְן [שְׁלָא נִשְׁחַטוּ לְשִׁמּוֹן] - אִין כְּנִבְלַת הָעוֹף לְטִמְאָה -] וְאִינִם מִטְּמֵאִים בְּאִכִּילָתָם]. וְכֵן חֲטָאוֹת הָעוֹף אִו עוֹלֵת הָעוֹף שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ [נִפְסְלוּ עַיִ מִחֲשֻׁבָה לֹא נִכְוָנוּ], אִו נְטֻמָּאוֹת, אִו נַעֲשִׂית נוֹתֵר - אִינָה מְטֻמְאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה כְּנִבְלַת הָעוֹף; שְׁכֵל אֵלוֹ פְּסוּלֵן בְּקִדְשׁ.

י. חֲטָאוֹת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסֶּפֶק - נַעֲשִׂית כְּמִצְוָתָהּ, וְאִינָה נִאֲכָלָת, אֵלָא תִשְׁרָף, כֵּכֵל פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין. וְכִיֻּצַּד תְּבוּאָה עַל הַסֶּפֶק? כְּגוֹן שֶׁהִיְתָה הָאִשָּׁה סֶפֶק זָבָה, אִו סֶפֶק יוֹלָדָת, וְכֵל כִּיּוּצָא בָּהּ. וְאִין לָנוּ חֲטָאוֹת בְּהֵמָה עַל סֶפֶק; שְׁאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חֲטָאוֹ אוֹ לֹא חֲטָאוֹ - יִבְיָא אֶשֶׁם תְּלוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר בְּהַלְכוֹת שְׁגָגוֹת.

יא. חֲטָאוֹת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסֶּפֶק, וְנוֹדַע לָהּ שֶׁהִיא חִיבָת בָּהּ וְדָאִי - אִם עַד שְׁלָא נִמְלַקְהָ נוֹדַע לָהּ - תַּעֲשֶׂה וְדָאִית, וְתִאֲכַל; וְאִם אַחַר שֶׁנִּמְלַקְהָ נוֹדַע לָהּ - הָרִי זֶה גוֹמֵר הַזֵּית דְּמָה וְתִמְצִיתוֹ -] סְחִיטַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְתִשְׁרָף, כְּדִי שְׁלָא יִאֲמָרוּ: חֲטָאוֹת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסֶּפֶק תִּאֲכַל, שֶׁהָיָה בְּתַחֲלָה עַל סֶפֶק בָּאָה.

יב. נוֹדַע לָהּ שֶׁאִינָה חִיבָת בָּהּ מֵאַחַר שֶׁנִּמְלַקְהָ - הָרִי זֹו תִקָּבֵר.

יום חמישי

הלכות פסולי המקדשין פרק ח

א. חֲטָאוֹת הָעוֹף שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּעוֹלֵת הָעוֹף, אִו עוֹלֵת הָעוֹף שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּחֲטָאוֹת הָעוֹף - אֶפְלוּ אֶחָד בְּרִבּוּא [עִשְׂרוֹת אֲלָפִים] - בְּכֵן יְמוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְפָרְשׁוֹת בְּשֻׁעַת לְקִיחַת הַבְּעֻלִים, זֹו חֲטָאוֹת וְזֹו עוֹלָה; אֲבָל אִם הִבְיָא עוֹפוֹת לְחוּבָתוֹ, מִהֵן חֲטָאוֹת וּמִהֵן עוֹלָה, וְלֹא פָּרַשׁ אֵלָא בְּכֵן סְתוּמוֹת, וְנִתְעַרְבָה חֲטָאוֹת אִו עוֹלָה בְּחוּבָה זֹו -] בְּקוֹן [הַסְּתוּמָה [שִׁישׁ בַּה חֲטָאוֹת וְעוֹלָה] -] יֵשׁ לָהֶן דִּינָים אַחֲרֵים.

ב. וְכִיֻּצַּד דִּינֵיהֶם? אִם נִתְעַרְבָה חֲטָאוֹת בְּחוּבָה זֹו

שחזר לראשונה - פוסל אחד בהליכתו ואחד בתזירתו: השלישית והרביעית אין להם כלום, החמישית יש לה שני עופות כשרים, והששית יש לה ארבעה, והשביעית יש לה עשרה. פרח פעם שלישית גזל מזו לזו, וחזר פעם רביעית מזו לזו - פוסל אחד בהליכתו ואחד בתזירתו: החמישית והששית נפסלו בלן, והשביעית נשארו לה שמונה עופות כשרין. כשיעשה הארבעה עשר שבוע למטן ושבע למעלן - יהיו שמונה מהן כשרין והששה פסולין, מפני תערכת גזלות אלו שפרחו בהליכה ובחזירה.

ו. קן סתומה וקן מפרשת, פרח מן הסתומה למפרשת - יקח זוג לשני (הנשאר מהסתומה). חזר, או שפרח אחד מן המפרשות לסתומה, ולא ידע זה שפרח אם היה עולה או חטאת - ימותו כל העופות שפסותומה; שאם עולה נתערכה בהן - כל החטאות שבה פסולות, ואם חטאת נתערכה בהן - כל העולות שבה פסולות; לפיכך ימותו בלן.

ז. חטאת מכאן ועולה מכאן וסתומה באמצע, פרח מן האמצע לצדדין אחד הילף ואחד הילף - לא הפסיד כלום, אלא יאמר: זה שהלף אצל החטאות חטאת, וזה שהלף אצל העולות עולה הוא. חזר אחר שנתערכו, ופרח אחד מכאן ואחד מכאן לאמצע - השנים האמצעיים ימותו, שהרי הן חטאת ועולה מערבין; והצדדין, אלו יקרבו חטאת ואלו עולה כשהיו. פרח מן האמצעיים לצדדין - בלן ימותו; שמא עולה נתערכה בחטאות וחטאות בעולות.

הלכות פסולי המקדשין פרק י

א. האשה שאמרה: 'הרי עלי קן כשאלד זכר' - ילדה זכר, מביאה ארבעה עופות: שנים לנדרה, והן עולה כמו שבארנו, ושנים לחובתה [ככל יולדת] - משום לדה, והן אחד עולה ואחד חטאת. נמצאת למד, שהכהן צריך לעשות שלש פרידין [עופות] למעלה, ופרידה אחת למטן. טעה ועשה שתיים למעלן ושתיים למטן ולא נמלף [ושאל האשה: איזו חטאת ואיזו עולה] - צריכה להביא עוד פרידה אחת, ויקריבנה למעלה. במה דברים אמורים? בשבהביאה הארבעה ממין אחד, שהיו בלן תורין או בלן בני יונה; אבל אם היו שתי תורין עם שני בני יונה, ועשה שתיים למעלה ושתיים למטה - צריכה להביא עוד תור וכן יונה, ויעשה שתייהן למעלה כדי לצאת ידי חובתה. שאם עשה בתחלה שתי תורין למטה, צריכה תור למעלה להשלים חובתה; ואם עשה שני בני יונה למטה, צריכה בן יונה למעלה להשלים חובתה; שאין אדם מביא חובתו גזל אחד תור ואחד בן יונה, אלא או שניהן תורין או שניהן בני יונה.

ב. פרשה נדרה ואמרה לכהן: 'אלו לנדרי ואלו לחובתי', ועשה אותן הכהן שתיים למעלה ושתיים למטה, ולא ידע איזה מהן עשה למעלה - צריכה להביא שלשה עופות, שנים לנדרה ואחד להשלים חובתה, ויעשו השנים

הם שעשה למטה או העולות - הרי הכל פסול; שאני אומר: העולות הן שעשה למטה, והחטאות למעלה.

י. היו לפניו שלשה צבורי עופות, אחד חטאות ואחד עולות, והאחד סתום חציו עולות וחציו חטאות, ולא פרושו - אם עשה בלן למעלה או למטה - מחצה כשר ומחצה פסול.

יא. עשה חצין למעלה וחצין למטה - אין הכשר אלא הסתום בלבד שעשה חציו למעלה וחציו למטה, והוא מתחלק בין הבצלים, ועולה לשניהם; שהרי הכהן אינו יודע לאי זה מהן פרוש ולאי זה מהן היה הסתום. ושני הצבורין המפרשין - פסולין, שהרי לא ידע איזו עשה למעלה ואיזו עשה למטה, ושמא העולה נעשית למטה והחטאת למעלה.

הלכות פסולי המקדשין פרק ט

א. קן סתומה נ - שלא פירש איזו לחטאת ואיזו לעולה שפרח ממנה גזל לאויר, או שפרח לבין העופות [דינס] שימותו בלן, או שמת גזל אחד - יקח זוג לשני.

ב. פרח לבין [קנינים אחרות] הקרבות - פסול, ופוסל אחד כנגדו; שהגזל הפורח מקן סתומה לבין הקרבות, פסול ופוסל אחד כנגדו. מיצד? פרח גזל מן הסתום לעשרה עופות סתומות - אם עשה חמשה למטה וששה למעלה, הרי חמש עולות כשרות מהששה של מעלה, וארבע חטאות כשרות מהחמשה עופות שנעשו למטה; שאני אומר: שמא הגזל הפורח, הוא אחד מהחמשה של מטה. ג. וכן אם עשה מהן ששה למטה וחמשה למעלה - נמצא הכשר חמש חטאות וארבע עולות; שאני אומר, שהגזל מהחמשה של מעלה, נמצא הכשר מהעשרה, תשעה - הרי פסל אחד. ארבעה עופות סתומות וארבעה עופות שניות סתומות, פרח אחד מן הראשונות לשניות - פסל אחד מן השניות. אחר שנתערכו, חזר אחד מן השניות ופרח לראשונות - פסל אחד מן הראשונות; ונמצא הכשר מן הראשונות [נשאר] שתיים בלבד.

ד. חזר אחד ופרח מן הראשונות לשניות, אפלו כל היום - אין מוסיף להפסיד יתר על זה; שאפלו הן מערבות בלן זו בזו - מחצה כשר ומחצה פסול, כמו שבארנו.

ה. צבור אחד יש בו שני עופות, ובשני ארבעה, ובשלישי ששה, וברביעי שמונה, ובחמישי עשרה, ובששי שנים עשר, ובשביעי ארבעה עשר, ופרח גזל מן הראשונה לשניה, ואחד מן השניה לשלישית, ומשלישית לרביעית, ומרביעית לחמישית, ומחמישית לששית, ומששית לשביעית, וחזר אחד ופרח מצבור לצבור, עד שחזר לראשונה שפרח ממנה הראשון - פוסל אחד בהליכתו ואחד בתזירתו: הראשונה והשניה אין להם כלום, והשלישית יש לה שני עופות, הרביעית יש לה ארבעה, החמישית יש לה ששה, הששית יש לה שמונה, השביעית יש לה שנים עשרה. חזר אחד ופרח פעם שניה מזו לזו, וחזר ופרח מן האחרונה לשלמעלה ממנה עד

ז. כל המנחות שצצק השמן עליהן הפסול לעבודה, כגון הזר וכיוצא בו, או שבללן, או פתתן [לפתיתים], או מלחן - כשרות. הגישן [למזבח] או הגישן - חזר הכהן ומגיש או מניף; ואם לא הגיש ולא הגיש הכהן - כשרות, שנאמר: "והביאה אל בני אהרן, וקמץ" - מקמיצה ואילך מצות כהנה; למד על ציצקה [של השמן] וכלילה שפשרה בזר.

ח. מנחה שנפל לתוכה שמן מנחה אחרת, או שמן חלין כל שהיא - נפסלה; חסר שמנה, פסולה. חסר לבונה, כשרה; והוא שיהיו עליה שני קרטי [- כמות קטנה] לבונה; אבל קרט אחד, פסולה - שנאמר: "את כל לבונה".

ט. רבה שמנה ולבונה, עד שני לגין לכל עשרון ושני קמצי לבונה לכל מנחה - כשרה; שני לגין או שני קמציין או יתר על זה - פסולה.

י. מנחת חוטא [שאינו לשים בה שמן ולבונה] שנתן שמן עליה או על הקמץ שלה - נפסלה. נתן עליה לבונה, ולקטנה; הייתה שחוקה - הרי זו פסולה מספק, שהרי אי אפשר ללקט.

יא. נתן שמן על שגריה אחר שקמץ - אינו לוקה ולא פסלה, שהרי הקמץ כשר.

יב. נתן משהו שמן על גבי כזית מן המנחה, פסלה מספק; אבל אם נתן השמן על פחות מכזית, לא פסלה. ואינו פוסל בלבונה עד שיתן כזית לבונה.

יג. אפלו נתן הלבונה על כל שהוא מן המנחה - פסל עד שילקט.

יד. גבלה במים וקמץ - כשרה; לא נאמר "תרכה" [- שתהיה יבישה] אלא משמן.

טו. מנחה שקמצה פעמים - כשרה, אפלו פעמים רבות; והוא שיקטיר כזית בבת אחת, שאין הקטרה פחותה מכזית.

טז. הקריב הקמץ בלא מלח - פסולה; שהמלח מעבב במנחה, כמו שבארנו. מנחה שחטרה קדם קמיצה - יביא מתוף ביתו וימלאנה; שהקמיצה היא הקובעת, לא נתינתה בכלי שרת.

יז. התנדב לבונה בפני עצמו [- בלי מנחה] - אם חסר כל שהוא, פסול. וכן שני בזיכי לבונה שעם הלחם [- לחם הפנים] - אם חסר אחד מהן כל שהוא, פסולין; עד שיהיו שני קמציין מתחלה ועד סוף.

יח. הפריש שני קמציין [של לבונה] למנחה אחת, ואבד אחד מהן - קדם קמיצה, לא הקבע [והשתייר למנחה - וכשרה]; לאחור קמיצה, הקבע, ופסולה, מפני שרבה [הוסיף ל:] לבונה. וכן אם הפריש ארבעה קמציין לשני בזיכי לחם, ואבדו שנים מהם - קדם סלוק הבזיכין [מהשולחן לשם הקרבנות], לא הקבעו וכשרים; לאחור סלוק הבזיכין, הקבעו, ופסולין, מפני הרבות.

יט. קמץ מנחה שננטמא, והקטירו - הציץ [של הכהן הגדול] מרצה [מכפר], שנאמר: "ונשא אהרן את עון

למעלה; שהרי פרשה נדרה, ושמא שנים של נדר נעשו למטה, שהם פסולות. במה דברים אמורים? בשביחא הארבעה שפרשה נדרה בשנים מהן ממין אחד; אבל אם היו שני מינין, תביא ארבעה אחרים - שנים ממין שפרשה בו נדרה יעשו לנדרה, ושנים מאיזה מין שתמצה יהיו לחובתה, ויעשו אחד למעלה ואחד למטה.

ג. קבעה [מין] נדרה ואמרה: 'אם אלד זכר, הרי עלי שתי תורים', וילדה, והביאה ארבעה עופות, שנים לנדרה ושנים לחובתה, ועשה שנים למעלה ושנים למטה, ולא ידע איזה נעשה למעלה ולא איזה נעשה למטה, וגם היא שכתה ולא ידעה באיזה מין קבעה נדרה, אם בתורים אם בכני יונה - הרי זו צריכה להביא שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה, ויעשו ארבעתן למעלה, ותביא גזל אחד [מאיזה מין שתמצה] להשלים חובתה, ויעשה למעלה; שפבר עשה שנים למטה שהם חטאת. במה דברים אמורים? בשביחא הארבעה תחלה ממין אחד; אבל אם היו שני מינין, צריכה להביא ששה עופות - שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה, ותביא לחובתה שתי תורים או שני בני יונה להעשות אחד למעלה ואחד למטה. וכן אם נתנתם לפה, ושכתה מה נתנה לו, והלף הכהן ועשה, ואינו יודע היכן עשה, אם הכל למעלה אם הכל למטה, או מחצה למעלה ומחצה למטה - הרי זו תביא שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה, ותביא שתי תורים או שני בני יונה לחובתה.

ד. קבעה חובתה וקבעה נדרה, ושכתה במה קבעה, ואפשר שחובתה ככש לעולה ופרידה אחת תור או בן יונה לחטאת - לפיכך תביא שש פרידין, ארבעה לנדרה ושנים לחובתה, ועוד תביא חטאת אחת בן יונה או תור עם הפכש; נמצאת שהביאה שבעה עופות.

ה. וכל החטאות האלו אינן נאכלות, מפני שהן ספק.

יום שישי

הלכות פסולי המקדשין פרק יא

א. כל המנחות שקמץן [- שנטל קומץ להקריבה] אחד מן הפסולין לעבודה, הרי הן פסולות; וכן אם לקט הלבונה [מהמנחה, והקטירה] - פסל, אף על פי שלא קמץ.

ב. קמץ הכשר ונתן לפסול, קמץ בימינו ונתן לשמאלו ואחר כך נתנו לכלי, קמץ מפלי קדש ונתן לכלי חל - פסול.

ג. קמץ ועלה בידו צרור, או גרגר מלח, או קרט לבונה - פסל.

ד. קמץ עד שהוא בחוץ, [לעזרה] ונכנס לפנים - יחזר ויקמץ בפנים, וכשר.

ה. נתפור הקמץ על גבי הרצפה - יחזר ויאספנו.

ו. הייתה המנחה שלא בכלי שרת [- כלי קודש], או שהיה קמצה שלא בכלי שרת, או שהעלהו למזבח שלא בכלי שרת, או שבללה בשמן שלה חוץ לעזרה - פסולה, עד שתהיה בלילתה בפנים.

ל. קמץ שנתערב במנחה שלא נקמצה - לא יקטיר; ואם הקטיר הכל - זו שנקמצה, עלת לבצלים, וזו שלא נקמצה, לא עלת לבצלים.

לא. נתערב קמצה בשנייה, או שנתערבו שנייה בשנייה חכרתה - לא יקטיר; ואם הקטיר, עלת לבצלים.

הלכות פסולי המקדשיו פָּרָק יב

א. שתי הלחם [שמקריבים בשבועות] ולחם הפנים ועמר התנופה [- קרבן העומר], שהוסיף במדתן כל שהוא או חסר כל שהוא - פסולות.

ב. חלות [של קרבן] תודה ורקיקי [- חלות] נזיר שחטרו - עד שלא נזרק דם הזבח, פסולין; משנזרק דם הזבח, כשרים.

ג. וכן שתי הלחם [- הקרבים בשבועות] שחטרו - עד שלא נזרק דמן של כבשים, פסולין; משנזרק דמן, כשרים.

ד. וכן שני סדרים [של לחם הפנים] שחטרו - עד שלא הקטרו הבזיכין [של לבונה], פסולין; משחטרו, כשרים.

ה. אכל נסכים [- יין ומנחה שבאים עם הקרבן] שחטרו - בין משקרב הזבח, בין עד שלא קרב - כשרים, ויביא נסכים אחרים למלאתן.

ו. נסכים שקדשו בכלי שרת, ונפסל הזבח - אם נפסל בשחיטה, לא קדשו הנסכים לקרב; נפסל מקבלה [של הדם] ואילף, קדשו הנסכים לקרב; שאין הנסכים מתקדשין לקרב אלא בשחיטת הזבח. ומה יעשה בהן? אם היה שם זבח אחר זבוח באותה שעה - יקרבו עמו; ואם לא היה שם זבח זבוח באותה שעה - נעשו כמי שנפסלו בלינה, וישרפו. במה דברים אמורים? בקרבן צבור, מפני שלב בית דין מתנה עליהן [- שאם יפסל, יקרב עם זבח אחר]. אכל בקרבן יחיד - הרי אלו לא יקרבו עם זבח אחר, ואף על פי שהוא זבוח באותה שעה; אלא מניחן עד שיפסלו בלינה, וישרפו.

ז. וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן, יקרבו נספיהן.

ח. וְלֵד [מקרבן] תודה ותמורתה [- רצה להחליפה בהמה אחרת - ונתקדשה ג"כ], והמפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתייה - אם הביאה לאחר שכפר בתודה ראשונה, אינו טעונין לחם; ואם עדין לא כפר בה, והרי היא וְחֲלִיפְתָּהּ או היא וְוֹלְדָּה או היא ותמורתה עומדות - הרי שתייהן צריכות לחם. במה דברים אמורים? בנזיר תודה. אכל תודת נדה - חליפתה ותמורתה טעונין לחם; ווֹלְדָּה אינו טעון לחם, בין לפני כפרה בין לאחר כפרה.

ט. הפריש תודתו ואבדה, והפריש אחרת תחתייה ואבדה, והפריש אחרת תחתייה, ונמצאו הראשונות והרי שלשתן עומדות - נתכפר בראשונה - שניה אין טעונה לחם, שלישית טעונה לחם; נתכפר בשלישית - שניה אין טעונה לחם, ראשונה טעונה לחם; נתכפר באמצעית - שתייהן אין טעונות לחם.

י. המפריש מעות לתודתו ואבדו, והפריש מעות תחתייהן, ולא הספיק לקח בהן תודה עד שנמצאו מעות

הקדשים; יצא הקמץ חוץ לעזרה והכניסו והקטירו - אין הציץ מרצה; שהציץ מרצה על השמא, ואינו מרצה על היוצא.

כ. קמץ את המנחה, ואחר כך נטמאו שנייה בלן, או נשרפו, או יצאו חוץ לעזרה, או אבדו - לא יקטיר הקמץ; ואם הקטיר, הרצה. נשאר מעט מן השירים ככשרותן - יקטיר הקמץ, ואותן השירים שנשארו אסורין באכילה.

כא. היתה מחיצה מלמטה בכלי שיש בו עשרון של מנחה - אף על פי שהוא מערב מלמעלה, לא יקמץ; ואם קמץ, פסולה.

כב. היה הפלי חלוק במחיצה מלמעלה ומערב מלמטה - קומץ ממנו.

כג. חלק העשרון בכלי אחד, ואין חלקיו נוגעין זה בזה, ואין ביניהן מחיצה - הרי זה ספק אם מצרף הפלי לקמיצה או אינו מצרף. לפיכך לא יקמץ; ואם קמץ, לא יקטיר. ואם הקטיר, הרצה [- התקבל]; ולא יאכלו השירים.

כד. קמץ ונתן הקמץ למעלה על השלחן כנגד גבה מערכת לחם הפנים - קדשו השלחן להפסל [- אם ילון או יצא חוץ לעזרה], אכל אינו מקדשו לקרב; ואינו קרב עד שיתקדש בכלי שרת הראוי לקמץ.

כה. הדביק הקמץ לדפן הפלי וקמץ, או שהפך הפלי על ידו וקמץ מתוכו ופיו למטה - לא יקטיר; ואם הקטיר, הרצה.

כו. עשרון שחלקו ואבד אחד מחלקיו, והפריש חלק אחר תחתי, ונמצא האבוד, והרי שלשתן מנחין בכלי אחד ואין נוגעין זה בזה - נטמא זה שאבד - הרי הוא מצטרף עם חלק ראשון, ונפסלו; וזה שהפריש אינו מצטרף, אלא ישלים [- יוסיף] עליו [וכשר]. נטמא המפריש - מפריש וראשון מצטרפין ונפסלו, וזה שנמצא אינו מצטרף עמהן. נטמא החלק הראשון - הרי האבוד והמפריש תחתי מצטרפין.

כז. וכן לענין קמיצה: קמץ מן הנמצא - שנינו עם החלק הראשון נאכלין, והמפריש אינו נאכל. קמץ מן המפריש - שנינו וראשון נאכלין, והנמצא אינו נאכל. קמץ מן הראשון - שניהן אין נאכלין; לפי ששניהן שירים יתרים, שהרי הן עשרון שלם, ודומין למנחה שלא נקמצה שהיא אסורה. והיא קרב הקמץ הנה, והרי לפניו עשרון ומחצה? מפני שהקמיצה תלויה בדיעת הכהן, וביעת שקומץ אין דעתו אלא על העשרון בלבד, והרי החלקים אינן נוגעין זה בזה.

כח. קמץ מנחה שנתערב בקמץ מנחה אחרת - מקטיר שניהן כאחד, והן כשרות; וכן אם נתערב הקמץ במנחת כהנים, או במנחת הנסכים, או בחכתי [מנחת] כהן גדול - הרי אלו כשרות, ויקטיר הכל כאחד, שהכל לאשים.

כט. שתי מנחות שלא נקמצו, שנתערבו זו בזו - אם יכול לקמץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה, כשרות; ואם לאו, פסולות.

ישחטנו לשם עולה ושלמים, או לשם שלמים ולשם עולה, או ששחט הזבח שלא לשם בעליו, זו היא מחשבת שנוי השם. מחשבת המקום ביצר? כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרק דמו, או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטרה, חוץ לעזרה, או לאכל ממנו דבר הראוי לאכילה חוץ למקום אכילתו, זו היא מחשבת שנוי המקום. וזבחים שחשב בהן מחשבה זו, הן הנקראין 'זבחים שנושחטו חוץ למקומן'. מחשבת הזמן ביצר? כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרק דמו מאחר שתשקע החמה, שאינו זמן זריקתו; או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטרה למחר מאחר שיעלה עמוד השחר, שאינו זמן הקטרתו; או לאכל ממנו דבר הראוי לאכילה לאחר זמן הראוי לאכילתו, זו היא מחשבת הזמן. וזבחים שחשב בהן מחשבה זו - הן הנקראין 'זבחים שנושחטו חוץ לזמנן', והן הנקראין 'פגול' בכל מקום; וזה הוא 'פגול' האמור בתורה.

ב. מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזה שנקאמר בתורה: "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי" - אינו מדבר אלא במחשב בשעת הקרבה שיאכל ממנו בשלישי; והוא הדין לכל קרבן שחשב עליו בשעת מעשיו שיאכל ממנו לאחר זמן הראוי לאכילת אותו קרבן. וכן אם חשב להקטיר ממנו במזבח דבר הראוי להקטרה, לאחר זמן הראוי להקטרה; כן למדו מפי השמועה: אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח - אם חשב עליהן לאחר זמנן, הרי הקרבן פגול.

ג. אבל קרבן שלא נפסדה [נפסל ע"י] מחשבתו בו, אלא נזרק דמו על המזבח בהלכתו, ונשאר ממנו לאחר זמן אכילתו - אותו הנשאר נקרא 'נותר', ואסור לאכלו; והקרבן כבר נרצה [התקבל], וכפר; הרי הוא אומר בדם: "ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר" - בין שהגיע דם למזבח בהלכתו, נתכפרו הפעלים ונרצה הקרבן. לפיכך לעולם אין מתפגל אלא דבר שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח, כמו שיתבאר. אחד זבח שחשב בו אחת משלש מחשבות אלו בשעת שחיטה, או שחשב בשעת קבלת הדם, או בשעת הולכתו למזבח, או בעת זריקתו על המזבח.

ד. נמצאת למד, שבארבע עבודות הזבח נפסל במחשבה: בשחיטה, ובקבלה, ובהולכת הדם, ובזריקתו על המזבח.

ה. והעוף, בשני דברים: במליקה [- שחיטה מיוחדת בעוף], ובמצוי הדם [- שחיטת הדם על המזבח].

ו. והמנחות הנקמצות, בארבעה: בקמיצה [- נטילת הקומץ מהמנחה], ובנתינת הקמץ בכלי שרת, ובהולכת הקמץ למזבח, ובזריקתו על האש.

ז. אבל אם חשב בדברים אחרים חוץ מאלו, כגון שחשב בשעת הפשט, או בשעת נתוח, או בשעת הולכת אמורין [אברים] למזבח, או בשעת בלילת המנחה, או בשעת הגשתה [למזבח], וכיוצא בדברים אלו - אין אותה

הראשונות - יביא מאלו ואלו תודה בלחמה, והשאר - יביא בהן תודה, ואינה טעונה לחם; אבל טעונים נסכים. וכן המפריש תודתו ואבדה, והפריש מעות תחתיה, ואחר כך נמצאת - יביא במעות תודה בלא לחם; וכן המפריש מעות לתודתו ואבדו, והפריש תודה פתתיהן, ואחר כך נמצאו המעות - יביא מן המעות תודה בלחמה, וזו התודה האחרונה תקרב בלא לחם.

יא. האומר: 'הרי זו תודה, והרי זה לחמה' - אבד הלחם, מביא לחם אחר; אבדה התודה, אינו מביא תודה אחרת; מפני שהלחם בא בגלל התודה, ואין התודה באה בגלל הלחם.

יב. הפריש מעות לתודתו ונתורו - מביא בהן לחם; הפריש ללחם והותר - אינו מביא בהן תודה.

יג. האומר: 'הרי זו תודה', ונתערבה בתמורה, ומתה אחת מהן ואין ידוע איזו היא - הרי זו הנשארת אין לה תקנה: שאם יביא עמה לחם, שמא התמורה היא ואינה צריכה לחם; ואם הביאה בלא לחם, שמא התודה היא. לפיכך לא תקרב זו לעולם, אלא תרעה עד שיפיל בה מום.

יד. תודה שנופרסה חלה מחלותיה - בלן פסולות; יצאת החלה או נטמאת - שאר החלות כשרות. נפרס לחמה, או נטמא, או יצא - עד שלא נשחטה התודה, מביא לחם אחר ושוחט; ואם אחר שנושחטה נפרס או נטמא או יצא, הדם יזרק והבשר יאכל, והלחם בלו פסול, וידי נדרו לא יצא. נזרק הדם, ואחר כך נפרס מקצת הלחם, או נטמא, או יצא - תורם מן השלם על הפרוס, ומן הטהור על הנטמא, וממה שבפנים על שבחוץ.

טו. תודה ששחטה על שמונים חלות - לא קדשו ארבעים מתוך שמונים; ואם אמר: 'יקדשו ארבעים מתוך שמונים' - מושף ארבעים מן השמונים, ומרים מהם אחד מקל קרבן [- מכל מין חלה - שה"כ ארבע], והארבעים השניות יפדו ויציאו לחלין.

טז. השוחט את התודה והיה לחמה חוץ לחומת בית פגו [- הר הבית] - לא קדש הלחם; אבל אם היה חוץ לעזרה - קדש הלחם, אף על פי שאינו לפנים.

יז. שחטה עד שלא קרמו פני הלחם בתנור, ואפלו קרמו בלן חוץ מאחת מהן - לא קדש הלחם.

יח. שחטה ונפסלה בשחיטתה במחשבת זמן או במחשבת מקום [- שלא לאכלה בזמנה או במקומה] - קדש הלחם; ונמצאת בעלת מום, או טרפה, או ששחטה שלא לשמה - לא קדש הלחם. וכן הדין באיל נזיר עם הלחם שלו.

הלכות פסולי המקדשין פרק יג

א. שלש מחשבות הן שפוסלות את הקרבן, ואלו הן: מחשבת שנוי השם, ומחשבת שנוי המקום, ומחשבת הזמן. מחשבת שנוי השם ביצר? זה השוחט את הזבח שלא לשמו - כגון שהיה עולה ויחשב שהוא שלמים, או

הוליוכו, או זרקו - פסל הזבח כאלו עשהו לשמו, שהוא פסול. ואף על פי שיש בו דם הנפש, ויחזר הנפשו וקבל זרק - ככר נפסל הזבח; ולא מפני מחשבת שנוי השם פסל אותם, אלא מפני שהוא פסול לעבודה כמו שבארנו. ג. בדבר הראוי לעבודה כיצד? מנחת העמר שקמצה - נטל קומץ ממנה להקריבה] שלא לשמה - הרי זו כמי שנעשית לשמה, וישירה נאכלין, מפני שהיא מן השעורים, ואין השעורים דבר הראוי לשאר קרבנות. וכן המחשב במנחת קנאות - של סוטה] והלבונה עליה, קדם שילקט הלבונה [מעליה] - אין מחשבתו מועלת, שהרי אינה דבר הראוי לעבודה - שאינה קריבה עם לבונה. וכן כל פיוצא בזה.

ד. במקום הראוי לעבודה כיצד? מזהב שגפגם, וחשב מחשבת זמן או מחשבת מקום - לא פסל הזבח במחשבתו, זו, שהרי אין המקום עתה ראוי לעבודה. קמץ מן המנחה בחוץ - חוץ לעזרה], וחשב בשעת קמיצה מחשבת זמן או מחשבת מקום - אין מחשבתו זו פלוס.

ה. אלו דברים שאינם ראויין לאכילה מן הקרבנות, וראויין להקטרה: הדם, והאמורין - אברים הקרובים, ובשר העולה, והקמץ והלבונה מן המנחות הנקמצות.

ו. ואלו ראויין לאכילה, ואינן ראויין להקטרה: הנפשו הנאכל מכל הזבחים, בין הנאכל לפניהם בין הנאכל לכל אדם, ושרי המנחות, ושתי הלחם, ולחם הפנים.

ז. ואלו דברים שאינן ראויין לא לאכילה ולא להקטרה: בשר חטאות הנשרפות, והעור של בהמה פלו, חוץ מעור האליה - מהחלק האחורי של הבהמה] שהוא ראוי לאכילה. אכל המזר, והוא הקרום הדק הדבוק בעור ומבדיל בין העור והבשר - אינו ראוי לאכילה; וכן העצמות, והגידים, והקרניים, והטלפים, והנוצה של עוף, והצפרניים, והחרטום [מקור] שלו, וראשי אגפים, וראש הזנב - אפלו מקומות הרפים מפל אלו הדבוקים בבשר, שאלו יחתכו מן החי יבצבץ הדם ויצא, הואיל ואינן חשובין, ונקראין 'דבר שאינו ראוי לאכילה' לענין הקרבנות. וכן המרק, והתבלין, והשיליל [עובר שלא יצא], והשליה, וביצי העוף, והבשר שפלטתו הספין בשעת הפשט וישאר מדבק בעור, והוא הנקרא 'אלל' - כל אלו אינן חשובין לענין מחשבת הקרבנות, והרי הן כדבר שאינו ראוי לאכילה.

ח. ומחשבין על דבר העומד - [שסוטה] לאבוד, או על דבר העומד לשרפה. המחשב באחת מאותן ארבע העבודות או בכלן, לאכל דבר שאין דרכו לאכילה או להקטיר דבר שאין דרכו להקטרה, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן - הזבח פשוט. כיצד? חשב לשתות מדם הזבח, או לאכל מאמוריו, או לאכל מן הקמץ ומן הלבונה, בחוץ או למחר, או שחשב להקטיר מבשר הזבח, או משרי המנחה, בחוץ או למחר - הרי הזבח פשוט. וכן אם חשב לאכל או להקטיר מן העור, ומן העצמות, והגידים, והמרק, או האלל, וכיוצא בהן - בין מחשבת זמן בין מחשבת מקום - הזבח פשוט; וכן אם חשב לאכל מפרים

המחשבה מועלת כלום, בין שהיתה מחשבת שנוי השם, בין מחשבת המקום, בין מחשבת הזמן.

ח. וכן המחשב באחת מארבע עבודות אלו או בכלן, מחשבה אחרת חוץ משלש מחשבות אלו - אין אותה המחשבה מפקדת כלום. כיצד? המחשב בשעת שחיטה וקבלה והולכה וזריקה, להניח דם הזבח או אמוריו למחר, או להוציאן חוץ לעזרה, או חשב לזרק הדם על הנפש שלא כנגד היסוד [בטיס המזבח], או לתן את [הדמים] הנתנין למטן - בחלקו התחתון של המזבח] למעלה, ואת הנתנין למעלה למטן, או לתן דמים הנתנין במזבח החיצון במזבח הפנימי, או את הנתנין בפנימי בחיצון, או להקניס דם החטאת לפנים - [להיכל], או שחשב שיאכלו הזבח טמאים או שאר הפסולין לאכילה, או שיקריבוהו טמאים או שאר הפסולין לעבודה, או לערב דם הזבח בדם הפסולין, או שחשב לשבר עצמות הפסח ולאכל ממנו נא [מבושל חלקית], או שחשב לשרף חטאות הנשרפות חוץ לזמנן או חוץ למקומן - בכל אלו המחשבות וכיוצא בהן, הזבח פשוט. וכן אם חשב בשעת קמיצת המנחה, ובשעת נתינתו לכלי, ובשעת הולכתו, ובשעת זריקתו על האש, להניח קמצה או לבונה למחר או להוציאו לחוץ - הרי זו כשרה.

ט. ככר בארנו, שהולכה שלא כרגל אינה הולכה; לפיכך אין המחשבה פוסלת בה. והמהלך במקום שאינו צריך - הרי זו הולכה, והמחשבה פוסלת בה. כיצד? קבל הדם והוא עומד במקומו, ופשט ידו בו לזרקו על המזבח [ולא הוליוכו ברגליו], וחשב [מחשבה פסולה] בעת שפשט ידו בדם - אין המחשבה פוסלת; אבל אם קבל הדם בפנים, ולא הלך בו לגבי המזבח אלא הלך בו להוציאו לחוץ, וחשב בשעת הולכו לחוץ במחשבת הזמן וכיוצא בה - הרי זו פוסלת.

שבת קודש

הלכות פסולי המקדשין פרק יד

א. אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד; אבל מחשבת בעל הקרבן אינה מועלת כלום; אפלו שמענו הבעלים שפגלו, והיתה מחשבת העובד נכונה - הרי זה פשוט.

ב. ואין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבודה, ובדבר הראוי לעבודה, ובמקום הראוי לעבודה. ממי שהוא ראוי לעבודה כיצד? אחד מן הפסולין לעבודה שקבל הדם, או הוליה, או זרק, וחשב בשעת העבודה מחשבת מקום או מחשבת הזמן - לא פסל במחשבתו, לפי שאינו ראוי לעבודה. ואותו הדם שקבל או שזרק מקצתו שפפו לאמה [תעלת העזרה], ואם נשאר דם [שיוצאת בו] הנפש - יחזר הראוי לעבודה ויקבל [הדם] במחשבה נכונה. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה - פסל במחשבתו, שהשחיטה כשרה בפסולין, כמו שבארנו. יש קרבנות שאם נעשו שלא לשמן, פשרים כמו שיתבאר; לפיכך, אם קבל הדם בהן זה שאינו ראוי לעבודה, או

לשם שלמים - עלת לבעלים לשם חובה. וכן החטאת והפסח שעשה אותו במחשבת שנוי השם בטעות - כשרים, שעקרה בטעות אינה עקרה. וכן עולת העוף שמלקה [- שחיטה מיוחדת בעוף] או שמצה [סחט] דמה [על המזבח] במחשבת שנוי השם [שלא לשם מין הקרבן או בעליו] - כשרה, ולא עלת לבעלים; וחטאת העוף, פסולה. **ב.** וכן כל המנחות שנעשו במחשבת שנוי השם - כשרות, ולא עלו לבעלים; חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות [של סוטה], שאם חשב באחת מארבע עבודות שלהן מחשבת שנוי השם, פסולות. שנוי השם במנחה ביצד? כגון שקמץ מנחת נדבה לשם מנחת חוטא, או [במיני מנחות:] מרחשת לשם מחבת, או מחבת לשם מרחשת, וכן כל פיוצא בזה.

ג. אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה, כמו שיתבאר; לפיכך, זבח ששחטו שלא לשמו, או מנחה שקמצה שלא לשמה, בין בידון בין בשגגה - חייב להשלים שאר עבודות לשמן; אפלו שחט וקבל והוליד במחשבת שנוי השם, חייב לזרק במחשבה נכונה. ומפני מה נשתנה דין החטאת והפסח מכל הנדבחים, ודין מנחת חוטא ומנחת הקנאות מכל המנחות? מפני שעין [- הזהיר] עליהם הפתוב: הרי הוא אומר בחטאת: "ושחט אתה לחטאת", שתהיה שחיטה לשם חטאת; וכן שאר עבודותיה לשמה. ונאמר: "על חטאתו", שתעשה לשם אותו החטא. ונאמר: "וכפר עליו", שתהיה לשם בעליה. ונאמר בפסח: "ועשית פסח לה", שתהיה כל עשייתו לשם פסח. ונאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה", שתהיה זביתתו לשם פסח; הא אם שנה שמו או שם בעליו - פסול. ובמנחת חוטא הוא אומר: "פי מנחה היא", ובמנחת שוטה נאמר: "כי מנחת קנאת היא" - שיהיו כל מצעיהן לשמן.

ד. חטאת ששחטה לשם זבח אחר - כגון ששחטה לשם עולה, או לשם אשם, או לשם שלמים - פסולה, כמו שבארנו; אבל אם שחטה לשם חלין - הרי זו כשרה, ולא עלת לבעלים.

ה. מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שהקדשים מחללין קדשים, ואין החלין מחללין קדשים. **ו.** שחטה לשם חטא אחר - כגון שבאה על אכילת חלב, ושחטה על אכילת דם - פסולה. **ז.** שחטה לשם אדם אחר שהוא מחייב חטאת, אפלו חטאת שאינה קבועה [רגילה] - הרי זו פסולה. **ח.** אבל אם שחטה לשם אחר שהוא מחייב עולה - הרי זו כשרה, ולא עלת לבעלים, שנאמר: "וכפר עליו" - עליו, ולא על חברו שהוא מחייב חטאת כמותו. **ט.** שחטה לשם מת - כשרה, ולא עלת לבעלים; שאין כפרה למתים. שחטה לשם מי שאינו מחייב קרבן כלל - לא חטאת, ולא עולה, ולא שאר קרבנות - הרי זו פסולה; שפא מחייב הוא, ואינו יודע. **י.** שחטה לשמה, וחשב בשעת השחיטה לזרק דמה שלא

ושעירים הנשרפין בחוץ או למחר - הרי הן כשרים. וכן כל פיוצא בזה.

ט. חשב שיאכלו הטמאין או הפסולין מדבר הראוי לאכילה, או שיקטירו הטמאין או הפסולין דבר הראוי להקטרה, חוץ לזמן אכילה והקטרה - הזבח פגול, כמו שבארנו; וחוץ למקום אכילה והקטרה - הרי זה פסול, ואינו פגול.

י. אין [נחשבת] אכילה פחותה מפזית, ולא הקטרה פחותה מפזית; לפיכך, המחשב לאכל מדבר הראוי לאכילה פחות מפזית, או שחשב להקטיר מדבר הראוי להקטרה פחות מפזית, בין במחשבת זמן בין במחשבת מקום - הזבח פשר. חשב לאכל פחצי זית בחוץ ולהקטיר פחצי זית בחוץ, או שחשב לאכל פחצי זית אחר זמן אכילה ולהקטיר פחצי זית אחר זמן הקטרה - הזבח פשר; שאין אכילה והקטרה מצטרפין. ואם הוציאו בלשון אכילה, ואמר שיאכל פחצי זית ותאכל האש חצי זית - הרי אלו מצטרפין; לשון אכילה אחד הוא. חשב לאכל או להקטיר פחצי זית, וחסר וחשב על חצי זית אחר באותה המחשבה - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל פחצי זית ושתאכל בהמה או חיה פחצי זית, בין במחשבת מקום בין במחשבת זמן - הרי אלו מצטרפין; לשון אכילה אחד הוא. חשב על פזית שיאכלוהו שנים, הרי אלו מצטרפין; חשב לאכל פזית ביתר מכדי אכילת פרס [- שיעור 100], הרי זה מצטרף. חשב בשעת זביתה לאכל פחצי זית, ובשעת זריקה לאכל פחצי זית - הרי אלו מצטרפין, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן. וכן אם חשב על פזית בשעת קבלה ועל פזית בשעת הולכה; שארבע העבודות מצטרפות, והרי הן פעבודה אחת. חשב להקטיר פחצי זית מן הקמץ וכחצי זית מן הלבונה - הרי אלו מצטרפין; שהלבונה עם הקמץ למנחה, כאמורין לזבח. לפיכך אם חשב להקטיר פזית מן הלבונה חוץ לזמנו, הרי זה פגול כמו שיתבאר. אחד המחשב לזרק דם הזבח בלו בחוץ או למחר, או שחשב לזרק מקצת דמו בחוץ או למחר - כיון שחשב על כדי הזיה מן הדם, פסל.

הלכות פסולי המקדשין פרק טו

א. כל הזבחים שנשחטו במחשבת שנוי השם, בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור - כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה [- כקרבן]; חוץ מן החטאת והפסח - שאם נעשו במחשבת שנוי השם, פסולין. ואחד המשנה שם הזבח בשעת שחיטה, או בשעת קבלה, או בשעת הולכה, או בזריקה, כמו שבארנו. ביצד לא עלו לבעלים לשם חובה? כגון ששחט עולה לשם שלמים, לא עלת לבעלים - לא משום עולה שהם חייבין בה ולא משום שלמים, אלא חייבין להביא זבח אחר. וכן אם שחט עולת ראיובן לשם שמעון - לא עלת לא לראובן ולא לשמעון. במה דברים אמורים? בשעקר שם הזבח בידון; אבל אם טעה ודמה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה

הלכות פסולי המקדשיון פרק טז

א. כָּבֵר בְּאֲרָנוֹ, שֶׁהִמְחֵשֵׁב בְּאֶחָת מֵאַרְבַּע הָעֲבוּדוֹת מִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם [- שלא לאכלו במקומו] - הַקֶּרֶן פְּסוּל, וְאֵינוֹ פְּגוּל; וְאִם חֵשֵׁב מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן [- שלא לאוכלו בזמנו] - הַקֶּרֶן פְּגוּל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלָא עָרַב עִם מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן מִחֻשְׁבַּת אַחֶרֶת; אָבָל אִם עָרַב מִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם אוֹ מִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו] בְּפֶסַח וּבְחֻטָּאת עִם מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הַקֶּרֶן פְּסוּל, וְאֵינוֹ פְּגוּל. כִּיצַד? שֶׁחֵט וְקָבַל וְהוֹלִיף וְזָרַק, וּמִחֻשְׁבַּתוֹ בְּאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֵלוֹ מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁהִיָּתָה מִחֻשְׁבַּתוֹ בְּאֶחָת מֵאַרְבַּעֶת מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, וּבִשְׂאֵר הָעֲבוּדוֹת הִיָּתָה מִחֻשְׁבַּתוֹ נְכוּנָה, אוֹ לֹא הִיָּתָה שֵׁם מִחֻשְׁבַּת כָּלל בִּשְׂאֵר הָעֲבוּדוֹת - הֲרִי זֶה פְּגוּל. אָבָל אִם שֶׁחֵט בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, וְקָבַל [הַדָּם] אוֹ הוֹלִיף אוֹ זָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם, אוֹ שֶׁחֵט בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם, וְקָבַל אוֹ הוֹלִיף אוֹ זָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - אֵין זֶה פְּגוּל אֲלָא פְּסוּל בְּלַבַּד. וְכֵן הִפְסֵחַ וְהִחֻטָּאת שֶׁשֶׁחֲטָן בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם, וְקָבַל וְהוֹלִיף וְזָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁשֶׁחֵט בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, וְקָבַל אוֹ הוֹלִיף אוֹ זָרַק בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם - אֵין זֶה פְּגוּל אֲלָא פְּסוּל. וְהוּא הִדִּין בְּעוֹפוֹת וּבִמְנַחוֹת. אֵין שֵׁם פְּגוּל, אֲלָא קֶרֶן שֶׁנִּפְסַל בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, וְלֹא עָרַב עִמָּה מִחֻשְׁבַּת מְקוֹם לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בְּסוֹף, וְלֹא עָרַב עִמָּה מִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם, בְּקַרְבָּנוֹת שֶׁנִּפְסְלִין בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם.

ב. הִמְחֵשֵׁב בְּאֶחָת מֵאַרְבַּע הָעֲבוּדוֹת, אוֹ בְּכֻלָּן, לֶאֱכַל פְּזִית מִדְּבַר הֶרְאוּי לֶאֱכִילָה בַּחוּץ [- חוץ למקום אכילתו] וּבְזִית לְמַחֵר, אוֹ פְּזִית לְמַחֵר וּכְזִית בַּחוּץ, אוֹ פְּחֻצֵי זִית בַּחוּץ וּכְחֻצֵי זִית לְמַחֵר, אוֹ פְּחֻצֵי זִית לְמַחֵר וּכְחֻצֵי זִית בַּחוּץ - הֲרִי הַקֶּרֶן פְּסוּל, וְאֵינוֹ פְּגוּל; וְכֵן אִם עָרַב הַמִּחֻשְׁבוֹת בַּהֶקְטָרָה [כגון: להקטיר שלא במקומו] - הֲרִי זֶה פְּסוּל, וְאֵינוֹ פְּגוּל.

ג. חֵשֵׁב לֶאֱכַל אוֹ לְהַקְטִיר פְּחֻצֵי זִית בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם, וְלֶאֱכַל אוֹ לְהַקְטִיר פְּזִית בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הֲרִי זֶה פְּגוּל, בֵּין שֶׁהִקְדִּים מִחֻשְׁבַּת פְּזִית בֵּין שֶׁאַחֵר אוֹתָהּ; שְׂאִין חֻצֵי זִית חֲשׂוֹב אֲצֵל פְּזִית.

ד. חֵשֵׁב עַל חֻצֵי זִית בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, וְעַל חֻצֵי זִית בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם, וְחֹזֵר וְחֵשֵׁב עַל חֻצֵי זִית אַחֵר מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הֲרִי זֶה פְּגוּל; וְכֵן אִם חֵשֵׁב עַל חֻצֵי זִית בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן, וְחֹזֵר וְחֵשֵׁב עַל פְּזִית, חֻצֵי בְּמִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן וְחֻצֵי בְּמִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם - הֲרִי זֶה פְּגוּל.

ה. חֵשֵׁב עַל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין לְמִטָּה [- בחלקו התחתון של המזבח] לְתַן אוֹתָן לְמַעְלָה, אוֹ עַל הַנִּתְּנִין לְמַעְלָה לְתַן אוֹתָן לְמִטָּה, וּכְיֻצָּא בְּמִחֻשְׁבוֹת אֵלוֹ שְׂאִינָן פּוֹסְלִין כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְעָרַב עִמָּהֶן מִחֻשְׁבַּת הַזְּמַן - הֲרִי זֶה פְּגוּל; וְאִם חֵשֵׁב עִמָּהֶן מִחֻשְׁבַּת הַמְּקוֹם לְכַבֵּה - הֲרִי זֶה פְּסוּל, וְאֵינוֹ פְּגוּל.

ו. חֵשֵׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַעְלָה לְתַן אוֹתוֹ לְמַחֵר לְמִטָּה,

לְשֵׁמָה - הֲרִי זֶה פְּסוּלָה, לְפִי שֶׁמִּחֻשְׁבֵּין מְעַבְדָּה לְעַבְדָּה; וְזוֹת הַמִּחֻשְׁבָּה שֶׁחֵשֵׁב בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה, כְּאֵלוֹ חֻשְׁבָּה בְּשַׁעַת זְרִיקָה - וּלְפִיקָף פְּסוּלָה.

יא. הִפְסֵחַ שֶׁשֶׁחֲטוֹ בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם, בֵּין שֶׁשֶׁנָּה שָׁמוֹ לְשֵׁם זָבַח אַחֵר, בֵּין שֶׁשֶׁנָּהוּ לְשֵׁם חֲלִין - פְּסוּל, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לֵה'". בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁשֶׁחֲטוֹ בְּזִמְנוֹ שֶׁהוּא יוֹם אַרְבַּעָה עֶשֶׂר בְּנִיסָן - אֶפְלוֹ שֶׁחֲטוֹ בְּשַׁחֲרִית בְּמִחֻשְׁבַּת שְׁנוּי הַשֵּׁם, פְּסוּל. אָבָל אִם שֶׁחֲטוֹ בְּלֹא זִמְנוֹ - בְּמִחֻשְׁבַּת שֵׁלָא לְשָׁמוֹ, כְּשֶׁר; שֵׁלָא לְשֵׁם בְּעַלְיוֹ - נַעֲשֶׂה כְּמִי שְׂאִין לוֹ בְּעַלְמִים בְּזִמְנוֹ, וּפְסוּל.

יב. פֶּסַח שֶׁשֶׁחֲטוֹ לְשָׁמוֹ בְּאַרְבַּעָה עֶשֶׂר קֹדֶם חֻצוֹת - פְּסוּל, לְפִי שְׂאִינוֹ זִמְנוֹ. עֲבָרָה שְׁנָתוֹ [- ופסול לקרבן פסח], וּשְׁחֲטוֹ בְּזִמְנוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט שְׂאֵר זְבָחִים לְשֵׁם פֶּסַח, אֶפְלוֹ שֶׁחֲטָן אַחֵר חֻצוֹת - הֲרִי אֵלוֹ כְּשָׂרִים, וְלֹא עָלוֹ לְבַעַלְמִים לְשֵׁם חוֹכָה.

יג. תּוֹדָה שֶׁשֶׁחֲטָה לְשֵׁם שְׁלָמִים, עֲלַת לְבַעַלְמִים; וּשְׁלָמִים שֶׁשֶׁחֲטָן לְשֵׁם תּוֹדָה, לֹא עָלוֹ לְבַעַלְמִים; לְפִי שֶׁהַתּוֹדָה נִקְרְאת 'שְׁלָמִים', וּשְׁלָמִים לֹא נִקְרְאוּ 'תּוֹדָה'.

יד. עוֹלָה שֶׁשֶׁחֲטָה עַל מִי שְׂאִינוֹ מַחֲיֵב קֶרֶן כָּלל, לֹא עֲלַת לְבַעַלְמִים; שֶׁהֲרִי שֶׁחֲטָה שֵׁלָא לְשֵׁם בְּעַלְיָהּ. וְאָף עַל פִּי שֶׁנָּה שֶׁשֶׁחֲטָה לְשָׁמוֹ אֵינוֹ מַחֲיֵב כְּלוֹם בְּעֵינָיו - אִי אֶפְשָׁר שֵׁלָא יִהְיֶה חַיֵּב בְּפָרָה לְשָׁמִים; שְׂאִין לָךְ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁלָא עָבַר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה.

טו. עוֹלָה הַבָּאָה לְאַחֵר מִיָּתָה [של בעליה ע"י היורשים], שֶׁעֲשִׂיָּה שֵׁלָא לְשֵׁם בְּעַלְיָהּ - עֲלַת לְבַעַלְמִים לְשֵׁם חוֹכָה; שְׂאִין בְּעַלְמִים לְאַחֵר מִיָּתָה.

טז. שְׁנֵי כִבְשֵׁי עֲצָרָת [- שבועות] שֶׁשֶׁחֲטָן לְשֵׁם אֵילִים - לֹא עָלוֹ לְצַבּוֹר לְשֵׁם חוֹכָה; וְאִם דָּמָה שֶׁהֵם אֵילִים וּשְׁחֲטָן לְשֵׁם אֵילִים - עָלוֹ לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא עֲקִירָה בְּטַעוֹת. יז. אֲשֶׁם מְצָרַע שֶׁשֶׁחֲטוֹ שֵׁלָא לְשָׁמוֹ, אוֹ שֵׁלָא נִתָּן מִדְּמוֹ עַל גְּבִי כְּהוֹנוֹת [המצורע] - טַעוֹן נְסָכִים; שְׂאִם יִקְרַב בְּלֹא נְסָכִים, נִמְצָא כְּמַקְרִיב נִדְבָה, וְאֵין הָאֲשֶׁם כָּא נִדְבָה.

יח. כָּבֵשׁ הַבָּא עִם [קרבן] הַעֶמֶר שֶׁשֶׁחֲטוֹ שֵׁלָא לְשָׁמוֹ - לֹא יָבִיא מִנַּחַת נְסָכִים שְׁלוֹ שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנִים, אֲלָא עֲשָׂרוֹן אֶחָד כְּשֶׂאֵר הַנִּדְבּוֹת; שֶׁהֲרִי לֹא עָלָה לְשֵׁם חוֹכָתוֹ. וְכֵן תְּמִיד שֶׁשֶׁחֲטוֹ שֵׁלָא לְשָׁמוֹ - לֹא יַעֲלֶה עִמּוֹ שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים כְּשֶׂאֵר הַתְּמִידִין; שֶׁהֲרִי לֹא עָלָה לְחוֹבַת הַתְּמִיד, אֲלָא הֲרִי הוּא כָּלל הַנִּדְבּוֹת.

יט. שְׁנֵי כִבְשֵׁי עֲצָרָת שֶׁשֶׁחֲטָן שֵׁלָא לְשָׁמָן, אוֹ שֶׁשֶׁחֲטָן בֵּין לְפָנָי זִמְנוֹ בֵּין לְאַחֵר זִמְנוֹ - הִדָּם זָרַק וְהַבֶּשֶׂר יֶאֱכַל, אָף עַל פִּי שֵׁלָא עָלוֹ לְצַבּוֹר לְשֵׁם חוֹכָה. וְאִם הִיָּתָה שְׁבַת, לֹא יִזְרַק [הַדָּם]; וְאִם זָרַק, הִרְצָה [התקבל, ויכול] לְהַקְטִיר אֲמֹרִין לְעָרֵב.

כ. וְכֵן שְׁלָמֵי נִזִּיר שֶׁשֶׁחֲטָן שֵׁלָא לְשָׁמָן - אָף עַל פִּי שֵׁלָא עָלוֹ לְבַעַלְמִים, הֲרִי הֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה; וְאֵין טַעוֹנִין לְחֵם. וְכֵן אֲשֶׁם נִזִּיר וְאֲשֶׁם מְצָרַע שֶׁשֶׁחֲטָן שֵׁלָא לְשָׁמָן - אָף עַל פִּי שֵׁלָא עָלוֹ לְבַעַלְמִים, הֲרִי הֵן נֶאֱכָלִין.

אינה פגול; שאין הקטרה מפגלת הקטרה. וכן אם הקטיר הלבונה לבדה, או הקמץ לבדו, והוא מחשב לאכל שירים למחר - הרי זו פסולה ואינה פגול; שאין מפגלין בחצי [דבר ש:] מתיר. אבל אם הקטיר את הקמץ לבדו, וחשב שיקטיר לבונה למחר, ואחר כך הקטיר הלבונה, וחשב שיאכל השירים למחר - הרי זה פגול; שהרי פשטה מחשבת זמן בכל המנחה.

ט. הקטיר פדי שמש מן הקמץ עם הלבונה, והוא מחשב שיאכל פדי שמש מן השירים למחר, עד שהשלים [באופן זה את הקרבת כל המנחה - מעט מעט -] כל הקמץ עם הלבונה במחשבת הזמן - הרי זו פסולה, ואינה פגול; שאף על פי שדרך אכילה בכף מעט מעט, אין דרך הקטרה בכף, אלא הרי זו כמנחה שלא הקטר קמחה.

י. מנחת חוטא או מנחת קנאות [של סוטה, שאסור שיהיה בהו לבונה] שהיה עליה לבונה, וחשב בה מחשבת הזמן קדם שלקט הלבונה - הרי זו פסולה, ואינה פגול; ואם אחר שלקט הלבונה חשב עליה מחשבת הזמן - הרי זה פגול.

יא. שירים שחטרו בין קמיצה להקטרה, והקטיר הקמץ במחשבת הזמן - הרי זה ספק אם נקבעו לפגול, והרי הן פגול, או לא נקבעו, ואינה פגול.

או על הדם הנתן למטה לתן אותו למחר למעלה, או שחשב על הדם הנתן בפנים בהיכל לתן אותו למחר במזבח החיצון, או שחשב על הדם הנתן במזבח החיצון לתן אותו למחר בפנים בהיכל - אינו פגול, אף על פי שחשב מחשבת הזמן; הואיל ושנה מקום נתינת הדם במחשבתו - הרי זה פסול, ואינו פגול. ומאחר שבארנו בהלכות אלו שהדם שנתן שלא במקומו כאלו נתן במקומו, למה לא יהיה זה פגול, במחשבה זו שחשב לתן הדם שלא במקומו למחר? מפני שהדם הנתן שלא במקומו, אף על פי שהזבח כשר, אינו מתיר הבשר באכילה, כמו שבארנו; וכל זריקה שאינה מתרת הבשר באכילה - אם חשב לתן אותה חוץ לזמנה, לא פגל לפיכך אם חזר וחשב בזבח זה מחשבת הזמן - הרי זה פסול, ואינו פגול.

ז. חשב מחשבת זמן בשעת קמיצה [מן המנחה], אבל לא בשעת לקוט הלבונה, או שחשב מחשבת הזמן בשעת לקוט הלבונה, אבל לא בשעת קמיצה - הרי זו פסולה, ואינה פגול; עד שישחשב מחשבת הזמן בכל המתיר [כל מרכיבי המנחה], שהוא הקמץ עם הלבונה - בשעת קמיצת הקמץ ולקוט הלבונה, או בשעת נתינת שניהן בפלי, או בשעת הולכתן, או בשעת זריקתן.

ח. חשב בשעת הקטרת הקמץ שיקטיר הלבונה למחר -

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - ב'ח' שבט ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות שופר וסכה ולולב

יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) לשמע קול שופר באחד בתשירי; (ב) לישב בסכה שבעת מי התג; (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת ימי התג. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שופר פרק א

א. מצות עשה של תורה, לשמע תרועת השופר בראש השנה, שנאמר: "יום תרועה יהיה לכם". ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין ביובל - הוא קרן הכבשים הכפוף; וכל השופרות חוץ מקרן הכבש, פסולין. ואף על פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל: "והעברת שופר תרועה... תעבירו שופר", ומפי השמועה למדו [שנמסרה על ידי משה רבנו]: מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר.

ב. במקדש, היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד, ושתי חצוצרות מן הצדדין - השופר מאריך [את קולו] והחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. ולמה תוקעין עמו בחצוצרות? משום שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'". אבל בשאר מקומות, אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.

ג. שופר של עבודה זרה - אין תוקעין בו, לכתחלה; ואם תקע בו, יצא. ושל עיר הנדחת - אם תקע, לא יצא. שופר הגזול שתקע בו, יצא ודי חוכתו - שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזול. וכן שופר של עולה, לא יתקע; ואם תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה. ואם תאמר: והלא נהנה בשמיעת הקול? מצוות לא להנות נתנו [- אין כאן הנאה]; לפיכך, המדר הנזה משופר, מתר לתקע בו תקיעה של מצוה.

ד. שופר של ראש השנה - אין מחללין עליו את יום טוב, ואפלו בדרך שהוא משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. כיצד? היה השופר בראש האילן או מעבר הנקרה ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן ולא שט על פני המים כדי להביאו; ואין צריך לומר שאין חותכין אותו, ואין עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצוות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה. ומתן לתן לתוכו מים או יין או חמץ ביום טוב, כדי לצחצחו; ולא יתן לתוכו מי רגלים לעולם, מפני הכבוד - שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

ה. שיעור השופר - כדי שיהיו נגון בידו, וינראה לכאן ולכאן. נסדק לארכו, פסול; לרחבו - אם נשתיר בו כשעור [ממקום הסדק עד לפיו] - כשר, וכאלו נכרת ממקום הסדק. נקב - אם סתמו שלא במינו, פסול; סתמו במינו - אם

י. יצא, אם נתפנן לצאת; שהרי שליח צבור מתפנן להוציא את הרבים ידי חובתן.

ז. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות (איסור מדרבנן להרבות השביתה). ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה, וינחה שבות של דבריהם - ולמה אין תוקעין? גזירה, שפא יטלנו בידו, ויוליכו למי שיתקע לו, ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציאו מרשות לרשות, וכוא לידי אסור סקילה - שהכל חגיגין בתקיעה, ואין הכל בקיאי לתקע.

ז. התינוקות שלא הגיעו לחנוף - אין מעפכין אותן מלתקע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו; ומתיר לגדול להתעסק עמהן כדי ללמדן. ביום טוב - בין קטן שהגיע לחנוף, בין קטן שלא הגיע לחנוף; שהתקיעה אין אסורה אלא משום שבות.

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין; אבל בזמן שהיה המקדש קיים, והיה בית דין הגדול בירושלים - היה הפל תוקעין בירושלים בשבת, כל זמן שבית דין יושבין. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שתהיה בתוך הנחל [בעמק] - והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שתהיה בראש ההר - והיתה יכולה לבוא לירושלים - לא שיהיה נהר מפסיק ביניהן - אנשי אותה העיר היו תוקעין בשבת בירושלים; אבל בשאר ערי ישראל, לא היו תוקעין.

ט. ובזמן הזה שחרב בית המקדש, כל מקום שיש בו בית דין קבוע - והוא, שיהיה סמוך [מוסתר] בארץ - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית דין שקדשו את החדש; אבל שאר בתי דינין, אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית דין בלבד, כל זמן שהן יושבין, ואפלו ננערו לעמד ולא עמדו, תוקעין בפניהן; אבל חוץ לבית דין, אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית דין? מפני שבית דין זריזין [זהירין] הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהן ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגליות - בדרף שתוקעין בראשון, תוקעין בשני; ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראוי לתקע, תוקעין בשני בלבד.

יום שלישי

הלכות שופר פרק ג

א. כמה תקיעות חייב אדם לשמע ביום טוב של ראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמרה תרועה ביוכל ובראש השנה שלשה פעמים, וכל תרועה [תקיעה] - פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה; ומפי השמועה [ממראה] למדו, שכל תרועות של חדש השביעי, אחד הן, בין בראש

גשתיר רבו שלם, ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה - הרי זה פשר. קדחו בזכרותו [עם הבשר שבקרן] - פשר, שמיין במינו אינו חוצץ. דבק שברי שופרות עד שהשלימו לאחד, פסול.

ו. הוסיף עליו כל שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול. צפהו זהב מבפנים, או במקום הנחת פה - פסול. צפהו מבחוץ - אם נשתנה קולו ממות שהיה, פסול; ואם לא נשתנה, פשר. נתן שופר בתוף שופר - אם קול פנימי שמע, יצא; ואם קול חיצון שמע, לא יצא. הרחיב את [החלק] - הקצר [מקום התקיעה], וקצר את [החלק] - הרחב - פסול.

ז. היה ארף וקצרו, פשר. גרדו [ועשאו דק] - בין מבפנים בין מבחוץ, אפלו העמידו על גדו [עשה כולו שכבה דקה] - פשר. היה קולו עבה או דק או צרוד - פשר, שכל הקולות פשרין בשופר.

ח. התוקע בתוף הבור או בתוף המערה - אותם העומדים בתוף הבור והמערה, יצאו. והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הכרה [הד] שמעו, לא יצאו. וכן התוקע לתוף החכית הגדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הכרה שמע, לא יצא.

יום שני

הלכות שופר פרק ב

א. הפל חייב לשמע קול שופר, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים; אבל נשים ועבדים וקטנים, פטורין. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וטמטום ואנדרוגינוס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חייבין.

ב. כל מי שאינו חייב בדרך, אינו מוציא את החייב ידי חובתו; לפיכך, אשה או קטן שתקעו בשופר, השומע מהן לא יצא. אנדרוגינוס [שיש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו] מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו; טמטום [שלא ניכר בו סימנים] אינו מוציא לא את מינו, ולא את שאינו מינו - שהטמטום שנקרע [נותר], אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו מוציא אפלו לעצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו; אלא כיצד יוצא ידי חובתו? שישמע מן חורין שיתקע לו.

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד, לא יצא ידי חובתו; וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפנן שומע לצאת ידי חובתו ולא נתפנן התוקע להוציא, או שנתפנן התוקע להוציא ולא נתפנן השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו; עד שיתפנן שומע ומשמיע.

ה. מי שתקע ונתפנן להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפנן לצאת ידי חובתו - יצא, אף על פי שאין התוקע מתפנן לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו; שהרי נתפנן לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוף ביתו, ושמע התקיעות משלית צבור

אפלו אמר: 'ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר, ואמר פסוק של תורה והפסיק, שוב אינו צריך כלום.

ט. אין מזכירין זכרונות מלכיות ושופרות של פרענות. זכרונות - כגון: 'ויזכר פי כשר המה וכו'; מלכיות - כגון: 'בחמה שפוכה אמלך עליכם'; שופרות - כגון: 'תקעו שופר בגבעה, וצצרה ברמה וגו'... ולא זכרון יחיד אפלו לטובה - כגון 'זכרני, ה', ברצון עמך', 'זכרה לי אלהי לטובה'. ופקדונות אינן בזכרונות - כגון 'פקד פקדתי אתכם'. ויש לו להזכיר פרענות של אמות העולם - כגון: 'ה' מלך, ויגזו עמים', 'זכר, ה', לכני אדום את יום ירושלים', 'ואדני ה' בשופר תקע, והלך בסערות תימן'. 'שמע, ישראל: ה' אלהינו, ה' אחד', 'אתה הראת לדעת וכו'', 'וידעת היום, והשבת אל לבך, כי ה' הוא האלהים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד' - כל פסוק מאלו, מלכות הוא ענינו, אף על פי שאין בו זכר מלכות, והרי הוא כמו 'ה' ימלך לעולם ועד', 'ויהי בישרון מלך וכו'.

י. המנהג הפשוט בסדר תקיעות של ראש השנה בצבור, כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר, יושבין כל העם, ואחד עומד ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמע קול שופר, וכל העם עונין 'אמן'; וחוזר ומברך 'שהחיינו, וכל העם עונין 'אמן'. ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק, על הסדר. ואומרים קדיש, ועומדין ומתפללין תפלת מוסף. ואחר שגומר שליח צבור ברכה רביעית שהיא מלכיות, תוקע תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה פעם אחת; ומברך ברכה חמישית שהיא זכרונות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה שלשה שברים תקיעה; ומברך ברכה ששית שהיא שופרות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה תרועה ותקיעה פעם אחת, וגומר התפלה.

יא. זה שתוקע כשהן יושבין, הוא שתוקע על סדר ברכות כשהן עומדין, ואינו מדבר בין תקיעות שמישב לתקיעות שעל הסדר [- שבתפילת העמידה]; ואם סח ביניהן - אף על פי שעבר, אינו חוזר ומברך.

יב. בדין היה שיתקעו על כל ברכה, כל כבא מהן שלשה פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין; אלא כיון שישאו מידי ספק בתקיעות שמישב, אין מטריחין על הצבור לחזר בהן פלן על סדר ברכות, אלא די להן כבא אחת על כל ברכה, כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות. וכל הדברים האלו, בצבור; אבל ביחיד - בין ששמע על סדר ברכות בין שלא שמע על הסדר, בין מעמד בין מישב - ואין בזה מנהג.

יג. התקיעות אינן מעפכות את הברכות, והברכות אינן מעפכות את התקיעות. שתי צורות, באחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע, ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם - הולך לשניה; שהתקיעה מדברי תורה, והברכות מדברי סופרים.

השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן - תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה ספק לפי [- מפני] ארץ השנים ורב הגליות, ואין אנו יודעין היאך היא: אם היא היללה [קולות קצרים תכופים] - שמיללין הנשים בנהייתן בשעה שמביכין [על מת], או האנחה כדרך שאנחה האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, או שניהם כאחד - האנחה והיללה שדרכה לבוא אחריה - הן הנקראין 'תרועה'; שכף דרך הדואג, מתאנח תחלה, ואחר כך מילל; לפיכך אנו עושין הכל, האנחה והיללה. **ג.** והיללה, היא שאנו קוראין 'תרועה'; והאנחה זו אחר זו, היא שאנו קוראין אותה 'שלשה שברים'. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מברך, ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחוזר בסדר הזה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תקיעה, וחוזר בסדר הזה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחוזר בסדר הזה שלשה פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים - כדי להסתלק מן הספק.

ד. שיעור תרועה, כשתי תקיעות; שיעור שלשה שברים, כתרועה. הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארבה, ומשך בה כשנים בראשונה [- פי שנים מהתקיעה] - אין אומרים 'תחשב כשתי תקיעות, ויריע אחריה ויחזר ויתקע'; אלא אפלו משך בה כל שעה, אינה אלא תקיעה אחת; וחוזר ותוקע ומריע ותוקע, שלשה פעמים.

ה. שמע תקיעה אחת בשעה זו, ושניה בשעה שניה - אפלו שקה כל היום בלו - הרי אלו מצטרפין, ויצא ידי חובתו; והוא, שישמע כל כבא מהן על סדרה, לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות, או שתי תקיעות ואחריהן תרועה [אלא תקיעה תרועה ותקיעה], וכיוצא בזה.

ו. שמע תשע תקיעות מתשעה בני אדם כאחד, לא יצא אפלו ידי אחת; תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה משלישי בזה אחר זה, יצא, ואפלו בסרוגין, ואפלו כל היום בלו. ואינו יוצא ידי חובתו, עד שישמע כל התשע תקיעות; שכלן מצוה אחת הן, ולפיכך מעפכות זו את זו. **ז.** הצבור, חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות. כיצד? אומר שליח צבור אבות וגבורות וקדשת השם ומלכיות, ותוקע שלש; ואומר זכרונות, ותוקע שלש; ואומר שופרות, ותוקע שלש; ואומר עבודה והודנה וברכת כהנים.

ח. שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש השנה ושל יום הכפורים של יובל - שהן מלכיות וזכרונות ושופרות - מעפכות זו את זו. וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקין מעין הברכה - שלשה פסוקין מן התורה, ושלשה מספר תהלים, ושלשה מן הנביאים, ואחד מן התורה משלים בו. ואם השלים בנביא, יצא. ואם אמר פסוק אחד מן התורה ואחד מן הפתיבים ואחד מן הנביאים, יצא;

יום רביעי

הלכות ספּה פּרק ד

א. שיעור הספּה - גבּהּה - אין פּחות מעשרה טפּחים, ולא יתר על עשרים אמה; ורחבה - אין פּחות משבּעה טפּחים על שבּעה טפּחים, ויש [- מותר] לו להוסיף ברחבה אפלו כמה מילין. היתה פחותה מעשרה, או משבּעה על שבּעה, או גבוהה על עשרים אמה כל שהוא - הרי זו פּסולה.

ב. ספּה שאין לה שלש דפּנות, פּסולה. היו לה שתי דפּנות גמורות זה בצד זה כמין גם [ג' יוונית - שהיא כר"ש שלנו] - עושה דפּן שיש ברחבו יתר על טפּח, ומעמידו בפּחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפּנות, ודיו; וצריך לעשות לה צורת פּתח, מפני שאין לה שלש דפּנות גמורות. וכבר בארנו בהלכות שבת, שצורת פּתח האמורה בכל מקום, אפלו קנה מכאן וקנה מכאן, וקנה על גביהן אף על פי שאינו מגיע להן [אינו נוגע בהן].

ג. היו לה שתי דפּנות זה כנגד זה וביניהן מפלש [- פתוח מב' צדדים] - עושה דפּן שיש ברחבו ארבעה טפּחים ומשהו, ומעמידו בפּחות משלשה סמוך לאחת משתי הדפּנות, וכשרה; וצריך לעשות לה צורת פּתח. קנים היוצאים מסבב הספּה לפני הספּה, ודפּן אחת נמשכת עמהן - הרי הן פּסולה.

ד. דפּנות שהיו דבוקות כנגד [- סכך] הספּה, ולא היו מגיעות לארץ - אם גבוהות מן הארץ שלשה טפּחים, פּסולה; פּחות מכן, כשרה. היו הדפּנות דבוקות בארץ, ולא היו מגיעות לסבב - אם גבוהות עשרה טפּחים - אף על פי שהן רחוקין מן הגג כמה אמות, כשרה, ובלבד שיהיו הדפּנות מכוננות תחת שפת הגג; הרחיק את הגג מן הדפּן שלשה טפּחים, פּסולה; פּחות מכאן, כשרה. תלה מחצה שגבּהּה ארבעה [טפּחים] ומשהו באמצע [- לא צמודה לגג ולא לקרקע], בפּחות משלשה סמוך לארץ, ובפּחות משלשה סמוך לגג - הרי זו כשרה.

ה. העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפּנות - אם היו חזקים, או שקשר אותם וחזק אותם עד שלא תהיה הרוח המצויה מנידה אותם תמיד, ומלא בין האמירים [הענפים] בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - הרי זו כשרה; שכל מחצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, אינה מחצה.

ו. העושה סכתו בראש העגלה, או בראש הספינה - כשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן, או על גבי הגמל - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב; לפי שאסור לעלות באילן או על גבי בהמה. היו מקצת הדפּנות עשויות בידי אדם, ומקצתן אילנות - רואין: כל שאלו נטלו האילנות, היא יכולה לעמוד בדפּנות שבידי אדם - עולין לה ביום טוב.

ז. ספּה שאין לה גג, פּסולה. כיצד? כגון שהיו ראשי הדפּנות דבוקות זה בזה כמין [גג] - צריף, או שסמך ראש

דפּן הספּה לכתל; ואם היה לה גג אפלו טפּח, או שהגביה הדפּן הסמוך לכתל מן הקרקע טפּח - הרי זו כשרה. ספּה עגלה - אם יש בהקפה כדי לרבע בה שבּעה טפּחים על שבּעה טפּחים - אף על פי שאין לה ווית, הרי זו כשרה.

ח. סבב על גבי אכסדרה [מרפסת בעלת ב' דפּנות אחת מול השניה] שיש לה פּצימין [עמודים בקצות הדפּנות] - בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ, בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - כשרה.

ט. לא היו לה פּצימין - פּסולה, מפני שהיא ספּה העשויה כמבוי; שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצעי האכסדרה אין בו כתל, ושפּנהו אין בו פּצימין.

י. סבב על גבי מבוי [שפתוח משני צדדין] שיש לו לחי [קורה בקצהו], או על גבי באר שיש לה פּסין [- דפּנות טוביב] - הרי זו ספּה כשרה לאותה שבת שכתוף התג בלבד; מתוף שלחי זה ופּסין אלו מחצות לענן שבת, נחשב אותן כמחצות לענן ספּה.

יא. נעץ ארבעה קנדיסים [עמודים] על ארבע וויות הגג, וסבב על גבן - הואיל והסבב על שפת הגג, כשרה, ורואין את המחצות התחתונות, כאלו הן עולות למעלה על שפת הסבב.

יב. ספּה שיש לה פּתחים רבים, ויש בכתליה חלונות הרבה - הרי זו כשרה, ואף על פי שפרוץ [- פתוח] מרבה על העומד [- הסתום]; ובלבד שלא יהיה שם פּתח יתר על עשר [אמות]. אבל אם היה שם פּתח יתר על עשר - אף על פי שיש לו צורת פּתח, צריך שלא יהיה הפרוץ מרבה על העומד.

יג. ספּה שאוירה [גובה חללה] גבוה מעשרים אמה, ומעטה בכרים וכסתות - אינו מעוט, ואפלו בטלם [- חשב להשאים שם]. מעטה בתבן ובטלו - הרי זה מעוט, ואין צריך לומר עפר ובטלו; אבל בעפר סתם [ללא ביטול], אינו מעוט. היתה גבוהה מעשרים, והוצין [ענפים דקים] יורדין לתוף עשרים - אם היתה צלתן מרבה מחמתן, יחשבו כגג עבה וכשרה.

יד. בנה אצטבה [ספּל] בה כנגד דפּן האמצעית [מג' בדפּנות] על פּני כלה [מדופן לדופן] - אם יש באצטבא שיעור רחב הספּה, כשרה. בנה אצטבה מן הצד [בא' מב' הדפּנות] - אם יש משפת אצטבה ולכתל ארבע אמות, פּסולה; פּחות מארבע אמות, כשרה. בנה אצטבה באמצעה - אם יש משפת אצטבה ולכתל ארבע אמות לכל רוח, פּסולה; פּחות מארבע אמות, כשרה, וכאלו המחצות נוגעות באצטבה, והרי מן האצטבה עד הספּוף פּחות מעשרים אמה. בנה בה עמוד, ויש בו הכשר ספּה [ו' טפּחים על ו' טפּחים] - פּסולה, שאין אלו מחצות הנברות, ונמצא על גב העמוד סבב כשר בלא דפּנות.

טו. היתה פחותה מעשרה, וחקק בה [חפר קרקעיתה] להשלימה לעשרה - אם יש משפת חקק ולכתל שלשה טפּחים, פּסולה; פּחות מכן, כשרה, שכל פּחות משלשה הרי הוא כדבוק, כמו שבארנו בהלכות שבת.

לסכוף; גדולה - סתמה לסכוף, לפיכך מסככין בה, אלא אם כן עשה אותה לשכיבה. ואם יש לה קיר (שפה סביב) - אפלו גדולה - אין מסככין בה, שהרי היא כפלי קבול; ואפלו נטל הקיר שלה - אין מסככין בה, מפני שהיא כשברי בלים.

ז. נסרים [גזרי עצים] שאין ברחבן ארבעה טפחים, מסככין בהן אף על פי שהן משפין [משויפים]; ואם יש ברחבן ארבעה, אין מסככין בהן ואף על פי שאינן משפין - גזרה שמא ישב תחת תקרה, וידמה שהיא כספה. נתן עליה נטר אחד שיש ברחבו ארבעה טפחים - כשרה, ואין ישנין תחתיו; והישן תחתיו, לא יצא ידי חובתו. היו נסרין שיש ברחבן ארבעה, ואין בעבבן ארבעה, והפכין על צדיהן שאין בהן ארבעה, וסכף בהן - הרי זו פסולה; שגזרה הנסר פסול, בין שסכף ברחבו, בין שסכף בעבבו.

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה, שהרי לא נעשו לשם ספה אלא לשם בית; לפיכך, אם פקפק [רעע] הנסרים והניד המסמרים [ממוקומם] לשם ספה - הרי זו כשרה; ובלבד שלא יהיה בכל נטר ונטר רחב ארבעה טפחים. וכן אם נטל [נסר] אחד מבינתים [מהנסרים] והניח במקומו סכף פשר לשם ספה, הרי זה פשר.

ט. ספה שנעשת כהלכתה, מפל מקום - כשרה, אף על פי שלא נעשת לשם מצוה; והוא, שתהיה עשויה לצל, כגון סכת גזים וספת בהמה וכל פיוצא בהן. אכל ספה שנעשת מאליה - פסולה, לפי שלא נעשת לצל. וכן החוטט בגדיש [חפור בערימת תבואה ועשאה סוכת], ונעשה ספה - אינה ספה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל; לפיכך, אם עשה בתחלה חלל טפח במלשך שבועה לשם ספה, וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, שהרי נעשה סכף שלה לצל.

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי ודרין - אין מסככין בהן; וגזרה, שמא יעשה אדם חבילות על גגו כדי ליבשן, וימלך וישב תחתיהן לשם ספה, והוא מתחלה לא עשה סכף זה לצל, ונמצאת כספה שנעשת מאליה. ואם התירן [התיר הקשר], כשרות. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים.

יא. חבילות קטנות שאגדן למננן [למוכו בניינו], מסככין בהן. וכן החותף ראש הדקל, והתריות אגודות [מחוברות] בו - מסככין בו, שאגד בידי שמם אינן כחבילה. ואפלו קשר ראשי התריות פלן מצד האחד, שנמצאו כחבילה, אחד משני ראשיה בידי שמם, ואחד בידי אדם - מסככין בהן; שהאגד עץ אחד אינו חבילה, וזו כעץ אחד הוא שהרי אגודה בידי שמם. וכן פל אגד שאינו עשוי לטלטלו [- שאם יטלטלו יתפור], אינו אגד.

יב. העושה ספתו תחת האילן, כאלו עשיה בתוך הבית. הדלה [כפף] עליה עלי האילנות ובדיהן, וסכף על גבן, ואחר כך קצצן - אם היה הסכוף [הכשר] הרבה [רב] מהן, כשרה; ואם לא היה הסכוף שהיה פשר מתחלתו הרבה

טז. דפני ספה - כשרין מן הכל; שאין אנו צריכין אלא מחצה מפל מקום, ואפלו מבצלי חיים. ועושה אדם את חברו דפן ביום טוב, כדי שיהיה וישתה וישן בספה כשרה שחברו דפן לה; והוא, שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דפן; אבל אם עשהו לדעת, אסור ביום טוב, ומתיר בשאר ימי החג. וכן עושה בכלים דפן רביעית ביום טוב; אבל דפן שלישית, לא יעשה אותה בכלים ביום טוב, לפי שהוא מכשיר הספה, ואין עושין אהל עראי ביום טוב.

יום חמישי

הלכות ספה פרק ה

א. הסכף של ספה, אינו פשר מפל דבר. אין מסככין אלא בדבר שגדוליו מן הארץ, שנעקר מן הארץ, ואינו מקבל טמאה, ואין ריחו רע, ואינו נושר ונובל תמיד.

ב. סכף בדבר שאין גדוליו מן הארץ, או במחבר, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וסכף בדבר הנובל, או בדבר שריחו רע - כשרה; שלא אמרו אין מסככין באלו, אלא כדי שלא יניח הסכה וצריך להזהר שלא יהיו הוצין [סיבים] ועלין של סכף יורדין לתוך עשרה טפחים, כדי שלא יצר לו בשיבתו. סכפה במיני מתכות, או בעצמות ועורות - פסולה, מפני שאינן גדולי קרקע. הדלה [כפף] עלי גפנים וכיוצא בהן, עד שנעשו ספה - פסולה, שהרי לא נעקרו. סכפה בכלי העץ ובמחצלות העשויות לשכיבה, וכיוצא בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם סכפה בשברי בלים ובליותיהן [בגדים בלויים] - פסולה; הואיל והיו מקבלין טמאה, שמא יסכף בשברים שעדין לא טהרו.

ג. סכפה באבלין - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. סוכי [- ענפי] תאנים ובהן תאנים, פרקילין [זמורות] ובהן ענבים, מכבדות [ענפי דקל] ובהן תמרים, וכן כל פיוצא בהן - רואין: אם פסלת מרבה על האבלין, מסככין בהן; ואם לאו, אין מסככין בהן. סכף בירקות שאם ייבשו יבולו ולא ישאר בהן ממש - אף על פי שהן עתה לחים - הרי מקומן נחשב כאלו הוא אורי, וכאלו אינם.

ד. סכפה בפשטי העץ [- פשתן] שלא דק [כתש] אותן ולא נפצן [- סירקם] - כשרה, שעדין עץ הוא; ואם דק ונפץ אותן, אין מסככין בו - מפני שנשתנת צורתו, וכאלו אינו מגדולי קרקע. מסככין בחבלים של סיב [סיבי העץ] ושל חלף [מן עשב] וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומדת, ואין החבלים בלים.

ה. סכפה בחצים - בזכרים [סוג חיצים שתוחבים אותם בתוך נקב המצוי ב"ראש" שמברזל], כשרה; בנקבות [- סוג חיצים שחוקקים בתוכם כדי להכניס את ראש מברזל], פסולה; אף על פי שהוא עשוי להתמלאת בכרזל, בית קבול הוא ומקבל טמאה ככל כלי קבול.

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף - קטנה - סתמה לשכיבה, לפיכך אין מסככין בה, אלא אם כן עשה אותה

שִׁמְעֵטְנוּ בְּדָבָר שֶׁמִּסְכָּכִין בוֹ. הִיָּה רַב הַסְּכוּף, צִלְתוּ מִרְבָּה מִחֲמַתוֹ, וּמַעוּטוֹ, חֲמַתוֹ מִרְבָּה מִצִּלְתּוֹ - הוֹאִיל וְצִלְתָּ הַכֵּל מִרְבָּה מִחֲמַת הַכֵּל, כְּשֶׁרָה.

כא. דֶּרֶךְ הַסְּכוּף לְהִיּוֹת קָל, כְּדִי שִׁירָאוּ מִמֶּנּוּ הַכּוֹכְבִים הַגְּדוֹלִים; הִיָּתָה מְעַבָּה [בסכך רב] כְּמִין בֵּית - אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַכּוֹכְבִים נִרְאִין מִתּוֹכָהּ, כְּשֶׁרָה. הִיָּה הַסְּכוּף מִדְּבָלָל, וְהוּא הַסְּכוּף שִׁיְהִיָּה מִקְצָתוֹ לְמַעְלָה וּמִקְצָתוֹ לְמַטָּה - כְּשֶׁרָה; וּבִלְבָד שְׂלֵא יְהִיָּה בֵּין הָעוֹלָה וְהַיּוֹרֵד, שְׂלֵשָׁה טְפָחִים. וְאִם הִיָּה בְּרַחֵב זֶה הָעוֹלָה טְפַח אוֹ יֵתֵר - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא גְבוּהָ יֵתֵר מִשְׂלֵשָׁה טְפָחִים - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ יוֹרֵד לְמַטָּה, וְנִגַּע בְּשֵׁפֶת זֶה הַיּוֹרֵד; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה מְכֻנָּן כְּנִגְדַּ שֵׁפֶת הַיּוֹרֵד.

כב. הָעוֹשֶׂה סֶכֶה עַל גְּבִי סֶכֶה - הַתְּחַתּוֹנָה פְּסוּלָה, כְּמִי שֶׁעָשָׂה סֶכֶה בְּתוֹף הַבֵּית; וְהָעֲלִיּוֹנָה כְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַתְּחַתּוֹנָה פְּסוּלָה? בְּשֶׁהִיָּה גְבוּהָ הָעֲלִיּוֹנָה עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יֵתֵר, וְהִיָּה גַּג הַתְּחַתּוֹנָה יָכוֹל לְקַבֵּל פְּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֲלִיּוֹנָה, אֲפֹלוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק; אָכֵל אִם אֵין גְּבוּהָ שֶׁל עֲלִיּוֹנָה עֲשָׂרָה, אוֹ שְׂלֵא הִיָּתָה הַתְּחַתּוֹנָה יָכוֹלָה לְקַבֵּל פְּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֲלִיּוֹנָה אֲפֹלוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵף הַתְּחַתּוֹנָה כְּשֶׁרָה; וְהוּא, שְׂלֵא יְהִיָּה גְבוּהָ שְׂתִיּוֹן [יחיד] יֵתֵר עַל עֲשָׂרִים אַמָּה; שֶׁהַתְּחַתּוֹנָה - בְּסֶכֶף הָעֲלִיּוֹנָה הִיא נִתְרַת. **כג.** מִטָּה שְׂבִתוֹף הַסֶּכֶה - אִם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים - הַיּוֹשֵׁב תַּחְתֶּיהָ לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּסֶכֶה בְּתוֹף סֶכֶה. וְכֵן כִּילָה [וילון שטביב המיטה] שִׁישׁ לָהּ גַּג, אֲפֹלוּ טְפַח - אִם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֵין יִשְׁנִים בָּהּ בְּסֶכֶה. וְכֵן הַמַּעֲמִיד אַרְבָּעָה עַמּוּדִים, וּפְרִשׁ סְדִין עֲלֶיהֶן - אִם גְּבוּהֵינן עֲשָׂרָה, הֵרִי זֶה כְּסֶכֶה בְּתוֹף סֶכֶה.

כד. אָכֵל שְׁנֵי עַמּוּדִין שֶׁפְּרִשׁ עֲלֵיהֶן סְדִין, וְכֵן כִּילָה שְׂאִין בְּגִנָּה טְפַח - אֲפֹלוּ גְבוּהֵינן כָּל שֶׁהוּא, מִתֵּר לִישֵׁן תַּחְתֵּיהֶן בְּסֶכֶה; שְׂאִינָן כְּסֶכֶה בְּתוֹף סֶכֶה, מִפְּנֵי שְׂאִין לָהּ גַּג. **כה.** סֶכֶה שְׂאוּלָה, כְּשֶׁרָה; וְכֵן הַגְּזוּלָה, כְּשֶׁרָה. כִּיצַד? אִם תִּקַּף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאֻהוּ מִסְּכָתוֹ, וּגְזוּלָה וְיִשָּׁב בָּהּ - יֵצֵא; שְׂאִין הַקְּרָקַע נִגְזָלָת. וְאִם גְּזוּל עֲצִים, וְעָשָׂה מִהֵן סֶכֶה - יֵצֵא; תִּקְנַת חֲכָמִים הִיא, שְׂאִין לְבַעַל הָעֲצִים אֲלֵא דְּמִי עֲצִים בְּלִבָּד. וְאֲפֹלוּ גְזוּל נְסוּרִים [גזרי עצים], וְהַנִּיחֵן, וְלֹא חֲבָרָן, וְלֹא שָׁנָה בֵּהֶן כְּלוּם - יֵצֵא. הָעוֹשֶׂה סֶכֶה בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, הֵרִי זֶה כְּשֶׁרָה.

יום שישי

הלכות סכה פָּרָק ו

א. נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה. טַמְטוּם וְאַנְדְּרוּגִינוּס [ספקי זכר ספקי נקבה], חֲיָבִים מִסְּפֵק. וְכֵן מִי שֶׁחָצִיו עָבַד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, חֲיָב. קָטָן שְׂאִינוֹ צָרִיף לְאָמוֹ, שֶׁהוּא כְּכֵן חֲמַשׁ כְּכֵן שֵׁשׁ - חֲיָב בְּסֶכֶה מִדְּבַרֵי סוּפְרִים, כְּדִי לְחַנְכוּ בְּמִצְוֹת.

ב. חוֹלִים וּמְשֻׁמְשֵׁיָהֶן, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה; וְלֹא חוֹלָה שִׁישׁ בּוֹ סִכְנָה, אֲלֵא אֲפֹלוּ חֵשׁ בְּרֵאשׁוֹ, וְאֲפֹלוּ חֵשׁ בְּעֵינָיו. מַצְטַעַר, פְּטוּר מִן הַסֶּכֶה - הוּא, לֹא מְשֻׁמְשֵׁי; וְאִיזָה הוּא

מִהֵן, צָרִיף לְנַעֲנַע אוֹתָן אַחַר קְצִיצָתָם כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה עֲשׂוּיָה לְשֵׁם סֶכֶה.

יג. עֲרַב דְּבָר שֶׁמִּסְכָּכִין בוֹ בְּדָבָר שְׂאִין מִסְכָּכִין בוֹ, וְסֶכֶף בְּשִׁנְיָהֶם - אֵף עַל פִּי שֶׁהַפֶּשֶׁר יֵתֵר עַל הַפְּסוּל, פְּסוּלָה. סֶכֶף בְּזֶה לְעֲצָמוֹ וְזֶה לְעֲצָמוֹ, זֶה בְּצַד זֶה - אִם יֵשׁ בְּסֶכֶף פְּסוּל שְׂלֵשָׁה טְפָחִים בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין בְּאֲמֻצָּע בֵּין מִן הַצַּד - הֵרִי זֶה פְּסוּלָה.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַטְנָה. אָכֵל בְּסֶכֶה גְדוּלָה, סֶכֶף פְּסוּל בְּאֲמֻצָּע - פּוֹסֵל בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, פְּחוֹת מִכָּאן כְּשֶׁרָה; וּמִן הַצַּד [צמוד לדפנות] - פּוֹסֵל בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וּפְחוֹת מִכָּאן כְּשֶׁרָה. כִּיצַד? בֵּית שְׁנֹפֶת [נפער חור] בְּאֲמֻצָּעוֹ וְסֶכֶף עַל מְקוֹם הַפְּתָח, וְכֵן חֲצֵר הַמְּקַפֵּת אֲכִסְדָּרָה [מרפסת] שֶׁסֶכֶף עֲלֶיהָ, וְכֵן סֶכֶה גְדוּלָה שֶׁהַקִּיפּוּהָ בְּדָבָר שְׂאִין מִסְכָּכִין בוֹ בְּצַד [צמוד ל -] הַדְּפָנוֹת מִלְּמַעְלָה - אִם יֵשׁ מִשֵּׁפֶת הַסֶּכֶף הַפֶּשֶׁר וְלִכְתֹּל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פְּחוֹת מִכָּאן, רוֹאִין כְּאִלוֹ הַכְּתָל נִעְקַם, וְיִחָשֵׁב זֶה הַסֶּכֶף הַפְּסוּל מִן גּוֹף הַכְּתָל, וְכֶשֶׁרָה. וְדָבָר זֶה - הִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי.

טו. וְאִי זֶה הִיא סֶכֶה קַטְנָה? כֹּל שְׂאִין בָּהּ אֲלֵא שְׂבָעָה טְפָחִים עַל שְׂבָעָה טְפָחִים; וּגְדוּלָה, כֹּל שִׁישָׁאָר בָּהּ יֵתֵר עַל הַסֶּכֶף הַפְּסוּל שְׂבָעָה טְפָחִים עַל שְׂבָעָה טְפָחִים סֶכֶף כְּשֶׁרָה.

טז. סֶכֶף בְּדָבָר פְּסוּל וְדָבָר כְּשֶׁרָה זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין בְּמָקוֹם אֶחָד מִסֶּכֶף הַפְּסוּל רַחֵב שְׂלֵשָׁה טְפָחִים אֲלֵא פְּחוֹת - אִם הִיָּה כָּל הַסֶּכֶף הַפֶּשֶׁר יוֹתֵר עַל כָּל הַסֶּכֶף הַפְּסוּל, כְּשֶׁרָה; וְאִם הִיָּה זֶה כְּמוֹ זֶה בְּצֻמָּצוֹם [בדיוק בשווה] - אֵף עַל פִּי שְׂאִין בְּמָקוֹם אֶחָד שְׂלֵשָׁה - הֵרִי זֶה פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁסֶכֶף פְּסוּל כְּפִרוּץ הוּא נִחָשֵׁב.

יז. פְּרִשׁ עֲלֶיהָ בְּגֵד מִלְּמַעְלָה, אוֹ פְּרִשׁ תַּחְתֶּיהָ מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר - פְּסוּלָה; פְּרִשׁוֹ כְּדִי לְנֹאוֹתָהּ, כְּשֶׁרָה. וְכֵן אִם סֶכֶה כְּהַלְכָתָהּ, וְעֵטְרָה בְּמִינֵי פְרוֹת וּבְמִינֵי בְּגָדִים וְכֵלִים שְׂתוֹלִיין בָּהּ, בֵּין בְּכַתְלֶיהָ בֵּין בְּסֶכֶף, כְּדִי לְנֹאוֹתָהּ - כְּשֶׁרָה.

יח. נוֹאִי הַסֶּכֶה - אֵין מְמַעֲטִין בְּגִבְהָהּ [להפחיתה מכ' אממה], אָכֵל מְמַעֲטִין בְּרַחֲבָהּ [מז' טפחים]. הִיּוֹ נוֹאִי הַסֶּכֶה מִפְּלָגִין [רחוקים] מִגְּבֹהָ אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יֵתֵר - פְּסוּלָה; שְׁנַמְצָא הַיּוֹשֵׁב שֵׁם כְּאִלוֹ אֵינוֹ תַּחַת הַסֶּכֶף, אֲלֵא תַּחַת הַנּוֹאִי, שֶׁהוּא אָכֵלִין וְכֵלִים שְׂאִין מִסְכָּכִין בֵּהֶן.

יט. סֶכֶף שֶׁהִיּוֹ בוֹ חִלּוּנוֹת שֶׁהָאוּרִי נִרְאָה מִהֵן - אִם יֵשׁ בְּכָל הָאוּרִי כְּכֵל מְקוֹם הַמְּסָפָה, הֵרִי זֶה פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲמַתָּה תְּהִיָּה מִרְבָּה מִצִּלְתָּהּ, וְכֵל שֶׁחֲמַתָּה מִרְבָּה עַל הַצֵּל אֵינוֹ סֶכֶף; וְאִם הִיָּה הַסֶּכֶף רַב עַל הָאוּרִי, כְּשֶׁרָה.

כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֵא הִיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד אוּרִי שְׂלֵשָׁה טְפָחִים; אָכֵל אִם הִיָּה אוּרִי שְׂלֵשָׁה טְפָחִים, בֵּין בְּאֲמֻצָּע בֵּין מִן הַצַּד - הֵרִי זֶה פְּסוּלָה, עַד שִׁמְעֵטְנוּ מִשְׂלֵשָׁה. מַעֲטוֹ בְּדָבָר הַפְּסוּל, כְּגוֹן כֵּלִים וּכְסוּת - אִם סֶכֶה גְדוּלָה הִיא, כְּשֶׁרָה; וְאִם בְּסֶכֶה קַטְנָה, פְּסוּלָה עַד

ופסקו הגשמים - אין מטריחין אותו לחזור לספה כל אותו הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית, לא יתיר [יפרק] סבתו; אבל מוריד הוא את פליו ומפנה אותן מן המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות [ונאלץ לאכול בסוכה], פוחת בה [מוריד מהסוכר] ארבעה על ארבעה [להיכר]. ואם הצריך לסעד בשאר היום - צריך לאכל בספה; שמצותה כל שבעה.

יב. כל זמן שיכנס לישב בספה כל שבעה, מכרף קדם שישב 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לישב בספה'. ובלי יום טוב הראשון, מכרף על הספה, ואחר כך על הזמן [שהחיינו], ומסדר כל הפרכות על הכוס; נמצא מקדש מעמד, ומכרף 'לישב בספה' וישב, ואחר כך מכרף על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבי ספרד, לקדש מעמד בלילי ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

יג. בזמן הזה שאנו עושין שני ימים, יושבין בספה שמונה ימים. וביום השמיני שהוא יום טוב ראשון של שמיני עצרת, יושבין בה אין מכרכין 'לישב בספה'. וכן טמטום ואנדרוגינוס, לעולם אין מכרכין 'לישב בספה', מפני שהן חכים מספק, ואין מכרכין מספק.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני, מוריד פליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את פליו - אם היתה קטנה, מכניס לה מנורה; ואם היתה גדולה, מכניס לה קדרות וקערות וכיוצא בהן - כדי להפיר פסולה, ושכבר נגמרה מצותה; מפני שהוא יום טוב, ואינו יכול לפחות בה ולפסלה.

טו. מי שלא עשה ספה, בין בשוגג בין במזיד - עושה ספה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה ספה, שמצותה כל שבעה. עצי ספה, אסורין כל שמונת ימי החג; בין עצי דפנות, בין עצי סכה, אין גאותין [נהנים] מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום שביעי כלו הספה מקצת עד בין השמשות, והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה; ואם התנה עליהן בשעה שתלן, ואמר: 'איני בודל [ונבדל] מהן כל בין השמשות' [של יו"ט הראשון], הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה - שהרי לא הקצה אותן, ולא חלה עליהן קדשת הספה ולא נחשבו כמותה.

שבת קודש

הלכות לולב פּרָק ז

א. "כפות תמר" האמורים בתורה, הן תריות [ענפים] של דקל כשיצמחו, קדם שיתפרדו העליון לכאן ולכאן, אלא כשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא 'לולב'.

ב. "פרי עץ הדר" האמור בתורה, הוא אתרוג. 'וענף עץ עבת' האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין [מכסים] את עצו, כגון שיהיו שלשה עליו או יתר על פן בגבעול אחד; אבל אם היו שני העליון בשוה זה כנגד זה, והעלה

מזטער? זה שאינו יכול לישן בספה מפני הרוח, או מפני הזבובין והפרעושים וכיוצא בהן, או מפני הרים.

ג. האבל, חייב בספה. וחתן, וכל השושבינין [ידידי וטובים], וכל בני חפה - פטורין מן הספה כל שבעת ימי המשטה.

ד. שלוחי מצוה פטורין מן הספה, בין ביום בין בלילה. הולכי דרכים ביום, פטורין מן הספה ביום ותיבין בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורין מן הספה בלילה ותיבין ביום. שומרי העיר ביום, פטורין מן הספה ביום ותיבין בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורין מן הספה בלילה ותיבין ביום. שומרי גנות ופרדסין, פטורין בין ביום בין בלילה - שאם יעשה השומר ספה, ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע, ויבוא ויגנב ממקום אחר.

ה. כיצד היא מצות הלישבה בספה? שיהיה אוכל ושותה ודר בספה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סבתו קבע, שנאמר: "בספת תשבו שבעת ימים". כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות, בספה; וכלי שתיה, כגון אישיות וכוסות, בספה; אבל פלי אכילה [לאחר האכילה], כגון קדרות וקערות, חוץ לספה. המנורה, בספה; ואם היתה ספה קטנה, מניחה חוץ לספה.

ו. אוכלין ושותין וישנים בספה כל שבעה, בין ביום בין בלילה. ואסור לאכל סעודה חוץ לספה כל שבעה, אלא אם אכל אכילת עראי, כביצה או פחות או יתר מעט; ואין ישנים חוץ לספה, אפלו שנת עראי. ומתיר לשתות מים ולאכל פרות חוץ לספה; ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לספה אפלו מים, הרי זה משבח.

ז. אכילה בליל יום טוב הראשון בספה, חובה; אפלו אכל פזית פת, יצא ידי חובתו. מכאן ואילך, רשות: רצה לאכל סעודה, סועד בספה; רצה, אינו אוכל כל שבעה אלא פרות או קליות חוץ לספה - אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

ח. מי שהיה ראשו ורבו בספה, ושלחנו בתוך ביתו או חוץ לספה, ואכל - הרי זה אסור, וכאלו לא אכל בספה; עד שיהיה שלחנו בתוך הספה - גורה שמא ימשך אחר שלחנו, ואפלו בספה גדולה.

ט. כל שבעת הימים, קורא [בתורה] בתוך הספה; וכשמבין ומדקדק במה שיקרא, יבין חוץ לספה, כדי שתהיה דעתו מישבת עליו. המתפלל - רצה להתפלל בספה, או חוץ לספה.

י. ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתיר לפנות? משירדו לתוך הספה טפות, שאם יפלו לתוך התבשיל יפסד, אפלו לתבשיל של פול [שמחלקקל מהר]. היה אוכל בספה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו הגשמים - אין מתיבין אותו לחזור לספה, עד שיימרו סעודתו. היה ישן וירדו גשמים בלילה, ונכנס לתוך הבית

ומביא ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים; וכן בעליה, וירידה. והיכן מוליך ומביא? בשעת קריאת ההלל ב"הודו לה', כי טוב", תחלה וסוף, וב"אנא ה', הושיעה נא". וכל היום כשר לנטילת לולב; ואינו נטל בלילה.

יא. עשה לאגדה זו גימון (כרך חוט) של כסף ושל זהב, או שפרך עליה סדין ונטלה - יצא; לקיחה על ידי דבר אחר, שמה לקיחה. והוא, שיהיה דרך כבוד ודרך הדור - שכל שהוא לנאותו, אינו חוצץ; אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקורה ונטלה, לא יצא ידי חובתו.

יב. אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה - הרי זה חוצץ; הבדיל ביניהן בעלי הדס - אינו חוצץ, שמינין מינין אינו חוצץ. ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה (חבל), וכל מין שירצה, הואיל ואין אגידתו מעכבת.

יג. מצות לולב, להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן, ואפלו בשבת, שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון". ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום שבעת ימי החג, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". חל יום השבת להיות בתוך החג - אינו נטל בשבת; גזרה, שמה יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שגזרו בשופר.

יד. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה ואפלו בגבולין (שאר מקומות). נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שנה, שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב אלא במקדש.

טו. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבעת ימי החג, זכר למקדש; וכל יום ויום מברך עליו 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב', מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי משחרב בית המקדש - וכשיבנה בית המקדש, יחזרו הדברים לישנן.

טז. בזמן שבית המקדש קיים, היה לולב נטל ביום ראשון שחל להיות בשבת; וכן בשאר מקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג, בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקין שלא היו יודעין בקביעת ראש חודש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

יז. ומשחרב בית המקדש, אסרו תכמים לטל את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ ישראל שקדשו את החודש, מפני בני הגבולין (שבמקומות הרחוקין שאינן יודעין בקביעת החודש - כדי שיהיה הפל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום אהד הוא, ואין שם מקדש להתלות בו).

יח. ובזמן הזה שהכל עושין על החשבון (ולא מקדשים על פי הראיה) - נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל בשבת לולב כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפלו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעין בקביעת החודש.

השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אלא נקרא 'הדס שוטה'.

ג. "ערבי נחל" האמורות בתורה, אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא 'ערבי נחל'; עלה שלו משוף (אורן), ופיו חלק (ללא פגימות), וקנה שלו אדם, וזה הוא הנקרא 'ערבה'. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכה נאמר "ערבי נחל"; ואפלו היה גדל במדבר או בנהר, כשר.

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל ופיו דומה למסר (משור) וקנה שלו אינו אדם; וזה הוא הנקרא 'צפצפה', והיא פסולה. ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן; וזה כשר. וכל הדברים האלו, מפי השמועה ממשנה רבנו נתן פרשו.

ה. ארבעה מינין אלו - מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה; וכלן נקראים 'מצות לולב'. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן; ואם לא נמצא אחד מהן, אין מביאין תחתיו מין אחר הדומה לו.

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה, ולעשות שלשתן אגדה אחת. וכשהוא נוטלן לצאת ביהן, מברך תחלה 'על נטילת לולב', הואיל וכלן סמוכין לו (ספלים אליו מפני גובהן), ואחר כך נוטל האגדה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו, ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר. ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד, יצא - והוא, שיהיו ארבעתן מצויין אצלו; אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד, לא יטל עד שיקצא השאר.

ז. כמה נוטל מהן? לולב אחד, ואתרוג אחד, ושני בדי ערבה, ושלשה בדי הדס. ואם רצה להוסיף בהדס, כדי שיהיה אגדה גדולה - מוסיף; ונזאי המצוה הוא. אבל שאר המינין - אין מוסיפין על מנינם, ואין גורעין מהן; ואם הוסיף או גרע, פסל.

ח. כמה שיעור ארף כל מין מהן? לולב, אין פחות מארבעה טפחים; ואם היה ארף כל שהוא, כשר; ומדידתו - משדרו בלבד, לא מראש העלים. והדס וערבה, אין פחות משלשה טפחים; ואם היו ארפין כל שהן, כשרים. אפלו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין, כשר - והוא, שיהיו בראש הבד. ואם אגד הלולב, צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יתר (לגובה). ושעור אתרוג, אין פחות מכביצה; ואם היה גדול כל שהוא, כשר.

ט. משיגביה ארבעה מינין אלו - בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה, בין בימין בין בשמאל - יצא; והוא, שיהיה דרך גדילתן; אבל שלא דרך גדילתן, לא יצא. ומצוה בהלכתה, שיהיה אגדה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל, ויוליף ויביא ויעלה וירידה, וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח.

י. כיצד? מוליף ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים,

כג. בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת, ואומרים: "אנא ה', הושיעה נא". וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית הכנסת, ומקיפין אותה בכל יום, כדרך שהיו מקיפין את המזבח - זכר למקדש.

כד. כף היה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית, ולולבו בידו; ונכנס לבית הכנסת ומתפלל, והוא בידו; ויוצא לבקר חולים ולנחם אבלים, והוא בידו. וכשיכנס למדרש, משלחו לביתו ביד בנו או ביד עבדו. **כה.** מקבלת אשה הלולב מיד בנה או בעלה, ומחזירתו למים בשבת, בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת; וביום טוב מוסיפין על המים, ובמועד [חול המועד] מחליפין המים. **כו.** הדס שבולב, אסור להריח בו; מפני שאינו ראוי אלא להריח, והואיל והקצה למצוה, יהיה אסור להריח בו. אבל אתרוג, מתר להריח בו, שהרי הקצה למצוה מאכילה.

כז. ואסור לאכל אתרוג כל יום שביעי - מפני שהקצה למקצת היום, הקצה לכולו. ובשמיני, מתר לאכלה; ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים, אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, האתרוג אסור בשמיני, כדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי. הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים - כל אחת ואחת יוצא בה ליומה, ואוכלה למחר.

וכבר בארנו, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - גזרה, שמא יעביטנו ארבע אמות ברשות הרבים.

ט. כל שחייב בשופר ובספה, חייב בנטילת לולב; וכל הפטור משופר וספה, פטור מלולב. קטן היודע לנענע, חייב בלולב מדברי סופרים, כדי לתוכו במצוות.

כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבולב, ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבולב; ושעורה, אפלו עלה אחד בכד אחד.

כא. כיצד היתה מצותה? בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מרביות [ענפים] של ערבה, וזוקפין אותן על צדדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח; ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוף החג, אין זוקפין ערבה; אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת - זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה שהיא מצוה.

כב. כיצד היו עושין? מביאין אותה מערב שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זֶהָב, כדי שלא יכמשו [יבלו] העלין. ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. וערבה זו - הואיל ואינה בפרוש בתורה - אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבולב, וחובט בה על הקרקע או על הפלי פעמים או שלש, בלא ברכה - שדכר זה מנהג נביאים הוא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ב'ח' שבט ה'תשס"ז

שבתורה — רשות, חוץ משלשה שהן חובה, ואחד מהם הוא: ואם תקריב מנחת בפורים". אמרו: "חובה. אפה אומר חובה, או אינו אלא רשות? תלמוד לומר: תקריב את מנחת בפורים — חובה ולא רשות". וכבר נתבארו דיני מצוה זו כלם בשלמות בפרק "מנחות".

המצוה המ"ה — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן מוסף גם ביום חמשים מיום הקרבת העומר שהוא יום ט"ז בניסן, וזהו מוסף עצרת (חג השבועות), והוא הנזכר בספר "במדבר-סיני". והוא אמרו: "וביום הבפורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' וגו' והקרבתם עולה לריח ניחח" (במדבר כח, כו-כז).

המצוה המ"ו — הצווי שנוצטוינו להביא שתי לחם חמץ למקדש עם הקרבנות הכתובים שהם באים בגלל הלחם ביום עצרת הקבוע (ביום

יום ראשון

מצות עשה מג. מד.

מה. מו. מז. מח. נ. נא.

המצוה המ"ג — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן נוסף על התמיד בכל-שבעת ימי הפסח — וזהו מוסף חג המצות. והוא אמרו יתעלה: "שבעת ימים תקריבו אשה לה" (ויקרא כג, לו).

המצוה המ"ד — היא מנחת העומר (שם מדה — וכך היתה מדת מנחה זו), והיא המצוה שנוצטוינו להקריב מנחת שעורים ביום ט"ז בניסן, ונקריב עמה כבש בן-שנתו לעולה. והוא אמרו יתעלה: "והבאתם את-עומר ראשית קצירכם אל-הכהן (שם, י). ומנחה זו היא הנקראת: "מנחת בפורים", ועליה הרמז באמרו יתעלה: "ואם-תקריב מנחת בפורים לה' אביב קלוי באש גרש פרמל" (שם ב, יד). ולשון המכללתא (פרשת יתרו): "כל-אם ואם

שְׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ לְעֵיל (מצוות עשה קמ), כִּף חֵיב כָּל-אֶחָד וְאֶחָד מֵאַתְנֵי לְסִפּוֹר יְמֵי הָעֵמֶר, יוֹם יוֹם וְשָׁבוּעַ שָׁבוּעַ, שֶׁהָרִי אָמַר: "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" (שם, טז), וְאָמַר: "שְׁבַעַה שְׁבַעַת תִּסְפְּרֶ-לָךְ" (דברים טז, ט), כִּשֶׁם שֶׁמִּנְיַן הַשָּׁנִים וְהַשְּׁמִטִּים מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, כִּף סְפִירַת הָעֵמֶר מִצְוָה אַחַת, וְכִף מְנָה אוֹתָהּ כָּל-מִי-שֶׁקָּדַמְנִי — כְּמִצְוָה אַחַת, וְנִכּוֹן הוּא מֵה שֶׁעָשׂוּ בָּזֶה. וְאֵל יִטְעֵךְ אִמְרָם (ראש השנה ה, חגיגה יז: מנחות טו.): "מִצְוָה לְמִמְנֵי (למנות) יוֹמֵי וּמִצְוָה לְמִמְנֵי שָׁבוּעֵי" עַד שֶׁתַּחֲשׁוּב שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת — לְפִי שֶׁכָּל-חֵלֶק וְחֵלֶק מִחֵלְקֵי אִיזוֹ מִצְוָה שֵׁישׁ לָהּ חֵלְקִים, מִצְוָה לְעֲשׂוֹת אוֹתוֹ הַחֵלֶק מִמְנָה. אָבָל הֵיוּ נִעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ אִמְרוּ (חז"ל, בגמרא): מִנְיַן הַיָּמִים מִצְוָה, וּמִנְיַן הַשָּׁבוּעוֹת מִצְוָה. וְזֶה דָּבָר שֶׁלֹּא יֵעָלֵם מִמֵּי שֶׁמְדַקְדָּק בְּדַבְרִים, שֶׁהָרִי אָם תֹּאמַר: חוֹבָה לְעֲשׂוֹת כִּף וְכִף, אֵין לְשׁוֹן זֶה מְחִיב שֶׁתִּהְיֶה אוֹתָהּ הַפְּעֻלָּה מִצְוָה בְּפָנָי עֲצָמָה. וּרְאִיָּה בְּרוּרָה עַל זֶה (ששתי הספירות נכללים במצוה אחת), זֶה שֶׁאַנּוֹ מוֹנִים גַּם אֶת-הַשָּׁבוּעוֹת כְּכֹל-לִילָה בְּאַמְרָנוֹ, שֶׁהֵם כִּף וְכִף שָׁבוּעוֹת וְכִף וְכִף יָמִים, וְאֵלוֹ הֵיוּ הַשָּׁבוּעוֹת מִצְוָה בְּפָנָי עֲצָמָה, לֹא הֵיוּ מִתְקַיְּנִים מִנְיָנָם אֲלֵא בְּלִילֵי הַשָּׁבוּעוֹת בְּלִבָּד, וְאֵז הֵיוּ לְהֵן שְׁתֵּי בְּרֻכּוֹת: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוֹ עַל סְפִירַת יְמֵי הָעֵמֶר" וְ"עַל סְפִירַת שָׁבוּעֵי הָעֵמֶר", וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֲלֵא הַמִּצְוָה הִיא סְפִירַת הָעֵמֶר — יָמֵי וְשָׁבוּעֵי, כְּמוֹ שֶׁצִּוְּנוֹ. וְאֵין הַנָּשִׁים חֵיבוֹת בְּמִצְוָה זֶה.

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה מֵאָה וְאַרְבָּעִים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהָרָנוּ מִלְּאֲכֹל פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין שֶׁאֲסוּר לְאֲכֹלָם, וְהוּא שִׁיְהִיָּה מוֹם שֶׁעֲשִׂינוּהוּ בָּהֶם בְּכוֹנֵה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (לה), או שֶׁנִּפְסַל אוֹתוֹ הַקֶּרֶבֶן אַחַר שֶׁחִטְּתוֹ בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי הַפְּסוּל הַמוֹנְעִים אֲכִילָתוֹ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל-תּוֹעֵבָה" (שם יד, ג). וְלִשׁוֹן סְפָרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא תֹאכַל כָּל-תּוֹעֵבָה" בְּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְשֶׁם אִמְרוּ: "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן-יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִנְיַן לְצוּרִם (חותר) בְּאֵזֶן הַבְּכוֹר וְאֲכַל מִמֶּנּוּ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לומר: "לֹא תֹאכַל כָּל-תּוֹעֵבָה"; וּמִי שֶׁאֲכַל לֹקֵה.

הַחֲמִישִׁים לְעוֹמֵר), וְלִהְקָרִיב הַקֶּרֶבֶנוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ הַכְּתוּב בְּוִיקְרָא (כג, יח-יט). וְאוֹכְלִים הַכֹּהֲנִים שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר הַנִּפְתָּן עִם כְּבִשֵׁי שְׁלָמִים. וְהוּא אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מִמּוֹשְׁבֵיתְכֶם תָּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפֵה שְׁתֵּים שְׁנֵי עֶשְׂרִים" (ויקרא כג, יז). וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר בְּפָרֶק ד' מִמְּנַחוֹת (מה:), שֶׁקֶרְבֵּן זֶה הֵבֵא בְּגִלְל הַלֶּחֶם חֶלּוֹק מִמוֹסֵף הַיּוֹם וְשִׁזָּה זוֹלַת (קרבן שונה מ)זֶה. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ אֶת-זֶה בְּאוֹר מִסְפִּיק בְּמִסְכַּת מְנַחוֹת (פרק ד משנה ב), וְכֹל-דֵינִי מִצְוָה זֶה כִּבֵּר נִתְבָּאֵרוּ בְּפָרֶק ד' וּפָרֶק ה' וּפָרֶק ח' (ט) וּפָרֶק י"א מִמְּנַחוֹת.

הַמִּצְוָה הַמ"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נוֹסֵף (על התמידין ועל מוסף ר"ח —) בַּיּוֹם א' בַּתְּשֵׁרִי, וְהוּא מוֹסֵף רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְהוּא אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ וְגו' וְעֲשִׂיתֶם עֲלָה לְרִיחַ נִיחַח לַה'" (במדבר כט, א-ב).

הַמִּצְוָה הַמ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נוֹסֵף בַּיּוֹם הַעֲשִׂירִי בַּתְּשֵׁרִי, וְהוּא אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבַעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי וְגו' וְהַקְרַבְתֶּם עֲלָה לַה' רִיחַ נִיחַח" (שם, ז-ח).

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה חֲמִשִּׁים — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסְּכוֹת, וְהוּא אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַקְרַבְתֶּם עֲלָה אִשֶּׁה רִיחַ נִיחַח לַה'" (שם, יג), וְזֶהוּ מוֹסֵף הַחֵג.

הַמִּצְוָה הַנ"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסְּכוֹת, וְזֶהוּ מוֹסֵף שְׁמִינִי עֲצָרַת. וּמֵה-שֶׁחֵיב אוֹתָנוּ לְמִנּוֹת מוֹסֵף זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ, נִבְדֵּל מִכָּל-יְמֵי סְכוֹת, הוּא שֶׁהִפְלִל אֲצִלָּנוּ: שְׁמִינִי עֲצָרַת רָגַל בְּפָנָי עֲצָמוֹ. וּבְפָרוֹשׁ אִמְרוֹ (סוכה מח.), שֶׁהוּא "רָגַל בְּפָנָי עֲצָמוֹ, קֶרֶבֶן (מוֹסֵף) בְּפָנָי עֲצָמוֹ". הִנֵּה זֶה רְאִיָּה שֶׁקֶרְבָּנוֹ חֶלּוֹק. וְזֶה פְּשוּט בְּתַכְלִית הַפְּשׁוּטוֹת.

יום שני

מצות עשה קסא.

מצות לא תעשה קמ.

הַמִּצְוָה הַקס"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּסְפִירַת הָעֵמֶר, וְהוּא אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחֲרַת הַשַּׁבָּת" (ויקרא כג, טו). דַּע, שֶׁכְּמוֹ שֶׁחֵיב בֵּית דִּין לְסַפֵּר שְׁנֵי יוֹבֵל, שְׁנָה שְׁנָה וְשִׁמְטָה

ויכבד נתבארו דיני מצוה זו במסכת בכורות.

יום שלישי

מצות לא תעשה קלב.

המצוה הקל"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול את הפגול. והפגול הוא הקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת שחיטתו או בשעת הקרבתו, שחשב האיש שעסק בהקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו או יקטיר מה שראוי להקטיר ממנו אחר זמנו, כמו שבארנו ובררנו (בפירוש המשניות) בפרק ב' מזבחים. והאזהרה על אכילת פגול זה היא אמרו: "לא יאכל כִּי־קִדַּשׁ הֵם". (שמות כט, לג), כמו שבארנו במצוה שלפני זו (קלא); אַבְל אֶת־הַעֲנֹשׁ לְמַדְנוּ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפָּרֶשֶׁת צו אֶת־אַהֲרֹן: "וְאִם הָאֵלֶּל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבֶח שְׁלָמֶיךָ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצֶה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחָשֵׁב לוֹ פָּגוּל יִהְיֶה וְהִנֵּפֶשׁ הָאֵלֶּל מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִּשָּׂא" (ויקרא ז, יח). ובאה הקבלה בפרוש פסוק זה, שהוא מדבר בקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת הקרבתו והוא הנקרא: פגול, ושאמרו "האכל יאכל" אין פונתו אלא אם חשב עליו שיאכל ממנו ביום השלישי. אמרו (זבחים כט): "כִּי (הטה) אֲזַנְךָ לְשִׁמוֹעַ, בְּמַחֲשָׁב עַל זִבְחוֹ שִׂיאֵכֶל מִמֶּנּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אָמְרוּ (זבחים כט): "כִּי (הטה) אֲזַנְךָ לְשִׁמוֹעַ, בְּמַחֲשָׁב עַל זִבְחוֹ שִׂיאֵכֶל מִמֶּנּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַפְּתוּב מְדַבֵּר", שהוא מתקלקל במחשבה זו, והאוכל ממנו אחר מחשבה זו — חייב כרת, שנאמר: "וְהִנֵּפֶשׁ הָאֵלֶּל מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִּשָּׂא", ואמר בנותר: "וְאֵלֶּלְיֹךָ עֲוֹנָה יִשָּׂא כִּי־אֶת־קִדְשׁ ה' חָלַל וְנִכְרַתָּה" (שם יט, ובגמרא פרתות ה). אמרו: "אל תהי גזרה שנה קלה בעיניך, שהרי פגול אחד מגופי תורה ולא למדו הפתוב אלא בגזרה שנה דילף (שנלמד) עון עון מנותר: פתיב הקא (ב"פגול)" וְהִנֵּפֶשׁ הָאֵלֶּל מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִּשָּׂא", וכתוב הַתָּם (ב"נותר) "וְאֵלֶּלְיֹךָ עֲוֹנָה יִשָּׂא" — מֵה לְהֵלֵן כֶּרֶת אֵף כָּאֵן כֶּרֶת", וגם האוכל פגול בשגגה — יביא חטאת קבועה. ויכבד נתבארו דיני הפגול והנותר במקומות שונים בסדר קדשים.

יום רביעי

מצות לא תעשה קכ.

המצוה המשלימה מאה ועשרים —

האזהרה שהזהרנו מלהותיר שום דבר (להשאיר, ולא לאכול) מקרבן תודה עד בקר, והוא אמרו בקרבן תודה: "לא תותירו ממנו עד־בקר" (ויקרא כב, ל). ומזה למדנו שאר קדשים, שכל־מה שנותר מהם לאחר זמן אכילתם — הרי הוא נותר ויחייב לשפרו לפי שהוא נתק לעשה (בזה שמקיים את מצות שריפת הנותר, מנתק ומבטל את הלאו של "לא תותירו", ואינו לוקה); ושפרתו מצות עשה, כמו שבארנו במצוה צ"א ממצות עשה.

יום חמישי

מצות לא תעשה קלא.

המצוה הקל"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול את־הנותר, והוא מה־שנשא מִבְּשַׂר הַקִּדְשִׁים אַחַר הַזְּמַן הַקְּבֹועַ לְאֵכִילָתָם. ולא באה בלשון התורה אזהרה מפרשת לאסור אכילתו, אלא נתבאר בתורה חייב הפרת למי שאוכל נותר, והוא אמרו בפרשת קדושים בהזכירו קרבן השלמים: "וְהִנּוֹתֶר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשָּׂרֶף, וְאִם הָאֵלֶּל יֵאָכֵל בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּגוּל הוּא לֹא יִרְצֶה, וְאֵלֶּלְיֹךָ עֲוֹנָה יִשָּׂא כִּי־אֶת־קִדְשׁ ה' חָלַל וְנִכְרַתָּה הַנֵּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיחָה" (שם יט, רח), הנה נתבאר שהוא בכרת אם הוא מזיד; ואם אכל בשוגג — חייב חטאת קבועה. הנה הענש מפרש בפתוב; אַבְל הָאֵלֶּל הָאֵלֶּל מִמָּה־שֶׁאָמַר בְּמִלּוֹאִים: "וְזָר לֹא־יֵאָכֵל כִּי־קִדְשׁ הוּא" (שמות כט, לד). פנוי זה, שהוא "הוא", הוא פולל גם כל מה־שנתקלקל מן־הקדשים ואסור לאכלו — פנותר. ובמעילה (יז): אָמְרוּ עַל מֵה־שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה: "הפגול והנותר אין מצטרפין זה עם זה מפני שהן שני שמות (של איסורים שונים)", אמרו: לא שנו אלא לטמאת הידים (ידים שנגעו בכמות מסוימת של פגול ונותר, שטומאתם מ) דרבנן; אַבְל לְעֲנֵן (שיעור) אֵכִילָה מִצְטָרְפִין, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: "לֹא־יֵאָכֵל כִּי קִדְשׁ הֵם — כָּל־שֶׁבֶקֶדֶשׁ פָּסוּל, לִתְּנָן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֵכִילָתוֹ", וְהַפָּגוּל וְהַנּוֹתֵר הֵם מִפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין וְלִפְיָכֹךְ כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְזַהְרִים עַל אֵכִילָתוֹ עַל פִּי אָמְרוּ: "לֹא־יֵאָכֵל כִּי־קִדְשׁ הֵם". ויכבד נתבאר ענש הנותר שהוא כרת.

נטילת נשמה איכא (איך תיתכן נטילת נשמה)? אלא לא לאכילה. ואפקה רחמנא (התורה התבטאה) לאכילה בלשון נגיעה למימר דנגיעה פאכילה. ומן הלשונות האלה תבאר לך, שטמא שאכל את הקדש חייב פרת, במה דברים אמורים? אם הוא מזיד; אבל אם הוא שוגג — הרי זה מקריב קרבן עולה ויורד, כמו שהזכרנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (קו).

שבת קודש

מצות עשה צא.

המצוה הצ"א — הצווי שנוצטוינו לשרוף הנותר (התורה קבעה זמן לאכילת קרבנות מסוימים והנותר מהן לאחר הזמן הוא "נותר"), והוא אמרו יתעלה: "והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף" (ויקרא ז, יז). ובפרוש אמרו על זה שאמר יתעלה בכבש הפסח: "לא תותירו ממנו עד-בקר והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שמות יב, י), אמרו במכילתא: "בא הפתוב לתן עשה על לא-תעשה". ובמקומות רבים בפסחים (פד.) ובמכות (צ: וטז.) וזולתם (מקומות רבים נוספים) אמרו בפרוש שלא דנותר לאו שנתק לעשה הוא (שאם מקיים את ה"עשה": "באש תשרפו" — מנתק את הלאו ומבטלו), ולפיכך אין לוקין עליו. והעשה הוא מה-שהזכרנו, שנתק: "והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו". ודין הפגול (שהכהן המקריב חשב מחשבות מסוימות, שלא כפי הצורך) והנותר שנה, כמו שאבאר במצות לא-תעשה (לא תעשה קלב), שכבר הזכיר את הפגול בלשון "נותר". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפסחים (כו:; ובסוף תמונה לד.).

יום שישי

מצות לא תעשה קל. קכט.

המצוה המשלימה מאה ושלשים — האזהרה שהזכרנו מלאכול בשר קדשים שנטמאו, והוא אמרו יתעלה: "והבשר אשר יגע בכל-טמא לא יאכל" (ויקרא יב, יט); ומי שעבר ואכלו — לוקה. ובתוספתא זבחים (פרק ה) נתבאר, שטהור שאכל בשר טמא — הרי זה לוקה את-הארבעים. ובפרק ב' מגמרא פסחים (כד:) אמרו: "טמאת הגוף (טמא שאכל בשר של קדש) בכרת, טמאת הבשר (שאכל בשר טמא של קדש) בלאו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (משנה ב).

המצוה הקכ"ט — האזהרה שהזכרנו הטמא מלאכול קדש, והוא אמרו ביולדת: "בכל-קדש לא-תגע" (שם, ד). ולשון ספרא (פרשת תזריע): "בכל-קדש לא-תגע ואל-המקדש לא תבא — מה מקדש הנכנס לו בטמאה ענוש פרת, אף הקדש האוכלו בטמאה ענוש פרת". ולמד באמרו "לא-תגע" באדם שאכל במזיד, שסומך על הכלל שנתבאר במכות (יד:) בבאור אמרו יתעלה: "בכל-קדש לא תגע", והוא אמרם בגמרא מכות: טמא שאכל את-הקדש, בשלמא ענוש פתיב: "והנפש אשר-תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה" וטמאתו עליו ונכרתה" (שם ז, כ); אזהרה מנא לן? אתיא מ"בכל-קדש לא-תגע". ושם אמרו: "בכל-קדש לא-תגע" — אזהרה לאוכל. אפה אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע? תלמוד לומר: "בכל-קדש לא-תגע ואל-המקדש לא תבא" — מקיש קדש למקדש: מה מקדש שיש בו נטילת נשמה (חיוב כרת) אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה; ואי לנגיעה — מאי

לקוטי תורה (מבואר) עבודת ה' בלי עמל ד"ה לא הביט און ביעקב (פרק א)

כנ"ל אבל יגיעה ימצא בו.
[וטעם הדבר:]

שיעקב הוא בחינת עבדי, והעבודה הוא ענין עמל ויגיעה, לאכפייא לסטרא אחרא ולא הפכא חשוכא בו ע"י התפלה והמצות כנ"ל.

מדריגת יעקב הוא בחינת "עבדי" - לשון עבודה, המורה על עמל ויגיעה.

וביאור תוכן וענין היגיעה שישנה בעבודת יעקב: עולם הזה הגשמי נק' "תחתונים" - לפי ש"הוא העולם היותר תחתון, שהעולם [של אלקות] בו יותר, והחשך כפול ומכופל", ולפיכך, כדי לעשות לו ית' דירה בתחתונים צריך להקדים את העבודה דאתכפיא ואתהפכא. פירוש, "אתכפיא" ו"אתהפכא" הם שני שלבים בביטול הסטרא אחרא וכוחות הקליפה: "אתכפיא" - לשון כפי', היא העבודה להכניע את הסטרא אחרא שבעולם ולשלוט עלי' באופן שאין לה השפעה לרעה על האדם כו'; ו"אתהפכא" - לשון הפיכה - היא ביטול הסטרא אחרא מכל וכל עד שחשך העולם גופא נהפך לאור (היינו שנעשה כלי לאלקות), כלשון הזהר "אתהפכא חשוכא לנהורא" - ורק עי"ז אפשר להמשיך קדושה בעולם, שע"ז נעשה העולם דירה לו ית', שאור הקדושה מתגלה בתוך גשם העולם.

[וכפי שמביא לעיל משל מדירת מלך, שבתחילה צריכים "לפנות ההיכל מכל לכלוך וטינוף", ורק אח"כ יכולים "לסדר שם כלים נאים", וכך בנמשל, דרך על ידי כפיית והפיכת הרע (שזהו ענין מצוות לא תעשה, לבער הרע, שלא יהי' שום לכלוך וטינוף ח"ו) אפשר להמשיך אור אלקי למטה בדברים גשמיים (על ידי קיום רמ"ח מצוות עשה)].

וזהו שביעקב יש עמל ויגיעה, כי מאחר שעבודתו של יעקב היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים, להמשיך אלקות בגשמיות העולם, הרי היא קשורה עם עמל ויגיעה גדולה, לכפות את הסטרא אחרא ולהפכה לקדושה.

כלומר: השם "עבודה" (ו"עמל") אינו רק תואר על עצם העמל והקושי להשיג את המבוקש, אלא בעיקר על היגיעה וההשתדלות לשנות איזה דבר מצורתו ומציאותו הקודמת, "וכמו עד"מ עיבוד העורות שנק' עבודה שצריך עבודה ויגיעה עד שישתנו ממהותן הראשון למהות אחר שיהיו ראויים לעשות

תוכן הפרק: העמל הרוחני בעבודת השם במשך ששת ימי המעשה, ועבודת השם בשבת במנוחה ותענוג [בכתוב נאמר: לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. ומשמעות הכתוב, שהמעלה ביעקב היא בכך שאין בו "און", ואילו בישראל יש מעלה גדולה יותר, שאפילו "עמל" אין בו (משא"כ ביעקב יש עמל ויגיעה).

בחלק הראשון של המאמר [שלא נעתק כאן, והוא ביאור תחילת הכתוב - "לא הביט און ביעקב"] מבאר רבינו, דיעקב וישראל הם שתי מדריגות בעבודת ה', "בחינת עבד ובחינת בן, בחינת יעקב הוא בחינת עבד כמ"ש שמע אלי יעקב עבדי, ובחינת ישראל הוא בחינת בן כמ"ש בני בכורי ישראל".

[בחלק המאמר הבא כאן יבאר בארוכה, ששתי מדריגות אלו בעבודת האדם הן בכללות - העבודה בששת ימי החול והעבודה דשבת].

והנה בחלקו הראשון של המאמר מבאר רבינו בארוכה תוכן העבודה דמדריגת "יעקב" - עבודת "עבד", שהיא להמשיך אלקות בעולם הזה הגשמי, בדברים תחתונים גשמיים, שע"ז עושים "דירה לו ית' בתחתונים". וזה נעשה בעיקר על ידי קיום מצוות מעשיות, הנעשות בדברים גשמיים דווקא.

אלא שהמשכה זו דורשת הקדמת עבודת התפילה כדבעי, שעל ידה נמשך אור אלקי בנפש האדם.

עבודה זו נרמזת בשם יעקב - אותיות "י עקב". כי האות י' רומזת על אין סוף ב"ה, וענינו של יעקב הוא, להמשיך אור אין סוף ב"ה למטה מטה, עד למדריגה התחתונה ביותר (בחינת "יעקב", תחתית הגוף).

ועל זה נאמר "לא הביט און ביעקב", שהפירוש הפנימי בכתוב הוא, דכאשר האדם מתבונן בתפלה בגדולת ה', עומדים כנגדו מחשבות זרות דסטרא אחרא והרהורים רעים הנק' "און" (כמ"ש "ואיש און מחשבותיו") - ואומר הכתוב "לא הביט און ביעקב", שהקב"ה עוזר לאדם שלא יוכל ה"און" להביט ביעקב, כלומר שאין ה"און" יכול להכנס למחשבתו ולבלבלו מתפלתו, אלא נפול יפול לפניו.

ועתה ממשיך בפירוש החלק השני של הכתוב - "ולא ראה עמל בישראל":

ולא ראה עמל בישראל.

פירוש, דזה מעלה יתירה בבחינת ישראל מה שאינו בבחינת יעקב, דאילו בבחינת יעקב לא הביט האון

מעורר בלבו אהבה גדולה ועמוקה להקב"ה כן נעקרים יותר מלבו כל רצונות ותאוות עוה"ז, כמאמר הידוע, דכשם שאי אפשר שישכנו האש והמים בכלי אחד, כן לא תשכון בלב אהבת ה' ואהבת עוה"ז].

שבל זה הוא ע"י מלחמה גדולה עם היצר.

יגיעות אלו - להוליד אהבת ה' ויראתו בלבו עד שיהי' לו רק רצון א' לאביו שבשמים - באות מתוך "מלחמה גדולה".

שכן: אין הכוונה כאן במלחמה רק להתגבר על היצר שלא למלאות איזו תאוה בפועל, אלא על שינוי פנימי, לעקור את הרצון והתאוה מהלב, שזו מלחמה גדולה ועצומה יותר מהתגברות על היצר, ודורשת יגיעה רבה ועצומה להתקרב לאלקות בהתעוררות אהבה ויראה אמיתיות, שרק עי"ז משתנה האדם באמת.

וכמ"ש בזהר שעת צלותא שעת קרבא [שעת תפלה שעת מלחמה].

ע"פ מה שנתבאר כאן בענינה של עבודת התפלה (בימות החול), שאז צריך האדם להתבונן בגדולת ה' כדי להוליד אהבה ויראה בלב, וכן לעקור מלבו כל רצונות זרים - שכל זה בא לאדם רק ע"י "מלחמה גדולה עם היצר", מוכן היטב מ"ש בזהר דתפלה היא שעת מלחמה, כלומר: זהו הזמן שנתייחד למלחמה עם היצר.

דבמשך היום צריך האדם לעבוד את ה' בתורה ומצוות ומעשים טובים, דאע"פ שהיצר מפריע לאדם ככל יכולתו, אבל תוכן העבודה אז אינו מלחמה עם היצר אלא לימוד התורה, עשיית מצוות ומעשים טובים כו' ;

משא"כ כל ענין התפלה (ע"פ פנימיות התורה) הוא - העבודה עם עצמו, כלומר, התפלה ענינה הוא שהאדם עוסק בשינוי לבבו ופנימיותו, להתייגע להתקרב לאלקות, ע"י שמתבונן בגדולת ה' ומתעורר באהבתו ית', שע"י"ז הוא עוקר מלבו את רצונותיו הזרים לתענוגים גשמיים - שהיא היא העבודה דכפיית והפיכת היצר (וכנ"ל), שעקירת רצונות זרים מן הלב באמת באה על ידי התבוננות בגדולת ה' והתעוררות אהבה ויראה בלב - שזהו כל המאמץ והיגיעה בתפלה).

ועל דרך שאמרו סמוך לפלטיין שלך לא כבשת ואתה הולך ומכבש כו', וכך אם לא פעל להפך מדותיו הרעות ולהמשיך גילוי אלקות בקרב ע"י התפלה, איך יוכל להמשיך גילוי אלקות בעולם.

מהם מנעלים וכה"ג. וכמו כן גם כן לאתהפכא חשוכא לנהורא הרי זו עבודה לשנותן ממהותן, ולכן זהו בחינת עבודה ועמל".

ולפיכך העבודה דקיום מצוות, שעל ידו מהפכים דברים תחתונים גשמיים לאור וממשיכים בהם אור אלקי, נק' "עבודה" ו"עמל"(וכן התפלה נק' "עבודה" ו"עמל", כפי שיבאר בסמוך, שאז הוא זמן הכנעת היצר).

[והולך ומבאר בפרטיות יותר, גודל העמל והיגיעה שבעבודת "יעקב":]

והיינו [עשיית עבודה זו] בכל ששת ימי המעשה כמ"ש ששת ימים תעבוד, דהיינו כמו עד"מ המלאכות גשמיים החורש והזורע והקוצר כו', כך הוא בעבודת ה' בתפלה בכל ששת ימי המעשה, צ"ל בחינת עבודה זו ביגיעת הנפש ויגיעת בשר.

הזמן של "עבודה" - עבודת ה' מתוך עמל ויגיעה, כנ"ל - הוא בששת ימי החול, וכמ"ש "ששת ימים תעבוד".

דכשם שלפי פשוטו, "תעבוד" קאי על מלאכות גשמיות שיש בהם עמל ויגיעה, כך הוא לפי התוכן הרוחני שבכתוב, ש"תעבוד" קאי על תפלה, שהתפלה בששת ימי החול היא מתוך עמל ויגיעה - ובשתיים: יגיעת נפש ויגיעת בשר.

[והולך ומבאר ענין של שתי יגיעות הללו:]

להתבונן בגדולת ה' ולהוליד אהבה ויראה לה', ולהוציא מלבו הרצונות זרות הנפש הבהמית, עד שיהיה לו רק רצון א' לאביו שבשמים.

"יגיעת נפש" - היא העבודה הנפשית, לקשר את נפשו לה' על ידי התבוננות בגדולת ה', שמהתבוננות זו נולד רגש של אהבת ה' ויראת ה' בלב.

ועבודה זו של התבוננות - "להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחוזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק" - היא יגיעת הנפש, שלא תכבד עלי' העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה, ובפרט נפש שפלה שעולה לה הדבר רק "בקושי ובחזקה.. באומץ ויגיעה רבה".

"ויגיעת בשר" - היינו היגיעה לסלק המניעה שמצד ה"בשר", היינו הגוף ונפשו הבהמית, שמתייגע לעקור מלבו כל רצונות זרים (לתענוגי עולם הזה), עד שלא יהי' לו רק רצון אחד לה' לבד.

[ובדרך כלל - הא בהא תליא, דככל שהאדם

ואיך יוכל לברר המאכל ולהעלותו, עד אחר התפלה, שאז מתפשטת הנשמה בכל הגוף ועי"ז יוכל אח"כ להעלות המאכל ולברר הטוב מן הרע. רק על ידי התפלה קדושת הנשמה מתפשטת ומתגלית בכל גופו, ולפיכך אסור לאדם לאכול (או לעשות שאר צרכיו) קודם התפלה, כי אין ביכולתו להחדיר בהם קדושה, כאשר עדיין קדושת נשמתו לא נתפשטה בגופו.

[עבודה זו - החדרת קדושה במאכל - נק' "העלאת" המאכל, כידוע שבכל דבר גשמי יש ניצוץ קדושה המעורב בו, ועל ידי שמשמש בו לשם שמים "מברר" ומפריד הניצוץ (הטוב) מן הרע והניצוץ נכלל ועולה בקדושה].

ונק' האכילה ג"כ מלחמה כמ"ש בזהר על פום חרבא ייכל נהמא [על פי חרב ייאכל לחם], והיינו להלחם עם היצר שלא יהיה האכילה בתאוה רק לשם שמים ועי"ז מברר הטוב בו'.

גם לאחרי שהאדם התפלל כדבעי (ועי"ז נתפשטה נשמתו בגופו) - עדיין צריך ללחום עם יצרו בשעת האכילה גופא, כדי שהאכילה תהי' לשם שמים ולא לשם תאוה, שלכן אמרו בזהר שלחם נאכל על פי חרב, שהוא ענין של מלחמה.

[ונמצא, דהן העבודה "להמשיך אלקות בקרבו" (עי' תפלה) והן העבודה "להמשיך אלקות בעולם" (על ידי קיום המצוות ועשיית צרכיו לשם שמים כו') - באות לאדם על ידי מלחמה, מתוך עמל ויגיעה].

וכל זה הוא העבודה בששת ימי המעשה, וזהו בחינת יעקב עבדי, שהעבודה זו הוא עמל ויגיעה כנ"ל, והוא בחינת אתכפייא.

ונמצא, שהעבודה ד"יעקב עבדי" היא עבודת בני' בששת ימי המעשה, שאז צריך האדם ללחום עם יצרו הרע, והיא העבודה ד"אתכפייא", מלשון כפי', שהאדם צריך להתגבר על יצרו הרע ולכפות את רצון הנשמה עליו, עד שבעל כרחו יענה אמן לרצון הנפש האלקית.

"וזהו מה שאומרים במוצאי שבת "אל תירא עבדי יעקב", כי במוצאי שבת מסתלקת הנשמה יתירה וצריך לחזור ולירד להיות בבחינת יעקב עבדי בכל ששת ימי המעשה, לכך אומר אל תירא עבדי יעקב כו' מליד שם, ובזה נותנים כח ועוז כו' - כלומר, ע"י אמירת "אל תירא כו'", ניתן כח ועוז לנשמה להצליח במלחמתה נגד הרע בששת ימי החול.

אכל בשבת הוא בחינת "בשנתו את מעמו ויגרשהו וילך", דאתהפכא חשוכא לנהורא.

נתבאר לעיל שעיקר עבודת "יעקב" הוא להמשיך אלקות בדברים גשמיים, שעל ידי זה עושה דירה לו ית' בתחתונים, שזה נעשה על ידי קיום המצוות ועשיית צרכי גופו לשם שמים.

אלא שאי אפשר לאדם להמשיך קדושה בדברים גשמיים אם הוא בעצמו אינו ממולא בקדושת האלקות. וכענין מאמר רז"ל "סמוך לפלטין שלך לא כבשת ואתה הולך ומכבש כו'" [הקב"ה אמר לדוד המלך - כשהלך וכבש ארם נהרים וארם צובה קודם שגמר לכבוש ארץ ישראל כולה: מה סמוך לפלטין (היכל מלך) שלך (היינו ארץ ישראל) לא כבשת, ואיך אתה הולך לכבוש ארצות הרחוקות ממך (בתמיהה)].

על כן צריך תחלה לכבוש גופו ונפשו הבהמית ע"י התפלה.

וכמאמר רז"ל לעולם יראה אדם עצמו כאלו קדוש שורה בתוך מעיו שנאמר בקרבך קדוש.

הפירוש הפנימי במחז"ל זה [שאדם צריך לראות את עצמו "כאלו קדוש בתוך מעיו"] הוא, שהאדם צריך לכבוש את גופו ונפשו הבהמית עד שאלקות תהי' שוכנת בתוך נפשו וגופו, בבחינת "בקרבך קדוש".

ולכן צריך עמל ויגיעות נפש כדי שיוכל להיות גילוי אלקות בנפש, ואח"כ ימשיך גילוי אלקות בעולם.

ומזה הטעם אסור לאכול קודם התפלה.

זהו גם הטעם הפנימי לאיסור אכילה קודם התפילה, כי אכילה כדבעי צ"ל לשם שמים, שע"ז נמשכת קדושה במאכל (שזהו ענין המשכת "גילוי אלקות בעולם") - ודבר זה בלתי אפשרי קודם התפלה כאמור, מפני שרק אז ממשיך האדם "גילוי אלקות בקרבו", שהוא צריך להיות לפני "גילוי אלקות בעולם".

שאו עדיין הנשמה באפו.

בגמרא דרשו את הכתוב "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו" על אדם שלא התפלל עדיין, שנשמתו עדיין "באפו", שהכוונה בזה הוא לנשמה הקדושה שבאדם, דאע"פ שהקב"ה מחזיר לאדם את נשמתו תיכף בקומו בבוקר, מ"מ אין קדושת הנשמה נרגשת באדם ללא עבודה ויגיעה בתפלה, שעל ידה נגלה האדם את הנשמה הקדושה שבקרבו. וזהו שאמרו שקודם התפלה הנשמה עדיין "באפו", כי לא נתפשטה עדיין בכל הגוף.

גם אצלם ביום השבת, כל אחד לפי ערכו, ותלוי עד כמה הוא הכין את עצמו בימות החול במלחמתו עם יצרו, וכמה משקיע את עצמו ביום השבת בענינים המקשרים ומדבקים אותו לאלקות ואור קדושת שבת המאיר בנפשו].

וזהו בחינת ישראל, [אותיות] "שיר אל", שהוא השירה של בחינת אל, דכתיב חסד אל כל היום. העבודה דשבת, שהיא בלי עמל אלא מתוך מנוחה, נק' "ישראל". כי "ישראל" אותיות "שיר אל", היינו השירה והעונג מאלקות (א-ל).

ונקט שם "א-ל" דוקא, כי א-ל היא מידת החסד דלמעלה (כמ"ש "חסד אל כל היום"), שענינה של מדת החסד הוא - התפשטות וגילוי גדולתו של הקב"ה, אשר גילוי זה הוא הגורם עונג אלקי בנפש האדם.

והיינו שתפלה דשבת הוא התענוג מגדולת ה', שמתעננים ישראל בתפלה ע"י ההתבוננות וההשגה בגדולת ה', וכמ"ש מעמו וראו כי טוב ה' וכתוב ישמח ישראל בעושי וגו':

זהו ענין עונג שבת, שהאדם צריך להתענג על הוי' (היינו להתענג מאלקות), דבה בשעה שבימות החול ההתבוננות בגדולת ה' בעת התפלה קשורה עם עמל ומלחמה עם היצר, הרי בתפלת שבת - שאז מתמעטים בלבולי היצר כנ"ל ונמשכת קדושה עליונה בנפש האדם - ההשגה וההתבוננות בגדולת ה' היא רק מתוך עונג גדול, שמרגישים תענוג מאלקות (כענין שנאמר "טעמו וראו כי טוב ה'").

עבודה זו דמדריגת "ישראל" היא בבחינת "בן" (ולא "עבד", כבחינת "יעקב עבדי"), כמו שהבין יעבוד לאביו מתוך עונג, שהבן "לא יחשב לו לעמל וטירחא ויגיעה כלל, אדרבה לא ירגיש כלל בזה שום עבודה ועמל רק תענוג ונחת רוח".

[לסיכום:

ההבדל בין עבודת ה' בימות החול (בחינת יעקב) לעבודה בשבת (בחינת ישראל) הוא:

עיקר מטרת העבודה בימות החול הוא - הכנעת היצר הרע והסטרא אחרא, שע"ז ניתן להמשיך אלקות בדברים תחתונים גשמיים;

משא"כ ביום השבת, עיקר העבודה הוא - להתענג על ה', היינו להשקיע את עצמו בהתבוננות בגדולת ה' והתעוררות אהבה ויראה, עד כדי הרגשת עונג רוחני מאלקות].

במזמור "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך" (שאומרים בתפלת שבת) נרמז תוכן העבודה דיום השבת - שמשנים ומהפכים את "טעמו" ורצונו של יצר הרע, ש"מהפך את הרצון שהי' לו [ליצר הרע]. שיהי' רק לה' לבדו, וזהו בחינת שבת שמגיעים לבחינת התהפכות הרצון לגמרי. . וזהו בשנותו את טעמו, ששינה טעמו ממש.. ויגרשהו לגרש הרע", היינו שמהפך את היצר הרע עצמו מרע לטוב, ומגרש את הרע ממנו והופכו לטוב, שגם רצונו יהי' רק לה' לבדו.

כלומר: בששת ימי החול העבודה היא באופן ד"אתכפיא" (-מלחמה עם הרע, לכוּבשו ולכפותו שלא ישלוט באדם), ובשבת - "אתהפכא", שמגרשים את הרע כליל גם מהיצר הרע, ומהפכים אותו עצמו לטוב.

עד שהוא בחינת מנוחה ואין נמצא בו עמל כלל כמ"ש כי בו שבת.

מאחר ש"שינה" והפך את יצרו הרע, עד שגם לו יש רק רצון א' לה' לבדו, הרי עבודתו לידבק בה' ולהמשיך גילוי אלקות בנפשו אינה מתוך עמל ויגיעה, מאחר שאין כאן מלחמה, אלא הוא בבחינת מנוחה, כמו שכתוב "כי בו שבת", ששובת אף מיגיעתו ועמלו בעבודת ה' וממלחמת היצר, מפני שהעבודה נעשית במנוחה ונחת (בפרק הבא יבואר, מהי הסיבה שגורמת עליו זה באדם ביום השבת).

[מובן ופשוט, דזה שאנו אומרים שבשבת "מגיעים לבחינת התהפכות הרצון לגמרי", אין הכוונה שהופכים להיות במדריגת "צדיק" כפי המבואר בתניא שכבר אין לו יצר הרע - שהרי לאחר השבת מתחילה שוב העבודה דבחינת "יעקב" - מלחמה עם היצר והסטרא אחרא (וכנ"ל בענין אמירת "אל תירא עבדי יעקב" במוצאי שבת);

אלא הכוונה, דהיות שבשבת נמשכת קדושה עליונה בנפש האדם (וכמבואר בתניא "שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת", שלכן "טלטול מוקצה פוגם בקדושה שעל נפשו כמו בקדושת נפש הצדיק") - לפיכך ביכולתו של אדם להגיע בשבת למצב כזה שאין יצרו יכול לבלבלו מתורה ועבודה.

ומובן ג"כ שבזה גופא יש הרבה מדריגות, עד כמה ניתן להתעלות מבלבולי היצר, ותלוי במצב האדם ומדריגתו בעבודת ה'.

דאצל עובדי ה' במדריגה גבוהה הדברים כפשוטים, שבשבת אין להם בלבולי היצר כלל; אבל גם אצל אנשים שאינם במדריגה כזו, מכל מקום, בלבולי היצר מתמעטים

יא דיני חוטי הציצית, טעיפים ידיב

הציצית בבגד, אבל אם לאחר שהטיל הציצית בבגד נתקו מחוטי השתי או הערב ונתרחב הנקב וירדו הציצית למטה ממלא קשר אגודל — פשר. וכן אם לאחר הטלת ציצית בבגד נסתר הבגד מלמטה בשפתו עד שנפחת מן השפה עד הכנף משעור מלא קשר אגודל — פשר. שלא הקפידה תורה על זה שלא תהא הציצית תחת הכנף אלא בשעת עשיה, שנאמר: "ועשו להם ציצת על כנפי וגו'".

ומכל מקום לכתחלה טוב לעשות אמרא סביב הנקב שתוחב בו הציצית, כדי שלא ינתקו החוטים של בגד מבפנים סביב הנקב, ויפחת משעור מלא קשר אגודל משפת הבגד, ויסברו העולם שהיה בן קדם הטלת הציצית. וכן יעשה אמרא בשפת הבגד, כדי שלא יפחת משעור קשר אגודל משפתו עד הנקב:

יט אם יש גדיל (שקורין לייסט) בשפת הבגד שגודלין שם, כדי שיהיה חזק, בין שהגדיל הוא בשפת רחב הבגד בין שהוא בשפת ארוך הבגד — לא יטיל את הציצית שם בגדיל, אף על פי שהוא [מרחיק] מלא קשר אגודל משפת הכנף, כגון שהגדיל הוא רחב, אף על פי כן אין מטילין בו ציצית, משום שנאמר "על כנפי בגדיהם", והגדיל אינו נחשב עקר מן הבגד, אלא הוא טפל ומשמש לבגד:

כ כשמטילין ציצית בבגד עצמו — אין צריך להרחיק משפת הבגד מלא קשר אגודל חוץ מן הגדיל, אלא גם הגדיל נחשב בכלל השעור. וכן לענין הרחקת שלשה גודלין שאמרנו — נחשב גם כן הגדיל בכלל הבגד. ולכן צריך לזהר שלא יהיה הנקב למעלה משלשה גודלין מן שפת הגדיל החיצונה:

יד כשעושה הנקב שתוחב בו הציצית — לא יעשונו למעלה משלשה גודלין משפת הבגד, מפני שנאמר: "על הכנף", ולמעלה משלשה אין זה כנף אלא בגד. ואם עשה הנקב למעלה משלשה גודלין, אף על פי (שכשעושה) [שכשקושר] הציצית בבגד עושה החוטים קצרים על הכנף כדי להקמיט הכנפות ומתפפל עד שבא הנקב למטה משלשה גודלין — אפלו הכי פסול:

טו ואם עשה הנקב למעלה משלשה גודלין, ואחר שהטיל הציצית בנקב חתך בנקב כדי שיתלו הציצית למטה משלשה גודלין — פסול, משום שנאמר: "גדלים תעשה וגו'" — ולא מן העשוי כבר בפסול, כמו שנתבאר בסימן י:

טז ולא יעשה הנקב סמוך לשפת הבגד, שנאמר: "על הכנף", ואם היה סמוך מאד לשפת הבגד — היה תחת הכנף. ולכן צריך להרחיק הנקב משפת הבגד כשעור שיש מן קשר אגודל עד סוף הצפרן, דהיינו לערך שני גודלין. ואם אחר כך כשקושר הציצית עשה חלק החוטים שעל הכנף קצרים ונתכפלו הכנפות עד שבא הנקב למטה משעור שנתבאר — אפלו הכי פשר:

יז שעור שלשה גודלין אלו שאמרנו, וכן שעור מלא קשר אגודל שצריך להרחיק — מודדין אותן בישר משפת ארוך הבגד, וכן משפת רחב הבגד, אבל לא ימדד אותם באלכסון מן הקרן וזיות של כנף הבגד:

יח שעור מלא קשר אגודל שאמרנו שצריך להרחיק הנקב משפת הבגד — אין צריך לזהר בזה אלא בשעת הטלת

אגרות קודש

בי"ה, ב' שבט, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד טבת, בקשת ברכה לעלות בסולם העולה בית-אל, ובעת רצון יזכירוהו על הציון הקי של כ"ק מוי"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע מתאים לבקשתו.

לפלא שאינו כותב במכתבו אודות סדר לימודו וענינו בהידור קיום המצות, שהרי התורה והמצוה הם הסולם עליו נאמר סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכדו"ל הידועה סולם זה סיני (חושבנא דדין כחושבנא דדין) סולם דא צלותא.

ומובן ופשוט שעליו להוסיף ככל יכולתו הן בלימוד התורה בנגלה וחסידות והן בהידור קיום מצותי אשר תמיד יש מקום לעלי בזה וכמשי"נ תלמידי חכמים אין להם מנוחה כי ילכו מחיל אל חיל, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בטח יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מוי"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים ועכ"פ ישמור אותם מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

בכמה אופנים שונים לגמרי, להיותו כל יכול, ומה שנמצא בו בחי' טבע הטוב הוא גם כן מחמת בחי' כל יכול כו', ואם כן שמאחר שכל עיקר שם בחי' החסד שבא"ס הוא מצד היותו בחי' א"ס ולזאת נמצא בו גם בחי' החסד והטוב, ואם כן בודאי חסד זה הוא בחי' אין סוף, והיינו שיכול לימשך למטה מטה עד אין קץ ושיעור לטובים ולרעים בשוה ממש ובהשוואה ממש, השפעת החסד לנשמות בגן עדן וגם להשפעת מזון וחסד גשמי לישראל ולאומות העולם ממש בהשוואה א' היותו בחי' אין סוף, ואם נאמר תוארים והגבלות ואופנים מיוחדים אם כן אינו בבחי' אין סוף, [ו]הרי כל עיקר סיבת מציאותו הוא מצד בחי' אין סוף, אם כן בודאי חסד זה הוא בחי' א"ס ואין קץ ושיעור לחסדו וטובו ובהשוואה לכל א' ואין לומר בו שום התחלקות כו'. והנה כמו כן בודאי נמצא בבחי' א"ס גם בחי' הגבורה הוא בחי' רוממות עצמותו כמו שנמצא בחי' החסד שהוא הירידה וההמשכה למטה מטה עד אין קץ ושיעור, כמו כן נמצא בו בחי' הרוממות בעילוי אחר עילוי עד אין קץ ושיעור למעלה, וכמאמר למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. ואף שבאמת גם זה אי אפשר לומר על בחי' אין סוף שהוא מרומם ומנושא דוקא הרי אין זה בחי' אמיתית א"ס כמו שהכרחנו על בחי' החסד הנמצא בבחי' א"ס שהוא מצד בחי' כל יכול גם להטיב, כמו כן בודאי נמצא בו גם בחי' הרוממות והתנשאות וכמו שחסדו וטובו עד אין קץ ותכלית למטה מצד בחי' הא"ס כמו כן בחי' הרוממות והתנשאות גם כן למעלה בעילוי אחר עילוי עד אין קץ ושיעור למעלה.

אך מאחר שעל כל פנים נדמה למשל בגמרא ועץ חיים, דהיינו לשון ובחי' טבע הטוב גם בבחי' אין סוף עצמו, גם זה אמת שבודאי יש גם בבחי' א"ס טבע הטוב, אך לא כדוגמת הנפש [ממש] ששם נמצא הוא כל עצמותה מוגבלת בבחי' טבע הטוב הנמצא בה, והיינו שאינו כי אם באופן א' ובבואה לגוף אדם דוקא ולא בגוף אחר כנ"ל, ואם היינו אומרים כדוגמא זו בבחי' א"ס הרי אין זה בחי' א"ס, אך מה שנמצא בחי' טוב וחסד בבחי' א"ס הוא דוקא מצד בחי' א"ס ודוקא היא הנותנת כי מאחר שהוא בבחי' א"ס הרי בודאי נמצא בו גם בחי' החסד והטוב וכו', אם לא נמצא בו זאת הרי אדרבה אינו בחי' א"ס, ועיקר שם בחי' א"ס הוא שהוא כל יכול, ויכול המצא בו גם בחי' החסד והטוב להטיב, אך לא כדוגמת הנפש, שבנפש הרי חיות הנפש מוגבלת דוקא בטבע הטוב דלהחיות ולא באופן אחר, מה שאין כן בחי' א"ס מה שנמצא בו בחי' הטוב והחסד הוא דוקא מצד שהוא כל יכול, ויכול להיות גם בחי' טוב וחסד, וכמו כן יכול להיות באופן אחר לגמרי עד אין קץ ושיעור מה שאין כן בנפש שמוכרחת להיות דוקא בטבע החיות וכנ"ל. וזה מה שאמרו רז"ל מה הנשמה ממלאה בטבע הטוב להחיות אף הקב"ה, היינו שגם בחינת הטוב והחסד נמצא מצד בחינת כל יכול אך לא שיתואר דוקא באופן זה כו'. וזה שאמרו רז"ל ממש לכאורה הוא היפוך מאמר זה הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, והיינו הוא מקומו של עולם שמחי' את כל העולם בטובו כטבע הטוב שבנפש, ואין העולם מקומו היינו כי מה שנמצא בחי' הטוב בבחי' א"ס לא שיתואר בו כי אין העולם מקומו ויכול להיות

יב) והנה בהתלבשות הנשמה בגוף עם היות שהנפש אינו משתנה בעצם מהותו שהרי גם אז כל ענינה של הנשמה הוא בהשגת אלקות ובכחי התפעלות אור אלקי, מ"מ הרי ההשגה גופא היא בכחי' השגה מורגשת ומגושמת שהיא בכחי' יש ממש לגבי ההשגה שהי' לה קודם, דהנשמה קודם ירידתה למטה להתלבש בגוף הרי מעמדה ומצבה הוא בג"ע דשם מאיר זיו השכינה, וזיו השכינה שמאיר בג"ע זהו כחי' האלקות דאצי"ל¹, ואצי' לגבי ביי"ע הוא בערך² סוכ"ע לגבי ממכ"ע, ובכל עולם ועולם הנה הג"ע שבעולם ההוא הוא גילוי הארת האצי' שבעולם ההוא, והשגת הנשמות בג"ע הוא שמיגיגין בחי' מהות האור והזיו, משא"כ בירידת הנשמה למטה ומתלבשת בגוף הנה הגם דכל ענינה הוא בהשגת אלקות ושכלה הוא שכל אלקי, בכ"ז אינו בערך כלל לגבי השכלתה והשגתה של הנשמה כמו שהיא³ בה בהיותה למעלה קודם ירידתה להתלבש בגוף, עד כי ההשכלות וההשגות היותר נעלים ונפלאים מה שהנשמה משגת בהתלבשותה בגוף ה"ה בכחי' יש ממש לגבי ההשגה שהי' לה קודם. דהנה שכל הוא מוכרח התואר, דשכל הוא מציאות, וכל מציאות הרי יש לו תואר ומוכרח בו, להיות כי התואר ההוא מגביל מציאותו במהותו העצמי, ומבדילו בשלילותו מן הדומה לו שאינו כמוהו, ובכללות הרי השכל שהוא כח המשכיל הכוונה בזה כח המשכיל והמשיג כמו שהוא לעצמו טרם התלבשותו באיזה מושג ומושג להשכילו ולהבינו ולהשיגו, כ"א כח המשכיל והמשיג כמו שהוא במציאותו ומהותו העצמי, וכמו החכם הרי קריאת שם חכם הוא ע"ש העתיד להיות, והיינו ע"ש היכולת והכח שיש לו להתחכם ולהשכיל בכל דבר חכמה ושכל שהוא מסוגל לה ובאופן שהוא מסוגל, א"כ הרי קריאת שם חכם הוא אינו ע"י גילוי המצאת איזה השכלה או ביאור איזה הבנה טובה בהוה, כ"א ע"ש ההשכלה וחכמה שעתידי לגלות, והגם שכבר התחכם והשכיל וגילה כמה חכמות והשכלות, זהו רק גילוי דבר שהוא הוא החכם שגילה ההשכלות העמוקות, ואמיתת קריאת שם חכם הוא על כחו בחכמה והשכלה והיינו מה שבכחו להתחכם ולהשכיל, וחכמה ושכל הנה לבד זאת שהיא עצמה כלולה מתחתון ועליון, שכל עליון ושכל תחתון, שהוא שכל עצמי ושכל מסתעף, הנה כללות ענין החכמה והשכל נחלק בג' סוגים כללים, שכל אלקי, שכל אנושי, שכל הטבעי, דכל אחד ואחד מג' אלה ה"ה מוגבלים כל אחד מהם בגדר מיוחד לו, אבל כללות כולם מוגדרים בהגדרה הכללית דשכל, וכל הגדרה מוכרחת בשתי קצוות מגבילות שהן מעלה ומטה, עליון ותחתון, ובהגדרת כללית ענין המשכיל הנה שני קצוות המגבילות האלו הם, למעלה מן השכל ולמטה מן השכל, והיינו דכשם שלמטה מן השכל אינו שכל, הנה כמו"כ למעלה מן השכל אינו שכל, רק שהגדרות המטה ומעלה מתרחבים בכל סוג שכל כעוצם מעלת סוג השכל ההוא וכפי מהות ענינו, והיינו דג' סוגי השכל אלקי אנושי וטבעי כל אחד מהם עם היותו מוגבל בענינו ומוגדר במהותו, עם זה ה"ה מתרחב במרחב רב, ומ"מ הנה בכל המרחב הזה הנה הוא רק מה שמצטייר בחלקיו שבו, היינו בהעליון ותחתון שבו, אבל עם זה הרי אינו יוצא מהגדרתו העצמי, לא למעלה מסוג שכל זה ולא למטה ממנו, וכמו שכל הטבעי הגם שיש בו מרחב רב שישנם בו חכמות עמוקות ונפלאות בסגולות טבעיות בתכונה רפואה וסגולת הצמחים עד קצהו התחתון בחכמות הבעלי חיים הטפשים והגסים, ומ"מ הנה כ"ז הוא רק הצטיירות השכל הטבעי בענינו, ועם זה אינו יוצא מהגדרתו העצמי לא למעלה ולא למטה. וכן הוא בשכל האנושי שהוא מוגבל בהגדרתו במהותו העצמי, והגם שהאדם הוא משכיל ומשיג נפלא ומ"מ ה"ה ג"כ אינו אלא בחיר הנבראי לבד, והיינו דבהנבראים בעלי הגוף הוא הבחיר שבהם, ונא⁴ הן האדם הי' כאחד ממנו שהוא היחיד בנבראי מטה שיהי' משכיל ומשיג נפלא במושכלות ומושגות הנפלאים ומכוסים, אבל עם זה הרי גם שכלו בשכל אנושי הוא מוגבל בהגדרתו שאינו בערך סוג השכל האלקי, וכמו הדומם שאינו ממהות השכל, ולכן הנה מקור וחום מתפעל הדומם ופועל בו שמתחמם או מתקרר, ומן שכל הרי הדומם אינו מתפעל ממנו, דטעם הדבר הוא לפי שקור וחום הוא מערכו ומהותו לכן הוא נתפס בזה ותופס אותו ומתפעל ממנו, אבל השכל אינו ממהותו ולכן אינו תופס בו, וכן הוא בשכל אנושי שאינו ממהות סוג שכל אלקי, דכל השגותיו דשכל אנושי הוא בזמן ומקום כפי הגדרת בעלי חומר, והשכל האלקי עם היות דגם בו יש הגדרת זמן ומקום אבל הוא כפי הגדרת הרוחני, והגם דהרוחני הרי יש בו ג"כ כל ההגדרות אבל הוא באופן רוחני היינו כפי אופן מהותו.

קיצור. יבאר דהנשמה בהתלבשותה בגוף הגם שאינה משתנית מ"מ השגתה מתגשמת והטעם דשכל הוא מציאות, ומוכרח התואר שמגבילו ומגדירו ממה שלמעלה ושלמטה ממנו, ויבאר ג' סוגי שכל, אלקי אנושי וטבעי, וכולם מוגדרים בהגדרה כללית, וכל אחד מהם הגדרתו כמהותו, והתרחבותו הוא הצטיירותו⁵.

ענינים. ¹הנשמה בהתלבשותה מתגשמת. ²שכל, א) מציאות, ב) מוכרח התואר, ג) בו ג' סוגים א) אלקי, ב) אנושי, ג) טבעי.

(4) בראשית ג, כב.

(5) הקיצור דשנת ה'שי"ח: השגת הנשמה בהתלבשותה בגוף הוא יש לגבי השגתה קודם. יבאר זה בהקדים דכל שכל הוא מוכרח ההגבלה וההבדלה. הגדרת השכל בכלל הוא במעלה ומטה, עליון ותחתון, וכן בסוגי השכל אלקי אנושי טבעי.

(1) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי אחרי עה, א ואילך. וראה גם לקמן פרק כה (ע' סא). ד"ה באתי לגני שנה זו (לקמן ע' רצא ואילך). ספר המאמרים תרח"ץ ע' רכב. וש"נ.

(2) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'שי"ח שבהערה: 1: כערך.

(3) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. שם: שהי'.

כשיהודי עולה לתורה כאן בתחתיים ואמר "ברכו את ד' המבורך", הרי למרות שאיו הוא יודע את הכוונות המתאימות, נאמר כמאלו "ברכו את ד' המבורך" בכל ארבעת העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשייה. כשם שהנפש אומרת בעולם העשייה, כך אומרים רוח ונשמה וחייה בעולמות יצירה-בריאה-אצילות, וכל זה נקלט ב"יחידה", כמו שהוא בעולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות. כאן ישנם הבדלים, יש שיודע כל פרטי הכוונות, ויש שיודע רק את כללות הענין, ויש אשר גם כללות הענין איננו יודע, אך מכל מקום, הענין מתהווה בכל העולמות העליונים כדוגמת המשל הנ"ל של יציאת הקול מהנימה, גם כשלאבון אין הוא יודע זאת.

ברם, אי הידיעה היא בתחתיים בלבד, ואילו למעלה מתחתיים כבר יודעים. על כך כתוב³ "וצדקתו עומדת לעד", יש לו הון שמור בעולמות העליונים, ובמשך הזמן - ידע.

בכך נבין דבר פליאה. יתן השי"ת אריכות ימים ושנים טובות ומאירות בגשמיות וברוחניות לכל ישראל ונראה בביאת גואל צדק כו'. בגן עדן, הן בגן עדן התחתון, שהוא גם כן דרגא די מכובדת, ומה גם בגן עדן העליון, שבו הצדיק יושב בהיכלו וסביבו צדיקים, חסידים, גאונים, בני תורה, וגם בעלי בתים פשוטים ובעלי מלאכות - מתעוררת פליאה: מילא ביחס לחסידים, לגאונים, לבני תורה, מובן שהם נמצאים בהיכל הצדיק, אך היהודים הפשוטים, אומרי התהלים הפשוטים ושומעי "עין יעקב", יהודים סתם המצטרפים באקראי להתנועות חסידית - איך הם מגיעים לשם? אך הענין הוא שאיש פשוט שבא לבית המדרש במגפי השוק כדי להתפלל בציבור, ועולה לתורה, אומר תהלים, שומע "עין יעקב", עוזר לבני תורה, בא לשמוע כשלומדים או אומרים חסידות, הרי למרות שאין הוא מבין, הענין מתהווה בכל זאת, והחשבון בא לבסוף. זה הטעם שגם אנשים פשוטים בידיעה נוטלים חלק בעמידה בהיכלי צדיקים.

מכל האמור נבין שקיים הבדל בין גליא שבתורה לפנימיות התורה. בגליא שבתורה ישנם הבדלים בענינים וסוגיות, כלומר ישנן דרגות בהבנה, ועבודת האדם היא להכשיר עצמו לעלות בהשגה וידיעה, כלומר מלבד קיום ההלכות הנוגעות לפועל צריכה להיות גם הידיעה כו'. ואילו בפנימיות התורה העיקר הוא העבודה בהכשרת עצמו לקבלת עול, לעשות גם מה שלא מובן, שתהיה ההתמסרות לחסידות, ואז ממילא גם באיש פשוט מתהווים הענינים בעולמות העליונים לאמיתתם כפי שהם.

יח. עתה נבין את ההבדל בדרך ובאופן שבין לפני פטרבורג לבין אחרי פטרבורג.

יז. כתוב¹: "ודבר בעתו מה טוב", ופירש רש"י: שואלים בהלכות הפסח ובהלכות החג בזמנו. יש ללמוד כל ענין בזמנו. למשל, כשלומדים מאמרי פסח בחורף ומאמרי ראש השנה שלא בזמנם, הרי יש הבדל אם הוא לשם הידיעה והבקיאות, ואז הלימוד הוא בכל זמן, או שהלימוד הוא במה שעוסק בעבודת ה' שבענין ההוא.

הכל חייבים לדעת בבירור שלימוד בלי עבודה ופועל, כבר אמרנו לעיל, אין זו חסידות. חסידות חייבת להשפיע בעבודה בפועל. אמנם כדי שהדבר ישפיע יש צורך בידיעת והבנת הענין, כל חד לפום שיעורא דיליה (-כל אחד לפי שיעורו), שלשם כך יש צורך בזמן רב לפני המועד. ואז כשמגיע המועד של פסח והוא לומד שוב את הענין הנוגע לפסח בקצרה, ומתפלל בענינים אלה וחוגג בהם את הפסח, או כשהוא לומד את הענין של ראש השנה ומבטא את הלימוד בקבלת עול - בא אז הענין לידי מימוש. בכך גופא ישנם בודאי הבדלים אם ובאיזו מדה נמצאים בדרגא המתאימה, אך ודאי שתועלת ישנה גם באלה שיש להם רצון כללי בלבד.

נבין את הדברים במשל גשמי: נגינה היא חכמה גדולה, ובשימוש בכלי זמר ישנן הרי חכמות עמוקות באופני הפקת הקול והתגלותו, הן ביחס לכל קול וקול לעצמו, והן באשר לשיתוף ומיזוג מספר קולות מכלי זמר אחד, ובמיוחד בהרכבת נגינה היוצאת מכמה כלי זמר יחד, אשר כולם צריכים להיות מתאימים לפי חוקי חכמת הנגינה. והנה יש אלה שהם חכמים גדולים בחכמה זו, וכל מי שהוא כזה יודע שכאשר יגע באצבעו בנימה זו בכינור יוצא קול מסויים, וכאשר יתופף באצבעו בתוף יוצא קול אחר. וכן הוא בהרכבת כמה כלי זמר, עד שמבין כולם יחדיו יוצא ניגון מתוק מעורר ומענג את הנפש. אבל מי שאינו חכם בחכמת הנגינה, הרי גם בנגיעתו בנימה של הכינור, או בתופפו בתוף - יוצא קול, והקול היוצא הוא גם כן כפי חוקי הנגינה, אך הוא אין לו ידיעה בזה.

והמשל בזה יובן לכל, על פי הידוע כי "חמשה שמות נקראו לה: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה"², כלומר, יש חמש דרגות בנשמה, שהן תחתיים, שניים, שלישיים, רביעיים, חמישיים, הכוללים כל ארבעת העולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשייה, ועולמות האין-סוף שלמעלה מן אצילות, שכל זה ישנו ומשתקף בכוח הנפש, כפי הלשון הידוע אשר כוחות הנפש הם מעשר ספירות דאצילות, ורעותא דלבא ומסירות נפש הם מעולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות, שהדרך של רעותא דלבא ומסירות נפש בעבודת קריאת שמע, נעשתה על ידי תורת החסידות דרך סלולה לרבים. כלומר, של"תחתיים" יש קשר ל"חמישיים".

(3) תהלים קיא, ג. קיב, ג.

(1) משלי טו, כג.

(2) ב"ר יד, יא.

השולחן ואומר: "שמואל בער, אמור נא מה לא מחוור לי". לפטור אותו בדבר צחות כלשהו לא בא בחשבון, והיה צורך לשקול כל מלה שמשמיעים באזניו, שכן פעם אמר לו מישהו איזו שנינות ואמר ר' יקותיאל בפנים זועפות: "הוא מתלוצץ? – שמעתי בעצמי מהרבי – רבנו הגדול – שהמתלוצץ יש לו עסק עם שדים, שיקחו אותו השדים!" – ויצא אותו אדם מדעתו ר"ל ולא הועילו רופאים וסגולות. ר' שמואל בער היה איפוא בתשובה מצביע לפניו על כמה וכמה ענינים אפשריים עד שקלע לענין שבו התקשה ר' יקותיאל, והלה היה משיב לו בהתפעלות: "כן, כן, אמת, קלעת, ובכן, אמור נא לי את הפירוש". והוסיף ר' שמואל בער ששאלותיו של ר' יקותיאל היו בחריפות גדולה בענינים העמוקים שבחסידות.

זה היה הסדר שלפני פטרבורג, המאור היה בהתגלות לכל. אמנם הרבי החל בסדר של עבודה פנימית, סדר ה"חדרים", א' ב' ג', שיסד היה בדרך של עשיית כלים, אלא שבדרך כלל היה המאור בהתגלות לכל, וכשהמאור בהתגלות הרי גם "לא כלי" מאיר, ואילו, מאחרי פטרבורג – הכל הוא בסדר והדרגה בכלי ובריבוי "אותיות" של הבנה.

יט. דרך החסידות היא דרך סלולה, היא ב"ה דרך סלולה רחבה, בריאה ונקיה, אלא שבסיבות שונות של צעירי החסידים, הלומדים חסידות בדרכים עצמאיות, ולכן צומחים ח"ו עשבי פרא על דרך סלולה זו, שהם ה"אני" העצמי, שהוא ה"אני" של השגה, "אני" הדוחק ר"ל רגלי השכינה, הרי הדבר גורם לחסידות זו לחדול מלהיות חסידות, שהרי כאמור, חסידות בלי עבודה בפועל במדות טובות איננה חסידות (אלא בשופטני לא עסקינן, ומן הסתם לא קיים לימוד חסידות כזה (שהרי זה ההבדל בין חכמה דקדושה לחכמה של "לעומת זה") כי אם במקרים ספורים, ובעזה"י מן ההכרח לתקן זאת, והשית"ת יעזור).

כ"ק דודי זקני הר"ל נבג"מ זי"ע ישב פעם בהתועדות אצל אביו אדמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" (לדודי זקני הר' יהודה ליב היו זמנים שונים, פעמים היה בהגבהה (על דרך "ויגבה לבו" כו') והיה שמח וטוב לב, וכפי שידוע אופן עבודתו בתפלה בשיר זמרה, ופעמים היה שריו בדאגה ובעצבות) ובשבתו אז בהתועדות, כמו הביע צער, "איפה חסידות, איפה עבודה, איפה השכלה", והשיב לו כ"ק אביו אדמו"ר אדמו"ר "צמח צדק": "מה אתה חושב רצה הסבא הרבי – רבנו הגדול – מחסידים וחסידות? הוא רצה להסיר את מה שנקרא בזוהר הקדוש "אטימין לבין, סתימין עינין, חמין ולא ידעין מה דחמין", ובמסירות נפשו פעל ב"ה, על ידי

לפני פטרבורג היה גילוי המאור, המאור היה בהתגלות, ולא היה עדיין מסודר בכללות אנ"ש סדר העבודה בדרך מלמטה למעלה. כידוע הסיפור בחסיד ר' יקותיאל מליעפלי, כשבא לליאזנא בפעם הראשונה, טיפס אל חלון חדרו של הרבי – רבנו הגדול⁴ ואמר: "רבי, יקטע נא אצלי את הצד השמאלי, ששם מקומו של היצר הרע". רמז לו הרבי בידו לרדת מהחלון, הוא ישב אז עטור בתפילין של רבנו תם, נשען על ידיו הקדושות ואמר: "ריבנו של עולם, ואתה מחיה את כולם⁵ כתיבו" – ומאז החל החסיד ר' יקותיאל "לחיות" (מאותה חיות באה לו הבנה בענינים העמוקים ביותר, אלא שעברו כמה שנים עד שהגיע להבנה, בימי כ"ק אדמו"ר אדמו"ר האמצעי, ואילו "חיות" קיבל מיד). "חיות" זו היתה באופן של גילוי אור, היה מבזיק אצלו גילוי אור אלקי ממש.

ובבוא גילוי האור, היה הופך לאיש אחר, והיה אומר בניגון: "במחול יש לצאת, במחול יש לצאת", ומי שהיה נתקל בו באותה שעה היה חייב לרקוד אתו (ואם לאו היה עלול לכבדו במקל). פעם אחת בהיותו בבוריסוב הלך ברחוב ופתאום נתעורר בניגונו "במחול יש לצאת" ורקד עם הדוור. אז אמר כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שבבוא הגילוי היה מבזיק בו גילוי אור ממש.

בכלל היה החסיד ר' יקותיאל איש פשוט בהבנה, והיה נושא ונותן באמונה⁶, אך בהבנת החסידות גדל מאוד. וכ"ק אדמו"ר אדמו"ר מוהר"ש אמר שענין ב"אמרי בינה" היה מברר אצל ר' יקותיאל לעפלער (הענין הוא ב"אמרי בינה" שער הק"ש מתחיל מפרק י"ב בענין עצם והתפשטות, העלם וגילוי, וכ"ק אדמו"ר הרה"ק למד ענין זה בהיותו ביאלטה – חורף תרמ"ה – וישנו בכתובים בקצרה, ונתבאר בארוכה בדרוש "בשעה שהקדימו, תרע"ב" בענין ההפרש בד' הענינים – כוח ופועל, העלם וגילוי, עצם והתפשטות, יש ואין).

כ"ק אדמו"ר אמר לכ"ק אדמו"ר כי כ"ק אדמו"ר אדמו"ר האמצעי חיבר כל ספר מספריו עבור סוג מסויים אחר של חסידים, ואת הספר "אמרי בינה" כתב בשביל ר' יקותיאל לעפלער.

כאמור, באה לו ההבנה בחסידות במשך כמה שנים, אך גם כאשר גדל בידיעת החסידות, היה זה בדרך של גילוי מלמעלה. כ"ק אדמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" רצה להלביש אותו ב"לבושים", והורה לו ללמוד "קב הישר" וחומש עם רש"י, והדבר לא בא בקלות.

שמעתי מכ"ק אדמו"ר הרה"ק, שהחסיד ר' שמואל דוב נ"ע סיפר לו, שהחסיד ר' יקותיאל היה בא אליו, לבוש מעיל פרווה ושוט בידו, מניח את השוט על

(4) חדרו של כ"ק רבנו הגדול היה בעליה.

(5) נחמיה ט, ו.

(6) כמעשה הידוע באיזה פרוטות שטעה עכ"ם כחשבונו בקשר למלה

שקנה בחנותו, והחסיד ר' יקותיאל חקר ודרש אחריו עד שנודע לו מאיזה כפר הוא והלך כמה וכמה פרסאות להחזיר לו, ואמר כ"ק רבנו הגדול: "עבור קידוש השם כזה זוכים לנכדים גבירים אריים". וכך הוה, הבנקאי סאלאוויי היה נכדו.

לו דבר התעסקותו שם ט"ו חדשים, ופירותיו הם החסיד ר' יצחק מיאסי וחסידו קאלאראש וכו'.

כג. כאשר הלשינו על כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" בשנת תרי"ט (וזה היה בפעם החמישית) והיה אז ביסורים גדולים, אמר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" לבנו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש: כשהייתי קטן היה גידולי בבית כ"ק אאזמו"ר (רבנו הגדול, כי היה יתום ל"ע), ובכל פעם לתקיעות וברכת כהנים היה לוקח אותי תחת טליתו (לתקיעת שופר עד ט' שנה, ולברכת כהנים עד החתונה). בשנת תקנ"ט בעת התקיעות ראיתי כי בשנה זו תהיה צרה גדולה ר"ל לכ"ק אאזמו"ר והישועה לא ראיתי, משמע לפי שלא היתה גאולה שלימה.

כד. בשנה זו, תרצ"ג, תתמלאנה מאה שנה לשני ענינים עיקריים בדברי ימי ליובאוויטש הקשורים זה בזה: א) ימלאו מאה שנה מאז קנה כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק" את השטח שעליו בנה את בית קדשו. ב) ימלאו מאה שנה ללידת כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

כה. באחת הפעמים – בחיי הרב המגיד בעלמא דין – אשר כ"ק רבנו הגדול היה מוכן לנסוע ממזריטש לביתו, הלך הרה"ק הרב המלאך ללותו, ופנה לעגלון ואמר לו: יש להלקות את הסוסים עד שיחדלו להיות סוסים. נוסח אחר: יש להלקות את הסוסים עד שידעו שהם סוסים. ואמר רבנו הגדול, שנוספה לו דרך חדשה בעבודת ה', וביטל נסיעתו אז, ונשאר משך זמן נוסף במזריטש.

בשנת תקל"ג היה – רבנו הגדול – אצל הרה"ק הרב המלאך משך תקופה של יותר מחדשיים והיה קורא לו: רבי בן רבי, ואחרי הסתלקות הרה"ק הר' אברהם המלאך, היה מספר פעמים אצל הרה"ק ר' מנחם מענדל (מויטבסק).

כו. כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלח בשנת תרנ"ח שבעה עשר תלמידים לעיר זעמבין אל הר' שמואל גרונוס ז"ל, ונמצאת אצלי הרשימה בכתב יד קדשו עם הערותיו, בקשר לכשרונותיו של כל אחד ואחד מהתלמידים וכן טבע מדותיו והנהגתו ביראת שמים, והשקפה כללית מה יהא עליו. זה היה בתחילת שנת תרנ"ח⁸, ובסוף תרנ"ח באו תלמידים אלה לליובאוויטש. בשמחת תורה בשעת ההקפות התחיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומר: "תומכי תמימים הושיעה נא", והפסיק ואמר: מה השאלה איך לקרוא לשיבה – הרי כתוב במפורש (ואמר בניגון של שמחת תורה, הידוע) "תומכי תמימים הושיעה נא, תקיף לעד הצליחה נא, תמים במעשיו עננו ביום קראנו", והכריז בקול רם: הישיבה נקראת "תומכי תמימים", ואני מבקש את כולם, את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, "הושיעה נא", ועבור זה אני מבטיח "הצליחה נא".

חסידות, לפתיחין לבין, פקחין עינין וידעין מה דחמין. פעם היתה חסידות – עבודה, וההתחלה היתה בעבודת האדם עם עצמו, ואילו כיום ישנם כאלה שהחסידות לגביהם היא רוממות (פשוט ישות), והתחלת העבודה היא לבטל את זולתו, דבר שהוא היפך החסידות ממש, ובכל זאת אין ליפול ברוח, יש להיות קשורים בחסידות, וכשקשורים – לא נופלים, אך כבר הגיע הזמן לבוא אל האמת.

כ. הגאולה היתה בשעת תפלת מנחה. ובאותן ג' תפלות של אותה יממה היו אתו הבעש"ט והרב המגיד נ"ע. בשלוש השעות שישב בבית דירת המתנגד, כידוע, היה לו צער גדול יותר מכל המאסר. כי לאחר שכבר נצח הענין – שהרי ישיבתו במאסר היתה ענין רוחני (על רוחניות הענינים), וכאשר הענין נצח – הרי עניני גופו הקדוש לא היו נוגעים לו, וכדי להיות עם המגיד ולשמע את הבעל שם, ניתן לשער, לא היה איכפת לו להתעכב במאסר עוד ג' שעות ועוד יום שלם, ובכלל כאשר בשרוהו כי חפשי הוא, לא רצה ללכת משם.

כא. הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיצ'וב תבע (הרבה שנים אחרי המאורע דשנת תקנ"ט) מרבנו הגדול, מדוע לקח על כתפיו כל כך הרבה, מה שהרבי – הרב המגיד – לא התכוון לכך. היו כל כך הרבה יסורי כלל ישראל ויסורים של מעלה, יסורי הנפש והגוף שלכם, הרי היו יכולים להעביר זאת עם "מקיפים"? ויענהו רבנו הגדול: "נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים⁷, "עצמות", כביכול, רצתה דירה בתחתונים. ב"מקיפים" יש באופן כך ויכול להיות גם באופן אחר, ואילו ב"פנימי", קו האמצעי, מדתו של יעקב שהיא מדרגת אמת, לא קיימת אמת דמיונית, אמת היא כך ולא אחרת.

כב. ב"חדר" א' של רבנו הזקן, שהתחלתו היתה בשנת תקל"ח, היו לו ט"ו תלמידים, ותנאי קבלתם היה שיהיו בקיאים בש"ס, במדרש, בעיקרים ובכוזרי, ולהיות בעלי ידיעה בזוהר. ולמד עמהם חמש שנים רצופות (לבד מהנסיעות המוכרחות, וכידוע היה אז אצלו זמן של נסיעות גם בסתר).

"חדר" ב' יסד בשנת תק"מ ו"חדר" ג' בשנת תקמ"ב, ושיעור זמן הלימוד בחדרים אלה היה ג' שנים. ומאז נפצו ת"ל התלמידים בהרבה מקומות והתחילו לפרסם תורת ועבודת החסידות, ונתרבו חסידים ואנשי מעשה. עבודתו של כ"ק רבנו הגדול בענין התפשטות החסידות, היתה על דרך ההפלאה, בחכמה גדולה של הסתדרות, והיה שולח שלוחים בסתר, לעורר לגשת להתקרב לדרכי החסידות, והיה שולח את תלמידיו גם למדינות רחוקות.

את תלמידו ר' משה ווילנקר שלח למחוז בסרביה, ואמר לו שלא ישוב אליו עד כלותו המוטל עליו, וארך

(8) התייסדות ישיבת "תומכי תמימים" היתה בט"ו אלול תרנ"ז.

(7) ראה ת"ז ב, ה.

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲהַ
 כִּי-אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לְבָבוֹ וְאֶת-לֵב עַבְדִּיו
 לְמַעַן שְׂתִי אֶתְתִּי אֵלָהּ בְּקִרְבּוֹ כַּסִּי: ב וּלְמַעַן
 תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנֶדֶךְ וּבֶן-בְּנֶדֶךְ אֶת אֲשֶׁר
 הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת-אֶתְתִּי אֲשֶׁר-שָׂמֹתִי
 בָּם וַיִּדְעֶתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה כַּסִּי: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן אֶל-פְּרַעֲהַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִם עַד-מָתִי מֵאַנְתָּ לַעֲנַת מַפְנֵי
 שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי כַּסִּי: ד כִּי אִם-מָאֵן אַתָּה
 לְשַׁלַּח אֶת-עַמִּי הַגָּנִי מִבְּיַד מַחֵר אַרְבֶּה
 בְּגִבְלֶךָ: ה וְכִסְפָּה אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
 לִרְאוֹת אֶת-הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת-יֵתֶר הַפְּלִטָּה
 הַנִּשְׁאַרְתָּ לָכֶם מִן-הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת-כָּל-הָעֵץ
 הַצִּמַּח לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה כַּסִּי: ו וּמִלֹּאֵו בַּתִּיף
 וּבַתִּי כָּל-עַבְדֵיךָ וּבַתִּי כָּל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-
 רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם
 עַל-הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעַם
 פְּרַעֲהַ: ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְּרַעֲהַ אֵלָיו עַד-
 מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת-הָאֲנָשִׁים
 וַיַּעֲבֹדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטָּרִם תִּדַע כִּי
 אֲבָדָה מִצְרַיִם כַּסִּי: ח וַיּוֹשֶׁב אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן אֶל-פְּרַעֲהַ וַיֹּאמֶר

א וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה עוֹל לְוֹת
 פְּרַעֲהַ אָרִי אָנָּה יִקְרִית ית לְבַה
 וְיֵת לְבֹא דְעַבְדוּהִי בְדִיל לְשׁוֹאֵה
 אֲמִי אֵלִין בִּינִיהוּן: ב וּבְדִיל
 דְתִשְׁתַּעֲי קָדָם בְּרַךְ וּבְרַךְ בְּרַךְ ית
 נִסִּין דִּי עַבְדִּית בְּמִצְרַיִם וְיֵת
 אֲתוּמִי דִי שְׁוִיתִי בְּהוּן וְתִדְעוּן
 אָרִי אָנָּה יי: ג וְאַתָּה מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן לְוֹת פְּרַעֲהַ וַאֲמַרוּ לַה בְּדִין
 אָמַר יי אֱלֹהָא דִּיהוּדָאִי עַד אֲמַתִּי
 מְסַרְבִּי אַתָּ לְאַתְּפִנְעָא מִן קְדָמִי
 שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קְדָמִי: ד אָרִי
 אִם סְרִיב אַתָּ לְשַׁלַּח ית עַמִּי הָא
 אָנָּה מִיִּתִי מְחָר גּוֹבָא בְתַחוּמָךְ:
 ה וְחַפָּא ית עֵין שְׁמִשָּׂא דֶאֲרַעָא
 וְלֹא יְכוּל לְמַחְזִי ית אֶרְעָא וְיִכוּל
 ית שְׂאָר שְׁזִכְתָּא דֶאֲשַׁתָּאָר לְכוּן
 מִן בְּרִדָּא וְיִכוּל ית כָּל אֵילָנָא
 דֶאֲצִמַח לְכוּן מִן חֶקְלָא:
 ו וַיִּמְלוּן בְּתִיף וּבַתִּי כָּל עַבְדֵיךָ
 וּבַתִּי כָּל מִצְרַיִם דִּי לֹא חָזוּ
 אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹתֶת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹמָא
 דְמַהוּיִהוּן עַל אֶרְעָא עַד יוֹמָא
 הַדִּין וַיִּתְּפִנֵי וַיִּנְפֵק מִן קָדָם
 פְּרַעֲהַ: ז וַאֲמַרוּ עַבְדֵי פְּרַעֲהַ לַה
 עַד אֲמַתִּי יִהְיֵי דִין לָנָא לְתַקְלָא
 שְׁלַח ית גְּבִרָא וַיִּפְלְחוּן קָדָם יי
 אֱלֹהֵהוּן הַעַד כְּעוֹן לֹא יִדְעַת אָרִי
 אֲבָדָת מִצְרַיִם: ח וְאַתוּתִב ית

כַּסִּי: ח וַיּוֹשֶׁב אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן אֶל-פְּרַעֲהַ וַיֹּאמֶר

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲהַ. וְהִתְרַחַ וְהִתְרַחַ
 בו: שְׂתִי. שִׁמְיָ, שְׁאֲשִׁית אֲנִי: (ב) הִתְעַלְלֹתִי. שְׁחַקְתִּי, כְּמוֹ: (במדבר כב) "כִּי הִתְעַלְלֹתָ בִּי",
 (שמואל א ו) "הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלְלָה בְּהֶם", הָאֲמֹר
 בְּמִצְרַיִם, וְאִינוּן לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלִילִים - שְׂאֵם כּוֹ,
 הִזְה לּוֹ לְכַתֵּב עוֹלְלָתִי - כְּמוֹ: (איכה א) "וְעוֹלָל לְמוֹ
 כַּאֲשֶׁר עוֹלְלָתָ לִי", "אֲשֶׁר עוֹלָל לִי": (ג) לַעֲנַת.
 כְּתַרְגוּמוֹ: לְאַתְּפִנְעָא, וְהוּא מְגַזְרַת עֲנִי, מֵאַנְתָּ
 לְהִיּוֹת עֲנִי וְשִׁפְלָ מַפְנֵי: (ה) אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ. אֶת
 מְרֵאֵה הָאָרֶץ: וְלֹא יוּכַל וְגו'. הַרְוָאָה לְרֵאוֹת אֶת
 הָאָרֶץ, וְלִשׁוֹן קְצָרָה דְּבַר: (ז) הַטָּרִם תִּדַע. הַעוֹד
 לֹא יִדְעַת כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם?: (ח) וַיּוֹשֶׁב. הוֹשְׁבּוּ

אלהם לכו עבדו את־יהוה אלהיכם מי ומי
ההלכים כס"י: ט ויאמר משה בנערינו ובזקנינו
גלך בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו גלך פי
חג־יהוה לנו: ויאמר אלהם יהי כן יהוה
עמכם כאשר אשלח אתכם ואת־טפכם ראו
פי רעה נגד פניכם כס"י: יא לא כן לכו נא
הגברים ועבדו את־יהוה פי אתה אתם
מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה כס"י: ס
(ע"ב בחול) שני יב ויאמר יהוה אל־משה נטה ידך
על־ארץ מצרים בארפה ויעל על־ארץ
מצרים ויאכל את־כל־עשב הארץ את כל־
אשר השאיר הפרד כס"י: יג ויש משה את־
מטהו על־ארץ מצרים ויהוה נהג רוח־קדים
בארץ כל־היום ההוא וכל־הלילה הבקר היה
ורוח הקדים נשא את־הארפה כס"י: יד ויעל

משה וית אהרן לות פרעה ואמר
להון אזילו פלחו קדם יי אלהכון
מן ומן דאזלין: ט ואמר משה
בעולמנא ובסכנא גזיל בכננא
ובכנתנא בעננא ובתורנא גזיל
ארי חגא קדם יי לנא: י ואמר
להון יהי כן מימרא דיי בסעדכון
כד אשלח יתכון וית טפלכון חזו
ארי בישא דאתון סבירין למעבד
לקבל אפיכון לאסתחרא: יא לא
כן אזילו כען גבריא ופלחו קדם
יי ארי יתה אתון בען ותריף
יתהון מן קדם פרעה: יב ואמר
יי למשה ארים ידך על ארעא
דמצרים ויתי גובא ויסק על
ארעא דמצרים ויכול ית כל
עסבא דארעא ית כל די אשאר
ברדא: יג וארים משה ית חטרה
על ארעא דמצרים ויי דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא ההוא
וכל ליליא צפרא הוה ורוח
קדומא נטל ית גובא: יד ויסליק

רש"י

לכם: דם אנו רואין עליכם במדבר: (יא) לא כן.
כאשר אמרתם להוליד הטף עמכם, אלא לכו
הגברים ועבדו את ה': פי אתה אתם מבקשים.
(אותה עבודה) בקשתם עד הנה: נזבחה לאלהינו,
ואין דרך הטף לזבח: ויגרש אתם. הרי זה לשון
קצר ולא פרש מי המגרש: (יב) בארפה. בשביל
מפת הארפה: (יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית
נשא את הארפה, לפי שבא כנגדו, שמצרים
בדרומית מערבית היתה, כמו שמפרש במקום
אחר: (יד) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה
בימי יואל שנאמר: (יואל ב) "כמהו לא נהיה
מן־העולם", למדנו שהיה כבוד משל משה, [פי של
יואל הנה] על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארפה,
ילק, חסיל, גזם, אכל של משה לא היה אלא של

על ידי שליח ששלחו אחריהם, והשיבו אל
פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף פי
אשלח גם את הצאן ואת הבקר, כאשר אמרתם:
ראו פי רעה נגד פניכם. כתרגומו. ומדרש אגדה
שמעתי: כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם
פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב
עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם ונהריגה.
וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא
להרגם, אמר משה בתפלתו: (לקמן לב) "למה
יאמרו מצרים לאמר פרעה הוציאם"? זו היא
שאמר להם: "ראו פי רעה נגד פניכם", מיד:
"וינחם ה' על הרעה" והפך את הדם לדם מילה
שמן יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע ה) "היום
גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שהיו אומרים

הָאֲרָבָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּינַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כַּבֵּד מְאֹד לְפָנָיו לֹא-הָיָה כֵּן אֲרָבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה-בֵּן כִּשׁ"י: טו וַיִּכֹּס אֶת-עֵינַי כָּל-הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֵּאכַל אֶת-כָּל-עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל-פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא-נֹתַר כָּל-יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּשׁ"י: טז וַיִּמְהַר פְּרָעָה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטָאתִי אֵיךְ הַפַּעַם וְהִעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִסַּר מֵעָלַי רַק אֶת-הַמּוֹת הַזֶּה: יח וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתַר אֶל-יְהוָה: יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחָיִם חֹזֵק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת-הָאֲרָבָה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאָר אֲרָבָה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כִּשׁ"י: כ וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטְהַר יָדְךָ עַל-הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשָׁךְ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם

גובא על כל ארעא דמצרים וישרא בכל תחום מצרים תקיף לחדא קדמוהי לא הוה כן גובא דכותה ובתרוהי לא יהי כן: טו וחספא ית עינ שמשא דכל ארעא וחסוכת ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל פרי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בכל ארעא דמצרים: טז ואוהי פרעה למקרי למשה ולאהרן ואמר חבית קדם יי אלהכון וילכון: יז וכען שבוק פען לחובי ברם זמנא קדא וצלו קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית מותא קדין: יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי: יט והפך יי רוחא מערבא תקיף לחדא ונטל ית גובא ורמהי לימא דסוף לא אשתאר גובא חד בכל תחום מצרים: כ ואחקף יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל: כא ואמר יי למשה ארים ידך על צית שמיא ויהי חשוכא על ארעא דמצרים פתר

רש"י

המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה): (כא) וימש חשך. ויחשיף עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשף של לילה יאמיש ויחשיף עוד: וימש. כמו ויאמש. יש לנו תבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הכרת האל"ף נפרת כל כך, אין הפתוב מקפיד על חסרונה, כגון: (ישעיה יג) "לא יהל שם ערבי" - כמו לא יאהל, - לא יטה אהלו, וכן: (שמואל ב כב) "ותרני חיל", כמו ותאזרני. ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו לא ימיש, פתר דיעדי קבל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום, אבל אין הדבור מישוב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא

מין אחד (כך גרסת רבי אליהו מזרחי), וכמוהו לא היה ולא יהיה: (טו) כל ירק. עלה ירק, וירדור"א בלע"ז: (יט) רוח גם. רוח מערב: ימה סוף. אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרחא של ארץ ישראל, לפיכך, רוח גם תקעו לארבה בזמה סוף כנגדו, וכן מצינו לענין תחומין, שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף ועד גם פלשתים", ממזרח למערב, שים פלשתים במערב היה, שנאמר בפלשתים: (צפניה ב) "יושבי חבל הים, גוי פרתים": לא נשאר ארבה אחד. אף

וַיִּמַשׁ חֲשֹׁךְ כִּסְיִי: כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־
הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים כִּסְיִי: כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו
וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתְיוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבֹתָם: שְׁלִישִׁי
כד וַיִּקְרָא פְּרַעֲהַ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֵאנְכֶם וּבְקַרְכֶּם יֵצֵג גַּם־טַפְּכֶם
יִלְךְ עִמָּכֶם כִּסְיִי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתָּה תִתֵּן
בְּיַדְךָ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעִשִּׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּסְיִי:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא רַסְסָה בִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ
לֹא־נִדְעַ מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בְּאֵנוּ
שְׁמָה כִּסְיִי: כו וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא
אָבָה לְשַׁלְּחָם: כז וַיֹּאמְרוּ־לוֹ פְּרַעֲהַ לֵךְ מֵעָלַי
הַשֹּׁמֵר לֵךְ אֶל־תִּסְפֶּה רְאוֹת פָּנָי בִּי בְיוֹם רְאוֹתֶךָ
פָּנָי תָּמוּת: כח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְתָ לֹא־אִסְפֶּה

דִּיעָדִי קָבַל לִילָא: כב וַאֲרִים
מֹשֶׁה ית ידה על צית שמיא והוה
חשוף קבל בכל ארעא דמצרים
תלתא יומין: כג לא חזו אנש ית
אחיהי ולא קמו אנש מתחתיהי
תלתא יומין ולכל בני ישראל
הוה נהורא במושבנהון:
כד וקרא פרעה למשה ואמר
אזילו פלחו קדם יי לחוד ענכון
ותורכון שבוקו אף טפלכון זיל
עמכון: כה ואמר משה אף את
תמסר בידנא נכסת קדשין ועלון
ונעבד קדם יי אלהנא: כו ואף
בעידנא זיל עמנא לא תשתאר
מדעם ארי מנה אנחנא נסבין
למפלח קדם יי אלהנא ונאנחנא
לית אנחנא ידעין מה נפלח קדם
יי עד מיתנא תמן: כז ואתקף יי
ית לבא דפרעה ולא אבה
לשלחותהון: כח ואמר לה
פרעה אזיל מעלוי אסתמר לך
לא תוסיף למחזי אפי ארי ביומא
דתחזי אפי תמות: כט ואמר
משה יאות מלילתא לא אוסיף

רש"י

כמונן. ועוד שחפשו ישראל וראו את פליהם,
וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים: אין
בידינו כלום, אומר לו: אני ראיתי בביתך ובמקום
פלוגי הוא: שלשת ימים. שלוש של ימים,
טריציינ"א בלע"ז, וכן שבעת ימים בכל מקום
טטיינ"א של ימים: (כד) יצג. יהא מצג במקומו:
(כה) גם אתה תתן. לא דייד שמקננו ילך עמנו,
אלא גם אתה תתן: (כו) פרסה. פרסת רגל,
פלנט"א בלע"ז: לא נדע מה נעבד. כמה תכבד
העבודה. שמא ישאל יותר ממה שיש בידינו:
(כט) פן דברת. יפה דברת, ובזמנו דברת. אמת,

כתוב אחר "ויהי חשך". ומדרש אנדה פותרו לשון
(דברים כח) "ממשש בצהררים", שהיה כפול ומכפל
ועב עד שהיה בו ממש: (כב) ויהי חשך אפלה
וגו' שלשת ימים וגו'. חשך של אפל, שלא ראו
איש את אחיו אותן ג' ימים (בשמות רבה), ועוד
שלשת ימים אחרים חשך מכפל על זה שלא קמו
איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמד, ועומד אין
יכול לישב (שמות רבה. עיי"ש). ולמה הביא עליהם
חשך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא
היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי
שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו: אף הם לוקין

עוד ראות פניך כס"י: פ יא א ויאמר יהוה אל-משה עוד נגע אחד אביא על-פרעה ועל-מצרים אחרי-כן ישלח אתכם מזה בשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה כס"י:
 ב דבר-נא באזני העם וישאלו איש | מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי-כסף וכלי זהב כס"י: ג ויתן יהוה את-חן העם בעיני מצרים גם | האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי-פרעה ובעיני העם: ס רביעי ד ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים כס"י: ה ומת כל-בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על-כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה כס"י: ו והיתה צעקה גדלה בכל-ארץ מצרים אשר כמיהו לא נהיתה וכמיהו לא תסף:

עוד למחזי אפיך: א ואמר יי למשה עוד מכתש חד איתי על פרעה ועל מצרים בטר פן ישלח יתכון מפא כשלחותה גמירא תרכא יתריף יתכון מפא: ב מליל כען קדם עמא ושאלו גבר מן חברה ואתתא מן חכרתה מנין דכסף ומנין דדקב: ג ויהב יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא: ד ואמר משה כדנן אמר יי כפלאות ליליא אנא מתגלי בגו מצרים: ה וימות כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד למתב על כרסי מלכותה עד בוכרא דאמתא די בטר ריחיא וכל בוכרא דבעירא: ו ותהי צוחתא רבא בכל ארעא דמצרים דכותה לא הות ודכותה

רש"י

שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה):
 (א) כלה. גמירא. כלה, כליל. כלכם ישלח:
 (ב) דבר נא. (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה. כבקשה ממך, הוזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק, אברהם: "ועבדים ונענו אותם", קים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", לא קים בהם:
 (ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני פרעה נאמר לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצת הלילה. כהחלק הלילה. כחצות, כמו: (מלכים א ט) "כעלות", (תהלים קכד) "בחרות אפם בנו", זהו פשוטו, לישבו על אפניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו:

(ברכות ד) כמו כבחות הלילה, ואמרו שאמר משה: 'כחצות', דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחוריו, ולא אמר כחצות, שמה טעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, אבל הקדוש ברוך הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'כחצות': (ה) עד בכור השכי. למה לקו השבויים? כדי שלא יאמרו: 'ראתם תבעה עלבונם, והביאה פרענות על מצרים: מבכור פרעה וגו' עד בכור השפחה. כל הפחותים מבכור פרעה וחסובים מבכור השפחה היו בכלל, ולמה לקו בני השפחות? שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה. וכשהקדוש ברוך

וּלְכָל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְרֹץ-כְּלָב לְשׁוֹנוֹ
 לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה
 יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל כְּשׁׁי: ח וַיִּרְדּוּ
 כָּל-עַבְדֵיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִי לִי לֵאמֹר צֵא
 אִתָּה וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי-כֵן אֵצֵא
 וַיֵּצֵא מֵעַם-פְּרַעֲהַ בַּחֲרִי-אָף כְּשׁׁי: ט וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֵלֵיכֶם פְּרַעֲהַ
 לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשׁׁי: י וּמֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לְפָנֵי
 פְּרַעֲהַ וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא-שָׁלַח
 אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשׁׁי: יא וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֵאמֹר כְּשׁׁי: יב הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים

לֹא תספ: ז וְלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
 יִנְזָק כְּלָבָא לִישְׁנָה לְמִנְפַח
 לְמֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל
 דִּתְדַעוּן דִּנְפְרִישׁ יֵי בֵין מִצְרַיִם
 וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ח וַיַּחֲתוּן כָּל
 עַבְדֵיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוּ מִנֵּי
 לְמִימֵר פּוּק אַתּ וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךָ
 וְכַתֵּר כֵּן אֲפּוֹק וּנְפַק מְלוֹת פְּרַעֲהַ
 כְּתָקוּף רַגְזוּ: ט וַאֲמַר יֵי לְמֹשֶׁה
 לֹא יִקְבַּל מִנְכוּן פְּרַעֲהַ בְּדִיל
 לְאַסְגָּאָה מִפְּתֵי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:
 י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יַת כָּל
 מוֹפְתֵיָא הָאֵלִין קְדָם פְּרַעֲהַ
 וְאַתְקִיף יֵי יַת לְבָא דִּפְרַעֲהַ וְלֹא
 שִׁלַּח יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָה:
 יא וַאֲמַר יֵי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִימֵר:
 ב יִרְחָא הֲדִין לְכוּן רִישׁ יַחֲזִין
 קְדָמַי הוּא לְכוּן לִירְחֵי שְׁתָּא:

רשׁי

את מצרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר
 כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן, אלא
 בשביל לסמכה לפרשה שלאחריה: (א) ויאמר
 ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה
 וטרח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה
 ראשונה, שכללו עם משה בדבור: בארץ מצרים.
 (מכילתא) חוץ לכרך. או אינו אלא בתוך הכרך?
 תלמוד לומר: "כצאתי את העיר וגו'", ומה תפלה
 קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה
 עבודת פוכבים, דבר חמור כנה, לא כל שפן?:
 (ב) החדש הזה. (מכילתא. שמות רבה) הראהו
 לבנה בחדושה, ואמר לו: כשהגרח מתחדש, יהיה
 לה ראש חדש. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: על
 חדש ניסן אמר לו: זה יהיה ראש לסדר מגזן
 החדשים, שיהא איר קרוי שני, סיון, שלישי: הזה.
 נתקשה משה על מולד הלכנה, באיזו שעור תראה
 ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את

הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא):
 (ז) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון
 שנון: לא ישנו, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני
 ישראל לאיש את לשונו", לא שנון. (שמואל ב ה)
 "אז תחרץ", תשפנון. (ישעיה מא) "למורג חרוץ",
 שנון. (משלי כא) "מחשבות חרוץ", אדם חרוץ
 ושנון, (שמואל א י) "וניד חרוצים תעשיר", חריפים,
 סותרים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו
 כל עבדיך. חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף, ירד
 פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו צאו מתוך
 עמי", ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי
 והשתחית לי (זכחים קב): אשר ברגליך. ההולכים
 אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם
 מארץ: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו, יצא
 מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו: "אל תספ ראות
 פני": (ט) למען רבות מופתי. מופתי, שנים.
 רבות, שלשה: מכת בכורות, וקריעת ים סוף וילנער

ג מלילו עם כל פנשתא דישראל למימר בעסרא לירחא הדין ויפכו להון גבר אמר לבית אבא אמר לביתא: ד ואם יזעיר ביתא מלאתמנאה על אמרא ויפכ הוא ושיכבה דקריב לביתה במנזן נפשתא גבר לפום מיכלה תתמנון על אמרא: ה אמר שלים דכר בר שתה יהי לכוז מן אמריא ומן עזיא תסבון: ו ויהי לכוז למטרא עד ארבעא עסרא יומא לירחא הדין ויפסון יתה כל קהלא כנשתא דישראל בין

ראשון הוא לכם לחדשי השנה כס"י: ג דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הוזה ויקחו להם איש אשה לבית-אבת אשה לבית כס"י: ד ואם-ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל-ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על-השנה כס"י: ה אשה תמים זכר בן-שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן-העזים תקחו כס"י: ו והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הוזה

רש"י

במכסת. חשבון, וכן: (ויקרא כז) "מכסת הערפך" לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכל פזית (מכילתא): תכסו. תתמנון: (ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה, כלומר שנוול בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרוי אשה, שנאמר: (דברים יד) "ושם עזים": (ו) והיה לכם למשמרת. זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום ארבעה ימים קדם שחיטה, ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צנה בן בפסח דורות? היה רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא אומר: (יחזקאל טז) "ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת הדיים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם) "ואת ערם ועריה", ונתן להם שתי מצות: דם פסח ודם מילה שפלו באותו הלילה, שנאמר: (שם) "מתבוססת בדמיה", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט) "גם-אתך בדם-בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו", ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם: "משכו וקחו לכם", "משכו" ידכם מעבודת כוכבים וקחו לכם" צאן של מצוה: ושחטו אתו וגו'. וכי כלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוהו של

הלבנה ברקיע ואמר לו: בזה ראה וקדש. וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנאמר: (לעיל ו) "ויהי ביום דבר ה'", (ויקרא ז) "ביום צוותו", (כמדבר טו) "מן היום אשר צנה ה' והלאה"? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם השכה: (ג) דברו אל כל עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר: "אפה תדבר"? - אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה: למדני, והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים: דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש. (מכילתא) דברו היום, בראש חדר, שיקחוהו בעשר לחדש: הנה. פסח מצרים מקחו בעשר ולא פסח דורות (פסחים צו): אשה לבית אבת. (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו מרבין, יכול שיהיה אחד לכלן? תלמוד לומר: "שה לבית": (ד) ואם ימעט מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין לאכלו ויבא לידי נותר, "ולקח הוא ושכנו וגו'", זהו משמעו לפי פשוטו, ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו, יכולין להתמעט ולמשך ידיהם הימנו ולהמנות על שיהיה אחד, אף אם באו למשך ידיהם ולהתמעט מהיות משה, תמעטו בעוד השנה קים, בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט):

וּשְׁחַטּוּ אֹתוֹ כָּל קָהַל עֵדֶת-יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרָבִים כִּסְ"י: ז וְלָקְחוּ מִן-הַדָּם וְנָתְנוּ עַל-שְׂתֵי
הַמְּזוּזוֹת וְעַל-הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר-
יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם כִּסְ"י: ח וְאָכְלוּ אֶת-הַבֶּשֶׂר
בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מְרִירִים
יֹאכְלֵהוּ כִּסְ"י: ט אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבִשַׁל
מִבֶּשֶׂל בַּמַּיִם כִּי אִם-צְלִי-אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-
כְּרָעָיו וְעַל-קִרְבּוֹ כִּסְ"י: י וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-
בֹּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ כִּסְ"י:
יא וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעֻלֵיכֶם

שְׁמֵשֵׁא: ז וְיִסְבוּן מִן דְּמָא
וְיִתְנוּן עַל תְּרִין סַפֵּיא וְעַל שְׁקָפָא
עַל בְּתִיא דִּיכְלוּן יְתָה בְּהוּן:
ח וְיִכְלוּן יְתָ בַסְרָא בַּלַּיְלָא הַהוּא
טוֹי נוֹר וּפְטִיר עַל מְרִירִין וְכַלְנֵה:
ט לֹא תִיכְלוּן מִנָּה כַּד חֵי וְאָף
לֹא בִשַׁלָּא מִבֶּשֶׂל בְּמִיא אֲלֵהֵן
טוֹי נוֹר רִישֵׁיהַ עַל כְּרָעוּהֵי וְעַל
גְּוֵה: י וְלֹא תִשְׂאָרוּן מִנָּה עַד
צַפְרָא וְדִישְׁתָּאר מִנָּה עַד צַפְרָא
בְּנוֹרָא תוֹקְדוּן: יא וְכַדִּין תִּיכְלוּן
יְתָה תְּרַצִּיכוּן יְהוּן אֲסִירִין
מְסַנִּיכוּן בְּרַגְלִיכוּן וְחִטְרִיכוּן
בִּידִיכוּן וְתִיכְלוּן יְתָה בְּבַהִילוֹ

רש"י

מר נקרא מרור, וצום לאכל מרור, זכר ל"וימררו
את חייהם": (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו
צלוי כל צרכו, קוראו נא בלשון ערבי: ובשל
מבשל. כל זה באזהרת "לא תאכלו" (שם פא):
במים. מנין לשאר משקין? תלמוד לומר: "ובשל
מבשל", מכל מקום (שם): כי אם צלי אש.
למעלה, גזר עליו ב'מצות עשה', וכאן הוסיף עליו
'לא תעשה', "אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש":
ראשו על כרעיו. צולוהו כלו כאחד עם ראשו ועם
כרעיו ועם קרבו, ובגני מעיו נותן לתוכו אחר
הדחתן (שם עד). ולשון "על כרעיו ועל קרבו",
כלשון (לקמן יג) "על צבאותם", כמו
בצבאותם - כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל
בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בקר. מה
תלמוד לומר "עד בקר" פעם שניה ליתן בקר על
בקר, שהבקר משמעו משעת הנץ החמה, ובא
הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר,
זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר: למד שאינו
נשרף ביום טוב אלא ממחרת, וכף תדרשנו:
והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני, תעמד
ותשרפנו: (יא) מתניכם חגרים. מזמנים לדָרֶף:

אדם כמותו (מכילתא. קידושין מא): קהל עדת
ישראל. קהל ועדה וישראל. מפאן אמרו: פסחי
צבור נשחטין בשלש פתות, זו אחר זו. נכנסה פת
ראשונה, ונעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא
בפסחים: (דף סד) בין הערבים. משש שעות
ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית
מבואו לערב, ולשון "בין הערבים" נראה בעיני,
אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה.
עריבת היום בתחלת שבע שעות מפי ינטו צללי
ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב, לשון
נשף וחשף כמו: (ישעיה כד) "ערכה כל-שמחה":
(ז) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם. יכול בידי?
תלמוד לומר: "אשר בסף": המזוזות. הם הזקופות
אחת מפאן לפתח ואחת מפאן: המשקוף. הוא
העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו,
לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה - חבטה, כמו:
(ויקרא כו) "קול עלה נדף" טרפא דשקיף, "חבורה"
משקופי: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. ולא
על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר
שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר. ולא גידים
ועצמות (מכילתא. פסחים פג): על מררים. כל עשב

בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאֶכְלֹתֶם אֹתוֹ
 בְּחַפְזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה כְּשִׁי׃ יב וְעַבְרַתִּי
 בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּלַיְלָה הַזֶּה וְהִבִּיתִי כָּל־בְּכוֹר
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
 מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה כְּשִׁי׃ יג וְהָיָה
 הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבְּתָרִים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׂם
 וּרְאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִיֶּה
 בְּכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשִׁי׃
 יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחִגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדַרְתֵּיכֶם חֻקַּת

רש"י

בְּחַפְזוֹן. לְשׁוֹן בְּהִלָּה וּמְהִירוֹת כְּמוֹ: (שְׂמוּאֵל א כג)
 "וַיְהִי דָוָד נֶחְפָז לְלֶכֶת", (מַלְכִים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ
 אֶרֶם בְּחַפְזָם": פֶּסַח הוּא לַה'. הַקְרָבָן הוּא קְרוֹי
 פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדְּלוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 מְדַלֵּג בְּתֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בְּתֵי מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרַיִם
 לְמִצְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעֵי נְמַלֵּט, וְאַתֶּם עָשׂוּ כָּל
 עֲבוּדוֹתַי לְשֵׁם שְׁמַיִם. [דְּבָר אַחֵר] דְּרָךְ דְּלוּג
 וְקַפִּיצָה, זְכַר לְשֵׁמוֹ שְׁקְרוֹי פֶּסַח, וְגַם פֶּסַח"א לְשׁוֹן
 פְּסִיצָה: (יב) וְעַבְרַתִּי. כְּמַלְךְ הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם
 לְמְקוֹם וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרַגְעָה אַחַד כִּלְּן לֹקֵין
 (מַכִּילְתָּא): כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֵף בְּכוֹרוֹת
 אַחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנֵּין אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם
 שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים? תְּלַמּוּד לֹמַר: (תְּהִלִּים קלו)
 "לְמַפָּה מִצְרַיִם בְּבְכוּרֵיהֶם": מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה.
 מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעַבְרָה תַּחֲלָה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת
 הַפְּרָעָנוּת: וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. שֶׁל עֵץ נִרְקָבֶת,
 וְשֶׁל מִתְּכַת נְמֹסֶת וְנִתְכַת לְאֶרֶץ: אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים
 אֲנִי ה'. אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ: (יג) וְהָיָה
 הַדָּם לָכֶם לְאֹת. לָכֶם לְאוֹת וְלֹא לְאַחֵרִים לְאוֹת.
 מִכָּאן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַדָּם אֶלֶּא מִבְּפָנִים: וְרְאִיתִי אֶת
 הַדָּם. הַכֹּל גְּלוּי לְפָנָיו, אֶלֶּא אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינֵי לְרְאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים

בְּמִצּוֹתַי וּפּוֹסַח אֲנִי עֲלֵיכֶם: וּפְסַחְתִּי. וְחֻמְלָתִי,
 וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה לא) "פְּסוּחַ וְהַמְלִיט", וְאַנִּי
 אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וְקַפִּיצָה: וּפְסַחְתִּי,
 מְדַלֵּג הָיָה מִבְּתֵי יִשְׂרָאֵל לְבְתֵי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ
 שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מַלְכִים א יח) "פְּסַחִים
 עַל־שְׂתֵי הַסַּעֲפִים", וְכֵן כָּל הַפְּסַחִים הוֹלְכִים
 כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פְּסוּחַ וְהַמְלִיט", מְדַלְּגוּ וּמִמְלָטוּ
 מִבֵּין הַמוֹמְתִים: וְלֹא־יְהִיֶּה בְּכֶם נֶגֶף. אֲכָל הוּוֹה
 הוּא בְּמִצְרַיִם (מַכִּילְתָּא). הָרִי שֶׁהָיָה מִצְרַיִם בְּבִיתוֹ שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל, יְכוֹל יִמְלֵט? תְּלַמּוּד לֹמַר: "וְלֹא־יְהִיֶּה
 בְּכֶם נֶגֶף", אֲכָל הוּוֹה בְּמִצְרַיִם שֶׁבְּבִתְיָכֶם. הָרִי שֶׁהָיָה
 יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרַיִם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקַה כְּמוֹתוֹ?
 תְּלַמּוּד לֹמַר: "וְלֹא־יְהִיֶּה בְּכֶם נֶגֶף":
 (יד) לְזִכְרוֹן. לְדוּרוֹת: וְחִגְתֶּם אֹתוֹ. (מַכִּילְתָּא) יוֹם
 שֶׁהוּא לֶךְ לְזִכְרוֹן אֶתְּהָ חוּגְגוֹ, וְעַדִּין לֹא שְׂמַעְנוּ אִי
 זֶהוּ יוֹם הַזְּכָרוֹן? תְּלַמּוּד לֹמַר: "זְכוֹר אֵת הַיּוֹם
 הַזֶּה אֲשֶׁר יָצַאתֶם", לְמַדְּנָו שִׁיוֹם הִצִּיאָה הוּא יוֹם
 שֶׁל זְכָרוֹן. וְאִיזָה יוֹם יָצָאוּ? תְּלַמּוּד לֹמַר: (בְּמִדְבָר
 לג) "מִמְחֲרַת הַפֶּסַח יָצָאוּ", הָיוּ אוֹמֵר יוֹם ט"ו
 בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב, שֶׁהָרִי לֵיל ט"ו אֲכָלוּ אֶת
 הַפֶּסַח וְלִבְקָר יָצָאוּ (מַכִּילְתָּא): לְדַרְתֵּיכֶם וְגוֹ'.
 שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵעוֹט דּוּרוֹת שְׁנַיִם? תְּלַמּוּד לֹמַר:

עוֹלָם תִּחְגְּהוּ כס"י: טו שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת
 תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר
 מִבְּתֵיכֶם כִּי | פֶּלֶאֱכֹל חֲמִץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
 הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי כס"י: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-
 מְלֹאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֹאכַל
 לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם כס"י:
 יז וְשִׁמְרֶתֶם אֶת-הַמִּצּוֹת כִּי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
 הוֹצֵאתִי אֶת-צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וְשִׁמְרֶתֶם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת

חגא קדם יי לדריכון קים עלם
 תחגגה: טו שבעת יומין פטיר
 תיכלון ברם ביומא קדמאה
 תבטלון חמיע מבתיכון ארי כל
 דיכול חמיע וישתצי אנשא
 ההוא מישראל מיומא קדמאה
 עד יומא שביעה: טז וביומא
 קדמאה מערע קדיש וביומא
 שביעה מערע קדיש יהי לכון
 כל עיבדא לא יתעבד בהון ברם
 די מתאכל לכל נפש הוא
 בלחודוהי יתעבד לכון:
 יז ותשרון ית פטירא ארי בכרן
 יומא הדין אפיקית ית חיליכון
 מארעא דמצרים ותשרון ית יומא
 הדין לדריכון קים עלם:

רש"י

מִיִּשְׂרָאֵל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם
 אחר? תלמוד לומר במקום אחר: "מלפני", בכל
 מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא,
 שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות
 (מכילתא): לא יעשה בהם. אפלו על ידי אחרים:
 הוא לבדו. (יכול אף לפנענים? תלמוד לומר:
 "הוא לבדו יעשה לכם", לכם ולא לפנענים), הוא
 ולא מכשיריו, שאפשר לעשותן מערב יום טוב:
 לכל נפש. אפלו לבהמה. יכול אף לפנענים?
 תלמוד לומר: "לכם" (נסתה אחרת: תלמוד לומר:
 אף חלק) (ביצה כ"ח, ב"ר). (יז) ושמרתם את
 המצות. שלא יבאו לידי חמוץ, מפאן אמרו: תפח
 תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא
 "את המצות", אלא "את המצות", כדרך שאין
 מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות,
 אלא אם באה לידי, עשה אותה מיד: ושמרתם
 את היום הזה. ממלאכה: לדותיכם חקת עולם.
 לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה,
 אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו פאן, שלא

"חקת עולם תחגגו" (מכילתא): (טו) שבעת
 ימים. שטיינ"א של ימים: שבעת ימים מצות
 תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טז)
 "ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על
 שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד
 שלא יאכל חמץ. מניין אף ששה רשות? תלמוד
 לומר "שבעת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה
 בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו
 בלבד יצא, אלא ללמד על הכלל כלו יצא: מה
 שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה
 הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו
 מצות", הפתוב קבעו חובה (שם כח): אך ביום
 הראשון תשביתו שאר. מערב יום טוב, וקריו
 ראשון לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם
 קרוי ראשון, כמו (איוב טו) "הראשון אדם תולד?"
 הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של
 שבעה? תלמוד לומר: "לא-תשחט על-חמץ", לא
 תשחט הפסח ועדין חמץ קים (מכילתא): הנפש
 ההוא. כשהיא בנפשה ובדעתה פרט לאנוס:

יח בניסן בארבעא עסרא יומא
 לירחא ברמשא תיכלון פטירא
 עד יומא עסרין וחד לירחא
 ברמשא: יט שבעת יומין חמיר
 לא ישתבח בבתיכון ארי כל
 דיכול מחמעה וישתצי אנשא
 הדיא מכנשתא דישראל בגיורא
 ובציבא דארעא: כ כל מחמעה
 לא תיכלון בכל מותבניכון
 תיכלון פטירא: כא וקרא משה
 לכל סבי ישראל ואמר להון
 אתנגידו וסיבו לכון (מן בני)
 ענא לזרעיתכון וכוסו פסחא:
 כב ותסבון אסרת אזובא
 ותטבלון בדמא דבמנא ותדון
 לשקפא ולתרין ספיא מן דמא
 דבמנא ואתון לא תפקון אנש
 מתרע ביתה עד צפרא:

עולם כס"י: יח בראשון בארבעה עשר יום
 לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד
 ועשרים לחדש בערב כס"י: יט שבעת ימים
 שאר לא ימצא בבתיכם כי | כל-אכל
 מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל
 בגר ובאזרח הארץ כס"י: כ כל-מחמצת לא
 תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות כס"י: פ
 חמישי כא ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר
 אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם
 ושחטו הפסח כס"י: כב ולקחתם אגדת אזוב
 וטבלתם בדם אשר-בסוף והגעיתם אל-
 המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר

רש"י

לא תאכלו. אזהרה על אכילת שאור: כל
 מחמצת. להביא את תערובתו: בכל מושבתיכם
 תאכלו מצות. זה בא ללמד שתהא ראוייה להאכל
 בכל מושבתיכם פרט למעשר שני וחלות תודה
 (מכילתא עיין שם) (שאיןם ראויים להאכל בכל
 מושבות, אלא בירושלים): (כא) משכו. מי שיש
 לו צאן משוך משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן
 השוק: למשפחתיכם. שיה לבית אבות:
 (כב) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגדת
 אזוב. ג' קלחין קרויין אגדה: אשר בסוף. בכלי,
 כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסוף. למה חזר
 ושנאו? שלא תאמר: טבילה אחת לשלש המתנות,
 לכך נאמר עוד "אשר בסוף", שתהא כל נתינה
 ונתינה "מן-הדם אשר בסוף": על כל הגעה,
 טבילה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד שמאחר
 שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין
 צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים הוא, שנאמר:
 (תהלים קד) "בו תרמש כל חיתו יער" (מכילתא):

תאמר: אזהרת "כל-מלאכה לא-יעשה", לא
 לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור: (יח) עד יום
 האחד ועשרים. למה נאמר, והלא כבר נאמר:
 "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מנין?
 תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'": (יט) לא
 ימצא בבתיכם. מנין לגבולין? תלמוד לומר:
 "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בבתיכם"? - מה
 ביתך ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו
 של עובד פוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל
 עליו אחריות: כי כל-אכל מחמצת. לענש פרת
 על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא
 תאמר: חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור
 שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על
 השאור ולא ענש על החמץ, היתתי אומר: שאור
 שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו
 מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכך נאמרו שניהם
 (מכילתא): בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנס נעשה
 לישראל, הצריך לרבות את הגרים: (כ) מחמצת

בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח-בֵּיתוֹ
 עַד-בֶּקֶר כִּסִּי: כג וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹף אֶת-מִצְרַיִם
 וְרָאָה אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי
 הַמְּזוּזוֹת וַפָּסַח יְהוָה עַל-הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן
 הַמִּשְׁחָת לְבֹא אֶל-בְּתִיכֶם לִנְגֹף כִּסִּי:
 כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק-לֶךְ וְלִבְנֵיךָ
 עַד-עוֹלָם: כה וְהָיָה כִּי-תִבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 יָתֵן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-
 הָעֲבֹדָה הַזֹּאת כִּסִּי: כו וְהָיָה כִּי-יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם
 בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כז וְאָמַרְתֶּם
 זִבְחַ-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בְּתֵי
 בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-
 בְּתִינּוֹ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ כִּסִּי: כח וַיִּלְכוּ
 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס שְׁשִׁי כט וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הַבַּהַ

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים
 ויחזי ית דמא על שקפא ועל
 תרין ספיא ויחוס יי על תרעא
 ולא ישבוק לחבלא למיעל
 לבתיכון לממחי: כד ותשרון ית
 פתגמא הדין לקים לך ולבניך עד
 עלם: כה ויהי ארי תעלון
 לארעא דיתן יי לכון כמא די
 מליל ותשרון ית פלחנא הדין:
 כו ויהי ארי יימרון לכון בניכון
 מה פלחנא הדין לכון:
 כז ותימרון דבה חיס הוא קדם
 יי די חס על בתי בני ישראל
 במצרים פד הנה מחי ית מצראי
 וית בתנא שזיב וכרע עמא
 וסגידו: כח ואזלו ועבדו בני
 ישראל כמא דפקיד יי ית משה
 ואהרן בן עבדו: כט והנה
 בפלגות ליליא ויי קטל כל
 בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס שְׁשִׁי כט וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הַבַּהַ

רש"י

לעשיה: כא אשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד
 שבחן של ישראל, שלא הפילו דבר מפל מצות
 משה ואהרן. ומהו "בן עשו"? אף משה ואהרן בן
 עשו: (כט) וה'. כל מקום שנאמר וה', הוא ובית
 דינו, שהני"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני:
 הבה כל בכור. אף של אמה אחרת והוא במצרים:
 מבכור פרעה. אף פרעה בכור הנה, ונשתיר מן
 הבכורות, ועליו הוא אומר: (לעיל ט) "בעבור זאת
 העמדתיך, בעבור הראתך את-פתי", בים סוף: עד
 בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל,
 ועוד, שלא יאמרו: יראתנו הביאה זו הפרענות,
 ובכור השפחה בכלל הנה, שהרי מנה מן החשוב
 שבכלן עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור

(כג) ופסח. וחמל, ויש לפרש ודלג: ולא יתן
 המשחית. ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית
 כא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי": (כה) והיה
 פי תבאו. תלה הפתוב מצוה זו בביאתם לארץ
 ולא נתחיבו במדבר, אלא פסח אחד שעשו בשנה
 השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר?
 (לעיל ו) "והבאתי אתכם אל הארץ וגו'":
 (כז) ויקד העם. על בשורת הנאלה, וביאת
 הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם: (כח) וילכו
 ויעשו וגו'. וכי כבר עשו? והלא מראש הדרש
 נאמר להם? אלא מפיון שקבלו עליהם, מעלה
 עליהם הפתוב כאלו עשו (מכילתא): וילכו ויעשו.
 אף ההליכה מנה הפתוב, ליתן שכר להליכה ושכר

דפרעה דעתיד למתב על פְּרִי
מלכותה עד בוכרא דשביא די
בבית אַסירי וכל בוכרא דבעירא:
ל וקם פרעה ליליא הוא וכל
עבדוהי וכל מצרים ונות צוחתא
רבתא במצרים ארי לית ביתא די
לית הוה בה תמן מתא:
לא וקרא למשה ולאהרן ליליא
ואמר קומו פוקו מגו עמי אף
אתון אף בני ישראל ואזילו
פלחו קדם יי קמא דהויתון
אמרין: לב אף ענכון אף תורכון
דברו קמא די מללתון ואזילו
וצלו אף עלי: לג ותקיפת
מצרים על עמא לאוהתא
לשלח ותהון מן ארעא ארי אמרו
פלנא מיתין: לד ונטל עמא ית
לישיהון עד לא חמע מותר
אצותהון צריר בלבשיהון על
פתיהון: לה ובני ישראל עבדו
כפתגמא דמשה ושאלו ממצרים
מנין דכסף ומנין דדֶּהב ולבושין:

כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂכִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר
וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה רַס"י: ל וַיִּקֶּם פְּרֹעֶה לַיְלָה הַזֶּה
וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וְתָהִי צַעֲקָה גְדֹלָה
בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שֵׁם מֵת רַס"י:
לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ
צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ
עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבְּרֵכֶם רַס"י: לב גַּם־צִאֲנֹכֶם
גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כֹחוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ
וּבִרְכַתֶּם גַּם־אֹתִי רַס"י: לג וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל־
הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלַּח מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ בְּלִנְוֹ
מֵתִים רַס"י: לד וַיִּשָּׂא הָעַם אֶת־בְּצֻקוֹ טָרֶם
יַחֲמִץ מִשְׁאַרְתָּם צָרָת בְּשִׁמְלַתָּם עַל־
שִׁכְמָם רַס"י: לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדַבַּר מֹשֶׁה
וַיִּשְׂאֻלוּ מִמִּצְרַיִם כִּלְי־כֶסֶף וְכִלְי־זָהָב

רַס"י

השבי: (ל) ויקם פרעה. ממטתו: לילה. ולא
כדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחלה,
ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על פתי
עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת.
יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית
קרוי בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור
אתהו". דבר אחר: מצריות מזנות תחת בעליהם
ויולדות מרוקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה
פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו:
(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה
מחזר על פתחי העיר וצועק: היכן משה שרוי?
היכן אהרן שרוי? גם אתם. הגברים: גם בני
ישראל. הטף: ולכו עבדו את ה' כדברכם. הכל,
כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתני אני, בטל "לא

אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק
צאנכם ובקרכם יצג": (לב) גם צאנכם גם
בקרכם קחו. מהו "כאשר דברתם"? (לעיל י)
"גם אתה תפן בידנו זכחים ועולות": וברכתם גם
אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור:
(מכילתא): (לג) פלנו מתים. אמרו: לא פגזרת
משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף
הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד
(מכילתא): (לד) טרם יחמץ. המצררים לא
הניחום לשהות כדי חמוץ: משארתם. שירי מצה
ומרור (מכילתא): על שכמם. אף על פי שבהמות
הרבה הוליכו עמם, מחבבים היו את המצות
(מכילתא): (לה) כדבר משה. שאמר להם
במצרים: (לעיל יא) "וישאלו איש מאת רעהו":

וּשְׁמַלְתָּ כס"י: לו וַיְהִי־נָתַן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי
 מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלֻּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם כס"י: פ
 לו וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס סַפְתָּה בְּשֵׁשׁ־
 מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף כס"י:
 לח וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וְצֵאן וּבָקֵר מִקְנֵה
 כְּבָד מְאֹד כס"י: לט וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר
 הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ
 כִּי־גָרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֲמֶה וְגַם־
 צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם כס"י: מ וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע
 מֵאוֹת שָׁנָה כס"י: מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

לו וַיִּי יְהִי ית עמא לרבחמין
 בעיני מצרים ושאלונן ורוקיננו
 ית מצרים: לו ונטלו בני ישראל
 מרעמסס לסכות כשת מאה
 אלפין רגלאין גבריא בר
 מטפלא: לח ואף נוכראין
 סגיאין סליקו עמהון וענא ותורין
 בעירא סגי לחדא: לט ואפו ית
 לישא די אפיקו ממצרים גריצן
 פטירן ארי לא חמע ארי אתרכו
 ממצרים ולא יכילו לאתעפבא
 ואף זודין לא עבדו להון:
 מ ומותב בני ישראל די יתיבו
 במצרים ארבע מאה ותלתין
 שנין: מא והנה מסוף ארבע
 מאה ותלתין שנין והנה בכרן

רש"י

גר יתיה זרעך, ושלושים שנה היו משנגזרה גזרת
 בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר
 בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הכהנים עם
 יעקב היה. צא וחשב כל שנותיו וכל שנות עמרם
 בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כף. ועל
 פרוץ הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד
 למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות
 קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות
 עמרם. הרי, שלא תמצא ארבע מאות לביאת
 מצרים, והזקקת לומר על פרוץ, שאף שאר
 הישיבות נקראו גרות ואפלו בחרון, פענן
 שנאמר: (בראשית לה) "אשר גר שם אברהם
 ויצחק", ואומר: (לעיל ו) "את ארץ מגוריהם אשר
 גרו בה". לפיכך אפה צריך לומר "כי גר יתיה
 זרעך", משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות
 שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד
 יציאתן ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששנו
 לתלמי המלך: (מא) ויהי מקץ שלשים שנה
 וגו', ויהי בעצם היום הזה. מגיד שפיון שהגיע
 הקץ לא עכבן המקום פהרף עין. בט"ו בניסן באו

ושמלת. אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן
 הנזב, והמאחר בפסוק, חשוב (מכילתא):
 (לו) וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם,
 היו נותנים להם: אתה אומר אחד, טל שנים ולך:
 וינצלו. ורוקיננו: (לו) מרעמסס ספתה. ק"כ
 מיל היו, וכאו שם לפי שעה, שנאמר: (לקמן יט)
 "ואשא אתכם על פנפי נשרים": הגברים. מבן
 עשרים שנה ומעלה: (לח) ערב רב. תערוכות
 אמות של גרים: (לט) עגת מצות. חררה של
 מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה: וגם צדה לא
 עשו להם. לדרף. מגיד שבחן של ישראל, שלא
 אמרו: האיה נצא למדבר בלא צדה? אלא האמינו
 והלכנו. הוא שמפרש בקבלה: (ירמיה ב) "זכרתי לך
 חסד נעוריהך אהבת כלולתיהך, לכתך אחרי במדבר
 בארץ לא זרועה". ומה שכר מפרש אחריו? "קדש
 ישראל לה' וגו'" (מכילתא): (מ) אשר ישבו
 במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים,
 "בארץ לא להם": שלשים שנה וארבע מאות
 שנה. בין הכל, משנולד יצחק עד עכשו היו ארבע
 מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם, נתקיים: "כי

יומא הדין נפקו פל חיליא דיין
מארעא דמצרים: מב לילי נטיר
הוא קדם יי לאפקוהון מארעא
דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי
נטירין לכל בני ישראל לדריהון:
מג ואמר יי למשה ולאהרן דא
גזירת פסחא פל פר ישראל
דישפתמד לא יכול בה: מד וכל
עבד גבר זביני פספא ותגזר יתה
בבן יכול בה: מה תותבא
ואגירא לא יכול בה:
מו בבכורא קדא יתאכל לא
תפיק מן ביתא מן בסרא לברא
וגרמא לא תתברון בה: מז פל
בנשפתא דישראל יעבדון יתה:
מח וארי יתגיר עמו גיורא
ויעבד פסחא קדם יי מגזר לה פל
דכורא ובבן יקרב למעבדה ויהי

וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה
יצאו כל-עבאות יהוה מארץ מצרים רס"ז:
מב ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ
מצרים הוא הלילה הזה ליהוה שמרים לכל-
בני ישראל לדרתם רס"ח: פ מג ואמר יהוה
אל-משה ואהרן זאת חקת הפסח כל-בן-נכר
לא-יאכל בו רס"ט: מד וכל-עבד איש מקנת-
כסף ומלתה אתו אז יאכל בו רס"י: מה תושב
ושכיר לא-יאכל בו רס"י: מו בבית אחד יאכל
לא-תוציא מן-הבית מן-הבשר הוצה ועצם
לא תשברו-בו רס"י: מז כל-עדת ישראל יעשו
אתו רס"י: מח וכי-יגור אתך גר ועשה פסח

רש"י

הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון
ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר:
(מו) בבית אחד יאכל. (מכילתא) בבכורה אחת,
שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו.
אפה אומר בבכורה אחת, או אינו אלא בבית אחד
כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר
וירדו גשמים שלא יפנסו לבית? תלמוד לומר:
"על הבתים אשר יאכלו אותו בהם" מכאן
שהאוכל, אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן
הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי
לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום
שבירת עצם, אין עליו פזית בשר או מח, אין בו
משום שבירת עצם: (מז) כל-עדת ישראל יעשו
אתו. למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים:
"שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול
אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כל-עדת
ישראל יעשו אותו": (מח) ועשה פסח. יכול כל
המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "והיה

מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר
בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין
הבתרים (מכילתא): (מב) ליל שמרים. שהיה
הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו
להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה.
הוא הלילה שאמר לאברהם, בלילה הזה אני גואל
את בניך: שמרים לכל-בני ישראל לדרתם.
משמר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן
המשחית וגו'": (מג) זאת חקת הפסח. ביי"ד
בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן-נכר. שנתברו
מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד פוכבים ואחד
ישראל מומר במשמע (מכילתא): (מד) ומלתה
אתו אז יאכל בו. רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת
עבדיו מעפכתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע.
רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעפכתו
מלאכל בפסח. אם כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל
בו"? העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר.
זה העובד פוכבים. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים

לַיהוָה הַמּוֹלֵל לּוֹ כָּל-זָכָר וְאוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ
 וְהָיָה בְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עָרַל לֹא-יֵאָכֵל
 בּוֹ כְּשׁ"י: מַטְ תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרַח וְלַגֵּר הַגֵּר
 בְּתוֹכְכֶם כְּשׁ"י: ג וַיַּעֲשׂוּ כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ: ס
 ג א וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת-בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-צְבֹאֲתָם: פ שְׁבִיעִי
 יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כ קֹדֶשׁ-לִי
 כָּל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
 וּבְבְהֵמָה לִי הוּא כְּשׁ"י: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-ה'עָם
 זָכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם
 מִבַּיִת עֲבָדִים כִּי בְחֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם
 מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ כְּשׁ"י: ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים
 בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב כְּשׁ"י: ה וְהָיָה כִּי-יִבְיֵאֵךְ יְהוָה

פְּנִיעִיבָא דַּאֲרַעָא וְכָל עַרְלָא לָא
 יְכוּל בְּה: מט אוריתא חדא יהא
 לַיְצִיעִיבָא וְלַגֵּירָא דִּיתְגִּירוֹן
 בִּינִיכוֹן: נ וְעַבְדוֹ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 כְּמָא דִּי פְקִיד יִי יְת מֹשֶׁה וְיְת
 אַהֲרֹן כִּן עַבְדוֹ: גא וְהָיָה כְּכִרְן
 יוֹמָא הַדִּין אֲפִיק יִי יְת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל
 חִילִיָּהוֹן: א וּמְלִיל יִי עִם מֹשֶׁה
 לְמִימְר: ב אֶקְדֵּשׁ קְדָמִי כָּל
 בּוֹכְרָא פֶּתַח כָּל וְלָדָא בְּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְבַעֲרִיא דִּילִי
 הוּא: ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הוּו
 דְּכִירִין יְת יוֹמָא הַדִּין דִּי נְפִקְתוֹן
 מִמִּצְרַיִם מִבַּיִת עֲבָדוֹתָא אַרִי
 בְּתַקוּף יְדָא אֲפִיק יִי יְתְכוֹן מִכָּא
 וְלֹא יְתֵאָכֵל חֶמֶע: ד יוֹמָא דִּין
 אַתוֹן נְפָקִין בְּרִחָא דַּאֲבִיבָא:
 ה וַיְהִי אַרִי יַעֲלֹנָה יִי לְאַרְעָא
 דְּכַנְעַנָּאָה וְחַתָּאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחַוָּאִי
 וַיְבוֹסָאִי דִּי קָיִים לְאַבְהַתְּךָ לְמַתָּן

רש"י

(תהלים סח) "מוציא אסירים בכושרות", חדש
 שהוא פשר לצאת: (ה) אל ארץ הפנעני וגו'.
 ואף על פי שלא מנה אלא חמשה עצמין, כל
 שבעה גויים במשמע, שפולן בכלל פנעני הם,
 ואחת ממשפחת פנען היתה שלא נקרא לה שם
 אלא פנעני (תנחומא): נשבע לאבתיך וגו'.
 באברהם הוא אומר: (בראשית טו) "ביום ההוא פרת
 ה' את אברהם וגו'", ובצחק הוא אומר: (שם כ)
 "גור בארץ הזאת וגו'", ובצעקב הוא אומר: (שם
 כט) "הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'": זבת חלב
 ודבש. חלב זב מן העזים, והדבש זב מן התמרים
 ומן התאנים: (מגילה ו) : את העבדה הזאת. (פסחים
 צו) של פסח. והלא כבר נאמר למעלה: "והיה פי
 תבאו אל הארץ וגו'", ולמה חזר ושנאה? בשביל
 דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר: (לעיל

בְּאֶזְרַח הָאָרֶץ". מה אֶזְרַח בְּאַרְבְּעָה עָשָׂר, אֵיךְ גֵּר
 בְּאַרְבְּעָה עָשָׂר: וְכָל-עָרַל לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ. לְהִבִּיא אֶת
 שְׁמַתוֹ אֲחִיו מַחֲמַת מִלָּה, שְׂאִינוּ מוֹמֵר לְעַרְלוֹת,
 וְאִינוּ נִלְמַד מִ"כֵּן גֵּר לֹא יֵאָכֵל בּוֹ": (מט) תּוֹרָה
 אַחַת וְגו'. לְהַשׁוֹת גֵּר לְאַזְרַח אֵיךְ לְשֹׂאֵר מִצְוֹת
 שְׁבַת־וֹרָה (מְכִילַתָא): (ב) פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם. שְׁפַתַּח
 אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלָה, כְּמוֹ (מְשִׁלִּי יז) "פֹּטֵר מִים
 רֵאשִׁית מְדוֹן", וְכֵן (תהלים כב) "יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ",
 יִפְתָּחוּ שְׁפָתַיִם: לִי הוּא. לְעַצְמֵי קְנִייתִים עַל יְדֵי
 שְׁהִפְתִּי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם: (ג) זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה.
 לְמַד שְׁמִזְכִּירִין יֵצִיאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם:
 (ד) בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִין בְּאַיְזָה
 חֹדֶשׁ יֵצְאוּ? אֵלָּא כִּי אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֵד
 שְׁגַמְלְכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כְּשֶׁר לְצֵאתָ,
 לֹא חֶמֶה וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:

אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְךָ אֶרֶץ
זֹבַת חֶלֶב וְדִבַּשׁ וְעַבְדָּת אֶת-הָעֶבְדָּה הַזֹּאת
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה כִּשְׁ"י: וְשִׁבַּעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֹג לַיהוָה: וּמִצּוֹת יֹאכַל אֶת
שִׁבַּעַת הַיָּמִים וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא-יִרְאֶה
לְךָ שָׂאֵר בְּכָל-זִבְלֶךָ: ה וְהִגַּדְתָּ לְבָנֶיךָ בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם כִּשְׁ"י: ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יַדְּךָ
וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה
בְּפִיךָ כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם כִּשְׁ"י: י וְשִׁמַּרְתָּ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמוּמָה כִּשְׁ"י: פ יא וְהָיָה כִּי-
יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְנִתְּנָה
לְךָ כִּשְׁ"י: יב וְהִעֲבַרְתָּ כָל-פֶּטֶר-רַחֲם לַיהוָה וְכָל-פֶּטֶר | שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר

לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלה ית פלחנא הדא בירחא
הדין: ו שבועא יומין תיכול
פטירא וכיומא שביעאה חגא
קדם יי: ז פטייר יתאכל ית
שבועת יומין ולא יתחזי לך חמייע
ולא יתחזי לך חמיר בכל
תחומך: ח ותחזי לבנך ביומא
ההוא למימר בדיל דין עבד יי לי
במפקי ממצרים: ט ויהי לך
לאת על ידך ולדכרנא בין עיניך
בדיל תהי אורייתא דיי בפומך
ארי בידא תקיפא אפקך יי
ממצרים: י ותשר ית קמא הדא
לזמנה מזמן לזמן: יא ויהי ארי
יעלנך יי לארעא דכנענאי פמא
די קיים לך ולאכרתך ויתננה
לך: יב ותעבר כל פתח ולדא
קדם יי וכל פתח ולד בעירא די

רש"י

(י) מִיָּמִים יְמוּמָה. מִשְׁנֵה לְשָׁנָה (מנחות לו):
(יא) וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ. יש מרבותיניו שלמדו מפאן
שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר
שקדשו מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו
במדבר, תזכו להפגס לארץ ותקימוהו שם
(מכילתא): נִשְׁבַּע לְךָ. והיכן נִשְׁבַּע לך? (לעיל ו)
"והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'":
וְנִתְּנָה לְךָ. (מכילתא) תהא בעיניך פאלו נתנה לך
בו פיום, ואל תהי בעיניך פירשת אבות:
(יב) וְהִעֲבַרְתָּ. אין והעברת אלא לשון הפרשה,
וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו":
שֹׁגֵר בְּהֵמָה. גפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו,
ולמדך הכתוב שהוא קדוש בככורה לפטר את
הבא אחריו, ואף שאינו גפל, קרוי שגר, כמו שגר

(יב) "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה
הזאת לכם", בבן רשע הכתוב מדבר, שהוציא את
עצמו מן הכלל. וכאן: "והגדת לבנך", בבן שאינו
יודע לשאל, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה
בדברי אגדה המושכין את הלב: (ח) בְּעִבּוֹר זֶה.
בְּעִבּוֹר שְׁאֵקִים מְצוּוֹתָיו, כגון: פסח, מצה ומרור
הללו: עֲשֵׂה ה' לִי. רמז תשובה לבן רשע לומר:
"עשה ה' לי" ולא לך, שאלו היית שם, לא היית
פדאי להגאל (מכילתא): (ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת.
יציאת מצרים תהיה לך לאות: עַל-יַדְּךָ וּלְזִכְרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ. רוצה לומר שתכתב פרשיות הללו
ותקשרם בראש ובזרוע: עַל יַדְּךָ. על יד שמאל.
לְפִיכָךְ, יְדָכָה מְלֹא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לקמן פסוק טז),
לְדַרְשׁ בָּהּ יָד שְׁהִיא בָּהּ (מכילתא. מנחות לו):

יְהוָה לְךָ הַזְכָּרִים לַיהוָה כְּשִׁי': יג וְכָל־פֶּטֶר חֲמור
 תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְתּוּ וְכָל
 בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה כְּשִׁי': מִפֶּטֶר יד וְהָיָה
 כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
 אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
 עֲבָדִים כְּשִׁי': טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְרַעֲה לְשַׁלְּחֵנוּ
 וַיַּהְרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר
 אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵחַ לַיהוָה
 כָּל־פֶּטֶר רְחֵם הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:
 טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֹכָה וּלְטוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ
 כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם כְּשִׁי': ססס

יהי לך דכרין תקדש קדם יי:
 יג וכל פתח (בוכרא) דחמרא
 תפרוק באמרא ואם לא תפרוק
 ותנקפה וכל בוכרא דאנשא
 בבניך תפרוק: יד ויהי ארי
 ישאלנך בנך מחר למימר מא דא
 ותימר לה בתקוף דא אפקנא יי
 ממצרים מבית עבדותא:
 טו והיה ארי אקשי פרעה
 לשלחונא וקטל יי כל בוכרא
 בארעא דמצרים מבוכרא דאנשא
 ועד בוכרא דבעירא על פן אנא
 דבח קדם יי כל פתח ולדא דכרין
 וכל בוכרא דכני אפרוק: טז ויהי
 לאת על ידך ולתפלין בין עיניך
 ארי בתקוף דא אפקנא יי
 ממצרים: ס ס ס

ק"ה פסוקים. ימנ"ה סימן.

רש"י

ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשו ויש
 מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה וכגון: (יהושע
 כב) "מחר יאמרו בניכם לבנינו" דכני גד וכני
 ראובן: מה זאת. זה תינוק טפש שאינו יודע
 להעמיק שאלתו וסותם ושואל: "מה זאת",
 ובמקום אחר הוא אומר: (דברים ו) "מה העדות
 והחקים והמשפטים וגו'", הרי זאת שאלת בן
 חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים: תם, רשע,
 ושאינו יודע לשאל והשואל דרך חכמה: (טז)
 ולטוטפת בין עיניך. תפלין, ועל שם שהם
 ארבעה בתים קרויין טוטפות, טט בכתפי שתים,
 פת באפריקי שתים. ומנחם חברו עם "והטף אל
 דרום", "אל תשיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון
 בין עיניך", האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה
 אותם קשורים בין העינים, יזכר הגם וידבר בו:

אלפיך, אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל,
 שהרי כבר כתב: "כל פטר רחם". ואם תאמר:
 אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופרש
 במקום אחר: "בבקרך ובצאנך". לשון אחר, יש
 לפרש: "והעברת כל פטר רחם", בבכור אדם
 הכתוב מדבר: (יג) פטר חמור. ולא פטר שאר
 בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו
 בכורי מצרים לחמורים. ועוד, שסיעו את ישראל
 ביציאתן ממצרים [שאין לה אחר מישראל שלא
 נטל הרבה חמורים] טעונים מפספם ומזהבם של
 מצרים: תפדה בשעה. נותן שה לכהן, ופטר
 חמור מתר בהנאה והשה חלין ביד כהן:
 וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא
 הפסיד ממונו של כהן, לפיכך נפסיד ממונו
 (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש
 סלעים, פדיונו קצוב במקום אחר: (יד) כי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזָרְחִים הִיא לַמְחֻזְקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְחָה עֲשֶׂה וְכָבוֹד. יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרת בא בירמיה פרק מו

מו יי הדבר אשר דבר יהוה אל־ירמיהו הנביא לבוא נבוכדראצר מלך בבל להפוזר את־ארץ מצרים: ב הגידו במצרים והשמיעו במגדול והשמיעו בנף ובתחפנחס אמרו התיצב והכן לך פִּיאֲכֹלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: ג מדוע נסחר אביריך לא עמד פי יהוה הדפו: ד הרבה בושל גם־נפל איש אל־רעהו ויאמרו קומה | ונשבה אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה: ה קראו שם פרעה מלך־מצרים שאון העביר המועד: ו חִי־אֲנִי נֹאֲמֵ־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בַּהַרִּים וּכְכַרְמֵל בַּיָּם יָבוֹא: ז פְּלִי גוֹלָה עָשִׂי לְךָ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרַיִם כִּי־נָפְּ לְשִׁמָּה תִהְיֶה וְנִצַּתָּה מֵאִין יוֹשֵׁב: ח עֲגֹלָה יַפְהִי־פִיָּה מִצְרַיִם קָרַן מִצְפּוֹן בָּא בָּא: ט גַּם־שִׁכְרִיהָ בְּקִרְבָּהּ כַּעֲגֹלִי מִרְבֵּק כִּי־גַם־הָמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם אִידָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקֻדָתָם: י קוֹלָהּ כַּנְחָשׁ יִלְךָ כִּי־בַחִיל יִלְכוּ וּבְקִרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כַּחֲטָבֵי עֵצִים: יא כָּרְתוּ יַעֲרֶה נֹאֲם־יְהוָה כִּי לֹא יַחַקֵּר כִּי רַבּוֹ מֵאַרְבֶּה וְאִין לָהֶם מִסְפָּר: יב הִבִּישָׁה בַת־מִצְרַיִם נְתָנָה בְיַד עַם־צְפּוֹן: יג אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֲמוֹן מִנְּאֻ וְעַל־פְּרַעְיָה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהָ וְעַל־מַלְכֶיהָ וְעַל פְּרַעְיָה וְעַל הַפְּטָחִים בּוֹ: טו וְנִתְּתִים בְּיַד מִבְקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאֱצַר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עַבְדּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכַּן בְּיַמֵּי־קָדָם נֹאֲם־יְהוָה: טז וְאַתָּה אֶל־תִּירָא עַבְדֵי יַעֲקֹב וְאַל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשַׁעְךָ

מִרְחוֹק וְאֶת־זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שְׂבִיִּים וְשָׁב יַעֲקֹב (כתיב יתיר ו) וְשָׁקַט וְשָׁאֲנָן וְאִין מִחֲרִיד: יי אֲתָה
 אֶל־תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶתְּךָ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחַתִּיךָ
 שָׁמָּה וְאֶתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָּלָה וְיִסְרְתִיךָ לְמִשְׁפָּט וְנִקְהָ לֹא אֲנַקְּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכֵל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנּוֹאֲמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֵּת לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00045
21/01/2007